

TÜRKİYE ORTADOĞU ÇALIŞMALARI DERGİSİ

Turkish Journal of Middle Eastern Studies

Cilt: 12, Sayı: 1, 2025

Vol: 12, No: 1, 2025

ISSN: 2147-7523

E-ISSN: 2630-5631

ORMER
Ortadoğu Enstitüsü
معهد الشرق الأوسط
Middle East Institute
پژوهشگاه خاورمیانه

Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi

Turkish Journal of Middle Eastern Studies

ISSN:2147-7523, E-ISSN: 2630-5631

Yayın Dili: Türkçe - İngilizce

Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi

Sakarya Üniversitesi, Ortadoğu Enstitüsü

Esentepe Kampüsü, 54187, Serdivan/Sakarya

Tel: (+90) (264) 2953701 **Faks:** (+90) (264) 2953961

E-mail: ortadogudergi@sakarya.edu.tr

Printing:

Sakarya Gelişim Ofset Tanıtım

Matbaa Yayın Reklam Tic. ve San. Ltd. Şti.

Tel: 0264 273 52 53 - 54

Adnan Menderes Cad. No.22/ A

Adapazarı / Sakarya

Sertifika No: 50351

Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi yılda iki kez yayınlanan hakemli bir dergidir. Gönderilen yazılar yayın kurulunda incelendikten sonra, konunun uzmanı iki hakemin, gerekli görüldüğü takdirde üçüncü bir hakemin değerlendirmesi ve yayın kurulunun nihai onayıyla yayınlanır. Yayın kurulu, araştırma makaleleri dışındaki yazılan (sempozyum, kongre haberleri, kitap tanıtımları vb.) bizzat inceleyip hakeme göndermeden doğrudan kabul ve red kararı verebilir.

Turkish Journal of Middle Eastern Studies

Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi

ISSN: 2147-7523, E-ISSN: 2630-5631

Publishing Language: Turkish - English

Turkish Journal of Middle Eastern Studies

Sakarya University, Middle East Institute
Esentepe Campus, 54187, Serdivan/Sakarya

Phone: (+90) (264) 2953701 **Fax:** (+90) (264) 2953961

E-mail: ortadogudergi@sakarya.edu.tr

Printing:

Sakarya Gelişim Ofset Tanıtım

Matbaa Yayın Reklam Tic. ve San. Ltd. Şti.

Tel: 0264 273 52 53 - 54

Adnan Menderes Cad. No.22/ A

Adapazarı / Sakarya

Sertifika No: 50351

The Turkish Journal of Middle Eastern Studies is an international peer-reviewed journal, which is published twice in a year. Manuscripts sent to the journal are first evaluated by the editorial board, and subsequently passed on to at least two referees- and if necessary to a third referee - whose expertise corresponds to offered submissions. Finally, reviewed and accepted manuscripts get published by the approval of the editorial board. Apart from research articles, the editorial board is authorized to either accept or reject submissions in form of symposium/congress papers, book reviews, and alike without requiring a referees' consultation.

TÜRKİYE ORTADOĞU ÇALIŞMALARI DERGİSİ

Turkish Journal of Middle Eastern Studies

Derginin Sakarya Üniversitesi Adına İmtiyaz Sahibi: Prof. Dr. Hamza Al

Concession holder of the Journal on behalf of Sakarya University: Prof. Dr. Hamza Al

Editör / Editor-in-Chief

İ. Aytaç Kadioğlu

Alan Editörleri / Area Editors

Hatice Rumeysa Dursun, Mustafa Yetim, Ayşe Küçük

Yardımcı Editörler / Assistant Editors

Fatma Zehra Toçoğlu, Mustafa Onur Yalçın,
Rumeysa Ayverdi, Serra Can, Talha İsmail Duman

Kitap İnceleme Editörü / Book Review Editor

Mehmet Rakipoğlu

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Managing Editor

Yıldırım Turan

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. Kemal İnat (Sakarya Üniversitesi, Türkiye), Prof. Dr. Ali Balcı (Sakarya Üniversitesi, Türkiye), Prof. Dr. Arif Bilgin (Yükseköğretim Kurumu, Türkiye), Prof. Dr. Tuncay Kardaş (Sakarya Üniversitesi, Türkiye), Prof. Dr. Ramazan Erdağ (Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Türkiye), Prof. Dr. Tayyar Arı (Bursa Uludağ Üniversitesi, Türkiye), Prof. Dr. Muhittin Ataman (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Türkiye), Prof. Dr. Şener Aktürk (Koç Üniversitesi, Türkiye), Doç. Dr. İbrahim Efe (Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Türkiye)

DİZİNLER / INDEXES

TR Dizin

DOAJ: Directory of Open Access Journals

Proquest

Academic Search Premier (EBSCO)

Index Islamicus (EBSCO)

MIAR

ERIHPlus

Tüm hakları saklıdır. Önceden yazılı izin alınmaksızın hiçbir iletişim, kopyalama sistemi kullanılarak yeniden basılamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored or introduced into a retrieval system or transmitted in any form, or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior written consent of the editors.

DERGİNİN HAKEMLERİ / REFEREE BOARD

- Doç. Dr. Necmettin Acar (Mardin Artuklu Üniversitesi)
Doç. Dr. İsmail Sarı (Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Doç. Dr. Tamer Kaşıkçı (Eskişehir Osmangazi Üniversitesi)
Doç. Dr. Nuri Salık (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Doç. Dr. Umut Uzer (İstanbul Teknik Üniversitesi)
Doç. Dr. Kemal Olçar (Beykent Üniversitesi)
Doç. Dr. Atay Akdevelioğlu (Ankara Üniversitesi)
Doç. Dr. Hüseyin Alptekin (Milli Savunma Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Selim Sezer (İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Nurullah Çakmaktaş (Marmara Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Bahadır Keskin (Amasya Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Ömer Behram Özdemir (İbn Haldun Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Furkan Polat (Bursa Teknik Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Fatih Oğuzhan İpek (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Yücel Bulut (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Menderes Kurt (Mardin Artuklu Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Gökhan Çinkara (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Ali Semin (İstanbul Gelişim Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Melih Kazdal (Mardin Artuklu Üniversitesi)
Öğr. Gör. Dr. Ayfer Erdoğan (Yıldız Teknik Üniversitesi)
Öğr. Gör. Dr. Faruk Yahşi (Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi)
Dr. Abdullah Erboğa (Milli Savunma Üniversitesi)
Dr. Gökhan Erel (ORSAM)
Dr. Bilgay Duman (ORSAM)
Dr. Badra Gündoğdu (Bağımsız Araştırmacı)
Dr. Ersin Aksoy (Bağımsız Araştırmacı)

CONTENTS

Editor's Note	VII-XI
<i>Ömer Naim Küçük</i> Funding in the Shadow of Conflict: AIPAC's Financial Influence on US Congress Post-2023 Israel-Hamas War	1-20
<i>Fatih Oğuzhan İpek</i> Electoral Dynamics in post-2003 Iraq: Systemic Reforms, Security Challenges, and External Influence	21-56
<i>Haneen Qaraawe & Ismael Abujarad</i> The Impacts of the Practices of the Israeli Occupation Forces (IOF) on the Palestinian Children	57-88
<i>Fatih Tümlü</i> Israel's Use of Force and Military Operations in Gaza	89-120
<i>Halime Kökce</i> Media Representation of 'Diyarbakır Mothers': A Cross-Newspaper Comparison and Analysis	121-148
<i>Ahmet Karafil</i> A Rift in the Atlantic Alliance: Suez Crisis	149-174
<i>Meyrem Akdağ</i> The Reconstruction of the Political Sphere After September 12: Voter Trends in The Diyarbakır Electoral District in the 1983 General Elections	175-208
<i>Nada Shakir</i> Book Review: Science Journalism in the Arab World: The Quest for 'İlm' and Truth	209-214
<i>Ahmet Hakan Yılmaz</i> Book Review: Nusayrılık Teşekkül Süreci ve Öğretileri	215-220
<i>Ayşe Nur Külünk</i> Book Review: The Middle East Crisis Factory: Tyranny, Resilience and Resistance	221-224

İÇİNDEKİLER

Editör' den	VII-XI
Ömer Naim Küçük Çatışmanın Gölgesinde Finansman: AIPAC'ın 2023 İsrail-Hamas Savaşı Sonrasında ABD Kongresi Üzerindeki Mali Etkisi	1-20
Fatih Oğuzhan İpek 2003 Sonrası Irak'ta Seçim Dinamikleri: Sistemsal Islahatlar, Güvenlik Zorlukları ve Dış Nüfuz	21-56
Haneen Qaraawee & Ismael Abujarad İsrail İşgal Kuvvetlerinin (IOF) Filistinli Çocuklar Üzerindeki Uygulamalarının Etkileri	57-88
Fatih Tümllü İsrail'in Gazze'de Güç Kullanımı ve İcra Ettiği Askerî Operasyonlar	89-120
Halime Kökce Diyarbakır Anneleri'nin Medyadaki Temsilleri: Gazeteler Arası Karşılaştırma ve Analiz	121-148
Ahmet Karafil Atlantik İttifakı'nda Çatlak: Süveyş Krizi	149-174
Meyrem Akdağ 12 Eylül Sonrası Siyasal Alanın Yeniden İnşası: 1983 Genel Seçimlerinde Diyarbakır Seçim Çevresinde Seçmen Eğilimi	175-208
Nada Shakir Kitap İncelemesi: Science Journalism in the Arab World: The Quest for 'İlm' and Truth	209-214
Ahmet Hakan Yılmaz Kitap İncelemesi: Nusayrılık Teşekkül Süreci ve Öğretileri	215-220
Ayşe Nur Külünk Kitap İncelemesi: The Middle East Crisis Factory: Tyranny, Resilience and Resistance	221-224

EDITOR'S NOTE

Turkish Journal of Middle Eastern Studies presents seven research articles and three book reviews in its twelfth volume. This issue includes analyses of some critical issues of the Middle East, including the Israeli-Palestinian conflict, Iraq, Türkiye, and the Suez Crisis.

The first article of this issue is “Funding in the Shadow of Conflict: AIPAC’s Financial Influence on US Congress Post-2023 Israel-Hamas War” written by Ömer Naim Küçük. This article investigates the strategic deployment of the AIPAC’s financial contributions to US Congress members in the aftermath of the 2023 Israel-Hamas war, revealing a clear correlation between legislative support for pro-Israel policies and increased funding. It further demonstrates that AIPAC prioritises donations to politically vulnerable candidates, thereby leveraging financial incentives to consolidate pro-Israel influence within the US foreign policy. The second article is “Electoral Dynamics in Post-2003 Iraq: Systemic Reforms, Security Challenges, and External Influence”. Fatih Oğuzhan İpek analyses Iraq’s post-2003 electoral dynamics through the lens of systemic reforms, security challenges, and external interventions, revealing how these interrelated factors have undermined democratic consolidation. Utilising process tracing across three electoral phases, the study identifies seven persistent patterns that have impeded electoral integrity and governance, perpetuating instability and public distrust.

The following article of this issue, “The Impacts of the Practices of the Israeli Occupation Forces (IOF) on the Palestinian Children”, is written by Haneen Qaraawee & Ismael Abujarad. This article examines the repressive practices employed by the Israeli Occupation Forces (IOF) against Palestinian children and the resulting psychological impact, highlighting both direct violence and indirect intimidation tactics. Despite widespread mental health consequences—including anxiety, fear, and trauma—the study concludes that these methods have failed to demoralise Palestinian children or diminish their commitment to the legacy of resistance. The fourth article of this issue is written by Fatih Tümlü and titled “Israel’s Use of Force and Military Operations in Gaza”. This article critically analyses Israel’s military operations in Gaza through a comparative content analysis of five major campaigns, focusing on the tactics and strategies employed. The study concludes that Israel’s continued use of force, despite its limited strategic success, perpetuates the cycle of violence and undermines prospects for lasting peace in the region.

The fifth article of this issue is “Media Representation Of “Diyarbakır Mothers”: A Cross-Newspaper Comparison and Analysis” written by Halime Kökce. The article

assesses the media representation of the Diyarbakır Mothers by comparing four newspapers' discourse, language, and headline choices to reveal their respective political orientations and narrative strategies. Through discourse analysis, the study demonstrates how media framing significantly shapes public perception of social issues, highlighting the media's decisive role in constructing divergent societal narratives. Ahmet Karafil discusses the Suez Crisis in his article "A Rift in the Atlantic Alliance: Suez Crises". This paper examines the 1956 Suez Crisis as a pivotal moment that exposed deep strategic fractures within the Atlantic alliance, particularly among the US, Britain, and France, challenging the cohesion and trust underpinning Cold War-era partnerships. By situating the crisis within a theoretical framework of intra-alliance conflict, the study highlights how the nationalisation of the Suez Canal reshaped transatlantic relations and underscored the canal's enduring geopolitical significance.

The last research article of this issue is "The Reconstruction of The Political Sphere After September 12: Voter Trends in the Diyarbakır Electoral District in the 1983 General Elections". Meyrem Akdağ investigates voters' behaviour and the dynamics of political representation in Diyarbakır during the 1983 general elections, the first held following Türkiye's 1980 military coup, a pivotal moment in the country's democratic trajectory. Drawing on official electoral data and geographic information systems, the study provides a nuanced analysis of electoral trends and representational patterns in a region of strategic political significance, contributing to broader debates on democratic participation and parliamentary legitimacy in post-coup Türkiye.

This issue has three book reviews. The first review is written by Nada Shakir, who reviewed the book "Science Journalism in the Arab World: The Quest for 'İlm' and Truth". The second review is "Nusayrîlik Teşekkül Süreci ve Öğretileri" which is written by Ahmet Hakan Yılmaz. The last review is "The Middle East Crisis Factory: Tyranny, Resilience and Resistance" by Ayşe Nur Külünk.

We hope you enjoy reading this issue.

Associate Professor Dr İ. Aytaç KADIOĞLU

EDİTÖRDEN

Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi on ikinci cildinde yedi araştırma makalesi ve üç kitap incelemesine yer vermektedir. Bu sayıda, İsrail-Filistin çatışması, Irak, Türkiye ve Süveyş Krizi gibi Ortadoğu'nun bazı kritik meselelerine dair analizler sunulmaktadır.

Bu sayının ilk makalesi, Ömer Naim Küçük tarafından kaleme alınan “Çatışmanın Gölgesinde Finansman: AIPAC'ın 2023 İsrail-Hamas Savaşı Sonrasında ABD Kongresi Üzerindeki Mali Etkisi” başlığını taşımaktadır. Bu makale, 2023 İsrail-Hamas savaşı sonrasında AIPAC'ın ABD Kongre üyelerine yaptığı mali yardımların stratejik dağılımını incelemekte ve İsrail yanlısı politikalara yasama desteği veren üyelerin daha fazla bağış aldığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, AIPAC'ın siyasi olarak kırılğan konumda bulunan adalara öncelik verdiğini göstererek, mali teşvikler yoluyla ABD dış politikasında İsrail yanlısı etkiyi pekiştirdiği sonucuna ulaşılmaktadır. İkinci makale, “2003 Sonrası Irak'ta Seçim Dinamikleri: Sistemsel Islahatlar, Güvenlik Zorlukları ve Dış Nüfuz” başlığını taşımaktadır. Fatih Oğuzhan İpek, Irak'ın 2003 sonrası seçim dinamiklerini sistemsel reformlar, güvenlik sorunları ve dış müdahaleler çerçevesinde analiz ederek, bu birbiriyle ilişkili unsurların demokratik bütünleşmeyi nasıl zayıflattığını ortaya koymaktadır. Üç seçim aşamasını kapsayan süreç izleme yöntemiyle yürütülen çalışmada, seçim bütünlüğünü ve yönetimi engelleyen, istikrarsızlığı ve halkın güvensizliğini pekiştiren yedi kalıcı örüntü tespit edilmiştir.

Bu sayının sonraki makalesi ise, Haneen Qaraawee ve Ismael Abujarad tarafından kaleme alınan “İsrail İşgal Kuvvetlerinin (IOF) Filistinli Çocuklar Üzerindeki Uygulamalarının Etkileri” başlığını taşımaktadır. Bu makale, IOF'nin Filistinli çocuklara yönelik baskıcı uygulamalarını ve bunların yol açtığı psikolojik etkileri incelemekte; doğrudan şiddet ve dolaylı sindirme taktiklerine dikkat çekmektedir. Yaygın ruhsal sağlık sorunlarına — kaygı, korku ve travma dahil — rağmen, çalışma bu yöntemlerin Filistinli çocukları demoralize etmeye veya direniş mirasına olan bağlılıklarını zayıflatmaya yetmediği sonucuna ulaşmaktadır. Sayının dördüncü makalesi, Fatih Tümlü tarafından yazılan “İsrail'in Gazze'de Güç Kullanımı ve İcra Ettiği Askerî Operasyonlar” başlığını taşımaktadır. Bu makale, İsrail'in Gazze'de gerçekleştirdiği beş büyük askeri operasyonu karşılaştırmalı içerik analizi yoluyla incelemekte ve uygulanan taktik ve stratejilere odaklanmaktadır. Çalışma, İsrail'in sınırlı stratejik başarısına rağmen güç kullanımını sürdürmesinin şiddet döngüsünü pekiştirdiğini ve bölgede kalıcı barış umutlarını zayıflattığını ortaya koymaktadır.

Bu sayının beşinci makalesi, Halime Kökce tarafından yazılan ““Diyarbakır Anneleri'nin Medyadaki Temsilleri: Gazeteler Arası Karşılaştırma ve Analiz”

başlığını taşımaktadır. Makale, dört gazetenin söylem, dil ve manşet tercihlerini karşılaştırarak bu yayın organlarının siyasi yönelimlerini ve anlatı stratejilerini analiz etmektedir. Söylem çözümlemesi yoluyla yürütülen çalışma, medyanın toplumsal algıyı şekillendirmedeki belirleyici rolünü ve sosyal meselelere dair ayrışan anlatıların inşasındaki etkisini ortaya koymaktadır. Ahmet Karafil, “Atlantik İttifakı'nda Çatlak: Süveyş Krizi” başlıklı makalesinde Süveyş Krizi'ni ele almaktadır. Bu makale, 1956 Süveyş Krizi'ni, başta ABD, Britanya ve Fransa arasında olmak üzere, Atlantik ittifakı içerisinde derin stratejik ayrılıkları gün yüzüne çıkaran kritik bir dönemeç olarak değerlendirmektedir. Krizi ittifak içi çatışmalar üzerine kurulu teorik bir çerçevede ele alan çalışma, Süveyş Kanalı'nın kamulaştırılmasının transatlantik ilişkileri nasıl yeniden şekillendirdiğini ve kanalın küresel jeopolitik önemini vurgulamaktadır.

Bu sayının son araştırma makalesi, Meyrem Akdağ tarafından kaleme alınan “12 Eylül Sonrası Siyasal Alanın Yeniden İnşası: 1983 Genel Seçimlerinde Diyarbakır Seçim Çevresinde Seçmen Eğilimi” başlığını taşımaktadır. Meyrem Akdağ, 1980 askeri darbesi sonrasında düzenlenen ilk seçim olan 1983 genel seçimlerinde Diyarbakır'daki seçmen davranışlarını ve siyasal temsil dinamiklerini incelemektedir. Yüksek Seçim Kurulu verileri ve coğrafi bilgi sistemleri kullanılarak yapılan analiz, stratejik öneme sahip bu bölgedeki seçim eğilimlerini ve temsil kalıplarını detaylandırarak Türkiye'de darbe sonrası demokratik katılım ve parlamenter meşruiyet tartışmalarına katkı sunmaktadır.

Bu sayıda ayrıca üç kitap incelemesi yer almaktadır. İlk inceleme, Nada Shakir tarafından kaleme alınan “Science Journalism in the Arab World: The Quest for 'İlm' and Truth” adlı kitaba ayrılmıştır. İkinci inceleme, Ahmet Hakan Yılmaz'ın yazdığı “Nusayrîlik Teşekkül Süreci ve Öğretileri” adlı eser üzerinedir. Son kitap incelemesi ise Ayşe Nur Külünk tarafından değerlendirilmiş olan “The Middle East Crisis Factory: Tyranny, Resilience and Resistance” adlı kitaba ilişkindir.

Keyifli okumalar dileriz.

Doç. Dr. İ. Aytaç KADIOĞLU

Funding in the Shadow of Conflict: AIPAC's Financial Influence on US Congress Post-2023 Israel-Hamas War

Ömer Naim Küçük

Social Science University of Ankara,
Department of International Relations,
Ankara, Türkiye,
omer.kucuk@asbu.edu.tr

Received: 26.10.2024
Accepted: 07.02.2025
Available Online: 24.02.2025

Abstract: The American Israel Public Affairs Committee (AIPAC) has been a key player in mobilizing support for Israel's foreign policy within the US Congress, especially during regional conflicts. While studies have examined the influence of the pro-Israeli lobbies' donations on US policymakers, the strategic allocation of these funds remains less explored. This study addresses that gap by analyzing factors that influenced variations in AIPAC donations to US Congress members following the 2023 Israel-Hamas war. The findings reveal two main determinants: Congress members' sponsorship of pro-Israel bills and the electoral competition in their constituencies. Those actively supporting pro-Israel legislation receive more financial contributions, indicating a link between legislative support and financial incentives. Additionally, members facing strong electoral competition attract more donations, suggesting AIPAC's targeted investment in politically secure candidates. This research highlights how the Israeli lobby strategically uses financial contributions to shape US foreign policy, particularly in the context of Israel's military engagements.

Keywords: AIPAC, Congressional Donations, Israeli Lobby, Electoral Competition, US Foreign Policy

Introduction

The influence of pro-Israeli lobbying on US foreign policy has been a subject of intense debate, yet it has garnered limited academic exploration. While public commentaries often underscore the significance of this lobbying influence, especially in shaping US policy toward the Middle East region, academic inquiries into the extent and mechanisms of pro-Israeli influence on US foreign policymaking have been sporadic (Waxman, 2010). The most prominent scholarly discourse was ignited by Mearsheimer and Walt's (2006) seminal work, which provocatively argued that the United States support for Israel is not rooted in strategic interests or moral imperatives but rather in the formidable influence of the pro-Israeli lobby within US domestic politics. Mearsheimer and Walt's publications swiftly prompted criticism from a variety of perspectives, kindling the debate on the impact and reverberations of pro-Israeli lobbies in US policymaking. The academic debate

Cite as (APA 7): Küçük, Ö.N. (2024). Funding in the Shadow of Conflict: AIPAC's Financial Influence on US Congress Post-2023 Israel-Hamas War. *Turkish Journal of Middle Eastern Studies*, 12(1), 1-20. <https://doi.org/10.26513/tocd.1574363>

became more prominent as the Israel-Hamas war erupted on October 7, 2023, and culminated in immense humanitarian tragedies. Since the US opted to provide enormous financial and political support for Israel's military campaigns and foreign policy initiatives in the region, the academic discussions concerning the impact of the pro-Israeli lobbies on US policy in the Middle East region have become increasingly relevant and necessary (Bilmes et al., 2024; Guardian, January 10, 2024).

The purpose of this study is to contribute to this significant debate by providing an empirical analysis of the extent to which, and under which conditions, lobbying groups may leverage financial contributions to influence US foreign policymaking through the Congress. This research explores the factors that explain variations in donations facilitated by one of the most important pro-Israeli lobbies in the US, The American Israel Public Affairs Committee (AIPAC), to the Congress members. While some descriptive accounts suggest that these donations primarily target pro-Israel candidates, little is known about why certain members receive more financial support than others (Guardian, January 10, 2024). By focusing on Congress members' legislative actions and their electoral contexts, this study provides insights into the mechanisms through which AIPAC's lobbying efforts may be pertinent to legislative behavior and steering desired foreign policy outcomes. This study hypothesizes that two factors—congressional sponsorship of pro-Israel legislation and electoral competitiveness—play a significant role in explaining these variations. By focusing on these two dimensions, this research seeks to contribute to the broader understanding of the strategic use of financial contributions in US foreign policy formulation, specifically regarding pro-Israeli lobbying efforts.

The findings of this study show that AIPAC-facilitated financial contributions allocated to endorsed congress members correlate with their explicit commitment to the legislative processes that reinforce the pro-Israel foreign policy objectives. These results supports studies that illuminate the link between pro-Israeli lobbying efforts and US foreign policymaking by indicating the plausible pathways through which financial contributions may translate into desired foreign policy outputs in the context of the October 7 War (Mearsheimer & Walt, 2006; Mearsheimer & Walt, 2009a, 2009b). Concerning this role of pro-Israeli lobbying funding in supporting legislative processes that reinforce Israel's contentious military engagements in the Middle East, the study calls for increased transparency and accountability in political donations, given their potential to back contentious military policies.

Israeli Lobby and US Foreign Policy

Even though the influence of the pro-Israeli lobbies in the US foreign policymaking has been abundantly alluded to in commentaries and anecdotes, the subject interestingly attracted limited academic scrutiny (Waxman, 2010). In international relations scholarship, the most vigorous debate was kindled by Mearsheimer and Walt's (2006) study on the impact of the pro-Israeli lobbies on US foreign policy. The authors vehemently contended that US support for Israel neither stems from the American strategic calculations based on mutual interests nor moral imperatives felt obliged by the US policymakers (Mearsheimer & Walt, 2006). Rather, the Israeli Lobby managed to steer US foreign policy in line with the security interests of Israel by successfully navigating through US domestic politics (Mearsheimer & Walt, 2009b). Mearsheimer and Walt explain various ways in which pro-Israeli lobbies influence US domestic politics. They may lobby for the candidates running for Congress or senate elections, mobilize Jewish-American votes for the supported candidates, and shape public opinion through paid media campaigns. Accordingly, the latter was prominently harnessed to boost American citizens' support behind Israeli policies in the Middle East region, preponderantly portraying Israel as the most valuable and important ally of the US in the region and a high-end protector of the US's security interests. Additionally, the media campaigns are also aimed at exonerating Israeli military actions against Palestinians, depicting the latter as the ultimate source of instability and perennial conflict in the region (Mearsheimer & Walt, 2006; Mearsheimer & Walt, 2009b). The lobby's influence over the media is also leveraged to disparage those who adopt a critical approach toward Israeli interests (Mearsheimer & Walt, 2006).

The Congress, according to Mearsheimer and Walt, is the most important playground of the pro-Israeli lobbies in US politics. The authors argue that pro-Israeli lobbies have an immense influence in US Congress, where a substantial number of congress members and official staff work in legislative processes favoring Israel's foreign policy interests. The Israeli Lobby, in turn, does not neglect rewarding cooperative Congress members and candidates during their election campaigns and in their terms in office. Pro-Israeli legislators and candidates are entitled to generous donations from the Israeli lobby, whereas those candidates and congress members who criticize the Israeli policies are encountered with vociferous Israeli lobby support for their political challengers (Mearsheimer & Walt, 2006). In addition to races between the Democratic and Republican parties in electoral districts, pro-Israeli lobbies also support their favored candidates in intra-party primaries. In this context, the Israeli lobby gives bipartisan support for the pro-Israeli candidates. The lobby particularly campaigns to ensure pro-Israeli candidates run for the electoral district in both Democratic and Republican parties

and capitalize on their political and financial prowess to sway voters to support their favored candidate in primaries (Mearsheimer & Walt, 2006).

The debate initiated by Mearsheimer and Walt ushered in a nascent research agenda that examined the role of pro-Israeli lobbies in US foreign policymaking. These studies focused on understanding the role of pro-Israeli lobbies in influencing a variety of US foreign policymaking issues, including undermining peacemaking efforts in the Middle East brokered by the US (Abdollahi, 2016; Ahmadi, 2015; Khalidi, 2013), swaying US policymakers to take a biased stance toward regional conflicts (Bölme, 2018; Çiçekçi, 2021; Gultom & Miftah, 2024; Oguntuase et al., 2024), prompting military interventions against the hostile states (Mast, 2014; Petras, 2011), affecting high-level foreign policy appointments (Talaykurt, 2007) and facilitating military technology transfers from US to Israel (Huczko, 2019; Rodman, 2007). On the other hand, Mearsheimer and Walt also prompted criticism from a variety of perspectives, arguing the power of the pro-Israeli lobby to sideline the Congress members could be exaggerated and that the lobby actually has less influence on Congress than it is usually depicted (Wang, 2021). One current in these criticisms posits that pro-Israeli lobbies' influence on US foreign policy is confounded with the increasing strategic importance of Israel to the US foreign policy objectives in the region (Aridan, 2019; Fishman, 2008; Fleshler, 2009; Kiely, 2017; Plitnick & Toensing, 2007; Spitzer, 2013). In other words, it is argued that the US would still pursue similar policies in the absence of lobby pressures on the US legislative and executive organs. Protecting Israel's interests is inextricably intertwined with the US interests in the region, which would render the lobbying pressures an unnecessary and costly endeavor (Plitnick & Toensing, 2007). Another current criticism of Mearsheimer and Walt's study questions the robustness of the link between pro-Israeli lobbies' endorsed policy stance and Israel's foreign policy agenda. To illustrate, Waxman argues that it would be misleading to conceive every centrist pro-Israeli lobby in the US as a political organization that unquestionably supports the policies of Israel. He contends that "it will not necessarily lend its full support" in every political issue discussed in terms of Israel's foreign policy interest, albeit they rarely publicly disparage Israel's policies (Waxman, 2018, p. 93). Last but not least, some scholars criticize Mearsheimer and Walt's employed methodology, arguing that the relationship between Israel lobbies' contribution to the candidates and the level of support derived from the endorsed candidates is not empirically substantiated and claiming causal linkages are unestablished (Lieberman, 2009, p. 238).

Although Mearsheimer and Walt responded to some of these criticisms in their later works (Mearsheimer & Walt, 2009a, 2009b), the impact of pro-Israeli lobbies on US foreign policy is still contentious and necessitates empirical studies to

unravel to what extent and by which mechanisms pro-Israeli lobbies may influence the US foreign policymaking. This study responds to this gap and examines the factors influencing the pro-Israeli AIPAC lobby's facilitated donations to the endorsed US congress members in the context of one of the violent and egregious military conflicts that erupted between Israel and Hamas on October 7, 2023. Implications of this study aim to provide a piece of empirical for evaluating certain arguments coined in the debate embarked on with Mearsheimer and Walt's study and to understand the role of pro-Israeli lobbies in contentious and unmitigated US support for Israeli's political and military engagements in the context of Israel-Hamas war (Bilmes et al., 2024). The following section presents a framework for explaining the link between variations in AIPAC donations allocated to endorsed congress members and political support mobilized for Israeli foreign policy objectives.

AIPAC and US Congress

Pro-Israeli lobbies are not the only organizations engaged in lobbying efforts in US Congress to attain desired political outputs. The lobbying practice is also substantially embraced by business actors operating within the US. An extensive literature on corporate political action shows that business entities may resort to political donations and lobbying efforts within the US Congress in order to hedge themselves against prevailing political and economic risks or extract exclusive economic privileges reinforcing their business practices (Hillman et al., 2009; Lawton et al., 2013; Zhang, 2021). Lobbying through affiliated political action committees (PACs) has been one of the important political interactions of the notable business actors in the US to incentivize US Congress members to urge policies endorsing the economic interests of the business agents (Hassan et al., 2019). In addition to business groups, other ethnic lobbies in the US besides pro-Israeli lobby, such as Armenia and India, have successfully lobbied in the US Congress to incentivize congress members to land support on a particular foreign policy action (Bermeo & Leblang, 2015; Blackwell, 2010). What makes the AIPAC lobby an important subject of this study is these lobbies' immense influence over the policymaking processes undertaken in Congress and their link with Israeli politics, which undergirds Israel's contentious military actions in the Middle East. Ostensibly, AIPAC is not the only pro-Israeli lobby in the United States, but it is the most influential and powerful one (Mearsheimer & Walt, 2006).

The impact of the pro-Israeli lobbying can be traced back to long before the establishment of AIPAC in 1953. Historical studies show that pro-Israeli lobbying was effective in convincing US President Wilson to endorse Balfour Declaration and later galvanizing support in the US Congress and Senate on Israel's statehood

during Truman's tenure (Waxman, 2018). AIPAC, on the other hand, had limited financial resources and had restricted access to US foreign policymaking before the 1967 Arab-Israeli War. The war substantially turned the tide in favor of AIPAC, granting an unprecedented opportunity for the lobby to institutionalize itself in US domestic politics. The war massively increased the support of the American Jews to the lobby along with the amount of total donations received and the number of administrative staff. While the AIPAC cemented its financial base and public approval, its ability to sway US policymaking in favor of its desired policies proportionally increased. Even though American Jewish support for the lobby occasionally diminished, particularly during politically stable eras in the Middle East, tumultuous years of military conflict and upheavals such as the First and Second Intifada coincided with increasing support for the lobby in the United States (Waxman, 2018). Likewise, some reports indicate that the recent Israel-Hamas war clearly showcases the increasing weight of AIPAC in swaying US Congress opinion towards advocating Israel's foreign policy objectives and egregious military campaigns (Guardian, 2024).

The main purpose of this study is to understand the factors influencing the variation in donations allocated to endorse congress members who enjoyed some extent of financial benefits from the lobby. Some descriptive accounts examined the donation patterns of AIPAC-facilitated donations among congress members supporting pro-Israel versus pro-Palestine arguments. To illustrate, The Guardian's report shows that congress members supporting pro-Israeli policies after the eruption of the Israel-Hamas war received more donations than those members supporting Palestine (Guardian, 2024). The report shows that pro-Israeli donations preponderantly targeted Congress members supporting Israel's war efforts initiated after October 2023, and the vast majority of congress members benefited from the incoming donations for their campaigns. However, the report also denotes that receiving benefits from AIPAC did not automatically translate into support for pro-Israeli policies. Even though some congress members enjoyed a certain amount of funding allocated by pro-Israeli lobbies, they did not outright endorse pro-Israeli policies. Rather, some of these congress members criticized pro-Israeli lobbies harshly, calling them "cancers" in US politics (Guardian, 2024). In this context, how can we account for the political factors accounting for the variation in financial contributions allocated to the congress members, and to what extent can these financial contributions be linked to the legislative processes in Congress?

This study primarily focuses on the impact of pro-Israeli AIPAC's lobbying on the foreign policymaking formulated in the US Congress rather than presenting a generalizable framework applicable to the present interest lobbies in the US. The

main aim of the research is to make a meaningful contribution to the literature by examining the link between financial contributions allocated to Congress members and the legislation process within Congress that supports the foreign policy objectives of Israel. Nonetheless, prevailing theories examining rational actions of the PACs may provide insights into the underlying strategic interaction between congress members and lobbies and may enable drawing testable hypotheses to examine the political implication of lobbying in Congress (Thomsen, 2023).

One factor that explains the variation in the amount of political donations allocated for individual congress members can be the level of alignment of specific policy goals attached to the lobbying efforts and congress members' concrete actions shedding support on these specific policy objectives of the pro-Israeli lobbies. This strategic alignment with policy objectives underscores the importance of policy advocacy in shaping donation behaviors (Khanam, 2022). The support of the congress members on a particular lobby's policy position can be observed in various means. One of these strategies would be examining the voting behavior of these congress members on bills concerning particular policies. Nonetheless, voting on the Congress floor may signal weak alignment since it does not require the allocation of Congress members' resources anchored to the particular policy issues advocated by interest lobbies. Furthermore, some studies found no relationship between political donations and congressional voting patterns (Glantz et al., 1976; Jacobson, 1978). Alternatively, focusing on how congress members involved in the legislation process in promulgation of the endorsed bills would indicate a better alignment of congress members to the policy preferences attached to the drafted bills (Hall & Wayman, 1990). This study operationalizes the commitment of congress members to the legislation process pertinent to the pro-Israeli policies by focusing on the number of sponsored and cosponsored bills instead of taking congress members' voting patterns into account. Congress members' sponsorship of the proposed bills would require devoting more political resources to a particular policy. Hence, it can be a better indicator of the congressional support for lobbies' policy stances. Thereby, this study posits the following hypothesis:

Hypothesis 1: The number of sponsored and cosponsored bills endorsing the policy objectives of the AIPAC is positively correlated with the number of financial contributions received from the facilitation of the AIPAC lobby by the individual congress members.

As the second factor, electoral competitiveness may influence the patterns in lobby donations (Hunt & Kettler, 2023). The competition across electoral districts may vary greatly as certain candidates may encounter formidable opponents while

others may have a strong and explicit upper hand against their political challengers. This variation in electoral competition may have an influence on financial contributions allocated by lobbies, revealing the strategic bargaining entrenched in the interactions among the lobby and congress members. From the viewpoint of lobbies, gaining access to Congress members is a costly and challenging process for the lobbies (Dryer, 2007). As the lobbies achieved access to the congress members and built-up cordial relationships with them, established contact became a valuable asset in the network of influence in the US Congress (Hall & Wayman, 1990). Re-election of the congress members providing lobbies access to the congress would be of great interest to the lobbies, saving them from costs and ambiguities of having access to the Congress through a freshly elected congress member. Hence, lobbies may be more eager to financially support congress members facing severe electoral competition in their course of re-election. On the other hand, from the perspectives of the congress members, they would be in a more advantageous position to press lobbies to allocate more financial resources for their campaigning efforts (Hall & Wayman, 1990). Hence, the following hypothesis can be stated in the context of this study:

Hypothesis 2: Electoral competence faced by endorsed congress members is positively correlated with the number of financial contributions received from the facilitation of the AIPAC lobby.

Data and Methodology

This article aims to examine the underlying factors explaining the variation in financial donations allocated by the facilitation of AIPAC to US Congress members. The main dependent variable is continuous in nature, measuring the amount of donations in US dollars received by individual congress members from AIPAC-affiliated political action committees. The donations data are received from Track AIPAC, a Non-governmental organization (NGO) that monitors AIPAC's financial contributions to Congress and senate members by compiling data from Open Secrets, another NGO monitoring the financial influence of interest lobbies in US politics, and Federal Election Commission, a governmental body (Track AIPAC, 2024). The data contain financial contributions received by US Congress members from the initiation of the 118th United States Congress in January 2023 to June 2024, which is the latest date for this study's data compilation.

It should be noted that since AIPAC is not a PAC it cannot directly raise funds to allocate donations to US politicians (Waxman, 2018). Nonetheless, AIPAC is linked to many pro-Israeli PACs, which are entitled to make financial contributions to political figures in US politics, and AIPAC's overwhelming network fosters contributions to these pro-Israeli PACs and maintains coordination among these

committees to ensure endorsed political figures receive intended financial funds (Plitnick & Toensing, 2007). In this sense, even though AIPAC cannot publicly lend support to the favored candidates, it has an overt signaling mechanism that guides its members about which candidates should be endorsed financially (Fleshler, 2009). Furthermore, since AIPAC constitutes a broad platform for supporting pro-Israeli policies and embodies a wide membership network, it can mobilize support for political figures advocating AIPAC's policies and steer its members' financial support to these endorsed individuals' political course. AIPAC also vehemently campaigns to mobilize financial support for individuals who are not active members of AIPAC but are sympathetic to politicians endorsing pro-Israeli policies (Fleshler, 2009; Plitnick & Toensing, 2007, p. 44).

This study employs two independent variables. First, one of the contentions of this research is that the amount of donations received by the US Congress members from AIPAC is correlated with the political support behind the pro-Israeli policies formulated in the US Congress. This political support is operationalized by the number of bills endorsing pro-Israeli policies sponsored and cosponsored by each individual congress member who is financially contributed by AIPAC and AIPAC-affiliated PACs. Data were compiled from the US Congress's web archive by examining the proposed bills in the 118th US Congress up to the latest date for data collection and extracting out pro-Israeli bills along with the congress members who sponsored each bill in question (US Congress, 2024a). Second, the study hypothesizes that the competitiveness of the electoral district in which the current congress members run may correlate with the financial funds received through the facilitation of the pro-Israeli AIPAC. This research uses a dummy variable to indicate whether the electoral district of the endorsed congress member is a competitive race by capitalizing on the race ratings published by The Cook Political Report (The Cook Political Report, 2024).

This research uses a variety of control variables to be included in the regression analyses. The democratic or republican party affiliation of the congress members is coded as a categorical variable. Previous research shows that partisan polarization was an influential factor in interest groups' lobbying efforts (Garlick, 2022; Guardian, January 10, 2024). AIPAC can endorse both Democratic and Republican candidates in each state, but the total financial contributions of a party in each state vary significantly. Additionally, committee membership within Congress may affect the financial contributions allocated by the interest groups (Hall & Wayman, 1990). Previous studies reported that AIPAC significantly supports the role of Congress members in Congress's Committee on Foreign Affairs and Committee on Armed Services (Mearsheimer & Walt, 2009a). Even though this research aims to explain the variation of donations among the congress members

already endorsed by AIPAC rather than explaining which factors account for the likelihood of attracting donations facilitated by AIPAC, this research uses a dummy variable to control for the endorsed congress members’ participation in these important committees (US Congress, 2024b). Finally, the features of the state in which individual congress members are elected are compiled and included as control variables. The data on the Gross Domestic Product (GDP) and population of each state is retrieved from the Bureau of Economic Analysis (Bureau of Economic Analysis, 2024). The study also includes a dummy variable to account for whether the state of the congress member is considered a swing state in the most recent presidential election held in 2020 (Ballotpedia, 2024).

At this point, one may argue why the research did not include the American-Jewish population by state as a control variable. It can be explained twofold. First, the distribution of the American-Jewish population by state is highly correlated with the general population by state. Hence, the inclusion of both of the population variables creates a multicollinearity problem for the analysis. Second, it is indicated nearly one-third of the American-Jewish population lends either weak or no support for policies advocated by AIPAC (Mearsheimer & Walt, 2006). Furthermore, Jewish donations cannot be conflated with pro-Israeli lobby donations. Even though pro-Israeli lobby donations may have a significant influence on the campaigns of candidates, their amounts are considerably smaller in comparison to individual donations allocated by American Jewish citizens who may sometimes support candidates on issues that are not relevant to Israeli policies (Fleshler, 2009). Therefore, this study included the general population by state as a control variable instead of including a variable measuring the American-Jewish population by state. Table 1 presents the descriptive statistics of all the employed variables.

Table 1
Descriptive Statistics of the Employed Variables

	Mean	Median	Std Dev	Min	Max
Amount of Donations	141132.60	81375.5	166787.13	1000	990064
Bill Sponsorship	8.83	7.0	7.40	0	49
Electoral Competence	0.18	0.0	0.38	0	1
Party Affiliation	0.46	0.0	0.50	0	1
GDP of elected state	83397.08	78880.0	21202.19	49911	259938
Population	14706149.40	10258359	12057750.86	576851	39538223
Swing State (Yes = 1)	0.41	0.0	0.49	0	1

Foreign Affairs Com.	0.08	0.0	0.27	0	1
(Yes = 1)					
Armed Services Com.	0.10	0.0	0.30	0	1
(Yes = 1)					

Results

The study estimated an Ordinary Least Squares (OLS) regression model to analyze the relationship between the variation of individual donations received by US Congress members with the facilitation of the AIPAC lobby. The dataset is cross-sectional in nature since each observation corresponds to a single Congress member, with members are grouped by their respective states ($n = 382$). Given that Congress members from the same state may be subject to similar lobbying influences and electoral pressures, standard errors are clustered at the state level to account for potential within-state correlation in the error terms. The OLS regression results are presented in Table 2. The Model 1 shows the estimation that includes only control variables. Model 2 includes the study's first independent variable, measuring Congress members' support for pro-Israeli policies by using the number of sponsored bills that endorse Israel's foreign policy objectives. Results indicate that the number of sponsored bills is positively correlated with the amount of funds received through the facilitation of the AIPAC lobby (Hypothesis 1), and this effect is statistically significant ($p\text{-value} < 0.01$). Estimation suggests that a one-unit increase in sponsored bills corresponds to approximately \$5,000 more funds raised from donations for each Congress member. Model 3 integrates the study's second independent variable, measuring the relationship between electoral competence and donations facilitated by AIPAC to congress members. Results suggest that electoral competence is positively correlated with the received donations (Hypothesis 2), and the effect is statistically significant ($p\text{-value} < 0.05$). Interpretation of the coefficient suggests that Congress members from electoral districts with high levels of electoral competition received approximately \$46,000 more donations compared to Congress members from low-level competition districts. Results also suggest that party affiliation significantly accounts for variation in donations received through AIPAC facilitation as Democratic candidates received more funds than Republicans on average. On the other hand, membership in the Committee on Foreign Affairs and the Committee on Armed Services has limited explanatory power in explaining the variation of received funds by Congress members since the reported effects are not statistically significant, though membership in these committees may increase the likelihood of attracting funds facilitated by AIPAC.

Table 2

OLS Regression Results

	<i>Dependent Variable: Amount of received AIPAC donations (in USD)</i>		
	(Model 1)	(Model 2)	(Model 3)
Bill Sponsorship		5066.456***	4820.164***
		(1552.309)	(1489.740)
Electoral Competence			45937.219**
			(22508.061)
Party Affiliation	71608.921***	87695.180***	82478.657***
	(18238.927)	(18538.743)	(17580.742)
GDP of elected state	-0.259	-0.372	-0.403*
	(0.266)	(0.246)	(0.236)
Population (log)	19827.888***	16738.963**	18414.768***
	(7347.277)	(7130.528)	(6409.891)
Swing State	13452.498	4228.473	313.394
	(18517.688)	(16573.687)	(15897.960)
Foreign Affairs Com.	14186.666	-7531.209	-7402.518
	(34698.094)	(36562.632)	(37617.150)
Armed Services Com.	28604.603	18211.355	21145.605
	(32786.913)	(30529.458)	(30258.204)
Observations	382	382	382
R ²	0.066	0.111	0.122
Adjusted R ²	0.051	0.094	0.103
Residual Std. Error	162497.499 (df=375)	158742.566 (df=374)	157993.744 (df=373)
F Statistic	9.055*** (df=6; 375)	11.180*** (df=7; 374)	14.863*** (df=8; 373)

Note: *p<0.1; **p<0.05; ***p<0.01 (Clustered standard errors in parenthesis)

Discussion

The findings of this study lend support to both hypotheses presented in this study and shed some light on the political implications of the AIPAC-facilitated financial contributions in the domestic settings of the United States, suggesting the strategic use of lobby donations. This strategic utilization of the donations can be understood from the perspective of both donors and recipients, which is the AIPAC lobby and US congress members, respectively. Firstly, the study shows that electoral competence significantly correlates with the amount of AIPAC-facilitated funds received by endorsed US Congress members. The implications of this finding can be grasped twofold. On the one hand, it suggests the ability of in-office congress members to leverage prevailing electoral conditions to capture greater shares from the lobbying efforts, in compliance with the findings denoted by the previous research (Khanam, 2022; Thomsen, 2023). The Congress members facing stronger challengers in their electoral districts may have more bargaining power in their interactions with interest lobbies if the lobbies perceive coopting those challengers into their pursued policy framework would be costly and thorny. On the other hand, results may pinpoint the perseverance of the AIPAC's lobbying efforts to support already endorsed congress members vying with stronger candidates in their course of re-election (Hall & Wayman, 1990).

Second, this research reveals that the number of financial contributions allocated to US congress members is strongly correlated with the number of bills supporting the foreign policy objectives of Israel, which are sponsored by the endorsed US congress members. This finding lends support to studies that argue that pro-Israeli donations have great influence in shaping US foreign policymaking, particularly considering Israel's controversial policies on the protracted Israeli-Palestinian conflict (Mearsheimer & Walt, 2006; Mearsheimer & Walt, 2009b; Young, 2024). This strategic use of donations aimed at attaining desired pro-Israeli foreign policy output is more meaningful considering the data collection timeframe of this study, including the eruption of the Israel-Hamas war in October 2023 and its concomitant sufferings. Most of these sponsored bills supporting Israel's foreign policy stance also endorsed Israel's contentious political and military engagements conducted in the context of the Israel-Hamas war. A corollary of this empirical proposition is that the lobbying efforts of pro-Israeli lobbies may result in the formulation of a US foreign policy on the Middle East, which does not truly reflect the national interests of the US. Indeed, this argument has been posited by various scholars, suggesting that the lobbying efforts of these interest groups may culminate in the deterioration of the United States' independent foreign policymaking. Worse, it may end up anchoring US foreign policymaking to the

narrow interests of particular groups and conflicting broad interests of other foreign nations (Mearsheimer & Walt, 2006; Mearsheimer & Walt, 2009a, 2009b).

Conclusion

Heated debates revolved around the impact of the pro-Israeli AIPAC lobbying on US foreign policymaking, albeit there was a scarcity of academic research on this subject. This research aims to contribute one more piece to the literature aimed at studying the political implications of AIPAC-facilitated financial contributions. The research examines the factors correlating with the number of financial contributions received by the US Congress members from AIPAC-affiliated political action committees. The findings of this study shed light on the strategic role of the Israel lobby in influencing U.S. Congress members through political donations, particularly following the outbreak of the October 7 war. By analyzing new data on lobbying efforts and donations, we identify two key factors contributing to variations in donations: the sponsorship of pro-Israel legislation and the electoral competence of Congress members. The study finds that received financial contribution significantly correlates with the number of sponsored bills advocating pro-Israeli foreign policy. Hence, the finding suggests that financial contributions from the pro-Israeli AIPAC lobby are closely tied to members' active support for Israel's policy agenda in Congress, reflecting a direct relationship between legislative backing and financial incentives as posited in previous research (Mearsheimer & Walt, 2006; Mearsheimer & Walt, 2009a, 2009b). Particularly, allocated financial contributions may have been one of the effective means of mustering support within the Congress for Israeli foreign policymaking and its military engagements that transpired in the aftermath of the Israeli-Hamas conflict. Moreover, the lobby's donations are strategically targeted toward members facing competitive electoral environments, underscoring its tactical investment in politically insecure candidates who are facing strong political challengers but desire to remain influential in Congress (Hall & Wayman, 1990).

The study indicates one of the pathways in which pro-Israeli interest groups may wield influence by capitalizing on the established domestic institutions within the US and molding desired policy outcomes in line with Israel's foreign policy objectives in the Middle East. Since the US policymaking projects immense influence on the political landscape prevailing in the Middle East region, consolidating support in Congress grants extensive influence for Israel in order to legitimize and draw foreign support for its military and political engagements (Bilmes et al., 2024; Guardian, 2024). Nonetheless, the implications of this research go beyond the particular case of Israel and the AIPAC lobby, offering broader insights into the mechanisms by which foreign policy formulations can be

shaped by domestic political processes with the involvement of a foreign nation. These findings call attention to the need for heightened transparency and accountability in political donations, especially when such contributions may support contentious and controversial foreign policies and military actions that take an immense humanitarian toll. Understanding the motivations behind these donations provides a clearer picture of how external actors influence legislative outcomes and highlights the importance of addressing the potential for undue financial influence in democratic institutions.

Article Information Form

Author(s)'s Note: A previous version of this paper was presented at the congress named "Middle East Congress on Politics and Society" organized by the Middle East Institute (ORMER) and held at Sakarya University in October 2024.

Conflict of Interest Disclosure: No potential conflict of interest was declared by the author.

Artificial Intelligence Statement: No artificial intelligence tools were used while writing this article.

Plagiarism Statement: This article has been scanned by iThenticate.

References

- Abdollahi, M. (2016). The Effect of Zionist Lobby on America's Foreign Policy towards the Islamic Republic of Iran. *Journal of Politics and Law*, 9(7), 262-269. <https://doi.org/10.5539/jpl.v9n7p262>
- Ahmadi, A. (2015). Israel Lobby in the US and Iran-P5+ 1 Negotiations. *Iranian Review of Foreign Affairs*, 5(17), 57-87.
- Aridan, N. (2019). Israel Lobby. *Israel Studies*, 24(2), 128-143. <https://doi.org/10.2979/israelstudies.24.2.11>
- Ballotpedia. (2024). *Presidential battleground states, 2020*. Retrieved June, 2024 from https://ballotpedia.org/Presidential_battleground_states_2020
- Bermeo, S. B., & Leblang, D. (2015). Migration and foreign aid. *International organization*, 69(3), 627-657. <https://doi.org/10.1017/S0020818315000119>
- Bilmes, L., Hartung, W., & Semler, S. (2024). *United States Spending on Israel's Military Operations and Related U.S. Operations in the Region*. Watson Institute for International and Public Affairs. Retrieved October, 2024, from <https://home.watson.brown.edu/news/2024-10-07/us-spending-israels-military-operations>
- Blackwell, J. (2010). " The China Lobby": Influences on US-China Foreign Policy in the Post War Period, 1949-1954. *The Forum: Journal of History*, 2(1), 43-58. [10.15368/forum.2010v2n1.9](https://doi.org/10.15368/forum.2010v2n1.9)
- Bölme, S. M. (2018). The Palestine Policy of the US before the Israel Lobby. *New Middle Eastern Studies*, 8(2), 5-26. <https://doi.org/10.29311/nmes.v8i2.3050>
- Bureau of Economic Analysis. (2024). *Gross Domestic Product by State*. Retrieved June, 2024 from <https://www.bea.gov/data/gdp/gdp-state>
- Çiçekçi, C. (2021). Dış Politikada Ulusal Güvenliğin Tahakkümü: İsrail'in Doğu Akdeniz Politikasında Militarizm. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 8(1), 119-155. <https://doi.org/10.26513/tocd.818032>
- Dryer, T. D. (2007). Gaining Access: A State Lobbying Case Study. *Virginia Journal of Law & Politics*, 23, 101-143. <https://ssrn.com/abstract=986640>
- Fishman, B. (2008). The 'Israel Lobby': A Realistic Assessment. *Orbis*, 52(1), 159-180. <https://doi.org/10.1016/j.orbis.2007.10.011>
- Fleshler, D. (2009). *Transforming America's Israel lobby: the limits of its power and the potential for change*. Washington, DC: Potomac Books.

Garlick, A. (2022). Interest group lobbying and partisan polarization in the United States: 1999–2016. *Political Science Research and Methods*, 10(3), 488-506. <https://doi.org/10.1017/psrm.2021.5>

Glantz, S. A., Abramowitz, A. I., & Burkart, M. P. (1976). Election outcomes: Whose money matters? *The Journal of Politics*, 38(4), 1033-1038. <https://doi.org/10.2307/2129507>

Guardian. (January 10, 2024). Congress backers of Gaza war received most from pro-Israel donors. Retrieved June, 2024, from <https://www.theguardian.com/us-news/2024/jan/10/congress-member-pro-israel-donations-military-support>

Gultom, Y. S. M., & Miftah, H. Z. (2024). The Role of the Jewish Lobby Toward US Foreign Policy Making on the 2023 Israel-Palestine War (Case of AIPAC). *Hasanuddin Journal of Strategic and International Studies (HJSIS)*, 2(2), 38-49. <https://doi.org/10.20956/hjsis.v2i2.34405>

Hall, R. L., & Wayman, F. W. (1990). Buying time: Moneyed interests and the mobilization of bias in congressional committees. *American Political Science Review*, 84(3), 797-820. <https://doi.org/10.2307/1962767>

Hassan, T. A., Hollander, S., Van Lent, L., & Tahoun, A. (2019). Firm-level political risk: Measurement and effects. *The Quarterly Journal of Economics*, 134(4), 2135-2202. <https://doi.org/10.1093/qje/qjz021>

Hillman, A. J., Withers, M. C., & Collins, B. (2009). Resource Dependence Theory: A review. *Journal of Management*, 35(6), 1404-1427. <https://doi.org/10.1177/0149206309343469>

Huczko, M. (2019). The pro-Israeli and pro-Arab lobby in the United States. *International Scientific Journal "Science. Business. Society."*, 4(2), 73-76.

Hunt, C., & Kettler, J. J. (2023). New Perspectives on Partisanship, Electoral Competition, and Campaign Finance Behavior in Congressional Elections. In: Wilson, W.C., Foreman, S.D., Godwin, M.L. (eds) *The Roads to Congress 2022: Controversies and Competing Visions for America's Future*. Cham: Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-031-42749-7_10

Jacobson, G. C. (1978). The effects of campaign spending in congressional elections. *American Political Science Review*, 72(2), 469-491. <https://doi.org/10.2307/1954105>

Khalidi, R. (2013). *Brokers of deceit: How the US has undermined peace in the Middle East*. Boston, MA: Beacon Press.

Khanam, M. (2022). The Impact of the Indian Lobby on the United States' Pakistani Policy. *Pakistan Journal of International Affairs*, 5(3), 159-171. <https://doi.org/10.52337/pjia.v5i4.651>

Kiely, K. P. (2017). *US foreign policy discourse and the Israel lobby: The Clinton administration and the Israeli-Palestinian peace process*. Cham: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-52986-8>

Lawton, T., McGuire, S., & Rajwani, T. (2013). Corporate political activity: A literature review and research agenda. *International journal of management reviews*, 15(1), 86-105. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2370.2012.00337.x>

Lieberman, R. C. (2009). The "Israel lobby" and American politics. *Perspectives on Politics*, 7(2), 235-257. <https://doi.org/10.1017/s153759270909077x>

Mast, N. (2014). *The Israel Lobby and US Policy in the Middle East: The Iraq War, the Egyptian Arab Spring and Iran's Nuclear Program* [Phd Thesis, Carnegie Mellon University].

Mearsheimer, J., & Walt, S. (2006). The Israel Lobby. *London Review of Books*, 28(6), 3-12.

Mearsheimer, J. J., & Walt, S. M. (2009a). The blind man and the elephant in the room: Robert Lieberman and the Israel lobby. *Perspectives on Politics*, 7(2), 259-273. <https://doi.org/10.1017/s1537592709090781>

Mearsheimer, J. J., & Walt, S. M. (2009b). Is It Love or The Lobby? Explaining America's Special Relationship with Israel. *Security Studies*, 18(1), 58-78. <https://doi.org/10.1080/09636410802678031>

Oguntuase, O. D., Clark, E. V., & Orhero, A. E. (2024). Political Campaign finance and the United States Foreign Policy Decisions: A cursory Look at the Jewish Lobby Group and the United States Middle East foreign policy. *International Journal of Research and Innovation in Social Science*, 8(1), 808-824. <https://doi.org/10.47772/ijriss.2024.801061>

Petras, J. (2011). *The power of Israel in the United States*. Atlanta, GA: Clarity Press.

Plitnick, M., & Toensing, C. (2007). "The Israel Lobby" in Perspective. *Middle East Report*(243), 42-47.

Rodman, D. (2007). *Arms transfers to Israel: The strategic logic behind American military assistance*. Liverpool: Liverpool University Press.

Spitzer, M. (2013). *The Other Pro-Israel Lobby: The Mearsheimer and Walt Controversy and the Rise of J Street*. [Undergraduate Honors Thesis, University of Pennsylvania].

Talaykurt, M. (2007). *Position of the Israel Lobby in the United States' Political System and Its Effects on the United States' Foreign Policy Regarding the Middle East* [Phd Thesis, Eastern Mediterranean University].

The Cook Political Report. (2024). *2024 CPR House Race Ratings*. The Cook Political Report. Retrieved June, 2024 from <https://www.cookpolitical.com/ratings/house-race-ratings>

Thomsen, D. M. (2023). Competition in congressional elections: Money versus votes. *American Political Science Review*, 117(2), 675-691. <https://doi.org/10.1017/s0003055422000764>

Track AIPAC. (2024). *The Israel Lobby in the U.S. House*. Retrieved June, 2024 from <https://trackaipac.com/us-house>

US Congress. (2024a). *Congress Library of Bills*. Retrieved June, 2024 from <https://www.congress.gov/>

US Congress. (2024b). *US House Committees*. Retrieved June, 2024 from <https://clerk.house.gov/Committees>

Wang, Y. (2021). Interest or influence? an empirical study of US foreign aid to Israel. *Israel Affairs*, 27(4), 664-674. <https://doi.org/10.1080/13537121.2021.1940553>

Waxman, D. (2010). The Israel lobbies: A survey of the pro-Israel community in the United States. *Israel Studies Review*, 25(1), 5-28. <https://doi.org/10.3167/isf.2010.250104>

Waxman, D. (2018). The pro-Israel lobby in the United States: Past, present, and future. In: Freedman, R. (eds) *Israel and the United States* (pp. 79-99). London: Routledge.

Young, M. (2024). A Strategic Blunder Wrapped in a Moral Disaster. *Carnegie Endowment for International Peace*. Received June, 2024 from <https://carnegieendowment.org/middle-east/diwan/2024/07/a-strategic-blunder-and-moral-disaster?lang=en>

Zhang, Y. (2021). Corporate responses to COVID-19: A nonmarket strategy approach. *Sociological Perspectives*, 64(5), 1032-1057. <https://doi.org/10.1177/07311214211017587>

Electoral Dynamics in post-2003 Iraq: Systemic Reforms, Security Challenges, and External Influence

Fatih Oğuzhan İpek

Asst. Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart
University, Department of
International Relations, Çanakkale,
Türkiye,
fatihoguzhan.ipek@comu.edu.tr

Received: 03.02.2025
Accepted: 05.05.2025
Available Online: 30.06.2025

Abstract: Since the overthrow of Saddam Hussein in 2003, Iraq's political trajectory has been shaped by systemic reforms, security challenges, and external interventions. Parliamentary elections serve as a key measure of Iraq's democratic governance, revealing persistent issues such as electoral system debates, pre-election violence, political fragmentation, and foreign influence from actors like the US and Iran. Low voter turnout, weak election security, and recurring allegations of fraud have further eroded public trust. The protracted government formation process, driven by sectarian divisions and external meddling, has reinforced political instability. This study examines these patterns by using the process tracing method to provide a comprehensive understanding of Iraq's electoral landscape and its broader implications for governance. The election process is divided into three timelines and analyzed before, during, and after the elections. Drawing on news and reports on Iraq as well as speeches by Iraqi figures, the study argues that seven patterns embedded in systemic reforms, security challenges, and external interventions have overwhelmed Iraq's electoral processes and democratic governance since 2003.

Keywords: Parliamentary Elections, Ali al-Sistani, US, Iran, Election Security

Introduction

The trajectory of Iraq's political evolution, especially since the overthrow of Saddam Hussein in 2003, has been marked by a complex interplay of systemic reforms, security challenges, and external interventions. Central to this narrative are the parliamentary elections, which serve as a focal point for assessing Iraq's electoral processes and democratic governance. These elections, from 2005 to the more recent ones in 2018, reveal deep-seated issues ranging from allegations of fraud and systemic inequities to the pervasive impact of violence and foreign intervention. From debates over electoral systems and rising violence to political fragmentation, external interference, and allegations of fraud, Iraq's post-2003 elections have been a microcosm of the broader struggles faced by the nation. This study explores the multifaceted dynamics shaping Iraq's electoral landscape, underpinned by historical, legal, and socio-political factors from 2005 through 2018. The dynamics generated by the Tishreen (October) uprising in 2019, which

culminated in the resignation of the Adil Abdul Mahdi government, lie beyond the scope of this study.

The first pattern concerning the Iraqi elections can be seen in the debates over Iraq's electoral system since 2003. After allegations of Kurdish overrepresentation in the 2005 interim elections, Iraq shifted from a single district to a province/district-based electoral system. The 2010 elections sparked disputes over seat allocation for the Iraqi diaspora, primarily Sunni Arabs, as their reserved seats were reduced. Meanwhile, Kurdish politicians favored a return to the single-district system, which would benefit their voter turnout, but the multi-district system was retained with increased seats for the Kurdish region. Before the 2018 elections, debates arose amid internally displaced persons (IDPs) in the aftermath of the DAESH (al-Dawla al-Islamiya fil Iraq wa al-Sham). Kurdish and Sunni groups sought delays, while Shiite groups opposed them, pointing to political advantages. Ultimately, the Federal Supreme Court ruled that postponement was unconstitutional.

The pattern of rising violence ahead of the Iraqi elections underscores the country's fragile security environment and deep-seated divisions. Key elections, including those in 2005, 2014, and 2018, were marked by instability and threats from insurgent groups such as DAESH, exacerbating sectarian tensions and impacting voter participation. The 2005 elections saw the rise of cultural identity politics and sectarian voting, weakening a unified Iraqi identity. Systematic exclusion of Sunni Arabs by the Maliki government fueled protests and violence, with clashes like the Hawija incident deepening distrust (Wimmen, 2014, p. 12). The rise of the DAESH in 2013 further destabilized Iraq, leading to significant territorial losses and the formation of the Hashd al-Shaabi or the Popular Mobilization Forces (PMF) to counter insurgents. However, the PMF's actions raised fears among Sunni communities, complicating election security. The 2014 and 2018 elections reflected similar challenges, as the DAESH's threats and militia activities created an atmosphere of fear. Millions of IDPs and unresolved sectarian divides further strained the electoral process.

The persistent fragmentation and division within Iraq's political alliances highlight the third pattern in Iraq's post-2003 elections. Initially, coalitions such as the United Iraqi Alliance and the Kurdish Alliance displayed a degree of unity, but this alignment quickly gave way to increasing fragmentation. The 2010 elections marked a turning point as political divisions deepened among Shiite, Sunni, and Kurdish factions. Subsequent elections, particularly in 2014 and 2018, revealed

even greater fragmentation. Shiite coalitions multiplied, reflecting internal power struggles and competing leaderships. Sunni Arab factions splintered into multiple coalitions, while Kurdish alliances fractured, with the Patriotic Union of Kurdistan (PUK) and the Kurdistan Democratic Party (KDP) running separately and new opposition parties emerging. The fragmentation of the political blocs revealed that no coalition was able to form a majority government. The government formation process required compromises among the political leaders. As a result, this process operationalized Muhasasa power-sharing arrangements, whereby ethno-religious affinities determine “who is in power or how power is shared among different groups” (Dodge, 2012, pp. 113-116).

The fourth pattern, the involvement of internal and external actors in Iraq’s post-2003 elections, underscores the complexities of its political landscape. Internally, Shiite religious authority Ali al-Sistani emerged as a pivotal figure, leveraging his moral influence to shape the country’s political direction. His rejection of divisive figures such as Nouri al-Maliki and his advocacy for candidates capable of achieving social consensus highlight his role as a stabilizing force amid Iraq’s volatile politics. Externally, both the US and Iran played significant roles in influencing Iraq’s elections, reflecting their competing agendas. Iran sought to consolidate Shiite political dominance and maintain Iraq within its sphere of influence, as evidenced by the efforts of General Qasem Soleimani, commander of the Quds Force, and Ali Akbar Velayati to shape alliances and undermine candidates seen as unfavorable to Tehran. Conversely, the US shifted its support over time, aligning with leaders like Haider al-Abadi to counter the influence of pro-Iran militias and prevent the resurgence of extremist groups like the DAESH. The US sought to mediate pre-election negotiations through figures like Brett McGurk, reflecting its vested interest in ensuring an Iraqi government that aligned with its regional policies.

Iraq’s elections highlight low voter turnout and weak election security. Despite efforts to integrate Sunni Arabs into the political process after their initial exclusion in 2005, sectarian differences and political marginalization deepened, fueling resentment and contributing to instability. Prime Minister Maliki’s sectarian policies, reliance on security measures, and consolidation of power alienated Sunnis and Kurds, worsening the political divide and fostering the emergence of insurgent groups like the DAESH. Election security also emerged as a critical issue. The Iraq High Election Commission (IHEC), intended to ensure transparency, was compromised by partisan influences and allegations of fraud, particularly in the 2018 elections (Hasan, 2018). Electronic voting systems, introduced to prevent fraud, faced criticism for their lack of transparency and reliability, further eroding

public trust. By the 2018 elections, Iraq faced record-low voter turnout, reflecting widespread disillusionment with the entrenched political elite.

Each election cycle has witnessed recurring allegations of fraud and manipulation, the sixth pattern of this study, from political parties and coalitions. From claims of voting irregularities during the 2005 elections to the contentious vote recounts of 2010 and the introduction of electronic voting systems in 2014 and 2018, election management has consistently faced challenges. The 2018 elections, in particular, exemplified these tensions, as electronic systems were criticized for their lack of reliability, leading to allegations of pre-programmed fraud and even a fire that destroyed a significant portion of the ballots. The subsequent manual recounts confirmed minimal changes to the results, but the controversies exposed the fragility of Iraq's electoral system.

The government formation process in Iraq has been consistently protracted with both domestic and international complexities. Each election witnessed significant delays in establishing governments, often exacerbated by disputes over leadership, power-sharing arrangements, and ministerial appointments. The 2005 and 2010 elections revealed the deep sectarian rifts in Iraqi politics, with Sunni, Kurdish, and Shiite factions often at odds. External powers played a critical role in mediating or influencing these negotiations, as seen in US and Iranian efforts to steer outcomes in favor of their respective interests. By 2014, internal discontent and external pressure culminated in the replacement of Maliki with Abadi, signaling a shift driven by domestic opposition and a loss of support from key allies. The 2018 elections further illustrated the enduring patterns of external interference and internal fragmentation. Political instability and public protests highlighted the Iraqi people's growing frustration with foreign influence and ineffective governance. The eventual selection of Adil Abdul Mahdi as prime minister came through a compromise brokered by regional and international players, underscoring the persistent external role in Iraq's domestic affairs.

Before the Elections

Election laws

Debates around the reform of the electoral system have been a consistent feature in post-2003 Iraq. The perception that the Kurds had won too many seats in the October 2005 interim elections due to fraud by many Shiite politicians led to the change of the electoral system in the December 2005 parliamentary elections. A single-district electoral system that considers Iraq one single electoral district was

replaced with the province/district electoral system to prevent the suspicion that the over-representation situation would reoccur in the elections. Relatedly, the United Nations (UN) voiced that the abandonment of the province-based electoral system would harm the representation of minorities and opposed changing the electoral system so close to the elections. That said, some additional mechanisms were subsequently established to benefit minorities and small parties (O'Sullivan & al-Saiedi, 2014, p. 18). Besides, the 2010 elections were preceded by disagreements over the election law that began to be discussed in 2009. The existing election law included a provision that was detrimental to Iraqis who had to live outside the country, as the majority of the Iraqi diaspora were two million Sunni Arabs. More specifically, the reduction of the number of seats reserved for this group from 45 to 16, with 8 of these being reserved for various minority groups, provoked a reaction from Sunni Arab politicians, while the total number of seats was increased from 275 to 325 (Beck & Fangalua, 2010).

The debates around the electoral law were in circulation during the 2014 parliamentary elections. Five months before the elections, the Iraqi parliament adopted an amendment to the electoral law in November 2013. Kurdish parliamentarians favored a return to the single-district electoral system used in the 2005 referendum. The single-district electoral system would have been beneficial for the Kurdish Region of Iraq (KRI), as voter turnout there typically exceeds that of other areas in the country. As a result, Kurdish parties would have gained a comparatively larger share of votes. Ultimately, the system implemented in 2010, which divided Iraq into multiple districts, was adopted with several modifications. The number of parliamentary seats was increased by three to a total of 328, with all additional seats allocated to the KRI (Wehler-Schöck, 2014, p. 3).

An election law debate reoccurred on the eve of the 2018 parliamentary elections. The most controversial aspect of the debate between two different opinions was related to the election date. On the one hand, Sunni Arabs, Turkmen, the KDP, and the PUK advocated postponing the election for a year because of the existence of 2.5 million internally displaced people (IDPs), the unprecedented spread of uncontrolled weapons, and the fight against DAESH in the provinces of Anbar and Nineveh, where Sunni Arabs densely resided (Aslan & Aljumaily, 2018, pp. 4-5; Bolus & Carter, 2018; Sowell, 2017). Besides, the KDP and PUK favored delaying the elections as they lost popularity due to the worsening economy and the non-payment of officers' salaries in the KRI, while Baghdad government forces regained control of Kirkuk and other disputed areas in October 2017, following the independence referendum for the KRI. On the other hand, most of the Shiite

political forces opposed postponing the election as they would benefit from popularity stemming from the mobilization of Shiite armed groups against DAESH (Aslan & Aljumaily, 2018, pp. 4-5; Al-Sadoon, 2018, p. 9). Ultimately, the Iraqi Federal Supreme Court concluded that the postponement of the elections was unconstitutional, putting an end to the debate over the election date.

Another debate around the election law occurred on the eve of the 2018 parliamentary elections. This debate was tied to seat allocation, based on the different adaptations of Iraq's use of the Sainte-Laguë method for translating votes into parliamentary seats. The method was first used in the 2013 provincial elections in Iraq, allowing small parties to win a significant number of seats. However, in the 2014 parliamentary elections, leaders of large blocs modified the method by raising the initial divisor from 1.0 to 1.6 (Duman & Aygün, 2018, p. 3). President Fuad Masum offered to modify Iraq's Sainte-Laguë formula by proposing to use a divisor of 1.5 for half of the seats in each province and distribute the remaining seats to the candidates who received the most votes. Shiite factions, except for Sadr, rejected Masum's proposal since it allowed the individual vote provision, benefiting strong local organizations like factions of the Sadrist Movement and Masum's PUK (Sowell, 2017). As a result, the same method was used in the 2018 parliamentary elections, with a quotient of 1.7. This change made it more difficult for independent candidates and small parties to secure seats, as the rise in the quotient increased the number of votes required to elect a member of parliament. Therefore, this change put the large blocs in a more advantageous position (Duman & Aygün, 2018, p. 3).

The new electoral law was adopted before the 2021 early parliamentary elections. First, it established district-based constituencies instead of province-based ones. Under this law, provinces were divided into multi-seat districts, allocating one seat for every 100,000 residents. Second, it introduced the single non-transferable vote (SNTV) system, which operated within each multi-seat district as a first-past-the-post system. Candidates with the highest number of votes won the seats in each district, eliminating the need for a seat allocation system. Consequently, the law gave voters direct control over candidate selection, addressing the demands of protesters. Overall, it prevents popular politicians from using their vote share to allocate seats to other candidates on their list who did not secure seats outright in the polls. Organized groups that successfully motivated their supporters to vote secured a larger number of seats due to the low turnout. More specifically, the political significance of tribes—one of the key dynamics in Iraqi social structure —

was highlighted by the advantages of the election system (Stewart-Jolley, 2021, pp. 21-22; Duman, 2021; Abdo, 2021, p. 4).

Finally, on March 26, 2023, the Iraqi parliament adopted a new election law, which was drafted and supported by the Coordination Framework, an umbrella body that included Maliki, Abadi, Ameri, Hakim, and PMU chairman Falih Al-Fayyadh. The reimplementing of the Sainte-Laguë proportional representation system gave candidates on lists, particularly those affiliated with large, well-organized political parties, a significant advantage. It reverted to the previous structure of 18 electoral districts and utilized the list-based/ Modified Sainte-Laguë method with an initial divisor of 1.7. This change further complicated opportunities for smaller parties to succeed in the elections. Under this system, a candidate from a list can be favored over an independent candidate even if the former receives fewer individual votes, as long as the list itself garners more total votes. For example, a list with five candidates each receiving 2,000 votes would be prioritized over an independent candidate with fewer than 10,000 votes, since independent candidates must compete against the total votes received by a list. The new election law has reduced the number of electoral districts from 83 to 18, consolidating each province into a single electoral district. This change ensures that political parties with candidates receiving the most votes in any district secure seats (Aygün, 2023; Al-Khazraji, 2024, p. 3). In the October 2021 parliamentary elections, the Alliance of Nation State Forces, led by Abadi and Ammar al-Hakim of the National Wisdom Movement, amassed over 60,000 votes across Baghdad's 17 electoral districts, more than the total of three parties that won seats. Had the Sainte-Laguë method been in effect, the Alliance of Nation State Forces would have earned five seats from Baghdad (Aygün, 2024).

The atmosphere of fear

The second pattern related to the Iraqi elections is that rising violence prevailed ahead of the elections. Iraq held two significant elections in 2005; interim and permanent parliamentary elections. These elections played a critical role in shaping the new constitution and the foundations of the federal system. However, the 2005 parliamentary elections were held amid intense violence and instability, with 200,000 people involved in various militia organizations (Smith, 2018). The 2005 uprising in Iraq slowed down the economy alarmingly, preventing reconstruction and alienating regional and international aid (Marr, 2006, p. 27). The December 2005 elections had two consequences. First, Iraq, an apparently monolithic country with a nationalist orientation during the Baath period, shifted

to cultural identity politics. Second, the voting behavior was based on ethnic and sectarian divisions. The sense of Iraqi identity weakened (Marr, 2006, p. 32; International Crisis Group, 2006, p. 29).

The systematic discrimination and exclusion of Sunni Arabs in provinces such as Anbar by the Maliki government (2006–2014) led Sunni Arabs to protest against the Maliki government. Their demonstrations reached their peak in December 2012 when Iraqi security forces searched the home of Finance Minister Rafi Issawi and arrested his guards. Thousands of demonstrators took to the streets in Sunni areas, where security forces took a harsh stance on the protesters. In April 2013, the crisis deepened when security forces forcibly entered protest tents in the Hawija region near Kirkuk, resulting in the deaths of 40 demonstrators. Ongoing conflicts between Sunni and Shiite groups and Iraqi security forces have led to a resumption of violence. In addition, the deepening of the Syrian Civil War has paved the way for DAESH to grow stronger in Anbar and surrounding provinces. A large number of Sunni militias have joined DAESH. Sectarian tensions resurfaced violently in mid-2013 (Wehler-Schöck, 2014, pp. 2-3).

The fact that DAESH took over one-third of the country brought it to the brink of chaos. The decline of the Iraqi security forces against DAESH not only indicated the failure of the Iraqi security forces but also caused a decline in Maliki's popularity in political circles (Isakhan, 2017, p. 272). To reverse the collapse of the security sector, Maliki, despite his opposition to militia structures, decided to use them, primarily the Badr Organization, Asaib Ahl al-Haq, Kataib Hezbollah, and Kataib Sayyid al-Shuhada. Maliki issued the prime ministerial decree that established the Hashd al-Shaabi Council, violating Article 9 of the Iraqi Constitution, which prohibits the establishment of "armed militias outside the armed forces" (Mansour & Jabar, 2017, pp. 5-9). Consequently, the 2014 parliamentary elections took place during a period of increasing violence. DAESH threatened to target election centers, election officials, and people supporting the "Shiite government," whose members DAESH designated as the rulers of Iran's Shiite Safavid Dynasty (Ali, 2014, p. 9, 43; Mansour & Jabar, 2017, pp. 5-9). Last but not least, more than 400,000 civilians have then been displaced in clashes between Iraqi security forces and DAESH in Anbar. Relatedly, the IHEC announced it would not set up ballot boxes in some parts of Anbar due to the unfavorable security situation (Wehler-Schöck, 2014, pp. 2-3).

The 2018 parliamentary elections were the first elections scheduled after the protests calling for the reform of the political system in 2015 and the territorial defeat of DAESH claimed by the Abadi government in 2017 (Mansour, 2018).

According to official figures from UN agencies, there are around 2.5 million IDPs in Iraq due to the destruction caused during the fight against DAESH (UNICEF, 2018, p. 34). The elections took place just after the independence referendum for the KRI in September 2017, which challenged Iraq's territorial integrity (Palani et al., 2019). Iraqi security forces faced the Kurdish Regional Government (KRG)'s Peshmerga forces stationed in disputed areas after the referendum. However, there was no large-scale conflict because of the withdrawal of the Peshmerga forces (Chulov, 2017). One can say that, as in the previous elections, the atmosphere of fear was influential before the 2018 elections. Continuing its activities underground, DAESH threatened to attack election centers and punish runners and voters with death. In this context, it executed two election advocates in Saladin province (Hadi, 2018a; Reuters, 2018a). Secondly, the emergence of the PMF during the fight against DAESH created an atmosphere of fear in Iraq (Mansour & Jabar, 2017, pp. 9-22). Charged with providing security in some Sunni regions, the PMF reportedly engaged in illegal activities in these regions, acting as a non-state armed actor (Balci et al., 2016, p. 142; İpek, 2022; Daoud, 2018). Finally, DAESH announced that it would target those who voted in the election immediately before the 2018 elections (Middle East Monitor, 2018a). Even several attacks on candidates and election officials were claimed by DAESH (Blaxter & Eissa, 2018).

The fragmentation of political alliances

The third pattern concerning the Iraqi elections is the fragmentation and division within political alliances. In post-2003 Iraq, 228 parties and 19 coalitions competed in the first election. The United Iraqi Alliance, the Shiite political coalition, won 128 seats in the 275-seat parliament with 41% of the vote, while the Kurdish Alliance, led by the PUK and KDP, won 53 seats with 21%. On the other hand, the Sunni Arabs did not enter the elections as a single entity. While their largest party, the Iraqi Tawafuq Front, won 44 seats with 15% of the vote, the other Sunni parties —the Iraqi National Dialogue Front won 11 seats, the Reconciliation and Freedom Bloc won 3 seats, and the Iraqi National List won 1 seat. Thus, another election coalition led by secular Arabs, the al-Iraqiyya List, won 40 seats (İnat, 2006, pp. 75-76; Marr, 2012, p. 298; O'Sullivan & al-Saiedi, 2014, pp. 12-13). Overall, the political coalitions and parties (except for Sunni Arabs) allied in the 2005 elections. However, they would remain on a collision course, and their alignment would be obliged to dissolve in the later elections.

A series of alliances were formed before the 2010 parliamentary elections. The Shiite bloc was divided into two coalitions: the Iraqi National Alliance included the

Supreme Islamic Iraqi Council, the Sadr Movement, former Prime Minister Ja'fari's Islah Party, and several other smaller Shiite parties; another Shiite-dominated alliance was the State of Law Coalition led by Iraqi Prime Minister Maliki. The al-Iraqiyya coalition, led by former Prime Minister Ayad Allawi, included secular Shiite and many Sunni groups. In addition to these alliances, the Tawafuq (Reconciliation) list, which included various Sunni Islamic groups and parties, weakened after President Tariq Hashemi, who left the Iraqi Islamic Party, established the Renewal List. The 2010 elections generated opposition to the KDP/PUK duopoly on the Kurdish front: the Gorran Movement and Services and Reform. The first list emerged from internal turmoil within the PUK, driven by a power struggle over Jalal Talabani's succession. The second list comprised four parties: the dominant ones were Islamist parties while the other two were small Suleimaniya-based secular socialist parties (Hiltermann, 2010; Colleau, 2014; Özcan, 2011, p. 51). Therefore, the fragmentation and division of political alliances within the three factions began in the 2010 elections. If we compare the 2010 and 2014 elections, we observe that coalitions and political parties have increased. While 12 coalitions and 74 political parties entered the 2010 elections, 35 coalitions and 72 political parties entered the 2014 elections. Secondly, the increasing number of candidates points to fragmentation and division among political alliances. While approximately 7,000 candidates competed in the 2010 elections, 9,040 candidates contended for 328 seats in the 2014 elections (Abdulhussein, 2014).

The fragmentation and division of political alliances within the three ethnic and sectarian factions continued in the 2014 elections. Maliki's divide-and-rule strategy polarized Iraq's political atmosphere, deepening the fragmentation and division of political alliances (Wehler-Schöck, 2014, p. 4). Iran even failed to unite Shiites under a single coalition. There were three Shiite coalitions: the State of Law Coalition, the Ahrar Bloc led by Sadr, and the Citizens Coalition (Mouwatin) headed by Hakim, the chairman of the Shia Islamic Supreme Council of Iraq (ISCI) (Ali, 2014, p. 22). The National Coalition (Wataniyya) emerged from the previous Iraqiyya Coalition and was led by Ayad Allawi. On the Sunni Arab front, the Uniting for Reform (Moutahidoun) Coalition, the largest Sunni bloc, emerged from parts of the previous Iraqiyya and was led by Usama Nujaifi. The second faction, Arabiyya, disintegrated from the Iraqiyya Coalition and was headed by Saleh Mutlaq. Sunni businessman Khamis Khanjar founded the third faction, the Dignity (Karama) Alliance. On the Kurdish side, after competing as the Kurdish Alliance in the previous elections, the KDP and the PUK ran individually in most provinces in the

2014 elections. Gorran remained a third actor in the Kurdish political landscape (Wehler-Schöck, 2014, pp. 4-6). The other Kurdish factions, the Kurdistan Islamic Union (KIU) and the Kurdistan Islamic Group (KIG), received 4 and 5 seats in the elections, respectively (Ali, 2014, p. 9).

Iraq's political landscape remained fragmented in the 2018 parliamentary elections (Mansour & Van Den Toorn, 2018, p. 12). Shiite parties entered the elections within five major coalitions. Abadi and Maliki, members of the Dawa Party, ran individually on two separate lists. Abadi founded the Victory (Nasr) Coalition by resorting to the gains his government achieved in the fight against DAESH, which was criticized by the Shiite religious authority Sistani due to Abadi's abuse of the fight. The third Shiite faction was the Fateh Alliance, led by the Badr Organization leader Hadi al-Amiri and several leaders from the predominantly Shi'a Popular Mobilization Forces (PMF) that emerged during the fight against DAESH (Basnews, 2018). The fourth Shiite faction was Hakim's National Wisdom Movement. Finally, the cleric Muqtada al-Sadr's Sairuun Coalition united his Shiite Islamist followers and the Iraqi Communist Party. The Sunni community split into three factions. Ayad Allawi, Salem al-Jubori, and Salih al-Mutlaq formed the National Coalition alongside several Sunni Arab leaders. Meanwhile, Osama Al-Nujaifi and his brother Atheel al-Nujaifi established the Iraqi Decision Alliance along with other powers (al Khafaji, 2018). The last faction, Sunni businessman Khamis al-Khanjar's Uniters for Reform Coalition, ran for Sunni Arab votes. Political division among Kurds after the failed independence referendum was more pronounced than ever. The PUK and KDP joined the elections on separate electoral lists. In addition to the oppositionist Gorran Movement, newer "protest" parties, Barham Salih's Coalition for Democracy and Justice (CDJ) and Shashwar Abdulwahid's New Generation (NG) contested the poll, trying to benefit from widespread discontent in the KRI. Salih split from the PUK after three decades with the party to form CDJ. As the owner of NRT TV station, Abdulwahid significantly challenged the mainstream KDP and PUK media outlets. The Islamic parties on the Kurdish side, KIG and KIU, ran individually in the elections (Mansour & Van Den Toorn, 2018, p. 15).

In the 2021 parliamentary elections, 23 political alliances participated. The Shiite groups formed seven separate political coalitions, while Sunni Arabs ran under five electoral lists. For Kurds, the KDP entered the elections independently, whereas the PUK and Gorran Movement united to create the Kurdistan Alliance. Additionally, the New Generation Movement and Kurdistan Justice Group represented smaller Kurdish parties in the elections. Even more significantly, the October uprising in

2019 provided an opportunity for protest movements, such as the Imtidad Movement, and 43 independents to gain entry into the parliament. The boycott of the Sadr Movement in the 2023 provincial elections affected voter turnout, as the movement received only 10 percent of the votes. The Nebni Coalition, led by the Badr Organization and the Sadiqun Bloc—known for their ties to Iran—secured 43 out of 285 seats in the provincial councils, while the State of Law Coalition won 35 seats. Following them, the Takaddum Coalition, led by Iraqi Parliament Speaker Halbusi, who was removed from office before the elections, gained 21 seats. Lastly, the National Coalition of State Forces, headed by Abadi and Ammar al-Hakim, received 23 seats, achieving results similar to their vote count in the 2021 elections (Aygün, 2024; Abdo, 2021, pp. 7-8).

Foreign and domestic intervention in the elections

When political parties and blocs are heading into elections, internal and external actors are involved in supporting their favorite candidate(s). The most significant internal actor is the Shiite religious authority Sistani, who had kept away from giving speeches about politics during the Saddam Hussein regime. Although Sistani did not occupy an official position in Iraq, he emerged as a key player in the post-2003 Iraqi political order (Al-Qarawee, 2018). Stating that religious and political authority should be separate, Sistani did not want political conflict between parties or states to harm his religious institutions (Mamouri, 2014). He wished for Iraq's decision-making process to be independent of regional and international interference. He has had "soft power," which, "in moments of turmoil, changes the course of the country's history with a single statement" (Braam, 2010, p. 6). On balance, Sistani's voice was heard clearly from 2008 to 2009, especially in the run-up to the 2010 parliamentary elections (Braam, 2010, p. 15).

As the Iraqi parliament was debating the election laws in July 2013, the Shiite religious authority Sistani did not endorse a proposed closed-list electoral system because it favored the major parties and was against the voters. The parliament passed the open-list electoral system in November 2013 (Ali, 2014, p. 22). Sistani's second internal intervention in the 2014 parliamentary elections came with his statement regarding Maliki's third term as prime minister (Kalaycı & Gürler, 2014, p. 16). Sistani said that Iraq was going through difficult conditions and called on the people to vote for the rulers who would change these conditions. Although Maliki's name was not mentioned, many Iraqis referred to Maliki. In particular, this situation manifested itself in Sistani's rejection of Maliki's offer to meet with him when he visited Najaf ahead of the 2014 elections (Ali, 2014, p. 22). On this

occasion, Iraqi politicians tried to gain Sistani's support for the elections. Prime Minister Abadi saw the US and Sistani as a balancing element in confronting Iran (Mamouri, 2014). After taking office as prime minister, Abadi met with Sistani on October 20. Sistani stated that his support would continue as long as Abadi could achieve social consensus and overcome the country's weaknesses (Al-Kadhimi, 2014).

Sistani was also involved in the 2018 pre-election debates. He released a political message stating that high-ranking figures in the previous governments had abused their powers and contributed to the spread of corruption, implying the fall of Mosul. Even more significantly, Sistani addressed Iraqis to avoid falling into the traps of unsuccessful and corrupt rulers (Reuters, 2018b). Sistani's public political message curbed the votes for Maliki from 92 seats in the 2014 elections to 26 seats in the 2018 elections. A week before the 2018 elections, Sistani also declared that no one should use religious references for votes, referring to pro-Iranian al-Amiri's Fatah Alliance. Finally, Sistani called for participation in the 2021 early parliamentary elections, while proclaiming several characteristics that candidates must have to receive support. Some Iraqis believed that the candidates would be unable to have these characteristics, leading them to conclude that it would be better not to vote (Al-Sadoon, 2021, p. 22; Duman, 2021, p. 20).

For their part, external actors, the US and Iran, also lobbied for the elections for their favorite prime minister candidate. Before the 2018 parliamentary elections, Qasem Soleimani, the key figure in Iran's policy in neighboring Arab countries, arrived in Iraq to convince Maliki to stay out of the next government and persuade most other Shiite forces—the Fatah Alliance, the National Wisdom Movement, and the ISCI—to join the Victory coalition formed by then Prime Minister Abadi. Moreover, public opinion surveys showing Abadi's favorability before the 2018 elections pushed Soleimani to meet with the KDP leader Barzani in search of convincing the KDP to prevent Abadi's second term as Prime Minister (Aljazeera, 2018a).

Iran's interference in the 2018 elections continued with the visit of Ali Akbar Velayeti, the senior advisor on international affairs for the Iranian Supreme Leader Ali Khamenei, to Iraq before the elections. He met with the pro-Iran political party leaders Maliki, Hakim, and Hadi al-Amiri. Velayeti strived to gather the Shiite political groups under a single coalition, as the participation of the conflicting Shiite factions in the 2018 elections could lead to the formation of a government countering Iran's interests in Iraq. Besides, Velayeti could not meet with Sistani in

al-Najaf, due to Iran's meddling in Iraqi internal affairs (Shafaq News, 2018). During his meeting with Maliki, Velayeti stated that "the Islamic awakening will not allow the return of communists and liberals to power!" referring to an alliance between the Sadrist Movement and the Iraqi Communist Party, demonstrating Iran's interest in the government formation process (Hussein, 2018).

The political actors that the US supports in Iraq vary depending on US policy toward Baghdad. While the US supported Maliki in the pre-DAESH period in Iraq, it withdrew support from Maliki and backed Haidar Abadi as a result of the expansion of DAESH in Syria and Iraq (Marr, 2012, pp. 320-322). Following the territorial defeat of DAESH, the US continued its support for Abadi against the revival of DAESH and to contain Iran and pro-Iranian Shiite militias. Accordingly, the US supported Iraqi political actors who could act in line with this policy. Abadi's attempts to bring the PMF under state authority aligned with US policy toward Iraq. Therefore, the US supported Abadi's second term as Prime Minister (Mansour & Jabar, 2017, pp. 5-22). The US, thus, intervened in the pre-election political negotiations through Brett McGurk, the top American envoy for the US-led anti-DAESH coalition in Iraq and Syria who was called the "American Soleimani" in Iraq (El-Ghobashy, 2018). McGurk endeavored to persuade the KDP and some Sunni politicians to keep the PMF candidates out of the next government (Aljazeera, 2018a).

During the Elections

Election security and low turnout

The 11-month period between the January 2005 interim and December 2005 parliamentary elections witnessed many events. Despite efforts to reduce the impact of the Sunni Arab community's exclusion from political institutions in the first elections, political attitudes and sectarian differences hardened during these 11 months. Iraqis completed their draft constitution during this period, which barely passed in parliament. The majority of Sunni Arabs, who were not keen on the introduction of a federal system, believed that the constitution would diminish the importance of Iraq's Arab character. Sunni Arabs, who were excluded from the political process, acted against the political system. Some Sunni Arab tribes even started an uprising. After realizing that staying out of the political process did not benefit them, Sunni Arab politicians reversed their decision and engaged in the new Iraqi order (O'Sullivan & al-Saiedi, 2014, pp. 17-18). The boycott of the 2005 general elections by Sunni Arabs, who had less than 25% participation in the interim parliamentary elections, could have rapidly increased the spiral of

instability in Iraq. As a result of the efforts of the US and Türkiye to integrate Sunnis into the political system, Sunni Arabs participated widely in the December 2005 parliamentary elections (İnat, 2006, pp. 74-75).

The 2010 parliamentary elections saw a 62% turnout. The low turnout was due to the inadequacy of public services and the exclusion of Sunni Arabs. Since 2007, Maliki has increased his control over the army and security forces by appointing loyal people and bypassing the institutional structure. He capitalized on the Accountability and Justice Law regarding de-Baathification. The Accountability and Justice Commission, charged with stopping former Ba'ath party loyalists from returning to public life, outlawed dozens of candidates. The participation of some committee members with the Iraqi National Alliance, a coalition of Shiite religious parties, in the elections drew significant criticism (Özcan, 2011, p. 54; Chulov, 2010). Maliki's sectarian politics pushed Sunni Arabs out of politics and led them to boycott elections. The exclusion of Sunni Arabs from both politics and state institutions paved the way for terrorist organizations such as the DAESH.

Three years after the withdrawal of American troops, the 2014 parliamentary elections highlighted two particularly significant challenges: rampant sectarian polarization and escalating violence (Al-Qarawee, 2014). Prime Minister Maliki has played a significant role in entrenching a sectarian system in Iraq, disregarding the 2010 Erbil Agreement that called for power-sharing with Sunni Arabs and Kurds (Stansfield, 2013, pp. 271-272). Upon reports of serious abuses by the Iraqi army, including torture and arbitrary arrests (Arango & Gordon, 2014), Maliki framed his extensive security measures as a fight against terror while failing to acknowledge Shia violence as such. Escalating violence ahead of the elections was exacerbated by the government's harsh response to Sunni Arab protests, leading to increased resentment among them and the emergence of DAESH (International Crisis Group, 2014). Iraq faced a significant rise in violence, with the UN reporting nearly 9,000 deaths in 2013 and at least 5,576 civilians killed in the first half of 2014, along with 1.2 million internally displaced people (Colleau, 2014, p. 7). As a result, 62% of the 22 million eligible voters cast their ballot, indicating a similar turnout to the 2010 parliamentary elections.

The 2018 parliamentary elections featured a low turnout that has steadily declined since 2005, from 79 percent to 44 percent. Calls for a boycott of the polls by many clerics and civil society activists led to around 20 percent of eligible voters abstaining, which pointed to a lack of hope and trust in the Iraqi political system. The boycott calls stemmed from the 2015 protests demanding systemic change to

the political system. The demonstrations began with the instigation of leftists, secularists, and communists who have been speaking against the “Green Zone elite” since 2010 (Jabar, 2018; Musings on Iraq, 2018). In particular, the turnout in Baghdad and other southern provinces of Iraq, where the 2015 protests emerged, remained below the turnout across the country (Mansour, 2018). Boycotters lost hope in the elections since the political elite dominated the Iraqi political system and could not bring their demands for systemic change. Another reason for the low turnout in the 2018 elections was the presence of 3.2 million IDPs, compounded by the lack of efficient institutions (Mansour & Van Den Toorn, 2018, p. 20).

There were two factors indicating that election security was weak. The first factor was related to the independence of the IHEC, which is responsible for the transparency and fairness of elections in Iraq. The IHEC was established as an independent institution by the US occupation authority. However, the membership of the IHEC had eventually been divided by party quotas. Therefore, the IHEC could not act as an independent institution. For instance, the IHEC could not thoroughly address the allegations of fraud regarding electronic voting in the 2018 parliamentary elections (Hasan, 2018). The nomination of IHEC members by traditional political parties overshadowed its independence. The second reason for the weakness of election security was the allegations of fraud across the elections in general. For the 2018 elections, electronic voting and counting, instead of manual counting, weakened election security. Whereas the IHEC had declared that all kinds of fraud could be prevented with a modern and smart system (Rudaw, 2018), many political parties alleged that most of the devices were not tested before election day, that the devices were supplied by unknown foreign companies, and that interference of the electronic software of the devices took place through codes (Mansour & Van Den Toorn, 2018, pp. 18-19).

The 2021 early parliamentary elections witnessed a-record low turnout until then, with percentage of 41. The low vote turnout amplified that Iraqi people stood away from political participation and lost their hope in politics, as political conflicts, economic problems, security problems, the existence of terrorist organizations, and uncertainties in the state order alienated the people from politics. In addition, the implementation of a different election system in almost every election in Iraq confused the people and increased bureaucratic procedures. Iraqi people thought that they would yield no dramatic progress by participating in elections (Duman, 2021, pp. 19-20). After nearly a decade, Iraq held provincial elections on December 18, 2023, covering fifteen provinces, excluding those within the Kurdistan Region of Iraq (KRI). These elections had been delayed or canceled due to political and

security issues. Voter turnout was notably low at 41% (Ali, 2024). This reluctance to participate in the elections was not solely a result of the Sadrists' boycott. Rather, it stemmed from a general hesitance among voters to engage in the process, including obtaining biometric election cards, with more than a third of voters not having received them (CFRI, 2023).

Endless fraud allegations

Each election in Iraq has witnessed objections and complaints (Hasan, 2018). Regarding the 2005 parliamentary elections, approximately 1,200 complaints were filed to the IHEC. Whereas the investigations did not affect the final results, the Iraqi National List and Tawafuq claimed that voting irregularities occurred in some polling stations and that the IHEC had determined the election results against the United Iraqi Alliance. In response to these claims, the IHEC, Chairman Hussein al-Hindawi, stated that most of the complaints were made for political reasons. Iyad Allawi and his supporters also claimed that the election results were manipulated and that many ballot papers were changed (Özcan, 2007, pp. 76-77). Besides, Sunni Arab leaders rejected the election results and demanded a fraud investigation, claiming that the votes were shifted in favor of pro-Iranian Shiites (Wong, 2005).

Following the 2010 parliamentary elections, as the vote counting progressed, the two rival factions that were neck and neck exchanged accusations and alleged that the elections had been rigged. Initially, Allawi accused the process of serious fraud. As the Iraqiyya coalition began to gain an advantage, Maliki also claimed there was fraud and requested a recount of the votes in five constituencies; however, the recount was only approved in Baghdad. The Iraqiyya coalition perceived the decision to recount votes in Baghdad as an undue influence of the Maliki government on the Iraqi judiciary. The goal of the recount was for both groups to secure the four additional deputies necessary to form a government. Ultimately, the recount yielded no significant changes to the election results, with election officials reporting that only 3,000 votes out of roughly 2.5 million were cast for different parties (Özcan, 2011, p. 54).

One of the patterns of Iraqi elections, allegations of election fraud, was also prevalent in the 2014 parliamentary elections. The IHEC used electronic voting cards for the first time in the elections and encountered logistical problems in distributing the cards. The use of cards in the elections raised concerns about the election process and election fraud. The distribution process was slow; therefore, the IHEC decided to extend the distribution process until 27 April 2014, just 10 days before the elections. Indeed, in the case of smart cards, there were reports that

political parties were purchasing the cards in order to gain dubious votes. However, the presence of political representatives and the fact that voters used indelible ink while voting made it challenging to manipulate the cards (Ali, 2014, p. 30).

Likewise, electronic voting and counting (a satellite-connected smart ballot box and an electronic pen) were implemented during the 2018 parliamentary elections, in which 245,000 local and 100 international observers monitored the elections throughout Iraq (Middle East Monitor, 2018b). The IHEC later lifted the requirement to vote with electronic cards to enable displaced people to vote. However, the use of the electronic system led many political parties to make allegations of fraudulent interference in the elections (Al-Monitor, 2018a). Most of the devices used in the elections were not tested before election day, and the electronic software of the devices cast a shadow over the reliability of the election (Hasan, 2018; Rudaw, 2018). Reports from election stations and collection centers revealed that election devices were pre-programmed to determine how many votes each party would receive.

Following the Iraqi parliament's decision to count the partial votes in the 2018 parliamentary elections, a fire broke out in a warehouse in the Rusafa district of Baghdad, which contained 1.1 million votes out of 1.8 million (Hadi, 2018b). After the IHEC announced that a recount could not be carried out because the votes and equipment were damaged (Mamouri, 2018; Al-Monitor, 2018b), some political coalitions and leaders called for an annulment and repetition of the elections, including the Wataniya Coalition, the State of Law Coalition, and the former parliament speaker Salim al-Cuburi. Thereby, the Iraqi parliament stipulated that if a 25% discrepancy was detected in the counting of votes, the vote count would be redone manually for all governorates under the supervision of judges (Hassan & Coker, 2018). Following the Iraqi parliament's decision to recount the votes, the IHEC Chairman Riyadh Badran warned that canceling all or part of the election results could lead to civil war. The IHEC stated that the manual election process was up to the Supreme Judicial Council (SJC) and the Supreme Federal Court (SFC) (Mamouri, 2018).

The SFC, expected to resolve post-election issues, rejected the IHEC's request to invalidate the Iraqi parliament's decision to abolish the electronic election count (Jawad, 2018). Evaluating the applications on June 21, the SFC ruled that the manual counting of votes was constitutional. However, the cancellation of votes from overseas and foreign voters, as well as from security forces in the KRG, was unconstitutional, and these votes would be considered accepted unless there was

evidence of fraud. The SFC decided to recount only the ballot boxes where complaints were filed instead of conducting a general count and appointed nine judges, rather than IHEC members to oversee the manual counting and sorting processes (Hadi, 2018c; Aljazeera, 2018b). Following the hand count throughout Iraq, there was no change in the results in the cities of Kirkuk, Erbil, Sulaimaniya, Diwaniyya, Musanna, Najaf, Babil, Duhok, Diyala, Karbala, Basra, Maysan, and Wasit, while there were minor changes in other cities: only one seat was transferred from the Baghdad Coalition (Sunni) to the Fatah Alliance (Shiite) in Baghdad (Karaalp, 2018).

Finally, following the defeat of some Shiite parties, their supporters protested the results of the 2021 early parliamentary elections. They set up camp in front of government headquarters and diplomatic missions to pressure the authorities to either amend the election results or conduct a manual vote count, as demanded by the Coordination Framework (Saadoon, 2021). It pointed to issues with the electronic voting system, such as failures in fingerprint recognition and technical glitches with voting machines. Despite these claims, the Federal Supreme Court ultimately ratified the election results, rejecting appeals to annul them (Rudaw, 2021). The 2023 provincial elections were also marked by allegations of fraud, particularly in Kirkuk. Reports indicated demographic manipulation, with voters transferring their registrations from other governorates to polling stations in Kirkuk (Kurdistan24, 2023).

After the Elections

A long way in government formation and foreign and domestic interference

Each election witnessed a long way in the formation of governments. For the December 2005 parliamentary elections, the final results came two months after the elections. While the negotiations for the formation of a government stretched over a long period, the bombing in Samarra caused a rift between the political parties and prolonged the negotiations. For example, some Sunni Arabs announced that they would not participate in the government formation talks unless the Shiite-dominated government apologized for the attacks on more than 90 Sunni mosques. Thus, the government formation efforts became an internal showdown based on ethnic and sectarian differences. Sunni and Kurdish groups were objecting to the Shiite United Iraqi Alliance's insistence on Prime Minister Ibrahim Jafari's second term. The failure of the government formation talks and the increasing violence troubled the US and its allies. Therefore, American Secretary of State Condoleezza Rice and British Foreign Secretary Jack Straw held talks with various parties to

convince them that progress in government formation efforts was in everyone's interest (Özcan, 2007, pp. 60-61). The government formation efforts were resolved when the Shiite alliance nominated a new prime minister, Nuri al-Maliki. Iraqi President Jalal Talabani assigned him to form the government, and the Iraqi parliament approved his government on May 20, five months after the elections.

The efforts to form a government after the 2010 parliamentary elections were more severe than those after the 2005 elections. There was very little difference between the two leading rival groups, and no group had the majority to form a government on its own. The neck and neck election results, the increasing uncertainty regarding the formation of the government, and the fears of ethnic and sectarian divisions flaring up again worried both the groups within Iraq and the neighboring countries. The main trouble was to strike a balance between the ambitions of the new political elite in Baghdad and the US efforts to find acceptable leaders to establish a stable and inclusive government to withdraw its troops from Iraq. Uncertainties regarding the formation of the government and concerns about the re-emergence of ethnic and sectarian divisions pushed regional countries to engage in Iraq's government formation talks. The countries that came to the fore in this process were Saudi Arabia, Iran, and Türkiye. Although Iran had more influence on Shia parties, Sunni Arab groups occasionally visited Iran to gain its support in forming a government. In contrast, Shia groups went to Saudi Arabia to seek support in that process (Dawn, 2010). Türkiye stated that the government to be formed should include all segments and that Sunnis needed not to be excluded from the process (Özcan, 2011, pp. 54-55).

With the influence of Iran, two Shiite coalitions, the State of Law Coalition and the Iraqi National Alliance, began talks in April on forming a government. As a result of Maliki's actions against Sadr's Mahdi Army in 2008, Sadr's opposition to Maliki protracted the formation of a government. Iran led the State of Law Coalition and the Iraqi National Alliance to form a government, while the US desired not to exclude Sunni groups. The US urged the Kurdish parties to support the formation of a government. In exchange for backing Maliki for another term as Prime Minister, they made a list of nineteen demands, such as the payment of the salaries of the Peshmerga by the Iraqi Ministry of Defense and the implementation of Article 140 of the constitution regarding Kirkuk within two years (Katzman, 2010, p. 16). Maliki accepted them except for a few. After Jalal Talabani was re-elected as the President of Iraq, he tasked Nuri Maliki with re-establishing the government. The new government established by Nuri Maliki received a vote of confidence from the Iraqi parliament on December 21, nine months after the elections. The influence of

the US and Iran in forming a government in Iraq made the second term of the Maliki government possible. Therefore, the desire of other states to influence every government formation process is an external pattern characteristic of Iraqi elections (Ali, 2018; Mansour & Van Den Toorn, 2018, p. 12).

In the 2014 election results, no party could reach the number of deputies needed to form a government on its own coalition. Maliki's refusal to step down from his third term as Prime Minister despite the Kurds' and Sunni Arabs' opposition brought the formation of a government to a deadlock. Meanwhile, DAESH took control of many Sunni regions, especially Mosul, in June, which further increased the reactions against Maliki. In particular, Sistani did not support him. Neither Iran nor the US supported Maliki, accelerating the process of his departure. The pattern of the influence from external actors in the government formation process was evident (Ali, 2014, p. 22). Sistani's call for a new Prime Minister opened the way for Abadi's nomination to form a new Iraqi government (Reuters, 2014). The National Alliance, the largest Shiite political formation, which includes Maliki's Dawa Party, nominated Abadi as its candidate for prime minister. Thereupon, President Masum gave Abadi the task of forming a government on August 11. Maliki's reaction was quite harsh. He accused the president of violating the constitution and began preparing for a coup by placing armed forces in strategic locations in Baghdad (Kalaycı & Gürler, 2015, pp. 17-18). Unable to receive support from Iran, Maliki later accepted the new political reality. As a result, Maliki, who served two terms as prime minister between 2006 and 2014, left behind a failed state due to both his own mistakes and the policies of the US (Shabi, 2014). The Abadi government received a vote of confidence on September 8, five months after the elections.

The government formation process in Iraq had domestic and foreign dimensions. After the 2018 parliamentary elections, Iraqi political parties began their efforts to form a government in the domestic dimension; Brett McGurk and Qasem Soleimani sought to shape the government formation process (El-Ghobashy, 2018). The US favored a candidate that would balance Iran's influence in Iraq. Accordingly, the US sought to prevent Sadr from forming the government. McGurk conducted negotiations with the Kurds and strived to motivate the Kurdish parties to act as a bloc (Kurt, 2018). In addition, McGurk met with prominent Iraqi political leaders to discuss "the formation of a strong and stable Iraqi government" (The New Arab, 2018). Iran's intervention came when it cut off most of the electricity supply to southern Iraq on the grounds that Iraq did not pay its debt, which could discredit Iraq's caretaker government (Arraf, 2018). Over long-term power cuts, protests in Basra erupted against Iran's intervention and all foreign control in Iraq (Abdo,

2018). The protesters held both their own rulers and Iranian rulers responsible for the unsuccessful profiles of the successive governments in Iraq. Some protesters torched the offices of the Shiite militia groups known for links with Iran (Gürler & Danişman, 2019, p. 31).

The protests eventually spread throughout the country and became one of the obstacles to Abadi's second term (Mansour, 2019, pp. 12-13), causing the return of the political stalemate in Iraq. The Shiite religious authority Sistani untangled the stalemate by taking sides with the protesters. Sistani stated that no one in power in the past should become the next prime minister, preventing Abadi's second term before Iraq's parliament convened on the government formation. Besides, Iran withdrew its support from Abadi over his statement that Iraq would abide by US sanctions on Iran to protect its own interests (Rasheed, 2018). On the plus side, the Iraqi political elite came up with a technocratic government. The Fatah Alliance and Sadr's Sairoon coalition agreed on Adel Abdul Mahdi, a member of the ISCI, as prime minister. This political consensus was driven by a Beirut meetup of Iraqi Shiite cleric Sadr, Hezbollah leader Hasan al-Nasrallah, and Qasem Soleimani (Najmuddine, 2018). Like the previous government formation processes, the prime minister filled key ministerial posts for months as Iraq's parliament did not approve the candidates nominated for some ministries. Therefore, the government was formed without a consensus on the candidates nominated for key ministerial posts, such as for the ministry of the interior and the ministry of defense (The Middle East Eye, 2018).

In the 2021 parliamentary elections, no party or alliance won a majority. The results showed a rebalancing of power among Shiite political parties, with cleric Sadr's bloc gaining at the expense of the Al-Fatah Alliance. The Sadrist Movement won 73 seats, up from 54 in 2018. Takaddum, led by Parliament Speaker Mohammed Halbusi, won 37 seats in its first election. The State of Law Coalition came in third with 35 seats, while the KDP followed with 33 seats. Despite turmoil in the KRG, the KDP's increase in seats obtained by the KDP is notable. The Sadr Movement, State of Law Coalition, and Takaddum also gained seats compared to previous elections. Additionally, 40 independent candidates entered the Iraqi Parliament due to the adoption of district-based constituencies and the single non-transferable voting system. A significant development was the decrease in seats for the Fatah Alliance, which lost nearly two-thirds compared to 2018. This decline resulted from the militia groups' political shortcomings and their harsh stance against protesters during the 2019 unrest (Duman, 2021, p. 20). Al-Sadr initially proposed forming a 'national majority' government with Takaddum and the KDP,

aiming to exclude Shia factions led by Maliki and the Fatah Alliance. These factions, along with Fatah's allies, formed the Shia Coordination Framework, which contested the election results and government formation (Dodge, 2022). Negotiations were further complicated by divisions between the two Kurdish parties over a presidential candidate. A month after Sadr's representatives withdrew from parliament, the Coordination Framework nominated Mohammed Shia Al-Sudani for prime minister. Protests continued until his government was confirmed in October, a year after the elections (Loft, 2022, pp. 6-11).

Conclusion

This study illustrates that Iraq's post-2003 electoral dynamics exemplify a complex interplay of systemic institutional reforms, security challenges, and both domestic and external political interventions. Key patterns include debates over the electoral system, rising violence before elections, fragmentation of political coalitions, involvement of internal and external actors, weak election security and voter turnout, and allegations of fraud. Elections have been marked by low voter turnout, reflecting disillusionment with the political elite. For instance, the 2021 elections saw only 43% voter participation, continuing a decline in engagement. Debates over the electoral system and subsequent amendments have altered vote translation mechanics and reconfigured incentives for political actors. Changes from the single-district model to province-/district-based systems and adaptations of proportional representation have aimed to address distributive inequities while reinforcing entrenched sectarian and ethnic divisions. Modifications to election laws have impacted representation in parliament and transformed the government formation process. Meanwhile, ongoing violence and the threat from extremist elements have undermined electoral security and legitimacy. Pre-election violence and the manipulation of electoral operations have fostered mistrust among voters. Recurrent allegations of fraud and technical mismanagement, especially in elections using advanced electronic systems, have further eroded public trust in the electoral process.

After the U.S.-led invasion that toppled Saddam Hussein, Iraq adopted a political system based on ethno-sectarian quotas, known as the muhasasa system. While intended to ensure representation for diverse communities, it has often resulted in political gridlock and corruption. Although new electoral laws have aimed to address these issues, they often favor established political blocs over smaller parties and independents, perpetuating the dominance of traditional elites. The difficulty in forming stable governments frequently leads to prolonged political

stalemates. These challenges have sparked public protests, like the Tishreen movement, which demands systemic reforms and an end to corruption. However, meaningful change has been slow, and Iraq continues to grapple with the legacy of its post-2003 political order. The fragmentation of political alliances complicates the electoral landscape. Sectarian divisions and shifting allegiances often prioritize short-term political gains and power-sharing among disparate groups over coherent national policy. This divided political terrain, exacerbated by influential roles of internal actors—such as prominent clerical figures—and external powers, has prolonged government formation processes. The phenomenon of muhasasa politics, characterized by static power-sharing arrangements, impedes substantive reform and cements the status quo that many Iraqis distrust. The Tishreen uprising in 2019 deepened the fragmentation of political alliances. Future research should compare election cycles in other regional countries to help chart a course toward sustainable democratic transformation in contexts where historical legacies and contemporary geopolitical pressures intersect.

Article Information Form

Author Note: I thank the two anonymous reviewers and the editors of Turkish Journal of Middle Eastern Studies for their insightful comments and productive criticism.

Conflict of Interest Disclosure: No potential conflict of interest was declared by the author.

Artificial Intelligence Statement: No artificial intelligence tools were used while writing this article.

Plagiarism Statement: This article has been scanned by iThenticate.

References

Abdo, G. (2018, September 14). Here's How the Negotiations over the Next Iraq Government Are Going. *The National Interest*. Retrieved January 2025 from <https://nationalinterest.org/feature/heres-how-negotiations-over-next-iraq-government-are-going-31342/>

Abdo, G. (2021, September 23). Iraq's Elections: Will Boycott Efforts Delegitimize or Entrench Discredited Status Quo? [Report No. 123]. The Arab Gulf States Institute in Washington. Retrieved January 2025 from https://agsiw.org/wp-content/uploads/2021/09/Abdo_Iraqi-Elections_ONLINE_Final.pdf

Abdulhussein, Y. (2014, May 2). The 2014 Iraqi parliamentary elections. *Daily Sabah*. Retrieved January 2025 from <https://www.dailysabah.com/opinion/2014/05/02/the-2014-iraqi-parliamentary-elections>

Al Khafaji, I. (2018, July 12). Iraq 2018 Elections: Between Sectarianism and the Nation. Arab Reform Initiative. Retrieved January 2025 from <https://www.arab-reform.net/publication/iraq-2018-elections-between-sectarianism-and-the-nation/>

Ali, A. (2014). Iraq's 2014 National Elections [Report No. 20]. Institute for the study of War. Retrieved January 2025 from <https://www.understandingwar.org/sites/default/files/AhmedAliIraqElections.pdf>

Ali, Z. (2018, May 16). Why Iraq's surprising election doesn't signal major changes. *Washington Post*. Retrieved January 2025 from <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2018/05/16/iraqs-surprising-election-results-do-not-signal-deep-political-change/>

Aljazeera. (2018a, January 29). Political fragmentation and foreign interference set the parameters of Iraqi elections. Retrieved January 2025 from <https://studies.aljazeera.net/en/positionpapers/2018/01/political-fragmentation-foreign-interference-set-parameters-iraqi-elections-180129101107624.html>

Aljazeera. (2018b, 21 June). Iraq's Supreme Court endorses manual recount of votes. Retrieved January 2025 from

<https://www.aljazeera.com/news/2018/06/iraq-supreme-court-endorses-manual-recount-votes-180621082440908.html>

Al-Kadhimi, M. (2014). Sistani welcomes Iraqi politicians. Al-Monitor. Retrieved January 2025 from <https://www.al-monitor.com/originals/2014/11/iraq-religious-authority-ali-sistani-politics.html>

Al-Monitor. (2018a). Eager to vote, Iraq's displaced faced obstacles on election day. Retrieved January 2025 from <https://www.al-monitor.com/originals/2018/05/iraq-election-idp-sunni.html>

Al-Monitor. (2018b). As Iraq wraps up election recount, is a new government in sight? Retrieved January 2025 from <https://www.al-monitor.com/originals/2018/08/iraq-election-government-parliament.html>

Al-Qarawee, H. H. (2014, April 23). Iraq's Sectarian Crisis: A Legacy of Exclusion. Carnegie Endowment for International Peace. Retrieved January 2025 from <https://carnegieendowment.org/research/2014/04/iraqs-sectarian-crisis-a-legacy-of-exclusion?lang=en>

Al-Qarawee, H. H. (2018). The 'Formal' Marja': Shi'i Clerical Authority and the State in Post-2003 Iraq. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 46(3), 481–97. <https://doi.org/10.1080/13530194.2018.1429988>

Al-Sadoon, W. (2018). Seçim Öncesi Musul'da Son Durum [Report No. 70]. ORSAM. https://www.orsam.org.tr//d_hbanaliz/70TR.pdf

Al-Sadoon, W. (2021). Irak Seçimleri: Yeni Değişkenler. *Ortadoğu Analiz*, 12(107), 22-25. Retrieved January 2025 from https://www.orsam.org.tr//d_hbanaliz/6_WATHEQALSADOON_107.pdf

Al-Khazraji, A. (2024, February 14). Iraq Provincial Elections 2023: A Decade in the Making [Report No. 87]. Qatar University Gulf Studies Center. Retrieved January 2025 from https://www.qu.edu.qa/siteimages/static_file/qu/research/Gulf%20Studies/documents/Gulf%20Insights%2087.pdf

Ali, S. (2024, May 7). Between Power Sharing and Power Consolidation: The Impact of Iraq's Provincial Elections Results. Washington Institute. Retrieved January 2025 from <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/between-power-sharing-and-power-consolidation-impact-iraqs-provincial-elections>

Arango, T. and Gordon, M. R. (2014, April 29). Amid Iraq's Unrest, Maliki Campaigns as Strongman. The New York Times. Retrieved January 2025 from http://www.nytimes.com/2014/04/30/world/middleeast/unrest-in-iraq-narrows-odds-for-maliki-win.html?_r=0

Arraf, J. (2018, July 17). Amid Electricity Cuts, Anti-Government Unrest Grows In Southern Iraq. NPR. Retrieved January 2025 from <https://www.npr.org/2018/07/17/629385020/amid-electricity-cuts-anti-government-unrest-grows-in-southern-iraq>

Aslan, H. & Aljumaily, A. (2018). 2018 Parlamento Seçimleri Öncesi Irak Siyasi Haritası [Report No. 69]. ORSAM. Retrieved January 2025 from https://www.orsam.org.tr/d_hbanaliz/69TR_4.pdf

Aygün, F. T. (2023, March 19). Implications of Iraq's New Election Law. The Arab Gulf States Institute in Washington. Retrieved January 2025 from <https://agsiw.org/implications-of-iraqs-new-election-law/>

Aygün, F. T. (2024, January 23). Vilayet Meclisi Seçimlerinin Ardından Irak İstikrarsızlaşabilir. ORSAM. Retrieved January 2025 from <https://www.orsam.org.tr/tr/vilayet-meclisi-secimlerinin-ardindan-irak-istikrarsizlasabilir/>

Balcı, A., Gürler, R., & Baykal, Z. (2016). Türkiye'nin Irak Politikası 2015. In B. Duran & K. İnät (Eds.), Türk Dış Politikası Yıllığı 2015 (pp. 159-179). SETA.

Basnews. (2018, January 14). Abadi Makes Alliance with Top Hashd al-Shaabi Leader for Elections. Retrieved January 2025 from <https://www.basnews.com/en/babat/407167>

Beck, M., & Fangalua, L. (2010, March 1). Iraqi Elections Ahead. Konrad-Adenauer-Stiftung. Retrieved January 2025 from https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=950e4691-b385-595d-3bdf-70d1fcc29f54&groupId=252038

Blaxter, L. & Eissa, S. (2018, May 17). Elections and Sectarianism in Iraq and Lebanon. Armed Conflict Location & Event Data (ACLED). <https://acleddata.com/2018/05/17/elections-and-sectarianism-in-iraq-and-lebanon/>

Bolus, A. & Carter, S. (2018, May 8). Factbox: Iraq's 2018 parliamentary elections. Atlantic Council. Retrieved January 2025 from

<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/factbox-iraq-s-2018-parliamentary-elections/>

Braam, E. (2010). All Roads Lead to Najaf: Grand Ayatollah Al-Sistani's Quiet Impact on Iraq's 2010 Ballot and its Aftermath on Iraq's 2010 Ballot and its After. *Journal of International and Global Studies*, 2(1), 1-21.

Chulov, M. (2010, March 29). Iraq election challenged over 'banned' candidates. *The Guardian*. Retrieved January 2025 from <https://www.theguardian.com/world/2010/mar/29/iraq-election-banned-candidates>

Chulov, M. (2017, October 18). Kurdish forces abandon long-held lands to Iraqi army and Shia fighters. *The Guardian*. Retrieved January 2025 from <https://www.theguardian.com/world/2017/oct/17/kurdish-forces-abandon-long-held-lands-to-iraqi-army-and-shia-fighters>

Colleau, M. (2014). Iraq's 2014 elections: A prelude to the country's partition? *Ethnopolitics* (29). Retrieved January 2025 from <https://www.psa.ac.uk/sites/default/files/page-files/EPP029.pdf>

Daoud, S. (2018, March 19). Iraq: Eroded Institutions, Sectarianism and Iranian Influence. Arab Reform Initiative. Retrieved January 2025 from <https://www.arab-reform.net/publication/iraq-eroded-institutions-sectarianism-and-iranian-influence/>

Dawn. (2010, April 15). Iran, KSA push for Iraqi influence as US draws down. Retrieved January 2025 from <https://www.dawn.com/news/821264/iran-and-saudi-arabia-push-for-influence-in-iraq-as-us-draws-down>

Dodge, T. (2012). Iraq: from war to a new authoritarianism. *The International Institute for Strategic Studies*.

Dodge, T. (2022). Muqtada al-Sadr's Evolving Post-Election Strategy and the Battle for Iraq's Political System. LSE Middle East Center. Retrieved January 2025 from <https://blogs.lse.ac.uk/mec/2022/04/29/muqtada-al-sadrs-evolving-post-election-strategy-and-the-battle-for-iraqs-political-system/>

Duman, B. & Aygün, F. T. (2018). Irak 2018 Parlamento Seçimleri ve Seçim Koalisyonları. ORSAM. Retrieved January 2025 from https://www.orsam.org.tr//d_hbanaliz/67TR_2.pdf

Duman, B. (2021). Irak Parlamento Seçimleri: Gelişmeler ve Muhtemel İç Siyasi Hesaplar. Ortadoğu Analiz, 12(107), 18-21. https://www.orsam.org.tr//d_hbanaliz/5_BILGAYDUMAN_107.pdf

El-Ghobashy, T. (2018, September 25). The U.S. and Iran are competing to shape Iraq's new government. Both are failing. Washington Post. Retrieved January 2025 from https://www.washingtonpost.com/world/the-us-and-iran-are-competing-to-shape-iraqs-new-government-both-are-failing/2018/09/24/ee0b9798-bd0b-11e8-8243-f3ae9c99658a_story.html

CFRI (Centre Français de Recherche sur l'Irak). (2023, December 22). Special feature: the 2023 provincial elections in Iraq. Retrieved January 2025 from <https://eismena.com/en/article/special-feature-the-2023-provincial-elections-in-iraq-2023-12-22>

Gürler, R. T. & Danışman, C. (2019). Irak 2018. In M. Ataman & K. İnât (Eds.). Ortadoğu Yılığ 2018 (pp. 21-42). İdeal Kültür Yayıncılık.

Hadi, H. (2018a, April 23). DEAŞ'tan Irak'ta seçim merkezlerine saldırı tehdidi. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/deastan-irakta-secim-merkezlerine-saldiri-tehdidi/1126114>

Hadi, H. (2018b, June 10). Irak'ta seçim sandıkları yandı. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/irakta-secim-sandiklari-yandi/1170992>

Hadi, H. (2018c, June 21). Irak Anayasa Mahkemesinden 'seçim' kararı. Anadolu Ajansı. Retrieved January 2025 from <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/irak-anayasa-mahkemesinden-secim-karari/1180728>

Hasan, H. (2018, May 29). The truth about Iraq's democracy. Atlantic Council. Retrieved January 2025 from <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/the-truth-about-iraq-s-democracy/>

Hassan, F. & Coker, M. (2018, July 7). Iraqi Council to Oversee Manual Recount Amid Post-Election Chaos. The New York Times. Retrieved January 2025 from <https://www.nytimes.com/2018/06/07/world/middleeast/iraq-election-recount.html>

Wimmen, H. (2014). Divisive Rule: Sectarianism and Power Maintenance in the Arab Spring: Bahrain, Iraq, Lebanon and Syria [Report No. 4]. SWP Research Paper.

https://www.swp-berlin.org/publications/products/research_papers/2014_RP04_wmm.pdf

Hiltermann, J. (2010, January 1). Elections in Iraqi Kurdistan: Results and Implications. International Crisis Group. <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/gulf-and-arabian-peninsula/iraq/elections-iraqi-kurdistan-results-and-implications>

Hussein, A. (2018, February 22). Velayati's controversial remarks: Diplomatic lapse or blatant interventionism? Alarabiya News. Retrieved January 2025 from <https://english.alarabiya.net/views/news/middle-east/2018/02/22/Velayati-s-controversial-remarks-Diplomatic-lapse-or-blatant-interventionism->

International Crisis Group. (2006). The Next Iraqi War? Sectarianism and Civil Conflict [Report No. 52]. Retrieved January 2025 from <https://www.crisisgroup.org/sites/default/files/52-the-next-iraqi-war-sectarianism-and-civil-conflict.pdf>

International Crisis Group. (2014, April 28). Iraq: Falluja's Faustian Bargain (Report No. 150). <https://www.crisisgroup.org/sites/default/files/iraq-falluja-s-faustian-bargain.pdf>

İnat, K. (2006). Irak 2005. In K. İnat & A. Balcı (Eds.). Ortadoğu Yılığ 2005 (pp. 53-78). Nobel Akademik Yayıncılık.

İpek, F. O. (2022). How to Survive as an Armed Non-state Actor? An Assessment of the Syrian Democratic Union Party. *Contemporary Review of the Middle East*, 9(3), 341-361. <https://doi.org/10.1177/23477989221100042>

Isakhan, B. (2017). The Road to the "Islamic State": State-Society Relations after the US Withdrawal from Iraq. In B. Ishakhan, S. Miko, & F. Dawood (Eds.), *State and Society in Iraq: Citizenship Under Occupation, Dictatorship and Democratisation* (pp. 260-279). Bloomsbury Publishing.

Jabar, F. A. (2018, June 25). The Iraqi Protest Movement: From Identity Politics to Issue Politics [Report No. 25]. LSE Middle East Centre. https://eprints.lse.ac.uk/88294/1/Faleh_Iraqi%20Protest%20Movement_Publis hed_English.pdf

Jawad, A. (2018, June 16). Iraq federal court refuses to cancel manual vote count. Anadolu Agency. <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/iraq-federal-court-refuses-to-cancel-manual-vote-count/1173812>

Kalaycı, R. & Gürler, R. T. (2014). Irak 2013. In K. İnat & M. Ataman (Eds.). Ortadoğu Yıllığı 2013 (pp. 11-46). Açılım Kitap.

Kalaycı, R. & Gürler, R. T. (2015). Irak 2014. In K. İnat & M. Ataman (Eds.). Ortadoğu Yıllığı 2014 (pp. 11-36). Açılım Kitap.

Karaalp, H. (2018, August 10). Irak'ta elle yapılan oy sayımının sonuçları açıklandı. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/irakta-elle-yapilan-oy-sayiminin-sonuclari-aciklandi/1227042>

Katzman, K. (2010, November 16). Iraq: Politics, Elections, and Benchmarks. Congressional Research Service. https://www.everycrsreport.com/files/20101116_RS21968_28707362fa6dcb4a6fe89221c9cd7c32c45399b4.pdf

Kurt, V. (2018, May 28). Elections, power struggles and the future of Iraq. SETA. <https://www.setav.org/en/opinion/elections-power-struggles-and-the-future-of-iraq>

Kurdistan24. (2023, June 8). Alleged demographical fraud occurring in Kirkuk voter registration. Retrieved January 2025 from <https://www.kurdistan24.net/en/story/392184>

Loft, P. (2022). Iraq in 2022: Forming a government. The House of Commons Library. Retrieved January 2025 from <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9605/CBP-9605.pdf#page=2.15>

Mamouri, A. (2014, December 2). Sistani denies supporting Soleiman's involvement in Iraq. Al-Monitor. Retrieved January 2025 from <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/12/iraq-najaf-sistani-deny-soleimani-iran-interference.html>

Mamouri, A. (2018, June 12). Disputes over election results flare after Baghdad ballot fire. Al-Monitor. Retrieved January 2025 from <https://www.al-monitor.com/originals/2018/06/iraq-election-fraud-civil-war.html>

Mansour, R. & Jabar, F. (2017). The Popular Mobilization Forces and Iraq's Future. Carnegie Endowment for International Peace. https://carnegie-production-assets.s3.amazonaws.com/static/files/CMEC_63_Mansour_PMF_Final_Web.pdf

Mansour, R. (2018, May 7). What to Expect from Iraq's Election on Saturday. Washington Post. <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2018/05/07/what-to-expect-from-iraqs-post-islamic-state-elections/>

Mansour, R. (2019). Iraq's 2018 Government Formation: Unpacking the Friction between Reform and the Status Quo. LSE Middle East Centre. https://eprints.lse.ac.uk/100099/1/Mansour_Iraq_s_2018_government_formation_2019.pdf

Mansour, R., & Van Den Toorn, C. (2018). The 2018 Iraqi Federal Elections: A Population in Transition? LSE Middle East Centre. Retrieved January 2025 from http://eprints.lse.ac.uk/89698/7/MEC_Iraqi-elections_Report_2018.pdf

Marr, P. (2006). Democracy in the Rough. *Current History*, 105(687), 27-33. <https://doi.org/10.1525/curh.2006.105.687.27>

Marr, P. (2012). *The Modern History of Iraq*. Westview Press.

Middle East Monitor. (2018a, April 23). Daesh threatens to attack polling station in Iraq. Retrieved January 2025 from <https://www.middleeastmonitor.com/20180423-daesh-threatens-to-attack-polling-station-in-iraq/>

Middle East Monitor. (2018b, April 10). 245,000 civil servants to supervise Iraq elections. Retrieved January 2025 from <https://www.middleeastmonitor.com/20180410-245000-civil-servants-to-supervise-iraq-elections/>

Musings on Iraq. (2018, May 22). Sadr-Communist Alliance and Iraq's 2018 Elections Interview with Benedict Robin. Retrieved January 2025 from <http://musingsoniraq.blogspot.com/2018/05/sadr-communist-alliance-and-iraqs-2018.html>

Najmuddine, M. (2018, September 26). Powerful Shiite trio agrees on Iraqi prime minister candidate. Al-Monitor. Retrieved January 2025 from <https://www.al-monitor.com/originals/2018/09/iraq-elections-prime-minister-sadr-soleimani-abdulahdi.html>

O'Sullivan, M., & al-Saiedi, R. (2014, April 29). Choosing an Electoral System. The Belfer Center for Science and International Affairs.

Özcan, M. (2007). Irak 2006. In K. İnat & M. Ataman (Eds.). Ortadoğu Yıllığı 2006 (pp. 57-77). Nobel Akademik Yayıncılık.

Özcan, M. (2011). Irak 2010. In K. İnat, M. Ataman, & İ. N. Telci (Eds.). Ortadoğu Yıllığı 2010 (pp. 45-68). Açılım Kitap.

Palani, K., Khidir, J., Dechesne, M., & Bakker, E. (2019). The development of Kurdistan's de facto statehood: Kurdistan's September 2017 referendum for independence. *Third World Quarterly*, 40(12), 2270-2288. <https://doi.org/10.1080/01436597.2019.1619452>

Rasheed, A. (2018, August 7). Iraq opposes U.S. sanctions on Iran but will abide by them: PM. Reuters. Retrieved January 2025 from <https://www.reuters.com/article/business/iraq-opposes-us-sanctions-on-iran-but-will-abide-by-them-pm-idUSKBN1KS1PW/>

Reuters. (2014, August 15). Iraq's Sistani backs new PM, urges unity and end to corruption. Retrieved January 2025 from <https://www.reuters.com/article/world/iraqs-sistani-backs-new-pm-urges-unity-and-end-to-corruption-idUSKBN0GF0SJ/>

Reuters. (2018a, April 28). Islamic State releases video showing execution of Iraq 'election advocates.' Retrieved January 2025 from <https://www.reuters.com/article/world/islamic-state-releases-video-showing-execution-of-iraq-election-advocators-idUSKBN1HY30V/>

Reuters. (2018b, May 4). Iraq's top Shi'ite cleric hints at renewed opposition to Maliki return. Retrieved January 2025 from <https://www.reuters.com/article/world/iraqs-top-shiite-cleric-hints-at-renewed-opposition-to-maliki-return-idUSKBN1I511H/>

Rudaw. (2018, May 1). Seçimde hile yapmak mümkün mü? Retrieved January 2025 from <https://www.rudaw.net/turkish/middleeast/iraq/01052018>

Rudaw. (2021, December 27). Iraq's top court ratifies election results despite allegations of fraud. Retrieved January 2025 from <https://www.rudaw.net/english/middleeast/iraq/271220212>

Saadoon, M. (2021, October 22). Exclusive: Iraqi Shiite armed groups, Iran gird to manage election defeat. Amwaj.media. <https://amwaj.media/en/article/have-shiite-factions-lost-their-political-influence-and-their-supporters>

Shabi, R. (2014, January 12). US in Iraq: They broke it but didn't fix it. Aljazeera. Retrieved January 2025 from <https://www.aljazeera.com/opinions/2014/1/12/us-in-iraq-they-broke-it-but-didnt-fix-it/>

Shafaq News. (2018, February 27). Iranian interference in Iraqi election stirs anger among. Retrieved January 2025 from <https://shafaq.com/en/Report/iranian-interference-in-iraqi-election-stirs-anger-among>

Smith, B. (2018, January 18). The Parliamentary Election in Iraq, March 2010. UK Parliament House of Commons Library. Retrieved January 2025 from <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/SN05380/SN05380.pdf>

Sowell, K. (2017, April 20). Wrangling over Iraq's Election Laws. Carnegie Endowment for International Peace. Retrieved January 2025 from <https://carnegieendowment.org/sada/2017/04/wrangling-over-iraqs-election-laws?lang=en>

Stansfield, G. (2013). The unravelling of the post-First World War state system? The Kurdistan Region of Iraq and the transformation of the Middle East. *International Affairs*. 89, 259-282. <https://doi.org/10.1111/1468-2346.12017>

Stewart-Jolley, V. (2021). Iraq's electoral system: Why successive reforms fail to bring change. Chatham House. Retrieved January 2025 from <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2021-10/2021-10-05-Iraq%27s-electoral-system-stewart-jolley-pdf.pdf#page=3.11>

The Middle East Eye. (2018, December 19). Iraq fails to fill key ministerial posts seven months after election. Retrieved January 2025 from <https://www.middleeasteye.net/news/iraq-fails-fill-key-ministerial-posts-seven-months-after-election>

The New Arab. (2018, May 15). Top Iranian general Qassem Soleimani in Baghdad 'to shape new government.' Retrieved January 2025 from <https://www.newarab.com/news/top-iranian-general-baghdad-shape-new-government>

UNICEF. (2018). Iraq Crisis 2018 Consolidated Emergency Report. Retrieved January 2025 from <https://open.unicef.org/sites/transparency/files/2020-06/Iraq-CER-2018.pdf#page=4.08>

Wehler-Schöck, A. (2014). Frustration, Fragmentation, Uncertainty Iraq: on the Eve of the 2014 Parliamentary Elections. The Friedrich-Ebert-Stiftung. <https://library.fes.de/pdf-files/iez/10713.pdf>

Wong, E. (2005, December 21). Sunnis Reject Early Iraq Election Results, Calling for Inquiry. The New York Times. Retrieved January 2025 from <https://www.nytimes.com/2005/12/21/world/middleeast/sunnis-reject-early-iraq-election-results-calling-for.html>

The Impacts of the Practices of the Israeli Occupation Forces (IOF) on the Palestinian Children

Haneen Qaraawee^{1*}

Ismael Abujarad²

¹ PhD, Istanbul Aydın University,
Istanbul, Türkiye,
haneen.moh.haneen@gmail.com

² World Academy of Islamic
Management (WAIM), Kuala Lumpur,
Malaysia
ismaelabujarad@gmail.com

* Corresponding Author

Received: 23.03.2025
Accepted: 11.06.2025
Available Online: 30.06.2025

Abstract: This research paper aimed at identifying the practices of the Israeli Occupation Forces (IOF), which have an impact on the Palestinian children. Precisely, this paper attempted to answer the questions: “(1) what are the IOF practices that impacted the Palestinian children? and (2) how did such practices impact the children?” A mixed methodology was used, where secondary data issued by the Palestinian Ministry of Health as well as the Palestinian Central Bureau of Statistics was analyzed. The qualitative data, however, was obtained by using content analysis tool to analyze reports published by national and international NGOs working in the Palestinian territories. The results showed that the IOF practiced killing, arrest, intimidation, injuries, and harassment. It was also found that the IOF practices resulted in many mental illnesses among a high proportion of children, represented by fear, panic, psychological disorders, anxiety, insecurity and other psychological illnesses. IOF practices led to depriving the children of the basic needs such as their right to education and health services, which is a violation of the international human rights law. In addition, the results showed that the IOF attempted to demoralize the children, deter them from demonstrating, and erode their loyalty for their homeland.

Keywords: Israeli Occupation Forces (IOF), Impact, Palestinian Children, Research Paper

Introduction

The Israeli occupation of the Palestinian lands is the basic and central dilemma facing the Palestinian people. This dilemma is not only an Israeli occupation and confiscation of land. It also lies in the Israeli occupation's continued killing and terrorizing actions through racist measures, including killing, displacing, demolishing houses, confiscating property, arresting, and restricting freedoms. The occupation practices have become a process of cleansing and killing Palestinians to achieve the goal of emptying the land of its inhabitants. There is no doubt that since the establishment of the occupation's state in the Nakba in 1948 and up to the present day, the occupation has persistently tortured the Palestinian population by various means and methods. These means and methods aim to demoralize the

Cite as (APA 7): Haneen Qaraawee & Ismael ABUJARAD (2025). The Impacts of the Practices of the Israeli Occupation Forces (IOF) on the Palestinian Children. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 12(1), 57-88. <https://doi.org/10.26513/tocd.1663962>

Palestinian people, intimidate them, and make them surrender. The founders of the State of Israel stated, after the declaration of the state in (1948), that they would make all their efforts and devote all their capabilities, at whatever cost, to expel the remaining residents of Palestine to establish a purely Jewish state for the Jews on the land of Palestine, under a religious claim of fulfilling God's promise (Sourani, 1986; 2006).

In Gaza, where Palestinians have already been reeling from the impact of a 17-year-old air, sea, and land blockade and repeated cycles of hostilities, Israeli military operations have resulted in a catastrophe. According to the Gaza Ministry of Health, more than 45,805 Palestinians have reportedly been killed as of January 6, 2025. The number of children who have been killed is 13,319 (Ministry of Health, 2025).

Civilians face extreme deprivation, with limited or no access to health care, food, electricity, or humanitarian aid. Children have missed out on an entire year of education. Schools sheltering displaced families have been repeatedly shelled, healthcare workers and hospitals have been systematically attacked, and aid convoys have been continually blocked and even shot at (Frontières, 2024). In the West Bank, the use of lethal force by Israeli forces, along with rampant settler violence and house demolitions, has led to a sharp rise in fatalities, widespread destruction, and forced displacement. "No statistics or words can fully convey the extent of the physical, mental, and societal devastation that has taken place in the Gaza Strip," said Joyce Msuya, the Acting Under-Secretary-General for Humanitarian Affairs and Emergency Relief Coordinator (OCHA, 2024).

It is evident that, after more than 12 months of horror for children and families in the State of Palestine, the situation continues to deteriorate. The psychological toll on Palestinian children is profound as they are gripped by trauma; they suffer from anxiety, nightmares, and debilitating fear. In the 365 square kilometers of the Gaza Strip, nowhere is safe for children. According to the Palestinian Ministry of Health, 140,000 people have been killed or injured, including 14,000 children, across the State of Palestine. A staggering 86 percent of the population in the Gaza Strip, around 1.9 million people, have already endured over 40 displacement orders compelling people to flee just to try and stay alive. In the Gaza Strip especially, many children have lost or been separated from their parents, who have been killed by the conflict, hospitalized, or detained. UNICEF estimates that at least 17,000 children are unaccompanied or separated (UNICEF, 2025). The presence of the UN and international non-governmental organizations (INGOs) working for the protection of children in the Occupied Palestinian Territories (OPT) is long-standing and considerable in scope. Yet, the lives of Palestinian children remain as

difficult and dangerous as ever. The wide disparity between the consistent efforts made by representatives of the international community to promote the safety and well-being of Palestinian children and the actual results provided the starting point for this research. Research done by the Institute for Policy Research at the University of BATH (2025) involved extensive analysis of agency publications, reports of Human Rights organizations and national and international policy documents, and around 120 interviews and focus groups with donor agency staff, Palestinian Authority officials, UN/INGO and NGO staff, teachers, parents, and children. It finds that the international community has been unable to properly protect Palestinian children because of serious flaws in the conceptual, institutional, and, most importantly, political understanding of the situation in the OPT. The efforts of international agencies and donor organizations to prevent harm to Palestinian children are, in the first instance, restricted because they operate with a flawed definition of the situation. In keeping with Western governments, they view the OPT as a humanitarian crisis arising from conflict between two more or less equivalent parties. Such a characterization of the setting does not reflect the reality of Palestinian children experiencing occupation-related violence and the systematic appropriation of Palestinian land and resources by Israel. The research argues that it would be more accurate to conceptualize the situation in the OPT as a chronic and long-term human rights and protection crisis, a situation that requires efforts to deliver aid to be coupled with efforts to produce change at the political and structural level. Adopting this holistic approach to support would also require agencies to step back from their standardized understanding and technocratic approach to child protection (based on an assumed universal and apolitical set of children's needs at an individual level) and bring political, cultural, and socioeconomic factors relating to the setting back into the design and delivery of protection strategies (Institute for Policy Research, 2025). This paper examines the impact of the practices of the IOF on Palestinian children.

Methodology

In this research paper, a mixed methodology was used. Both quantitative and qualitative data were collected and analyzed. The quantitative data were secondary data obtained from reports and statistics issued by the Palestinian Ministry of Health, the Palestinian Central Bureau of Statistics, and other organizations. The qualitative data was obtained by using a content analysis tool. This was done by conducting a comprehensive literature review and analyzing the content of the reports issued by national and international agencies, as well as Non-Governmental Organizations working in both the West Bank and the Gaza Strip.

The Impact of the Practices of the IOF on Palestinian Children

There are many studies that have examined the IOF oppression methods against the Palestinian people and the psychological effects of these methods on the population. Many studies were reviewed to complement and enrich the current research. For example, Thabet, Karim, and Vostanis (2006) revealed that 91.6% of children's traumas were caused when children witnessed the aircraft bombing of neighbors' and others' houses. In addition, Thabet, Abed, and Vostanis (2002) also revealed that children whose houses were bombed or demolished showed posttraumatic stress disorder (PTSD), which was manifested in difficulty concentrating (85.3%), difficulty sleeping 57.2% and Memory Distortion for Traumatic Events 51.7%. They also clearly were panicked. Moreover, Qouta, Punamäki and Sarraj (1995) studied the impact of house demolitions on children's mental health and showed that emotional problems, specifically nyctophobia, nail-biting, withdrawal, depression, and neophobia, were apparent among children who lost their houses compared to children who just witnessed from their balconies the demolition and bombing of the houses. Al-Sabbah & Za'ool (2007) study, which aimed to identify the degree of prevalence of behavioral disorders among children of the Palestinian detainees' families in the Bethlehem Governorate, revealed that the main manifestations of behavioral disturbances were fear disorders and that excessive attachment to parents was one of the most common behaviors among these children.

The results of Hein et al.'s (1993) study, which showed that 89% of the children were subjected to night raids, which resulted in children's nyctophobia rates rising, indicated that 45% of the children in the sample were exposed to personal stressful experiences, specifically being beaten. The study also indicates that (55%) of the children witnessed one of their family members being beaten in a way that resulted in the child's fear and an increase in insecurity.

Many believed that the Palestine Liberation Organization (PLO) abandoned armed struggle after entering the negotiation process in accordance with the Madrid Conference of 1991, which culminated in the signing of the peace agreement with Israel, which was known as the Oslo Accord of 1993, would change the status quo. Israel justifies its repressive measures against the Palestinian people before international forums and the international community as self-defense, despite the fact that international law permits the use of all means available to the occupied peoples to resist the occupation. Despite the signing of the Accords, the PLO abandoning armed struggle, and the formation of the Palestinian National Authority (PNA), the IOF practices against the Palestinian population have

increased in ferocity, including but not limited to killing, destroying, arresting, demolishing houses, confiscating lands in favor of settlements, restricting freedoms, and many other repressive measures, which is known as the “Scorched Earth” policy (Al-Shafi, 2005). Below are the types of practices of the Israeli Occupation Forces (IOF). These types of practices are the killings, arrests, the demolition of houses, school student restrictions, restrictions on movement freedom, and expulsion and deportation.

With regards to the killings, statistics indicate that the number of killings by the Israeli Occupation Forces increased dramatically; during Al-Aqsa Intifada (2000-2005), 2745 Palestinians were martyred. The IOF did not hesitate to raid and bomb Palestinian cities and villages, as well as the PA institutions, although the IOF realized that the inhabitants of these cities and villages did not possess weapons that posed a threat to the lives of their soldiers. The invasions of Jenin Camp (2002), the city of Nablus, and dozens of villages and towns best unveil the Israeli leadership's unbridled desire to kill Palestinians. There is no justification for the killings but Israeli fascism and hatred against the Palestinian population (Palestinian Central Bureau of Statistics, 2010). Between October 7th, 2023, and 22nd March 2025, the Ministry of Health (MoH) in Gaza, as stated by OCHA, at least 52,653 Palestinians have been reported killed in the Gaza Strip (UNRWA, 2025).

As for arresting Palestinians, including children, the IOF has been arresting Palestinians of different ages and both sexes. The Israeli detention centers and prisons are filled with Palestinian detainees. The arrests are a crime in their nature that violates international laws and norms, especially as Palestinian prisoners and detainees are being held in inhumane detention centers. However, the arrest process itself is a major crime, as it aims to destroy Palestinian individuals, their families, and society. The arrests take place during late night hours when people are asleep. The house gets raided in a brutal manner without prior notice. When raiding, IOF, accompanied by the K9 Dog Unit, searches the house and tampers with its contents with the aim of terrorizing children and humiliating the elderly to demoralize them. The raid ends with one of the family members being arrested. There is no doubt that the arrests are often based on suspicions. In the event that the IOF has a suspect, they hasten to arrest that suspect. The arrest is usually not mainly focused on arresting the suspect per se but rather a process aimed at intimidating the families of the concerned person. The IOF would not be concerned about the presence of children, women, or the elderly, as the latter are the arrest objectives. This is evidenced by the transfer of the detainee to administrative arrest once they fail to charge the detainee or get a confession of committing any acts against the Israeli army or its settlers (Aldameer Association, 1998).

A report released by the detainee's rights institutions showed an unprecedented surge in the Israeli occupation arrests of Palestinian children. In 2024 alone, at least 700 children were documented as being arrested, bringing the total number of detained children since the outbreak of the war to over 1,055. These children have been deprived of their childhood and their right to education, facing severe violations during their arrests. These violations included night raids on their homes, physical assaults in front of their families, shootings, as well as handcuffing, shackling, blindfolding, and denial of legal assistance, which are clear breaches of international law and the Convention on the Rights of the Child. As of early March 2025, more than 350 children are still detained in Israeli prisons. Under the ceasefire agreement in January 2025, 51 children from the West Bank, Jerusalem, and the Green Line, along with 44 children from the Gaza Strip, who were arrested after October 7th, were released as part of the first phase of the detainee's exchange deal (Aldameer, 2024).

As for the practice of demolishing houses, the IOF has used house demolitions as a method since the Nakba of Palestine in 1948 and the occupation of the remaining territories in 1967. Demolishing houses is a planned and systematic policy to suppress and displace the population, given that, usually, a person who loses their house and residence gets frustrated and depressed, especially after losing the framework that housed their family; children are often the victims of this policy. When children feel displaced and homeless and resort with their family to live in a different environment, such as in a rented house far from the original Place or in a relative's house, inevitably, they would feel inferior, helpless, and a burden on others. These displaced children would no longer have the mental situation of children who live in a stable situation in their own houses. These children would live in harsh conditions that negatively affect their psychological and social conditions. In this regard, the Palestinian Bureau of Statistics indicated that the number of houses demolished by the Israeli Occupation Forces (IOF) since 1967 until the publication date of their report exceeded 15540 houses, and the number of residents who lost their homes due to the demolition by the IOF is estimated at 78,365 people (Palestinian Central Bureau of Statistics, 2018).

As for the demolishing of houses and other properties in the Gaza Strip, The United Nations estimated that 70% of the Gaza Strip building have been damaged or destroyed completely since October 2023, with much of the worst destruction in the north of the Strip (Cuddy, 2025).

For more than five decades, the Palestinian children have been deprived of many aspects of their childhood (Yoke et al., 2014). Tears, blood, wounds, and pain

summarize the lives of the Palestinian children, who are still suffering from the practices of Israeli terrorism that falls under the Israeli policy of targeting children, through killing, wounding, and arresting as well as other practices that are being inflicted on the Palestinian people as a whole. That was just the tip of the iceberg, where Israel kills and tortures Palestinian children, bringing them before military courts, and throws them into Israeli prisons for many years, under the pretext of protecting its security. Israel drafts its deterrence strategies to curb Palestinian aspirations for return and liberation, and this is contrary to Article (37- A) of The Convention on the Rights of the Child issued by the United Nations General Assembly in November 1989, which states: *"States Parties shall ensure that:(a) No child shall be subjected to torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment. Neither capital punishment nor life imprisonment without possibility of release shall be imposed for offenses committed by persons below eighteen years of age"* (Save the Children Fund, 2004).

According to Article 1 of the Convention on the Rights of the Child, a child is defined as every human being below the age of eighteen years unless under the law applicable to the child, majority is attained earlier. The Palestinian community is characterized by its youth nature, where children represent about (40%) of the total population, and this is what was shown by the demographic survey data conducted by the Palestinian Central Bureau of Statistics (2010), where the results indicated that the percentage of individuals under the age of 18 was 40.5% (Palestinian Central Bureau of Statistics, 2015).

The Israeli Occupation Forces (IOF) have put in Place their plans to achieve their aggressive expansion goals against the Palestinian people since day one of the occupation. Unquestionably, the occupiers have targeted the Palestinian land and humans simultaneously. In order to target the Palestinian people, the occupation spreads ignorance among the Palestinians, uprooting the latter's belonging and their ancient culture, and turning them into a cheap labor force in the Israeli labor market. The Palestinians working in the Israeli market are exposed to multifaceted exploitation, as they do not get wages that commensurate with the effort they exert, and they perform work beyond their physical capabilities, which hinders their physical development. Some of the Palestinian joining the workforce at an early age leads to juvenile delinquency that includes drug addiction and use. Most notably, the children involvement in the labor market constitutes a killing of their innocent childhood and is contrary to their most basic natural rights approved by the laws, as it is contrary to the Convention on the Rights of the Child adopted by the United Nations General Assembly in November 1989. It was estimated that 23.3% of the Palestinian population lived below the poverty line in 1998, of whom 4.4% were

children. The Palestinian people in the occupied territories have been subjected to the ugliest forms of oppression, genocide and destruction at the hands of the IOF, especially the ongoing war that affects both humans and materials (Palestinian Central Bureau of Statistics, 2000).

The IOF committed many brutal and heinous massacres against children, of which is the killing of a mother and her four children in Ramallah and another mother and her five children in Gaza. These massacres were accompanied by other practices committed against children, women, and the elderly, notably the massive bombing of residential communities by aircraft, tanks, missiles, and assassinations, closing areas, reoccupying Palestinian cities and villages, harassing citizens, demolishing homes, killing and destroying everything that falls under the hands of the Israeli occupation army to name a few. These massacres resulted in the death and wounding of tens of thousands, 30% of them children, and the injury of thousands of children, mostly in the upper part of the body, leaving many of them permanently disabled. These difficult conditions experienced by the Palestinian people in general, and the Palestinian children in particular, scared every aspect of the Palestinian society, especially, health, psychological, educational, social, economic and political aspects. These effects are interlinking and cannot be separated, which demonstrates the extent of the impact of IOF practices against these children, as they are the group most affected by the Intifada and its variables. Especially since the Palestinian community is characterized by its youth nature, where children represent about 40% of the total population.¹⁸ The Palestinian, since the outbreak of the intifada, are subjected to reoccurring cases of Israeli violence, which is the use of all weapons and military means against Palestinian civilians, including children. The severity of this reality made children the most psychologically affected group. This is due to their lack of psychological, cognitive and social development, in addition to their direct exposure to excessive Israeli violence. The degree of psychological effects resulting from crises vary from one child to another according to the child's experience, the severity of their vulnerability, and how those around them manage (Palestinian Central Bureau of Statistics, 2014; UN OHCHR, 2024).

The Palestinian children have suffered continuously from the practices of the Israeli occupation (United Nations, 2024) and according to mental health professionals, 90% of the children had experience in accidents that caused trauma to them in their lives. Mostly, it was a result of the impact that the IOF had on the social structure of the family. The excessive violence used by the IOF against civilians was mainly reflected on Palestinian children, scarring the psychological health causing psychological and behavioral disorders. The IOF violence is

practiced directly and indirectly, where dispersion, attention deficit, short-termed memory, sadness and depression, hyperactivity disorders and violence towards others are of the results of such practices. Children had xenophobia due to insecurity, insomnia or excessive sleep, nightmare are also consequences of IOF practices. The intifada and the accompanying Israeli violence also affected even the usual quality of games, where even children's drawings were dominated by images of Israeli violence in all its forms (Ministry of Health, 2013).

The Palestinian children were exposed to a number of difficult situations related to the IOF violence. This exposure is at times direct and personal, and at other times it would be indirect, through the exposure of children surroundings to difficult situations. The impact of trauma or violent situations for the child depends on the type of trauma and its impact, for example the parents represent for the safety, security and love, and the child feels this in their presence, but if the father was beaten by the army when they raid the house at night, the child loses that sense of security and grows fear and anxiety. This happens as the image of security represented by the child's father has been shaken due to the latter being subject to a shocking and violent situation. Matters worse if the father is imprisoned as the need for safety remains unsatisfied or even non-existent as long as the source of giving is away. In the following, we review some of the situations that children have experienced and the effects of such experiences. According to what Dr. Fadel Abu Hein pointed out in his study entitled (The Parents and Teachers Guide to Dealing with the Child in Difficult Circumstances) issued by the Ministry of Education - National Guidance Commission in May 2005 (Ministry of Health, 2013).

There are different ways of violence against the Palestinian children. Freedom, movement, and expression of emotions are characteristic of the child's personality that children are deprived from in light of curfews, that is considered a collective punishment. Curfew has been a measure used by the military authorities. Almost every Palestinian area has been subject to curfew in various and different duration and conditions depending on the situation and events in Place. Although the curfew is considered a collective punishment, it is considered a restriction of children's freedom of movement, expression and playing. Curfew has increased negative effects on children, especially camp children who live in narrow housings that cannot accommodate children's games, where the streets are then the playground. In addition to violent situations against residents that may occur, such as raiding houses, beating, humiliations, detention, etc. curfew negative consequences on children especially the emergence of some behavioral and emotional issues due to their exposure to the long curfew periods can be seen. For instance, movement issues and violence between sibling, lack of obedience, neophobias and fear of the

army increased. It also has been found that a large percentage of children have neurotic (psychological) symptoms that require intervention and assistance (Abu Sa'a, 2017; Barbui et al., 2020).

It has been used on a large scale since the beginning of the Intifada, where Palestinians are forbidden to enter the 1948-occupied Palestinian. Residents are required, often, to stay within the occupied areas not allowing them to leave. At other times, it is used partially and temporarily due to the presence of some events related to a specific geographical area. The military authorities imposed a comprehensive security cordon on the occupied territories, and as a result, the residents of the occupied territories were prevented from working or entering Israel as a result of this closure. The seriousness of the impact of the security closure on the mental health of children and adults was evident, where 49.3% of children of unemployed parents feel nervous, compared to 38.9% of the children of workers and about 22.7% of the children of employees. Statistics also show that 11.1% of unemployed parents' children suffer from thumb sucking, while this problem appeared in 8% of children of workers, and was not reported among the children of employees. It was also found that the unemployed parents' children are more affected than the children of workers and employees, and that the parents need more indicative intervention and support because they're unable to satisfy the needs of children and because they suffer from psychological pressures caused by the security closures. These pressures, consequently, result in state of tension, that leads some parents to resort to dump this stress and anxiety through poor treatment or at times resorting to violence against children (Abu Hein, 2004).

It is one of the collective punishment measures practiced by the military authorities against the residents, as Palestinian houses are raided during the night with the aim of harassing or beating and punishing the residents. The Israeli authorities have used this method and the accompanying violence, whether against the wanted person in front of their children or members of their family, or using violence against the whole household. Other manifestations of violence, such as when soldiers wreak havoc on the belongings of the house before the eyes of the children, as well as the methodology and actions taken during raids, such as cordons, jumping of the walls, or the severe and terrifying knocking on doors and the intense and violent spread of soldiers in the house. It was found that 85% of children's houses had been subjected to night raids, and that 40% of children had personally been exposed to violence during these raids (Tawfiq, 2007).

Exposure to gas inhalation is mainly related to the uprising and its activities, as the military authorities used this measure on a large scale, which is the use of tear gases

against population centers to disperse these gatherings or to address the violent manifestations that occurred during the uprising. It was found that 92.5% of children were exposed to gas inhalation inside while within their homes, where in some cases some children died due to tear gas inhalation as reported by the Swedish Foundation to Save the Children. Some women also suffered miscarriages due to gas being thrown into closed rooms in their houses (Ministry of Health, 2015).

The current war in the Gaza Strip, which started on 7 October 2023, has been the deadliest of hostilities involving the Gaza Strip and Israel (Oxfam International, 2024; UNICEF, 2023; RSF, 2023). As of 28 January 2024, at least 10,000 of the 26,400 people killed since in Gaza were Palestinian children (OCHA, 2024; Save The Children, 2024). As of the 24th of October 2023, the daily estimate of children killed or injured was 400 (UNICEF, 2023). As of the 20th of January 2024, almost one million children were estimated to be internally displaced within Gaza. Most were in the southern Rafah governorate bordering Egypt, currently the most populated governorate in the Gaza Strip (Palestinian Red Crescent Society, 2024; Southern Transactional Council, 2023; OCHA, 2024). Before the current hostilities, children comprised 47% (1.1 million) of Gaza's population; since 7 October 2023, the conflict has affected nearly all of them. Children are exposed to death, injury, and the loss of family and homes, and they endure physical and psychological trauma (OCHA, 2024; Southern Transactional Committee, 2024). The conflict has led to the destruction of safe spaces such as schools and hospitals and the denial of humanitarian aid access, leaving children in overcrowded shelters with limited access to essential goods and services (Southern Transactinoal Council, 2024; UN, 2023). The hostilities particularly affect children under five years old, displaced children, unaccompanied and separated children (UASC), and children with disabilities or with family members with disabilities because they often are unable to flee attacks and are at high risk of abandonment, malnutrition, and trauma (International Committee of the Red Cross, 2022; Rotenberg et al., 2024).

There is no doubt that Palestinian children have been exposed to many violent events, and it is likely that this exposure has affected them, and that they may display some or all of the symptoms that correspond to the diagnostic symptoms associated with mental ailments such as PTSD, anxiety, depression and mood disorders. The question is, however, whether displaying these symptoms necessarily means that children suffer a mental illness or disorder, requiring a form of specialized treatment, or alternatively, whether the fear and sadness associated with exposure to political violence are normal reactions which will diminish with time and support from family and community, and ultimately require a

sociopolitical resolution as opposed to a medical one. Defining human conditions into treatable disorders is a relatively new trend, covering not only fear and sadness but also other illnesses or 'syndromes' relating to behavior, a psychic state, or a bodily condition, that were previously not considered as medical problems. Some analysts point at the coinciding of this new trend with the expansion of the medical services and the pharmaceutical industry, but patients' interest groups also play a role (Conrad, 2007) as cited in Rabaia et al., (2024).

As cited in Shehadeh (2021), the children who exposed to war conflict will directly or indirectly experience a variety of stressors, and many of them may develop common symptoms and reactions such as sadness, anger, fears, numbness, moodiness or irritability, nightmares, avoidance of situations (Amiri & Zafarzai, 2020; Hammad & Tribe, 2020; Shehadeh, et al, 2016; Barenbaum et al., 2004). Researchers suggested that experiences related to conflict, occupation, political violence and war had a serious risk on the well-functioning of all family members, and many psychological, emotional, physical, and social problems raise (Amiri, A. & Zafarzai, 2020; Hadi et al., 2006; Pat-Horenczyk et al., 1998; Dyregrov, Gjestad, & Raundalen, 2002). Palestinian families living within the occupied territories have been shown to have high rates of psychological and social problems and one to two thirds of the population presenting with trauma-related psychopathologies (Thabet, 2019; Thabet et al., 2007; Khamis, 2005; Baker & Kanan, 2003). In Palestine, Conflict started more than 100 years ago. Several generations experienced this kind of conflict since Ottoman rule to British mandate, and later on throughout the Israeli occupation period, it can be considered as the longest conflict in the modern era (Shehadeh et al, 2016; Bornstein, 2010; Nashif, 2008; Bar-Tal, 1990). Israel governorate has been forcing thousands of Palestinians of their privet lands and homes, taking by military force and illegally settle and create settlements exclusively for Jewish Israeli settlers (AbuShanab, 2009; Amnesty International, 2005; 2010; 2017; 2018; Elliott, 2013). Palestinians living in this area are subjected to extreme restrictions on their movement by car or on foot – including the closure of main streets – while settlers are free to go where they wish. In addition, the military has issued shutdown orders to hundreds of stores and commercial establishments in this area. Families and children who have been subjected to violent experiences may exhibit a variety of responses and symptoms ranging from mild stress to sever trauma (Pat-Horenczyk et al., 1998; Garbarino & Kostelny, 1996).

Israel's total blockade on Gaza has meant no food or water can enter the territory, but Israeli authorities have said they resumed water supplies to southern Gaza on Tuesday. Palestinians have said without electricity to operate the water pumps, the

water crisis continues. With food and water rapidly running out, Gazans are prioritizing whatever little water supplies they have for their children. Children are more at risk of dehydration, and malnourishment can further speed up the effects of having no water. A Jerusalem-based nutritionist with the World Food Program (WFP) also told Al Jazeera that poor water sanitation can lead to children facing high risks of diarrheal diseases, which are the most common cause of dehydration and the globally leading cause of child mortality for under-fives. A lack of food at best affects cognitive function and energy levels, and at worst can lead to starvation and death (Aljazeera, 2025b; Aljazeera, 2025a).

Table 1

An Overview of the Impact

Impact	Total	Children
People killed as reported by the Palestinian Ministry of Health	41,615	> 14,100
People Injured as reported by the Palestinian Ministry of Health	96,369	12,561
People missing as reported by the Palestinian Ministry of Health	~10,000	1,750
People displaced as reported by the Palestinian Ministry of Health	1.9 million	~ 990,000
People died from malnutrition / only those recorded as reported by the Palestinian Ministry of Health	37	31
Attacks on health care as reported by the Palestinian Ministry of Health	516 attacks on health facilities and personnel	
Functioning hospitals as reported by the Palestinian Ministry of Health	17 out of 36 are partially functioning	
Attacks on education as reported by the Palestinian Ministry of Health	87.4% of schools damaged or destroyed	
Number of humanitarian workers killed as per OCHA figures	304 humanitarian workers including 224 UN staff	
West Bank		
People killed as per OCHA figures	695	167
People injured as per OCHA figures	5,700	1,040
People displaced (as per OCHA figures, defined as authorities demolished, confiscated, or forced the demolition of residences)	6,100	2,700
Attacks on health care as per WHO figures	619	

Reference: *UNICEF, Palestinian Children Under Siege, 2025*

Table 1 showed that in the Gaza Strip, more than 14000 children were killed, 12,561 children were injured, nearly 990,000 children were displaced, and 31 children died due to malnutrition. Table 1 also showed that 167 children were killed, 1040 children were injured, and 2700 children were displaced. These figures show how much impacted the Palestinian children are by the practices of the Israeli Occupation Forces (IOF).

The Psychological and Mental Issues faced by the Palestinian Children

According to the literature review, there are different measures through which the psychological impact of IOF practices can be seen on the Palestinian children. These include beatings, witnessing beatings, personal exposure to injury, detention, imprisonment, hose demolitions, and deprivation of education.

As for beatings, it is one of the methods used against the population, whether they are children or adults, to quell any sign of rebellion and violence against the Israeli army, and to instill fear in the children. It was found that about 45% of children were subjected to personal beatings by the occupation army while 4.5% of the sample suffered broken bones (Ministry of Health, 2018; Defence for Children International Palestine, 2012).

As for witnessing beatings, a study conducted in 2002 on the violence on Palestinian children in Gaza showed that witnessing others suffer from violence has a greater impact on the child's psychological life than personal exposure to violence. It was found that 55% of Palestinian children had witnessed violence to one of their family members. Studying the psychological effects resulting from personal exposure to violence, it was found that the level of anxiety decreased among children who were personally exposed to violence compared to children who witnessed one of their family members being exposed to violence. It was also evident that self- esteem was also higher among children who were exposed to personal violence more than children who witnessed a family member being exposed to violence. It was found that self- esteem was high for 45% of children who had personally experienced violence, compared to high self-esteem among only 16% of children who witnessed a family member being exposed to violence. Witnessing violence is more severe and destructive to psychological life than personal exposure to violence and whether the child is exposed to violence or witnessing it, this has bad effects on their psychological construction (Ministry of Health, 2015).

As for the exposure to injury, the military authorities used different types of means against citizens and children, including exposure to injury resulting from beatings,

or shooting of all kinds; live, rubber, plastic, metal etc. It was found that 3.5% of the children were injured by live bullets, 2.2% were injured by plastic bullets, and 24.7% were injured by rubber bullets. Some injuries have resulted in death in some cases, and in other cases they led to physical, nervous and mental disabilities, some permanent, and some partial, such as losing an eye or a limb, or burning the skin. According to the Gaza Center for Right and Law, the number of injured children under 16 years of age during June 2011 reached about 3158 children with various injuries (Ministry of Health, 2013).

As for detention, it was found that 19% of the children were subjected to personal detention, which ranges from hours to days, where the children are arrested and placed in one of the detention centers or army camps, where they are subjected to beatings and injuries. Children are, sometimes, not allowed to leave until paying a fine imposed by the occupation authorities over the child's family (The Palestinian Prisoners Club, 2010; Human Rights Watch, 2022).

As for Houses demolitions, it has been a policy, which has been practiced against Palestinian activists since the beginning of the occupation, and it is one of - collective punishment measures, and its use has increased more recently, as the house of any one with security charges, especially armed resistance charges, is demolished. The Palestinian Center for Human rights statistics indicate that about 400 houses were demolished during the first intifada in 1987 for security reasons. This measure took a dangerous turn, especially after the occupation authorities 'decision to deport 415 Palestinians to Lebanon and the increase in acts of resistance against the occupation. The number of demolished houses in the Al-Aqsa Intifada increased to more than 800 in the West Bank and Gaza. The bombing of houses was increasing and spreading, where only a mere suspicion about a particular house, would give legitimacy to the occupying authorities to bomb it giving its residents a short period of time to leave the house without being allowed to take out their belongings. The number of houses bombed since January 1993 up to January 1994 was estimated at 200 houses. This number doubled during the first year of the uprising during the first year of the uprising. A series of negative effects house demolitions leave on mental health, especially on children, has been shown. Children whose homes were bombed were found to have a higher rate of neurotic and demotion a disturbance compared to children whose homes were not bombed. Moustafa (2003) highlighted that the second most influential situation on the child after losing a family member, is the loss of their houses, where the house is related to security in children's understanding, which is seen as the set of customs, traditions and the network of relationships formed by the child. Losing the house meaning losing what it represents (Palestinian Central Bureau of Statistics, 2014).

As of depriving Palestinian children of education, the Israeli authorities have always claimed that the Palestinian children participate in resisting the occupation and exploiting school gatherings for this purpose, and as to deprive children from education and to spread ignorance, the occupation authorities started with partially closing educational institutions and then full closures were imposed. The Israeli authorities with these closures red depriving children the opportunities to learn and acquire knowledge, leading to a decreased level of literacy and knowledge among the children. This meant that the 10-year-olds during the Intifada were at the educational level of a pre-Intifada 6-year-old. The streets, the army's confrontation and the dangers facing the child in the street had turned into the daily behavior and the knowledge source for the children, where many children learned the habits and behavior of resistance associated with facing the occupation during that period.³⁰ Thus, the suffering of the Palestinian children appears to be doubled, on the one hand, the reality in which the family, the school and the Palestinian media are living as well as the difficult conditions and traditions that are afflicted by the situations that are not based on our Arab-Islamic culture and on the other hand, what these children are exposed to in terms of terrorism practiced by the IOF in their ugliest forms. The Palestinian children are deprived from their most basic rights, starting from their right to express their opinions, their right to life, liberty, protection, education and other rights called for by the various religious and positivist laws and regulations (Save the Children Fund, 2002).

Parents like Esra Abu Ghazzah, try to find ways to calm their children from the bombings and destruction around them. The 30-year-old mother told Al Jazeera, her children, aged eight and two have started to vomit after air strikes and also wetting the bed. Both are response to heightened fear. Symptoms of anxiety, depression and posttraumatic stress disorder are especially pronounced, with caregivers reporting unusual crying and aggressive behaviors in children as increasingly common responses along with social isolation (Chu & Lieberman, 2010; War Child, 2025). Furthermore, a 2021 assessment conducted by War Child indicates that 62% of caregivers noted signs of distress and observable changes in one or more of their children's behaviors with the highest rates (80% to 88%) being noted in Susiya, Deir Nidham, Sheikh Jarrah and Al Minya. (War Child, 2021). Moreover, 71% of children reported feeling sad or empty sometimes, often or all the time. Approximately 68% experience restlessness while 17% expressed a sense of hopelessness. A significant number of children report feeling afraid, with 55% worrying about something bad happening to a family member, and 49% indicating being frightened for no reason. Additional mental health symptoms reported include forgetfulness, trouble concentrating, moodiness, trouble sleeping, aches

and pains, and flashbacks of violence or nightmares. Children who undergo arrest and detention endure heavy emotional turmoil, with one study finding that 73% experienced insomnia or sleep difficulties, such as waking up at the same time hour of arrest, 62% felt anger and 57% suffered from headaches and dizziness (War Child, 2025). Children facing extreme stress over long periods of times may exhibit a range of mental health concerns, such as regression to earlier behaviors, anxiety, depression, anger and aggression, social adolescents, as well as other education, as well as barriers to accessing opportunities in adulthood (Nemiro et al., 2022).

According to the World Health Organization (WHO), 1 in 5 people (22%) of conflict-affected population have developed a wide range of mental symptoms such as depression, anxiety, posttraumatic stress disorder (PTSD), bipolar disorder or schizophrenia (WHO, 2022). A significant increase in depression among children due to war has been documented (Chu & Lieberman, 2010). However, an earlier study by El-Khodary and Samara (2020) on Palestinian children found that 88.4% experienced personal trauma, with 83.7% witnessing trauma in others and 88.3% observing property demolition. However, the study concluded that 53.5% of the participant were diagnosed with PTSD(El-Khodary at al., 2020). Israeli military attacks, blockades and widespread hopelessness have led to a humanitarian crisis in Gaza, with significant adverse effects on children and young people's mental health (Veronese et al., 2021; 2023; 2025). Palestinian children exposed to traumatic events relating to the conflict are reported to have at least mild-intensity PTSD reactions (Thabet, 2017). Post- traumatic stress disorder (PTSD) is a disorder that develops in some people who have experienced a shocking, scary, or dangerous event. It leads to symptoms like flashbacks, avoidance and emotional distress (Abudayya et al., 2008; Abudayya et al., 2023b). Stress in Gaza can affect people's economic status, healthcare access, social support, education, family dynamics and mental health outcomes (Abudayya et al., 2023a).

As cited in Almasalkhi et al., (2025), a wide range of studies have demonstrated that the Israeli-Palestinian conflict and the context of Israeli occupation of the West Bank contributes to psychological risk for Palestinian children. Most of this research has studied the effects of direct exposure of young people to conflict-related trauma and physical violence (Pat-Horenczyk et al., 2009; Al-krenawi et al., 2007; Ayer et al., 2017; Khamis, 2012; Sagi-Schwartz, 2008; Veronese et al., 2023). However, the conflict may affect the health and well-being of people not just through direct exposure to violence, but through broader aspects of the conflict environment. For example, the stressful social and material conditions that are often caused or exacerbated by armed conflict (Miller & Rasmuseen, 2010, p.1385).

The conditions created by political conflict introduce a variety of daily stressors that can negatively affect young people's mental health. Poor mental health and pessimism about the future in turn may further endanger young people's well-being by encouraging engagement in drug use and other risk behaviors, whether as a coping mechanism or as a consequence of feeling that there is "nothing to lose" (Garland, et al., 2013).

In their study, Almasalkhi et al. (2025) examined the association of proximity to the physical infrastructure of Israeli occupation in the West Bank with Palestinian youths' mental health and risk-taking behavior. In regard to mental health outcomes, proximity to manned checkpoints was found to be significantly and consistently correlated with poorer mental health among both male and female youth. The study also found that the expansion of occupation infrastructure reflected a trend that has been ongoing since 2014, but which accelerated after the start of the Israel-Hamas conflict in October 2023.

As cited in Veronese et al., (2025), Palestine, for almost a century, has been a perilous environment for child development, characterized by colonial, political, and military violence, prolonged turmoil, and intractable conflict. This context has produced generations of refugee and internally displaced children living in precarious physical and psychological conditions (Hasan & Bleibleh, 2023; Nijim, 2023).

Everyday life in the occupied Palestinian territory (OPT), encompassing the Gaza Strip, West Bank, and East Jerusalem, is marked by potentially traumatic and stressful events, along with cumulative episodes of violence and aggression (El-Khodary et al., 2020b; Van Heemstra et al., 2020; Zainab, 2021).

As cited in Abudayya et al. (2023), a large segment of the Palestinian people in the Gaza Strip have become accustomed to a wide range of social and psychological shocks as a part of their immediate environment (Khamis, 2020). According to the World Health Organization (WHO), 1 in 5 people (22%) of conflict-affected population have developed a wide range of mental symptoms such as depression, anxiety, posttraumatic stress disorder (PTSD), bipolar disorder or schizophrenia (WHO, 2022). The enduring and far-reaching development effects of chronic and severe stress experienced during early childhood, also known as early life stress, childhood adversity, child maltreatment, or childhood trauma, are well-documented (Smith & Pollak, 2020).

Israeli military attacks, blockades, and widespread hopelessness have led to a humanitarian crisis in Gaza, with significant adverse effects on children and young

people's mental health (Veronese et al., 2021). Palestinian children exposed to traumatic events relating to the conflict are reported to have at least mild-identity PTSD reactions (Thabet, 2017).

Conclusion

This paper has identified the following conclusions: 1) the Israeli occupation forces used all methods of repression against Palestinian children, whether directly through killing, arrest, intimidation and injury; or indirectly, by killing or harassing the population, before the children's eyes to terrorize them, 2) the occupation forces' use of methods of repression against Palestinian children was an attempt to demoralize the latter and dissuade them from demonstrating against the Israeli occupation forces, 3) the oppressive methods used by the occupation forces resulted in many mental illnesses among a high proportion of children, represented by fear, panic, psychological distress, anxiety, insecurity and other mental illnesses. Psychological effects, 4) the methods of oppression, terror and intimidation used by the Israeli occupation against Palestinian children have failed to undermine the children, by demoralizing them, and erode either persistence and their loyalty to the struggle legacy that they inherited, and 5) the Israeli occupation forces realized that successive generations were fiercer in the face of the Israeli occupation forces, and this was evident during the knife intifada, where (67.5%) of the stabbings were carried out by children under the age of (Ministry of Health, 2013).

The Israeli war on the Gaza Strip, which started in October 2023, has led to the loss of lives of 17,492 children as of January 29th, 2025. Besides such losses, many other children were injured (Aljazeera, 2025).

The war on the Gaza Strip, which started in October 2023, has shown increased war-related traumatic experiences for the Palestinian children and young people in the Gaza Strip. These experiences include depression, stress, and anxiety. The Palestinian children have been the victims of trauma and violence due to war and conflict and that they are at great risk of developing mental health problems such as PTSD, depression, anxiety, hyperactivity, and somatic symptoms (Abudayya et al., 2023b; Inter-Agency Standing Committee, 2007).

Authors' Contribution: All authors contributed equally to the writing of this article. All authors read and approved the final text.

Conflict of interest: Authors have no conflict of interest to declare.

Support/Supporting Organizations: No grant was received from any public institutions, private or non-profit sector for this research.

Ethical Approval and Participant consent: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all studies used are stated in the references.

Plagiarism Statement: This article was scanned by iThenticate.

References

- Abdeen, Z., Qasrawi, R., Nabil, S., & Shaheen, M. (2008). Psychological reactions to Israeli occupation: Findings from the national study of school-based screening in Palestine. *International Journal of Behavioral Development*, 32(4), 290-297
- Abudayya, A., Abu Ghali, K., Hargreaves, S., Bjertness, E., & Bhopal, A. (2023a). An Urgent Call to Save and Protect Lives of Vulnerable Populations in the Gaza Strip. *The Lancet Regional Health*, 35, 1-2.
- Abudayya, A., Bruaset, G.T.F., Nyhus, H.B., Aburukba, R., & Tofthagen, R. (2023b). Consequences of War-Related Traumatic Stress among Palestinian Young People in Gaza Strip: A Scoping Review. *Journal of Mental Health & Prevention*, 32, 1-15.
- Abu Hein, M. (2004). *Psychological, Social and Educational Effects of the Occupation Forces' Repression of Palestinian Children*, [Unpublished Master's Thesis, Al-Aqsa University]
- Abu Sa'a, M. (2017). *The Palestinian Movement Between 1987-2005 Against the Israeli Occupation*. Al-Quds University, Palestine: Published Research, Graduate Studies.
- AbuShanab, R. (2009). *The Zionist Policy in the Occupied Territories*. Jordan, Amman: Al-Yazouri Scientific Publishing & Distribution House.
- Aldameer Association. (1998). An institution affiliated with the Palestinian NGOs Network, Gaza, Palestine: dealing with human rights affairs. <https://aldameer.org>
- Aldameer Association. (2024). An institution affiliated with the Palestinian NGOs Network, Gaza, Palestine: dealing with human rights affairs. <https://aldameer.org>
- Aljazeera. (2025b, October 19). Israel's 'war against Gaza's children' explained. *Aljazeera News*. <https://www.aljazeera.com/news/2023/10/19/israels-war-against-gazas-children-explained>.
- Aljazeera. (2025a, June 13). Israel-Gaza war in maps and charts: Live tracker. <https://www.aljazeera.com/news/longform/2023/10/9/israel-hamas-war-in-maps-and-charts-live-tracker>
- Almasalkhi, N., Glick, P., Atshan, S., Huang, W., Isaac, J., Khammash, U., & Egel, D. (2025). Assessing the mental health impacts of Israeli occupation infrastructure in the West Bank by combining geospatial data with a representative survey of Palestinian youth. *Health & Place*, 92, 1-11.

Al-Sabbah S. & Za'ol, L. (2007). Behavioral Disorders among the Children of Palestinian Detainees in the Bethlehem Governorate from the Point of View of the Mothers. *An-Najah University Journal for Research-B (Humanities)*, 22(3),917-949.

Al-Shafi, B. (2005). *The Palestinian Resistance in Palestine After the Setback*, Amman, Jordan: Dar Wael for Publishing.

Al-krenawi, Al, Graham, J.R., & Sehwal, M.A. (2007). Tomorrow's players under occupation: an analysis of the association of political violence with psychological functioning and domestic violence, among Palestinian youth. *American Journal of Orthopsychiatry*, 77, 427-433.

Amiri, Al., & Zafarzai, I. (2020). Political violence and its effects on physical and mental health. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 11 (1), 466-474.

Amnesty International. (2005, May 23). Amnesty International-Jerusalem Branch- Palestine reports on the Israeli occupation's suppression of the Palestinian population. Palestine.

Amnesty International. (2010, May 27). Amnesty International Report 2010: The state of the world's human rights.

<https://www.amnesty.org/en/documents/pol10/001/2010/en/>

Amnesty International. (2017, February 22). Amnesty International Report 2017/2018: The state of the world's human rights. <https://www.amnesty.org/en/documents/pol10/6700/2018/en/>

Amnesty International. (2018, February 22). Gaza: Fears of further bloodshed as Israel adopts 'zero tolerance' policy. <https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2018/10/gaza-fears-of-further-bloodshed-as-israel-adopts-zero-tolerance-policy/>

Ayer, L., Venkatesh, B., Stewart, R., Mandel, D., Stein, B., & Schoenbaum, M. (2017). Psychological aspects of the Israeli-Palestinian conflict: a systematic review. *Trauma, Violence & Abuse*,18, 322-338.

Baker, A.M. & Kanan, H.M. (2003). Psychological Impact of Military Violence on Children as a Function of Distance from Traumatic Event: The Palestine case. *Intervention*, 1(3), 13-21.

Barbui, C., Purgato, M., Abdulmalik, J., Acarturk, C., Eaton, J., Gastaldon, C., & Thornicroft, G. (2020). Efficacy of psychosocial interventions for mental health

outcomes in low-income and middle-income countries: An umbrella review. *The Lancet Psychiatry*, 7 (2), 162-172.

Barenhaum J., Ruchin V., & Schwab-Stone, M.(2004). The psychological aspects of Children exposed to war: practice and policy initiatives. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 45, 41-62.

Bar-Tal, D. (1990). Israeli-Palestinian Conflict: A Cognitive Analysis, *International Journal of International Relations*, 14, 1, 7-29.

Bornstein, A. (2010). Palestinian prison ontologies. *Dialectical Anthropology*, 34(4), 459-472.

Chu, A.T., & Lieberman, A.F. (2010). Clinical implications for traumatic stress from birth to age five. *Annual Review of Clinical Psychology*, 6(1), 469-494.

Conrad P. (2007). *The Medicalization of Society*. The Johns Hopkins University Press.

Cuddy, A. (2025, January 28). Half our house is gone: Palestinians face worst fears in north Gaza, BBC News. <https://www.bbc.com/news/articles/c0e4zv94jvqo>

Dyregrov, A., Gjestad, R., & Raundalen, M. (2002). Children exposed to warfare: A longitudinal study. *Journal of Traumatic Stress*, 15, 59-68.

Defence for Children International Palestine. (2012, April). Bound, blindfolded, and convicted: Children held in military detention. https://d3n8a8pro7vhmx.cloudfront.net/dcipalestine/pages/1294/attachments/original/1433970803/DCIP_Bound_Blindfolded_and_Convicted_2012.pdf?1433970803

El-Khodary, B., & Samara, M.(2020a). The relationship between multiple exposures to violence and war trauma, and mental health and behavioral problems among Palestinian children and adolescents. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 29(5), 719-731.

El-Khodary, B., Samara, M., & Askew, C. (2020b). Traumatic Events and PTSD among Palestinian Children and Adolescents: The Effect of Demographic and Socioeconomic Factors. *Frontiers in Psychiatry*, 11(4), 1-11.

Elliott, J. (2013, January 31). Students suffer as Israel denies Palestinians freedom of movement and education in the occupied territories. <https://mondoweiss.net/2013/01/palestinian-education-territories>.

Garrbarino, J., & Kostelny, K. (1996). The Effects of Political Violence on Palestinian Children's Behavioral Problems: A Risk Accumulation Model. *Child Development*, 67(1), 33-45.

Garland, E. L., Pettus-Davis, C., Howard, M.O. (2013). Self-medication among traumatized youth: structural equation modeling of pathways between trauma history, substance misuse, and psychological distress. *Journal of Behavioral Medicine*, 36, 175-185.

Hadi F, Llabre M, & Spitzer S. (2006). Gulf War-related trauma and psychological distress of Kuwaiti children and their mothers. *Journal of Traumatic Stress*, 19(5), 653-662.

Hammad, J. & Tribe, R. (2020). Social suffering and the psychological impact of structural violence and economic oppression in an ongoing conflict setting: The Gaza Strip. *Journal of Community Psychology*, 48(6), 1791-1810.

Hasan, D., & Bleibleh, S. (2023). The everyday art of resistance: Interpreting "resistancescapes" against urban violence in Palestine. *Political Geography*, 101(4), 1- 11.

Hein, F. A., Qouta, S., Thabet, A., & El Sarraj, E. (1993). Trauma and mental health of children in Gaza. *BMJ: British Medical Journal*, 306(6885), 1130.

Human Rights Watch. (2022, June 14). Gaza: Israel's 'open-air prison' at 15. *Human Rights Watch*. <https://www.hrw.org/news/2022/06/14/gaza-israels-open-air-prison->

Inter-Agency Standing Committee (IASC). (2007). IASC guidelines on Mental Health and Psychosocial Support in emergency settings. Geneva: Inter-Agency Standing Committee. <https://interagencystandingcommittee.org/iasc-task-force-mental-health-and-psychosocial-support-emergency-settings/iasc-guidelines-mental-health-and-psychosocial-support-emergency-settings-2007>

International Committee of the Red Cross (2022). Israel and the Occupied Territories: Facts and Figures - January to December 2022. <https://www.icrc.org/en/document/israel-and-occupied-territories-facts-and-figures-2022>

Institute for Policy Research. (2025). Protecting Palestinian Children from Political Violence. <https://www.bath.ac.uk/publications/protecting-palestinian-children-from-political-violence/attachments/ipr-policy-brief-protecting-palestinian-children-from-political-violence.pdf>

Khamis, V. (2005). Posttraumatic stress disorder among school-age Palestinian children. *Child Abuse and Neglect*, 29(1), 81-95.

Khamis, V. (2012). Posttraumatic stress and worry as mediators and moderators between political stressors and emotional and behavioral disorders in Palestinian children. *International Journal of Psychology*, 47(2), 133-141.

Frontières, M. S. (2024). Strikes, Raids and Incursions: Seven Months of Relentless Attacks on Healthcare in Palestine. Ehttps://www.msf.org/strikes-raids-and-incursions-seven-months-relentless-attacks-healthcare-palestine.

Miller, K. E., Rasmussen, A. (2010). Mental health and armed conflict: the importance of distinguishing between war exposure and other sources of adversity: a response to Neuner, *Social Science & Medicine*, 71,1385-1389.

Ministry of Health. (2013)., Right to health, crossing barriers to access health in the occupied Palestinian territory, World Health Organization Annual Report. https://www.emro.who.int/images/stories/palestine/documents/who_-_rth_crossing_barriers_to_access_health.pdf

Ministry of Health. (2015). Palestine Health Status Annual Report. <https://ghdx.healthdata.org/record/palestine-health-status-annual-report-2015>.

Ministry of Health. (2018). Global Health Data Exchange, Palestine, Gaza Strip Mortality by Sex, Age, and Cause. <https://ghdx.healthdata.org/record/palestine-gaza-strip-mortality-sex-age-and-cause-2018>

Ministry of Health. (2025). The Daily Report on the Effects of the Israeli Aggression on Palestine, Catastrophic situation in numbers, the deadliest year for Palestinians. https://site.moh.ps/Content/File/t8S7FCtVUpmfKadFvldmz1zQ_MYfJlZqozBzQFoLyzgAkw4vH.pdf

Moustafa, T. (2003). Law versus the state: the judicialization of politics in Egypt. *Law & Social Inquiry*, 28(4), 883-930.

Nashif, E. (2008). *Palestinian political prisoners: Identity and community*. New York: Routledge.

Nemiro A., Hijazi Z., O'Connel, R., & Coetzee A. (2022). Mental Health and Psychosocial Well-being in Education: The Case to Integrate Core Actions and Intervention into Learning Environments, 20(1),36-45.

Nijim, M. (2023). Genocide in Palestine: Gaza as a case study. *The International Journal of Human Rights*, 27 (1), 165-200.

OCHA. (2024, December 24). Reported impact snapshot | Gaza Strip, 24 December 2024 at 15:00. <https://www.unocha.org/publications/report/occupied-palestinian-territory/reported-impact-snapshot-gaza-strip-24-december-2024-1500>

OCHA. (2024, June 19). One year of unimaginable suffering since the 7 October attack. <https://www.unocha.org/news/one-year-unimaginable-suffering-7-october-attack>

Oxfam International (2024). Oxfam at UNGA 2024. <https://www.oxfam.org/en/oxfam-unga-2024>

Palestinian Central Bureau of Statistics. (2000). *Palestine in Figures, the annual report on violations by the occupation forces in the occupied Palestinian territories*. <https://www.pcbs.gov.ps/Downloads/book792.pdf>

Palestinian Central Bureau of Statistics. (2010). *Palestine in Figures, the annual report on violations by the occupation forces in the occupied Palestinian territories*. <https://www.pcbs.gov.ps/Downloads/book1749.pdf>

Palestinian Central Bureau of Statistics. (2014). *Palestine in Figures, the annual report on violations by the occupation forces in the occupied Palestinian territories*. <https://www.pcbs.gov.ps/Downloads/book2115.pdf>

Palestinian Central Bureau of Statistics. (2015). *Palestine in Figures, the annual report on violations by the occupation forces in the occupied Palestinian territories*. <https://www.pcbs.gov.ps/downloads/book2188.pdf>

Palestinian Central Bureau of Statistics. (2018). *Palestine in Figures, the annual report on violations by the occupation forces in the occupied Palestinian territories*. <https://www.pcbs.gov.ps/Downloads/book2421.pdf>

Pat-Horenczyk, R., Qasrawi, R., Lesack, R., Haj-Yahia, M., Peled, O., Shaheen, M., Berger, R., Brom, D., Garber, R., and Abdeen, Z. (2009). Posttraumatic Symptoms, Functional Impairment, and Coping among Adolescents on Both Sides of the Israeli-Palestinian Conflict: A Cross-Cultural Approach. *Applied Psychology*, 58(4), 688-708.

Pat-Horenczyk, R., Qasrawi, R., Lesack, R., Haj-Yahia, M., Peled, O., Shaheen, M., Qouta, S., Punamaki, R. L., & El Sarraj, E. (1998). Prevalence and determinants of PTSD among Palestinian children exposed to military violence. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 12 (6), 265-72.

Palestinian Red Crescent Society. (2024). PRCS: The Killing of Eight of Our Medics is A Tragedy Against Humanitarian Work.

<https://www.palestinercs.org/en/Article/12024/%E2%80%8FPRCS-The-Killing-of-Eight-of-Our-Medics-is-%E2%80%8FA-Tragedy-Against-Humanitarian-Work>

Qouta, S., Punamäki, R. L., & Sarraj, E. E. (1995). The relations between traumatic experiences, activity, and cognitive and emotional responses among Palestinian children. *International Journal of Psychology*, 30(3), 289-304.

Rabaia, I. (2024). Policies without Sovereignty. *Al-Muntqa: New Perspectives on Arab Studies*, 7(1), 115-126.

Rotenberg, S., Chen, S., Hunt, X., Smythe, T., & Kuper, H. (2024). Are children with disabilities more likely to be malnourished than children without disabilities? Evidence from the Multiple Indicator Cluster Surveys in 30 countries. *BMJ Nutrition, Prevention & Health*, 7(1), 38-45.

Reports Without Borders. (2023). 45 journalists killed in the line of duty worldwide – a drop despite the tragedy in Gaza. <https://rsf.org/en/rsf-s-2023-round-45-journalists-killed-line-duty-worldwide-drop-despite-tragedy-gaza>

Sagi-Schwartz, A. (2008). The well-being of children living in chronic war zones: The Palestinian-Israeli case. *International Journal of Behavioral Development*, 32(4), 2008.

Save the Children (2024, January 11). Gaza: 10,000 children killed in nearly 100 days of war. *Save the Children*. <https://www.savethechildren.net/news/gaza-10000-children-killed-nearly-100-days-war>

Save the Children, Child Rights Resource Center: Annual Report .(2022). International Save the Children Alliance. <https://resourcecentre.savethechildren.net/document/annual-report-2002-international-save-children-alliance>

Save the Children Annual Report. (2004). Critical Choices for the World's Children. <https://image.savethechildren.org/save-the-children-annual-report-2004-ch11042165.pdf/g7gt2t34r5ju85hq4ah52sbt7f38gguh.pdf>

Shehadeh, A. (2021). The Psychological Well-being of Palestinian Children Living among Israeli Settlements in Hebron Old City. *Academic Journal of Research and Scientific Publishing*, 3(28), 30-45.

Shehadeh, A; Loots, G; vanderfaellie, J; Derluyn, I.(2016). The Association Between Parental Imprisonment and Mental Health of Palestinian Adolescents. *Child and Adolescent Mental Health*, 21; (3): 154-160.

Smith , K. E., & Pollak, S. D. (2020). Early life stress and development: Potential mechanisms for adverse outcomes. *Journal of Neurodevelopmental Disorders*, 12(1), 1-15.

Sourani, G. (1986). The Palestinian Resistance in the West Bank and Gaza Strip, Beirut, Lebanon: The Center for Arab Unity Studies.

Sourani, G. (2006). The Israeli Occupation and Its Practices, Beirut, Lebanon: The Center for Arab Unity Studies.

Southern Transactional Council (2023, October 18). STC's Secretariat Condemns Crimes Against Civilians in Occupied Palestine. <https://en.stcaden.com/posts/11403>.

Southern Transactional Council (2024, Mar 26). STC Presidium Welcomes UN Security Council Resolution Demanding Immediate Gaza Ceasefire. <https://en.stcaden.com/posts/11669>.

Tawfiq, N. (2007). *Occupation and Terrorism, Nazareth*. Palestine: Jalil House for Printing and Publishing.

Thabet, A. A. M., Abed, Y., & Vostanis, P. (2002). Emotional problems in Palestinian children living in a war zone: a cross-sectional study. *The Lancet*, 359(9320), 1801-1804.

Thabet, A. A. M., Karim, K., & Vostanis, P. (2006). Trauma exposure in pre-school children in a war zone. *The British Journal of Psychiatry*, 188(2), 154-158.

Thabet, A; Abu Tawahina, A; El Sarraj, E, & Vostanis, P. (2007). Exposure to war trauma and PTSD among parents and children in the Gaza strip, *European Child & Adolescent Psychiatry*, 17, 191–199.

Thabet, A.M. (2017). Palestinian Children: Victims of Decades of Violence and Trauma. *JOJ Nurse Health Care*, 2(3), 49-56.

Thabet, A. (2019). Psychological Well-Being of Palestinian Children and Adolescents in Gaza Strip and West Bank: Review Paper. *EC Psychology and Psychiatry*, 8(3), 197-205.

The Palestinian Prisoners Club. (2010). Statistics about the annual arrests carried out by the occupation forces: Reports and Studies, A Comprehensive and General

Report in memory of the Palestinian Prisoner Day Jerusalem, Palestine.
<https://www.miftah.org/arabic/Display.cfm?DocId=11494&CategoryId=3>

UNICEF (2025). Palestinian Children Under Siege.
<https://www.unicef.org/sop/media/4576/file/Palestinian%20Children%20Under%20Siege%20October%202024.pdf> in May10th, 2025.

UNICEF (2023, October 31). Gaza has become a graveyard for thousands of children. <https://www.unicef.org/press-releases/gaza-has-become-graveyard-thousands-children>

UN OHCHR. (2024, January 16). Over one hundred days into the war, Israel destroying Gaza's food system and weaponizing food, say UN human rights experts. <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2024/01/over-one-hundred-days-war-israel-destroying-gazas-food-system-and>

United Nations (2024, March 13). The Question of Palestine, War on Gaza: Impact on Palestinian Women and Children" - Palestinian Rights Committee's Virtual Event on the Sidelines of CSW68-Chair Summary. <https://www.un.org/unispal/document/war-on-gaza-impact-on-Palestinian-women-and-children-Palestinian-rights-committee-virtual-event-chair-summary/>.

United Nations (2023, October 27). Gaza crisis: General Assembly adopts resolution calling for 'humanitarian truce', civilian protection.
<https://news.un.org/en/story/2023/10/1142932>

UNRWA (2025, May 10). The Humanitarian Crisis in the Gaza Strip and the West Bank, including East Jerusalem. Situation Report #170.
<https://www.unrwa.org/resources/reports/unrwa-situation-report-170-situation-gaza-strip-and-west-bank-including-east-jerusalem>

Van Heemstra, H. E., Scholte, W. F., Ehrling, T., & Boelen, P.A. (2020). Contextualizing cognitions. The relation between negative posttraumatic cognitions and posttraumatic stress among Palestinian refugees. *International Journal of Cognitive Therapy*, 13,159-172.

Veronese, G., Pepe, A., Diab, M., Jamey, Y.A., & Kagee, A. (2021). Living under siege: Resilience, hopelessness, and psychological distress among Palestinian students in the Gaza Strip. *Global Mental Health*, 8, 3-40.

Veronese, G., Bdier, D., Obaid, H., Mahamid, F., Crugnola, C.R., & Cavazzoni, F. (2023). Hope and life satisfaction in Palestinian children victim of military violence: The

predictive role of agency, potentially traumatic experiences, and symptoms of trauma. *Child Abuse Neglect*, 146, 1-10.

Veronese, G., Bdier, D., Obaid, H., Mahamid, F., Yaghi, S., & Cavazzoni, F. (2025). Agency, life satisfaction, hope, potentially traumatic events, trauma symptoms, and psychological signs. A two waves study with a sample of Palestinian children living in different geographical areas. *Children and Youth Services Review*, 168, 1-10.

War Child . (2021, May 10). Rapid Needs Assessment West Bank. Impact of the Conflict on Children in the Gaza Strip, Thematic Report. https://www.acaps.org/fileadmin/Data_Product/Main_media/20240201_ACAPS_thematic_report_Palestine_-_impact_of_conflict_on_children_in_the_Gaza_strip.pdf

War Child. (2025). Understanding the Effects of the Israeli Occupation on the Mental Health and Psychosocial Well-being and Needs of Children and Caregivers in the Occupied Palestinian Territory (OPT), specifically the West Bank, including East Jerusalem. https://www.warchild.net/documents/345/Effects_of_Israeli_Occupation_on_Mental_Health_Wellbeing_in_East_Jerusalem_West_Bank.pdf

WHO (2022). Mental health in emergencies. World Health Organization. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-in-emergencies>

Yoke R., Mahasin F. Saleh, & Giacaman R. (2014). Sick or Sad? Supporting Palestinian Children Living in Conditions of Chronic Political Violence. *Children & Society*, 28, 3, 172-181.

Zainab, A. (2021). When there is no “post-” to the trauma: Exploring continuous traumatic stress in refugee populations. Gainesville: *Refuge Medical Relief*. <https://www.grmruf.org/blog/2021/9/20/when-there-is-no-post-to-the-trauma-exploring-continuous-traumatic-stress-in-refugee-populations>

İsrail'in Gazze'de Güç Kullanımı ve İcra Ettiği Askeri Operasyonlar

Israel's Use of Force and Military Operations in Gaza

Fatih Tümlü

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi,
Ankara, Türkiye, ftumlu@gmail.com

Geliş Tarihi/Received: 20.04.2025
Kabul Tarihi/Accepted: 11.06.2025
Yayınlanma Tarihi/ Available Online:
30.06.2025

Öz: Kurulduğu ilk günden günümüze siyasi emelleri çerçevesinde yayılmacı bir politika ortaya koyan İsrail, Ortadoğu coğrafyasında ve özellikle de Gazze'de askeri gücünü hiçbir kural tanımadan kullanmaktadır. Bu bağlamda İsrail'in Gazze'de icra ettiği operasyonlar derinlemesine incelenerek askeri güç kullanma yaklaşımlarının ortaya koyulması amaçlanmaktadır. Çalışmada İsrail'in 2008'den günümüze kadar gerçekleştirmiş olduğu beş askeri operasyon karşılaştırmalı vaka analizi kapsamında incelenmiştir. İsrail'in icra ettiği operasyonlar sonunda Gazze'de devam eden şiddet sarmalı ve çatışmalar döngüsünün yakın bir zaman içerisinde sonlanmayacağı ve bölgede barışın hâkim olamayacağı görülmektedir. İsrail'in gerçekleştirdiği Gazze operasyonlarında hedeflerine tam olarak ulaşamadığı göz önüne alındığında ilerleyen dönem içerisinde İsrail'in gerek Gazze gerekse de bölge üzerinde yeni harekât ve operasyonlara devam edeceği değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: İsrail, Gazze, Askeri Operasyon, Savaş, Çatışma

Abstract: Israel, which has put forward an expansionist policy within the framework of its political ambitions since the first day of its establishment, does not hesitate to use its military power without recognizing any rules. In this context, the aim of this course is to analyze Israel's military operations in Gaza and to reveal the military approaches carried out. In the study, a detailed content analysis of the five military operations considered as comparative case studies was carried out and evaluation was made within the framework of the military tactics and strategies applied. As a result of the operations carried out by Israel, it is considered that the ongoing cycle of violence and conflicts in Gaza will not end soon, and peace will not prevail in the region. Considering that Israel has not been able to fully achieve its goals in all the operations it is evaluated that Israel will continue new operations both in Gaza and the region in the future.

Keywords: Israel, Gaza, Military Operation, War, Conflict

Giriş

1800'lü yılların sonlarında başlayan Yahudilerin kendi topraklarına sahip, bağımsız bir devlet kurma hedefi 1897'de ilk Siyonist Kongre'nin Basel'de toplanarak Dünya Siyonist Örgütü'nün kurulması ile devam etmiştir (Cleveland, 2008, ss. 268-269). Müteakibinde 1917 yılında yayınlanan bildirge ile Yahudiler

için Filistin’de bir yurt edinme düşüncesi ortaya koyulmuş (Sander, 2019, ss. 330-331) ve tarihe Balfour Bildirisi olarak resmileşen bu açıklama ile kurulacak İsrail devletinin temelleri atılmıştır. Nisan 1920’de San Remo Konferansı’nda, Yahudilere bir ülke vaadi yapılmış olup, İngiliz yönetimi altında 1919 yılından başlayarak binlerce Yahudi bölgeye göç etmeye başlamış ve bölgede Araplar ile Yahudiler arasında gerginliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Kemiksiz, 2016, ss. 164-165). İsrail Devleti’nin kuruluşu neticesinde 1948’de başlayan Arap-İsrail Savaşları 1956, 1967 ve 1973 yıllarında da devam etmiş olup bunlar arasında özellikle İsrail’in Gazze ve Kudüs’ün ele geçirilmesi ile topraklarını fazlaca genişletmesi (Olgun, 2007, s. 2231; Cohen vd., 2017) bakımından 1967 Savaşı önemli bir yere sahiptir. İsrail’in kuruluşu ile başlayan Arap-İsrail Savaşları yaklaşık 25 yıl devam etmiş ve her seferinde de İsrail’in kendi topraklarını genişletmesi ile sonuçlanmıştır.

İsrail, kurulduğu 1948 yılından bu yana Arap ülkeleri ile konvansiyonel savaşlar gerçekleştirmesi yanında Filistin toprakları içinde ve Gazze’de Filistinli direnişçilere karşı pek çok askeri operasyonlar icra etmiştir. Gazze’de yaşanan bu gerginlikler çerçevesinde İsrail, 2008 Dökme Kurşun, 2012 Bulut Sütunu, 2014 Korumucu Kenar ve 2021 Surların Muhafızı Operasyonları ile 7 Ekim 2023’te başlatılan Demir Kılıçlar Operasyonu sayesinde bölgeyi Filistin halkı için yaşanılmaz bir yer haline getirmiştir. Çalışma kaleme alındığı sırada Gazze’deki silahlı çatışmaların yoğunluğu azalmış, ateşkes görüşmeleri ve esir takaslarının yapıldığı bir döneme girilmiş olup İsrail’in bölge üzerindeki saldırıları ise halen devam etmektedir. Bu bağlamda Demir Kılıçlar operasyonunun tam olarak sona ermemesi cihetiyle net ve doğru verilere ulaşılması çalışma açısından bir sınırlılık yaratmakta olup, bu operasyonla ilgili bilgiler Ocak 2025’e kadarki süreci ihtiva etmektedir.

Çalışmanın sorunsalı İsrail’in kurulduğu ilk günden günümüze Ortadoğu coğrafyasında reel politik hedefleri çerçevesinde sürekli çatışma ve askeri operasyonlar süreci içerisinde bulunmasıdır. Bu sorunsala bağlı olarak İsrail’in Gazze Şeridi’nde icra ettiği operasyonlarının incelenerek askeri güç kullanma yaklaşımlarının ortaya koyulması amaçlanmaktadır. Çalışmada Gazze’de icra edilen son Demir Kılıçlar Operasyonu ile diğer önceki dört operasyon karşılaştırmalı vaka analizi çerçevesinde detaylı bir şekilde incelenerek operasyonlardaki benzerlik ve farklılıklar bağlamında İsrail’in uyguladığı askeri yaklaşımların değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu kapsamda çalışma dört bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde Gazze’nin siyasi ve sosyolojik durumu çerçevesinde İsrail ve Gazze ilişkilerinin alt yapısı, gelişimi ve taraflar arasında çatışmaya varan durum ele alınmıştır. İkinci bölümde 2008 yılından itibaren İsrail’in Gazze’ye

düzenlemiş olduğu askeri operasyonlar nedenleri, hedefleri, uygulanan hareket tarzları, taktik, teknik ve stratejiler, kullanılan askeri gücün yapısı ve elde edilen sonuçlar faktör olarak alınarak incelenmiştir. Üçüncü bölüm de ise 2008'den günümüze kadar devam eden çatışma ve şiddet sarmalı içerisinde beş operasyondaki benzerlik ve farklılıklar çerçevesinde uygulanan genel askeri yaklaşımlar ele alınmıştır. Müteakiben sonuç bölümünde de İsrail'in Gazze'de uyguladığı askeri yaklaşımları ve ileriye dönük hedefleri bağlamında değerlendirmeler yapılmıştır. Konu kapsamına dahil edilen beş askeri operasyonun isimleri ele alınırken İsrail yönetiminin resmi isimlendirmeleri dikkate alınarak çalışma içerisinde kullanılmıştır.

Çalışmanın içerik olarak güncel bir konu olması ve askeri açıdan literatürdeki çalışmaların derinlemesine incelenmesi çerçevesinde hem geçmişe hem de geleceğe dönük ışık tutacağı değerlendirilmektedir. Bu bağlamda konu ile ilgili gerek akademisyen gerek araştırmacı gerekse de konu hakkında bilgi sahibi olmak isteyen kişiler için betimleyici ve açıklayıcı bir kaynak olabileceği tasavvur edilmektedir.

Gazze'nin Siyasi ve Sosyolojik Durumu

Akdeniz kıyısında 40 kilometre uzunluğunda dar bir sahil şeridi konumunda olan Gazze Şeridi, adını en büyük şehri olan Gazze'den almaktadır. Hava ve deniz sahaları İsrail tarafından kontrol edilen Gazze Şeridi'nin İsrail ile 51 km ve Mısır ile 11 km uzunluğunda kara sınırı bulunmaktadır (Tarakçı, 2014). 1948 yılına kadar İngiliz Manda İdaresince yönetilen Gazze Şeridi, toplam 360 km²'lik bir alana sahiptir (Shany, 2006, s. 371). Yaklaşık 41 kilometre uzunluğu, 6 ila 8 km genişliğe sahip Gazze Şeridi sınırları 24 Şubat 1949'daki Mısır-İsrail ateşkes anlaşmasında belirlenmiş ve 1967 yılına kadar Mısır yönetimi altında kalmıştır (Britannica, 2025).

1967'de Altı Gün Savaşı'nın ardından İsrail Gazze'yi ele geçirerek kontrolü altına almış, Gazze'de bir yandan yerleşim alanlarını geliştirirken bir yandan da Filistinlilerle mücadeleye girişmiştir. Zamanla bu mücadele İsrail işgaline karşı Filistin ayaklanması olan 1987'de Birinci, 2000'de de İkinci İntifada'ya yol açmış (Cohen vd., 2017) ve 2005'te İsrail'in tek taraflı çekilmesi sonrasında da artış göstererek İsrail'e karşı silahlanma ve saldırılara dönüşmüştür. İsrail'in Gazze Şeridi'nden çekilmesi neticesinde Ocak 2006'da gerçekleştirilen seçimlerde İslami Direniş Hareketi'nin (Hamis/Hareket-ul Mukavemet-ul İslamiyye) başarılı olsa da Filistin yönetimine geçmesi engellenmiştir (Sarı, 2018, s. 33). Müteakibinde yönetimi elde etmek amacıyla Hamis ve El-Fetih arasında çatışmalar yaşanmış ve yaşanan mücadeleler neticesinde Hamis'in üstünlüğü ile Haziran 2007'de El-

Fetih'e bağlı silahlı güçler Gazze Şeridi'nden ayrılarak kendi kontrollerindeki Batı Şeria'ya bağlı Ramallah'a taşınmışlardır (Edwards, 2008, s. 1585). Bu sayede Hamas Gazze Şeridi'nin kontrolünü ele geçirmiştir. Ancak Gazze Şeridi'nde yaşanan bu gelişmeler neticesinde 2007 yılı ile gerçekleşen karşılıklı saldırılar hasebiyle İsrail Gazze'de şiddeti ve yoğunluğu sürekli artan askeri müdahaleler ve operasyonlar sürecine girmiştir (Siboni, 2014, s. 27).

Dar bir sahil şeridi konumunda bulunan Gazze'nin yaklaşık 2,4 milyon olan nüfusunun büyük çoğunluğu sekiz mülteci kampında çok zor şartlarda yaşam sürdürmektedir (UNRWA, 2023). Gazze'de tahmini 2024 yılı nüfus artış hızı %2.02 ve doğum oranı ise 26,8 doğum/1.000 kişidir (The World Factbook, 2025). Gazze Şeridi'nde temiz suya ve elektriğe erişimde çok büyük krizler yaşanmaktadır. Nüfusun yüzde 95'i temiz suya ulaşamamaktadır. Günde ortalama 11 saat elektrik sağlanabilmekte olup temel hizmetlerin karşılanmasında ciddi sorunlar yaşanmaktadır (UNRWA, 2023). Ulaşım tamamen karayolu taşımacılığına bağlı olup Gazze'de ne bir havaalanı ne bir liman ne de bir demiryolu sistemi bulunmamakta ve dış dünya ile olan bağlantısı tamamen Mısır aracılığı ile sağlanmaktadır (UN, 2014, s. 7).

Uzun yıllar süren işgali sonlandırması sonrasında İsrail, Gazze Şeridi'ni kuşatma ve abluka altına alarak giriş ve çıkış denetimlerini sıkılaştırmıştır. BM Raporunda da geçtiği şekilde dar bir bölgede yaklaşık iki milyon insanın temel ihtiyaçlarının dahi uluslararası yardımlarla karşılandığı ve bu yardımların çeşitli bahanelerle de geciktirilerek tam bir açık cezaevine dönüştürülen Gazze'de durumun bir trajediye dönüştüğü aktarılmıştır (Ateş, 2011, s. 610). Uygulanan sıkı kontroller, abluka ve icra edilen operasyonlar neticesinde bölgedeki yüzbinlerce insan mülteci kamplarında yaşamaya mahkûm bırakılmış ve İsrail ile Filistinliler arasında sonu gelmeyen bir mücadelenin, şiddetin ve gerginliklerin süregeldiği bir sürece meyletmiştir.

İsrail'in Gerçekleştirdiği Askeri Operasyonlar

Dökme kurşun operasyonu

İsrail'in 2007'de Refah sınır kapısını geçişe kapatarak uyguladığı abluka ve yaşanan gerginlikler (Taflıoğlu, 2012, ss. 137-139) 19 Haziran 2008'de iki taraf arasında yapılan altı aylık ateşkes antlaşması (Kemiksiz, 2016, ss. 164-165) ile de sonlanmamıştır. İsrail'in sınır geçişlerini engellemeye devam etmesi, 4 Kasım 2008'de altı Hamas üyesinin İsrail tarafından öldürülerek ateşkesin hiçe sayılması (McCarty, 2008) sonrası Hamas 24 Aralık'ta Kassam ve Grad füzeleriyle, Aşkelon'u ve Sderot'u vurmuştur (Barnea, 2024, s. 1061). Bu yaşanan gerginlikler neticesinde

27 Aralık 2008’de İsrail, Orta ve Kuzey Gazze’de Hamas hedeflerine gerçekleştirdiği hava bombardımanları ile Dökme Kurşun Operasyonu’nu başlatmıştır (Catignani, 2009, ss. 68).

İsrail, bu operasyon ile Hamas’a hem askeri hem de siyasi ağır hasar vermeyi, roket saldırılarını azaltmayı, İsrail’in güneyi başta olmak üzere tüm ülkede güvenliğini tesisi etmeyi, İsrail’in caydırıcılığını artırmayı (Johnson, 2010, s. 6), Hamas’ın tekrar silahlanmasını önlemeyi ve esir alınmış İsrail askeri Gilad Şalit’in kurtarılmasını hedeflemiştir (Giora, 2009, ss. 8-9). İsrail saldırılarında üst düzey bir Filistin İslami Cihad (PIJ) liderinin öldürülmesi operasyonun sadece Hamas ile sınırlı olmadığını göstermektedir (White, 2008). İsrail, bu operasyonu hem hava hem de kara safhası olarak iki aşamalı gerçekleştirmiş olup ilk aşaması 100’e yakın hedefe sürpriz ve baskın tarzında gerçekleştirilen hava saldırıları ile başlamıştır (Catignani, 2009, ss. 68).

Genel anlamda İsrail’in dört aşamalı bir harekât yürüttüğü ifade edilmektedir; ilk aşamada yoğun hava saldırıları, ikinci aşamada Gazze Şeridi’ni ikiye bölerek Gazze’nin kuzeyine yönelik hem kara ve hava saldırılarının gerçekleştirilmesi, üçüncü aşamada ise kara harekâtının yoğunlaştırılarak Hamas’ın muharebe unsurlarının ve alt yapı tesislerinin bertaraf edilmesidir. Bu aşamada özellikle Hamas tarafından kullanılan tünellere, silah depolarına, roket üretim alanlarına, hükümet binalarına, güvenlik merkezleri ve askeri amaçlı kullanılan yerlere yönelik saldırılar gerçekleştirilebileceği vurgulanmaktadır. Son aşamanın da Gazze’nin tamamen işgali olabileceği belirtilmiştir (White, 2009).

Operasyon kapsamında İsrail, Hamas tarafından kullanılan her konumu, binayı, alt yapıyı, tesisi ihtiva eden 603 hedefli geniş ve detaylı bir hedef havuzu oluşturmuştur (Cordesman, 2009, ss. 15-16). 27 Aralık’ta 88 İsrail uçağı aldatma maksatlı Akdeniz üzeri ticari uçuş yollarını kullanarak önceden planlanmış 100 hedefi vurmuştur. Bu hava saldırısı, 1967 Altı Gün Savaşı’ndan bu yana en büyük hava saldırısı olmuştur. Bir haftalık havadan ve karadan yapılan bombalamanın ardından 3 Ocak günü, tanklar ve zırhlı piyadeler eşliğinde Gazze Şeridi’ne kara harekâtı başlamıştır. Her biri istihkam, topçu ve istihbarat unsurları ile desteklenmiş üç piyade görev tugayı (Paraşütçü hava indirme, Golani ve Givati tugayları) ile bir zırhlı görev tugayı (401. zırhlı tugay) birkaç yönden eş zamanlı olarak Gazze’ye doğru yakın hava desteği altında ilerlemişlerdir. İsrailli askerlerin ve politika yapıcıların 2006 yılında icra ettiği Lübnan savaşı’ndan edindikleri en önemli sonuç kara safhasının harekâtın gelişimi açısından çok önemli olduğu, kara safhası olmadan sadece ateş destek vasıtaları kullanılarak icra edilecek bir harekâtın başarıya ulaşamayacağıdır. Harekât süresince toplam 5650 sorti ve

20650 uçuş saati gerçekleştirilmiş ve toplam 3430 hedefe 5500 mühimmat bırakılmıştır (Johnson, 2011, ss. 113-114).

18 Ocak'ta Mısır'ın yapmış olduğu teklif kabul edilerek İsrail askerleri Gazze'den çekilmeye başlamıştır. Bu operasyon neticesinde Uluslararası Af Örgütü'ne göre, 300'ü çocuk, 115'ten fazlası kadın olmak üzere yaklaşık 1400 Filistinli sivil hayatını kaybetmiştir (Amnesty International, 2009). İsrail tarafında ise 13 kayıp olup bunların üçünü siviller oluşturmaktadır (Global Security, 2012). Operasyon sonrası Gazze'ye gelen BM genel sekreteri bölgedeki yıkıma dikkat çekerek İsrail'in aşırı güç kullanımını eleştirmiş ve saldırılarla ilgili detaylı bir soruşturma başlatılması talebinde bulunmuştur (Barnea, 2024, s. 1062). Ayrıca, harekât sırasında Gazze'deki tüm yapıların %14'ü zarar görmüş olup bunlar içerisinde 4100 konut, 25 okul, 31 güvenlik ve 17 hükümet binaları ile 1500 işletme, 10 üretim ve 10 kanalizasyon tesisi bulunmaktadır. Ayrıca tarım alanlarının büyük bir çoğunluğunun da zarar gördüğü ve harekâtın Gazzelilere günlük dört milyon dolarlık mali zarara sebebiyet verdiği ifade edilmektedir (Cordesman, 2009, ss. 62-63).

İsrail, operasyon neticesinde politik açıdan stratejik bir kazanç sağlamamış olup mali zararın iki milyar dolar civarında olduğu ifade edilmektedir (Catignani, 2009, ss. 72). Stratejik düzeyde, Dökme Kurşun Operasyonu'nun sınırlı siyasi ve askeri hedefleri olan bir harekât olduğu açıktır. Operasyonda hava gücü geniş yelpazede Kuzey ve Güney Gazze'de yoğun bir şekilde kullanılmasına rağmen kara birlikleri daha dar bir alanda ve kısmi bir seviyede kullanılmıştır. Dökme Kurşun Operasyonu'nda İsrail tarafından topçu, istihkam ve istihbarat gibi özel birimlerce desteklenmiş kara gücü genel anlamda Kuzey Gazze bölgesinde kullanılmıştır (White, 2009). Bunun dışında Orta ve Güney Gazze, önemli bir kara harekâtına sahne olmamıştır.

Bulut Sütun Operasyonu

Dökme Kurşun Operasyonu sonrası Gazze'de iki yıldan fazla süren nispeten sakin bir dönem yaşanmıştır. Ancak Hamas'ın 75km menzilli Fajr-5 füzeleri ile Tel Aviv'i hedefleri içerisine alması İsrail'de endişe uyandırmıştır. Ardından Haziran 2012'de Hamas'ın ideolojik destekçisi olarak gördüğü Müslüman Kardeşler adayı Muhammed Mursi'nin Mısır'daki Cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanması İsrail'in tepkisini artırmış ve bölgedeki gerginliklerin artmasına neden olmuştur (Kemp, 2012).

İsrail, 14 Kasım 2012 günü Bulut Sütunu Operasyonunu başlatmıştır. Harekâtın başlamasından hemen sonra, dönemin İsrail Savunma Bakanı Ehud Barak

tarafından harekâtın hedefleri; İsrail'in caydırıcılığını güçlendirmek, Hamas ve diğer örgütlerin sahip olduğu füze kabiliyetlerini tahrip etmek ve İsrail vatandaşlarına yönelik saldırıları en aza indirerek güvenliklerini sağlamak olarak ifade etmiştir (Ministry of Foreign Affairs, 2012). Bu açıklamalardan yola çıkılarak İsrail'in bu harekât kapsamında Gazze'deki direnişi etkisiz hale getirmek ve İsrail vatandaşlarının güvenliklerini sağlamak şeklinde iki ana hedefinin olduğu görülmektedir.

İsrail Güvenlik kabinesinin almış olduğu karar sonrası gerçekleştirilecek harekât ile Hamas liderlerinin hedef alınacağı ani ve sürpriz hava saldırıları ile operasyonun başında Hamas üzerinde şok ve baskı oluşturulması planlanmıştır (Cohen vd., 2017, s. 37). 14 Kasım 2012'de İsrail'in hava bombardımanında Hamas'ın askeri komutanı Ahmed el-Caberi öldürülmüştür (Al Jazeera, 2012). İsrail gemilerinin de bölgede ateş desteği sağlamasıyla İsrail donanması ilk kez Gazze'ye karşı aktif olarak kullanmıştır (Hasan, 2017). Harekât süresince Demir Kubbe sistemi, İsrail'e yönelen yüzlerce roketi durdurmuş (Global Security, 2012) operasyonun daha başında göstermiş olduğu etkili performans ile "*savaş kraliçesi*" lakabını kazanmıştır (Shapir, 2012, s. 43).

Operasyonun dikkat çekici özelliği geleneksel askeri yöntemler dışında bilgi harekât tekniklerinin de yoğun bir şekilde kullanılması olmuştur. Özellikle sosyal medya araçlarının yoğun bir şekilde kullanılarak meydana gelen olaylara dikkat çekmeye çalışıldığı, sivillere verilen zarar ve sivil kayıpların özellikle Twitter ortamında iki tarafça da yoğun bir şekilde kullanılması yüzünden operasyon "*Twitter Savaşı*" olarak da adlandırılmıştır (Cohen vd. 2017, s. 46). Bulut Sütunu Operasyonu sekiz gün devam etmesini müteakip 22 Kasım 2012'de ABD ve Mısırlı yetkililerin açıkladığı ateşkes ile sona ermiştir (Segel, 2013).

Harekât boyunca 1500'den fazla hedef vurulmuş ve yaklaşık 30 üst düzey Hamas ve PIJ yetkilisi öldürülmüştür. Ayrıca ilk kez Gazze Şeridi'nden güney İsrail'deki Rishon Lezion, Tel Aviv ve Kudüs gibi yerleşim yerlerine Hamas ve PIJ tarafından roket atışları gerçekleştirilmiş olup toplamda 1500 üzerinde roket fırlatılmıştır. Atılan roketlerin 421 tanesi Demir Kubbe sistemi tarafından engellenmiştir. Sekiz gün süren harekât esnasında İsrail 75000 yedek askerini seferber ederek Gazze sınırı boyunca konuşlandırmış, ancak kara safhasına hiç geçmemiştir (Cohen vd. 2017, ss. 46-49). Sekiz gün süren operasyon süresince İsrail, 171 insanın ölmesine, 124 evin tamamen yıkılmasına, 2050 evin de hasar almasına ve içerisinde okul, sağlık merkezi, ibadethanenin bulunduğu çok sayıda kamu ve özel mülkiyete ait tesislerin de zarar görmesine neden olmuştur (Al Mezan Center for Human Rights, 2013). BM tarafından İsrail'in pek çok olayda uluslararası hukukun ayırım gözetme

ve orantılılık gibi temel ilkelerine uygun hareket etmediği, defalarca aşırı güç kullanarak yasadışı ölüm ve yaralanmalara sebebiyet verdiği ifade edilmiştir (UNHCR, 2013, s.16). Bu operasyon ile İsrail Gazze Şeridi'ndeki Hamas rejimine karşı caydırıcı gücünü geçici olarak güçlendirmeyi başarmış olup ertesi yıl, Gazze Şeridi'nden İsrail'e roket atışında önemli bir düşüş yaşandığı ifade edilmiştir (Cohen vd. 2017, s. 70).

Koruyucu Kenar Operasyonu

Bulut Sütunu Operasyonu sonrası durağan dönem iki yıl sürmüş ardından iki taraf arasında gerginlikler yeniden tırmanmaya başlamıştır. Üç İsraili gencin 2014 Haziran'ın da kaçırılarak öldürülmesi sonrasında İsrail, Hamas hedeflerine hava saldırıları düzenlerken Gazze'den de İsrail'e roketler fırlatılmıştır (Logan, 2014). Temmuz'da bir grup İsraili asker, üç gencin öldürülmesine misilleme olarak Doğu Kudüs'ten bir Filistinli genci kaçırıp yakarak öldürmüşlerdir (Agence France Presse, 2014). Bu öldürme olayı sonrası artan roket saldırıları ve İsrail'in hava saldırıları iki tarafta da gerginliklerin artmasına yol açarak İsrail'in Gazze'de tekrar bir operasyona yönelmesine neden olmuştur. Neticede İsrail, 08 Temmuz 2014'te Koruyucu Kenar Operasyonu'nu başlatmıştır (Global Security, 2014).

Üç safhadan oluşan harekâtın ilk safhasında 8-16 Temmuz tarihleri arasında Hamas unsurları ve altyapısı hava saldırılarıyla hedef altına alınmıştır. İkinci safha, 17 Temmuz-4 Ağustos tarihleri arasında kara birliklerinin manevra ve ilerlemelerini içeren kara harekâtı safhasıdır. Hava saldırıları tek başına Hamas'ın tünel ağlarını yok edememesi sebebiyle kara birlikleri Hamas'ın tünellerini bulmak ve yok etmek için Gazze içlerine girmiştir. İki haftalık kara safhası sonrasında üçüncü safha karşılıklı saldırılarla beraber kısa süreli duraksama ve ateşkeslerin yaşandığı 5-26 Ağustos arası dönemi içeren çekilme ve ateşkes aşamasıdır. Operasyon kapsamında ulaşılmak istenilen hedefler ise; Hamas'a hem askeri hem de siyasi ağır hasar vermek, Gazze'den İsrail'e karşı gerçekleştirilen saldırıları ve eylemleri engellemek, İsrail'in caydırıcılığını artırarak devam ettirmek, Hamas üyelerinin gizlendikleri yerleri tespit edip etkisiz hale getirmek, Hamas'ın savunma, saldırı ve kaçakçılık amacıyla kullandığı tünel ağlarını tespit ederek kullanılamaz hale getirmektir (Cohen vd., 2017, s. 69).

Koruyucu Kenar Operasyonu'nun ilk günü 223 hedef vurulmuş ve operasyon sonuna kadar her gün yüzün üzerinde hedef vurularak toplamda 3834 saldırı gerçekleştirilmiştir. Saldırılarda Filistinli askeri liderler ile evleri, roketatarları ve depolama tesisleri hedef alınmıştır (Yourish & Keller, 2014). Ancak bu saldırılarda sivillerin, sivil altyapının ve ayrıca yerinden edilmiş kişilerin barındığı yerlerin hedef alındığı ifade edilmektedir (OCHA, 2014, ss. 3-4). 17 Temmuz'da Kibbutz

Sufa'da tünellerden sızarak gerçekleştirilen saldırı toplumda korku ve paniğe yol açmış ve Hamas üyelerine İsrail içlerine gizlice sızma imkânı veren bu tünellerin ortadan kaldırılması için kara müdahalesinin gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Rubenstein, 2015, s 125).

İsrail, Hamas tarafından kullanılan tünellerle ilgili olarak tespit, temizlenme ve imha edilmesi çerçevesinde üç yönlü zorluk yaşamaktadır. Özellikle sahip olunan teknik radarlar derinlerdeki tünelleri bulmada yeterli olmadığı gibi kazım faaliyetlerinin sesini algılamak için kullanılan jeofonlar da tamamlanmış tünellerin tespiti de fayda göstermemiştir. Petrol endüstrisinde kullanılan yöntemlerde çok daha derinliklerde kullanıldığından İsrail askerlerine fayda sağlamamış olup operasyonlarda tünellerin çoğu teknolojik araçlar ve yöntemlerden ziyade ya ihbar ya da devriyeler sırasında şans eseri tespit edilmiştir. Operasyonda tüneller İsrail Savunma Gücü (IDF) askerleri için çok zorlayıcı olmuş tüneller içerisinde tabur komutanı seviyesinde olacak şekilde birçok zayıat verilmiştir (Cohen vd., 2017, ss. 99-100).

Operasyon süresince Gazze'nin içinde 100 km tünel tespit edilmiştir (Rubenstein, 2015, s. 127). Tünellerin tespiti ve temizlenmesi sonrasında diğer bir sorun tünellerin yok edilmesi olup İsrail bu konuda da "*kinetik sondaj*" adını verdikleri bir teknik kullanarak düzenli aralıklarla nüfuz edici bombalar ve "*Emulsa*" olarak adlandırılan su ve jel benzeri patlayıcılar ile tünellerle mücadele etmeye çalışmıştır (Shapir & Perel, 2014, s. 55). Bunun yanında operasyon süresince İsrail'e atılan roketlere karşı da Demir Kubbe sistemleri aktif bir hava savunma oluşturmuş, roketler ile 7 km ve daha üzeri menzile sahip havanlara karşı koruma sağlamıştır. 2012'deki harekatta %85 olan isabet oranını bu harekatta %90'lara çıkarmıştır (Shamir, 2015, ss. 5-6; Popovich, 2014, s. 21).

Operasyon sonucunda İsrail tarafında 66 asker ve 6 sivil ölmüştür (David, 2015, s. 141). Filistin tarafında ise, BM'lerin tahminlerine göre 1717 Filistinli ölmüş ve ölenlerin 196'sının kadın, 377'sinin de çocuk olduğu ifade edilmiştir. Yine BM'nin tahminlerine göre harekât nedeniyle 500 bin kişi yerinden edilmiş, 108 bin kişinin evi kullanılamaz hale gelmiş ayrıca 146 okul ile 26 sağlık tesisinin hasar gördüğü belirtilmiştir (OCHA, 2014, s. 2-4).

Yaklaşık iki ay süren çatışmalardan sonra 26 Ağustos'ta Mısır tarafından ortaya koyulan ateşkes iki tarafça da kabul görmüş ve operasyon sonlanmıştır (Cohen vd., 2017, s. 124). İsrail, 2005 yılında Gazze'den çekilmesinden sonra iki taraf arasında devam eden gerginlikler neticesinde gerçekleşen üç operasyon arasında bu sonuncusu daha uzun, daha yıpratıcı, daha şiddetli ve kanlı olsa da bölgedeki gerginliği sonlandıracak ve bölgeye daimî barış durumunu getirecek bir ortam

oluşturamamıştır. Bu da İsrail'in bölge üzerindeki reel politik hedefleri kapsamında askeri müdahalelerine devam etmesine yol açtığı görülmektedir.

Surların muhafızı operasyonu

Şubat 2021'de, Doğu Kudüs Şeyh Cerrah'ta yaşayan bazı Filistinli ailelerin evlerinden tahliyesi ile ilgili İsrail Bölge Mahkemesi'nin kararı neticesinde bölgede protestolar başlamış, polis müdahaleleri ve gerginliklerin artması ile çatışmalar yaşanmıştır. 7 Mayıs 2021'de Mescid-i Aksa çevresinde yaşanan çatışmalarda en az 205 Filistinli ve 17 İsrail polisi, 10 Mayıs'taki *Kudüs Günü* müdahalelerinde de 330'dan fazla Filistinli yaralanmıştır. Yaşanılan müdahaleler sonrası Hamas harekete geçerek *Kudüs'ün Savunması* sloganıyla İsrail'e karşı roket atışları gerçekleştirmiş, bu roket atışları sonrası İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu da Surların Muhafızı Operasyonu'nu başlatma kararı almıştır (Hamanaka, 2024, s. 299-300). Asıl amacı Hamas ve PIJ'in roket fırlatma altyapısına zarar vermek olan operasyon 10 Mayıs 2021'de başlayarak 12. gün sonunda iki tarafında ateşkes şartlarını resmi olarak kabul ettiğini açıkladıkları 21 Mayıs 2021'de sona ermiştir (Yavetz & Bronstein, 2023, s. 1).

İsrail, bu operasyonda Gazze'deki Hamas askeri hedeflerine, komuta ve kontrol unsurlarına, roketatarlara, tanksavar unsurlarına, deniz saldırı unsurlarına, istihbarat vasıtalarına, siber/elektronik savaş unsurlarına, silah üretim tesislerine, finansal varlıklara ve *Metro* adı verilen tünel ağlarına istihbarat odaklı hava saldırıları gerçekleştirmiştir (Orion, 2021). İsrail, yoğun hava saldırılarıyla özellikle Gazze Şehri'nin merkezindeki simge binaları hedef almıştır. Bu yapılar arasında ulusal ve uluslararası medya kuruluşlarına, TV kanalına ve basın ofislerine ev sahipliği yapan 16 katlı *Al Shorouk* Kulesi de bulunmaktadır. İsrail, binaları hedef alırken Gazze'deki silahlı gruplar tarafından kullanıldığı ve bu cihetle de meşru hedefler haline geldiklerini savunmuştur. Benzer şekilde başka bir saldırıda da Gazze Şehri'nde konut daireleri, *Associated Press*, *Al Jazeera* ve diğer medya ofislerinin bulunduğu 11 katlı *Al Jalaa* binasını yerle bir etmiştir. Binanın Hamas'ın istihbarat birimleri tarafından kullanıldığı için bombalandığı açıklanmıştır (Global Security, 2021).

İsrail, 14 Mayıs'tan itibaren havadan ve karadan Gazze'yi bombalarken tünellere yönelik de bir aldatma taktiği uygulamaya çalışmıştır. 2014 operasyonunda tünellere yönelik icra edilen kara harekâtı safhasında çok zayıt vermiş olması hasebiyle kara harekâtı gerçekleştirilecek aldatması ile Hamas üyelerinin tünel ağlarına çekilmesi ve tespit edilen bu tünellere gerçekleştirilecek yoğun hava saldırıları neticesinde tünellerin tahrip edilmesi üzerine kurulu bir plan uygulanmaya çalışılmıştır (Orion, 2021). Bu plan dahilinde basın ve sosyal medya

araçları kullanılarak kara harekâtına geçileceği ile ilgili İbranice ve Arapça olarak açıklamalar, haber ve bilgiler geçilmiştir. Savunma Bakanlığı tarafından 9000 yedek askerin seferber edilmesi onaylanmış ve Gazze sınır hattı boyunca kara birlikleri konuşlandırılmıştır. Müteakibinde Hamas üyelerinin ve liderlerinin savunma amaçlı tünellere çekileceği düşüncesi ile 14 Mayıs'ta 160 savaş uçağının katıldığı bir hava saldırısı gerçekleştirilmiştir. Yaklaşık 40 dakika süren bu hava saldırısında, özellikle Beyt Lahiya şehri çevresinde olmak üzere, Gazze'nin kuzeyindeki 150 hedefe toplam 80 ton patlayıcıyı ihtiva eden yaklaşık 450 füze atılmıştır. Mevcut çatışmanın belirleyici bir aşaması olmasını umduğu saldırılarda onlarca Hamas teröristinin öldürüldüğü belirtilmiş olsa da aldatmanın Hamas üzerinde yeteri kadar etkili olmadığı, birçok Hamas mensubunun öldürüldüğüne dair hiçbir emarenin tespit edilmediği cihetiyle saldırıda beklenen sonuca ulaşılamadığı ifade edilmiştir (Global Security, 2021).

Bu operasyon esnasında günde ortalama 400 olacak şekilde İsrail'in orta ve güney yerleşimlerine yaklaşık 4360 mermi ateşlenmiş olup bunun 2014 operasyonundaki saldırı rakamlarından üç kat daha fazla olduğu belirtilmektedir (Gross, 2021). Bu da Hamas'ın 2014 yılındaki İsrail operasyonlarından sonra kendini geliştirdiği ve güçlendirmeye devam ettiğini göstermektedir. Özellikle bu son operasyon Hamas ve PİJ'in hava savunma sistemlerini atlatmak amacıyla yoğun roket atışlarıyla hava savunma sistemlerini doygunluğa ulaştıracak bir stratejiyi uygulamaya koydukları vurgulanmaktadır (Samaan, 2021). Hamas İsrail'in Demir Kubbe sistemini aşmak amacıyla roket kabiliyetlerini geliştirmeye ve bunların kullanılması için stratejik değişikliklere gitmiştir. Demir Kubbe savunma sistemini dakikalar içinde yoğun roket saldırısı altında bırakarak karşılık verme doygunluğuna ulaştırmaya ve bu cihetle aynı anda atılan yüzlerce rokete karşılık vermekte zorlanarak savunma sistemini delmeye yönelik bir yaklaşım ortaya koymuştur (Ganor, 2021).

12 gün süren Surların Muhafızı Operasyonu'nda yaklaşık 4360 merminin İsrail'e yönelik ateşlendiği, bunların 3400'ünün Gazze Şeridi'ni geçerek İsrail'in Aşkelon ve Aşdod yerleşim yerlerini hedef aldığı ifade edilmektedir. Bu operasyon sırasında Demir Kubbe'nin yerleşim yerlerine yönelen yaklaşık 1100 roket ve havan topu mermilerini başarıyla durdurarak %90 oranında başarılı bir önleme sağladığı vurgulanmaktadır (Elran, Padan, Shenhar & Sofer, 2021). Bu fırlatılan roketlerden yaklaşık 180'i yerleşim yerlerine düşerek can kaybına ve önemli maddi hasara neden olduğu ve günlük yaşamı aksattığı ifade edilmektedir (Orion, 2021). Bu operasyonda Hamas ve PİJ'in hava savunma sistemlerini doyuma ulaştırma yaklaşımı ile ilgili olarak Hizbullah'ın yaklaşık 150000 Roket/Havan mühimmatına sahip olduğu göz önüne alınarak Golan tepelerinden de olmak üzere İsrail'in birkaç

cepheden saldırıya maruz kalması durumunda Demir Kubbe'nin roket ve havan mühimmatlarını durdurmada zorlanabileceği değerlendirilmiştir (Samaan, 2021).

Surların Muhafızı Operasyonu'nun başlatılması ile Netanyahu'nun durumu fırsata çevirmeye çalıştığı ve bu sayede savaş liderliği rolünü üstlenerek halkın desteğini kazanmaya ve çıkmaza giren siyasi durumu aşmaya çalıştığı ifade edilmektedir (Hamanaka, 2024). Gazze'de Hamas'a karşı yapılan tüm operasyonlar gibi Surların Muhafızı Operasyonu'nun da kesin sonuçlu belirleyici bir operasyon olmaktan ziyade caydırıcı bir operasyon olarak belirtilmektedir (Yadlin, 2021). İsrail, bu operasyonda da üstün hava gücüne güvenerek hava saldırılarına dayalı bir askeri yaklaşım ortaya koymuştur. Hava saldırıları ve uzaktan kara ateş destek vasıtalarını kullanarak operasyon boyunca 1500 hedef vurulmuştur (Ochaopt, 2021). 21 Mayıs 2021'de sonlandırılan bu operasyonda İsrail'in 2014 yılındaki operasyona kıyasla Gazze'yi çok daha sert bombaladığı belirtilmektedir (Global Security, 2021). Ancak İsrail, Hamas'ın gerek siyasi gerekse de askeri kadrosuna karşı etkili bir darbe indiremediği gibi Hamas'ın yeraltı tünellerinin yok edilmesine yönelik tam bir başarı sağlayamamıştır (Yadlin, 2021). Surların Muhafızı Operasyonu büyük hasara yol açarken İsrail'in hava saldırıları nedeniyle Gazze'de 253 kişi hayatını kaybederken, 1948 kişi yaralanmış, 58 eğitim, 28 sağlık tesisi yanında 769 konut ve ticari yapı ağır hasar görmüştür. İsrail tarafında ise 12 kişi hayatını kaybederken, 710 kişi de yaralanmıştır (Ochaopt, 2021). Bu operasyonda da diğer operasyonlardan değişmeyen hususun geriye bıraktığı zarar ve yıkım olduğu görülmektedir.

Demir kılıçlar operasyonu

Kassam Tugayları 7 Ekim 2023'te Aksa Tufanı olarak adlandırdıkları yoğun roket atışı ile İsrail'i hedef almıştır (Barnea, 2024, s. 1066). Hamas bir önceki operasyonda tecrübe ettiği kitlesel yoğun saldırı yaklaşımıyla aynı anda farklı istikametlerden çok sayıda roket saldırısı gerçekleştirerek İsrail'in Demir Kubbe sistemini aşmayı amaçlamıştır. Bu yoğun atışlarla beraber İsrail'in güneyinden farklı yön ve istikametlerde çeşitli araç ve vasıtalarla gerçekleştirilen sızmalarla yaklaşık 3000 silahlı unsurun sınırdan geçtiği vurgulanmaktadır (Fabian & Pacchiani, 2023). İsrail'in merkezi ve güney şehirlerine yaklaşık 2500 roket atılırken kara, hava ve deniz yolundan İsrail içlerine sızmalar gerçekleştirilmiştir (Breiner, 2023). İsrail, baskın tarzında saldırılarla hazırlıksız yakalanarak travmatik bir stratejik sürprizle karşı karşıya kalmış olup yaklaşık 1.300 İsrailli hayatını kaybederken yaklaşık 5000 kişi yaralanmış ve 230 üzerinde İsrailli rehin alınarak Gazze'ye götürülmüştür (Barnea, 2024, s. 1066). İsrail'in çok gelişmiş ve güçlü bir ordusu olmasına ve milyar dolarlık teknolojik ekipmanları olmasına

rağmen düşük teknolojiye ve daha basit silah sistemlerine sahip Hamas güçleri karşında baskına uğramıştır (Yılmaz, 2024, ss. 30-31).

İlk şok atlatıldıktan hemen sonra İsrail, 1973'ten beri ilk kez resmen savaş ilan ederek Hamas'ı yenmek ve rehineleri kurtarmak için Demir Kılıçlar Operasyonu'nu başlatmıştır (Barnea, 2024, s.1067). Demir Kılıçlar Operasyonunda İsrail, Hamas'ın küllerinden tekrar doğamayacağı bir askeri sonucu hedeflemiş olup Binyamin Netanyahu, bu hedefe ulaşmak için gerçekleştirilecek savaşın zor ve uzun süreli olacağını ifade etmiştir (Yılmaz, 2024, s. 26). Yaklaşık 300.000 yedek asker seferber edilmiş (Hamza, 2024) ve temel ihtiyaç malzemesinin dahi Gazze Şeridi'ne girişinin engelleneceği tam abluka uygulanacağı ve Gazze'nin tam bir kuşatma altına alınacağı duyurulmuştur (Al Jazeera, 2023). Operasyon, Gazze'nin kuzeyinden başlayıp daha sonra merkeze ve güneye yayılan hava saldırıları, deniz ve kara ateş destek vasıtalarının bombardımanları sonrasında da kara işgali şeklinde gerçekleşmiştir.

İsrail, ilk aşamada Filistinli silahlı grupların savunma tertibini tespit ve tahrip etmek, karargâh, komuta merkezi, silah depoları, tünel ve sığınakları ile muhtemel saldırı yerlerini etkisiz hale getirmek amacıyla havadan, denizden ve karadan yoğun şekilde bombalamıştır. Ayrıca bu yoğun bombalama ile silahlı grupların direncinin kırılması bir yana, insanları bölgeyi terke zorlayarak kara harekâtı için bölgenin şekillendirilmesi, istihbarat, lojistik ve diğer hazırlıklar için zaman kazanılması da hedeflenmiştir. 8 Ekim'de gerçekleştirilen hava saldırısında Gazze Şeridi'nde 426 hedefin imha edildiği belirtilmiştir (Bachner, Fabian & Staff, 2023).

İsrail, ilk yirmi gün özellikle hava kuvvetlerini kullanarak Gazze'yi yoğun bir şekilde bombalamış ve 27 Ekim'de kara harekâtı safhasına geçmiştir. İsrail kara birlikleri topçu desteği altında savaş istihkamcıları ve deniz komandoları takviyeli piyade tugaylarından oluşan iki tümen şeklinde tertiplenmiştir. Kara birlikleri çoğunluğu *Trophy* aktif koruma sistemine sahip *Eitan*, *Namer* ve Amerikan M113 ZPT'ler ile teçhiz edilmişlerdir (Yılmaz, 2024, ss. 26-29).

Hamas güçlerinin vur-kaç taktikleri çerçevesinde bölgesel sızmalar, pusular, tanksavar roketleri ve dron saldırıları gerçekleştirdiği, bu saldırıların çoğunlukla da yer altından kilometrelerce hareket imkânı sağlayan tüneller kullanılarak gerçekleştirildiği ifade edilmektedir. 2014 operasyonu ile Gazze'de başarılı olmak için tünellerin etkisiz hale getirilmesi gerektiğini tecrübe eden İsrail, tünellerle mücadele için çeşitli tedbirler geliştirmiştir. Bu kapsamda tünellerde hareket edebilen, sensörleri sayesinde nesneleri ve bireyleri tespit eden, tuzakları bulup patlatabilen, küçük, atılabilir keşif ve saldırı robotlarını kullanmıştır. İsrail ordusu ayrıca patlayıcıları koklamak, tünel giriş-çıkışlarını bulmak ve silahlı bireylere

saldırmak için eğitilmiş askeri köpekleri de sıklıkla kullanmıştır (Abuamer, 2024, ss. 11-14).

Demir Kılıçlar Operasyonu'nda Hamas etkili bir medya stratejisi uygulamıştır. Yoğun İsrail bombardımanına, bölgenin internet ve telekomünikasyon alt yapısının tahrip edilmesine rağmen Hamas, operasyon boyunca Gazze ile ilgili ara vermeden tüm dünyaya bilgi ve haber geçmeye devam etmiştir. Bu sayede Gazze'deki mücadeleyi diri tutarken uluslararası ilginin de Gazze üzerinde olmasını sağlamış ve İsrail'e karşı küresel bir tepkinin oluşmasında başarılı olmuştur (Seurat, 2023). Hamas'ın askeri gücü ve alt yapısının zarar görmesine ve Filistinlilerin de çok büyük bedeller ödemiş olmasına rağmen İsrail'e şimdiye kadar tecrübe etmediği bir acı yaşattığı iddia edilmektedir. Hamas, İsrail'i beklemediği bir şok saldırıya maruz bırakmış, Filistin direniş kimliğinin yeniden güç kazanmasını sağlamıştır (Byman, 2024, ss. 61-62).

BM'nin kayıtlarına göre Demir Kılıçlar Operasyonu süresince Gazze Şeridi'nde nüfusun %90'ı yani 1,9 milyon insan yerinden edilmiştir. Ayrıca 14 Ocak 2025 tarihine kadar da en az 46.645 Filistinlinin yaşamını yitirdiği, 110.012 kişinin de yaralandığı ifade edilmektedir (UNRWA, 2025). İsrail'in askeri operasyonu sonrasında Gazze'deki 160 bin konutun yıkıldığı, tüm konutların %90'dan fazlasının hasar gördüğü ve bu yıkım nedeniyle de 50 milyon ton enkazın oluştuğu tahmin edilmektedir. Operasyon sonrası bu enkazın ve patlayıcıların temizlenmesinin de 20 yılı aşkın bir sürede mümkün olabileceği değerlendirilmektedir (BBC, 2025). 15 Ocak 2025'te onaylanan ateşkese kadar geçen süre içerisinde İsrail silahlı kuvvetlerinin 831 ölü, 824'ü ağır olmak üzere 5.590 yaralı olduğu ifade edilmekte olup bu İsrail'in şimdiye kadar girmiş olduğu savaşlarda tecrübe ettiği en büyük zayıflık rakamlarını oluşturmaktadır (IDF, 2025). Ayrıca operasyonun İsrail'e maliyetinin 30 milyar dolardan fazla olduğu belirtilmektedir (Mercan, 2025).

İsrail'in Uyguladığı Askeri Yaklaşımlar

Operasyonlardaki benzerlik ve farklılıklar

Yukarıda incelenen beş askeri operasyon çerçevesinde benzerlik ve farklılıklar açısından ele alınacak ilk faktör operasyonların gerçekleştirilme nedenidir. Öncelikle İsrail, icra etmiş olduğu beş askeri operasyonun gerçekleşme nedenleri bağlamında ilk dört operasyonun benzer olup bölgede meydana gelen gerginlikler ve karşılıklı yaşanan saldırılar neticesinde İsrail'in askeri operasyonlar icra ettiği görülmektedir. Ancak son operasyon olan Demir Kılıçlar Operasyonu ise diğer operasyonlardan farklı olarak İsrail'in kurulduğu günden bu zamana ilk kez

yaşamış olduğu ve sınırların geçilerek İsrail topraklarında gerçekleştirilen şok saldırıya karşılık vermek için gerçekleştirilen bir operasyon olmuştur.

Operasyonlar açısından ele alınacak diğer faktör ise elde edilmek istenen hedeflerdir. Hedefler bakımından tüm operasyonlarda Hamas'a hem askeri hem de siyasi ağır hasar vermek, Gazze'den İsrail'e karşı gerçekleştirilen saldırıları ve eylemleri engellemek, silahlı grupların imkân ve kabiliyetlerini azaltmak ve İsrail'in güvenliğini korumak olarak görülmektedir. Bu sayede İsrail'in Hamas ve bölgede silahlı unsurlara karşı caydırıcılık sağlama ve tehdidi belli bir seviyede tutma hedefinde olduğu görülmektedir. Ancak Demir Kılıçlar Operasyonu'na bakıldığında ise İsrail'in Hamas'a siyasi ve askeri olarak zarar vermek bir yana, insanları bölgeyi terke zorlayarak tüm Gazze Şeridi'ni işgal etme hedefiyle hareket etmektedir.

Operasyonların incelenmesinde diğer bir faktör ise operasyonlarda askeri gücün kullanılmasıdır. İsrail'in icra ettiği operasyonlara bakıldığında Bulut Sütunu ve Surların Muhafızı operasyonlarında sadece hava gücünün kullanıldığı kara harekâtı safhasına geçilmediği diğer üç operasyonda ise hava safhası ile kara gücünün de etkin olarak kullanıldığı kara safhasına geçildiği görülmektedir. Kara ve hava gücünün kullanılmasının dışında Bulut Sütunu ve Demir Kılıçlar Operasyonları'nda diğer operasyonlardan farklı olarak deniz gücü de aktif görev almıştır. Özellikle Demir Kılıçlar Operasyonu'nda İsrail hükümeti tarafından savaş kararının alınması askeri gücün yoğun bir şekilde kullanılması açısından önemli bir farklılık oluşturmaktadır. Ayrıca İsrail'in bölge coğrafyasında aynı anda farklı cephelerden saldırılara maruz kalma ihtimali çerçevesinde Demir Kılıçlar Operasyonu'nda ABD donanma gemileri bölgeye gelerek İsrail'e karşı gerçekleştirilen saldırılara yönelik Kızıldeniz'de hava angajmanını uyguladığı belirtilmiştir. Bu kapsamda İsrail'e yönelen bazı füze ve insansız hava araçlarının (İHA) etkisiz hale getirildiği ifade edilmiştir (Martinez, 2023). Bu durum son operasyonu önceki dört operasyondan farklı kılan diğer bir husustur.

Operasyonlar açısından ele alınacak diğer bir faktör ise askeri açıdan kullanılan taktik ve teknikler olup tüm operasyonlarda İsrail hava, insan ve sinyal istihbarat vasıtalarından elde edilen bilgilerle harmanlanan geniş bir hedef bankası kullanmaya ve hassas mühimmatlar ile nokta vuruşlar gerçekleştirmeye odaklanmıştır. Bu kapsamda lider kadroların etkisiz hale getirilmesi stratejisinin uygulanmaya çalışıldığı ve özellikle Hamas ile diğer silahlı grupların lider kadrolarının etkisiz hale getirilmesine yönelik hava unsurları tarafından nokta saldırılar gerçekleştirilmesi dikkat çeken benzerliktir. İsrail tarafından uygulanan taktik ve teknikler çerçevesinde benzerlik yaratan diğer faktör ise saldırı gerçekleştirilmeden önce belli bir süre önceden çeşitli iletişim vasıtalarıyla hedefin

vurulacağı ile ilgili bilgilerin verilmesi ve *çatı tıklama* adı verilen uyarı tekniğinin kullanılmasıdır. İlk kez 2009'da kullanılmaya başlanılan bu teknik herhangi bir binanın gerçek mühimmatla vurulmadan önce patlayıcısı alınmış mermilerle hedef alınarak binanın içindeki insanların terk etmelerine yönelik uyarı tekniğidir (Lister & Abdelaziz, 2014).

Askeri operasyonlar açısından benzerlik yaratan diğer faktör ise İsrail'in güvenliğine karşı önemli tehditlerden biri olan roket saldırılarına karşı etkin bir şekilde kullanılan Demir Kubbe savunma sistemidir. Bu savunma sistemi ile roket saldırılarına karşı operasyonlar boyunca yüksek oranda başarılı müdahaleler gerçekleştirilmiş ve 2008'den itibaren her operasyonda İsrail'in Demir Kubbe sistemini hem geliştirdiği hem de sayı olarak arttırdığı görülmüştür. Ancak Aksa Tufanı ile Filistinli gruplar aynı anda çok fazla roketin farklı nokta ve istikametlerden ateşlenmesi sonucu Demir Kubbe sistemini doyum noktasına ulaştırarak belli bir miktar roketin Demir kubbe sistemini geçerek İsrail'i vurması üzerine dayalı bir yaklaşım ortaya koymuştur. Jean-Loup Samaan tarafından İsrail'in güvenliği açısından ileride girebileceği çok cepheli bir çatışmada karşıt güçler tarafından bu kitlesel yoğun saldırı yaklaşımının kullanılmasının önemli bir tehdit oluşturabileceği ifade edilmektedir (Samaan, 2021).

Operasyonlarda kullanılan taktik ve teknikler açısından farklılık olarak görülen bir husus özellikle Demir Kılıçlar operasyonu dışında diğer dört operasyonda da yıpratmaya dayalı *çimleri biçmek* olarak adlandırılan taktiğin kullanılmasıdır. Bu taktik ile bölgede artış gösteren direnişe ağır darbeler indirilerek mücadeleyi yönetilebilir seviyede tutmaya gayret edilmektedir. Bu sayede yoğun hava saldırıları ile Hamas ve diğer grupların direnme ve savaşma kabiliyetinin kırılması İsrail saldırılarının temelini oluşturmaktadır (Siboni, 2014). Bu minvalde asıl amaç düşmanı tamamen bitirecek kadar sert bir darbe indirmek değildir. Cohen'in aktardığı gibi İsrailli bir analistin ifadesiyle "*Onları hastaneye yatırmadan kemiklerini kırmak istiyoruz.*" (Cohen, 2023) şeklinde caydırıcı ve geçici bir yaklaşım ortaya koyulmaktadır. *Çimleri biçmek* metaforu düzenli ve mekanik olarak sonu gelmeden gerçekleştirilmesi gereken bir görevi tasvir etmekte olup güney sınırındaki direnişe karşı İsrail'in istikrarlı bir şekilde sürekli askeri güce başvurmasının ardındaki maksadı açıklamaktadır (Shlaim, 2019). Bunun dışında Demir Kılıçlar Operasyonu'nda ise farklı olarak İsrail'in *çimleri biçmek* taktiğinden ziyade kesin sonuçlu bir yaklaşımı uygulamaya çalıştığı görülmektedir.

Diğer bir farklılık ise özellikle Bulut Sütunu Operasyonu'nda Hamas'ın gerek siyasi gerekse de askeri üst düzey yöneticilerine yönelik gerçekleştirilen nokta tarzındaki operasyonlardır. İsrail, tüm operasyonlarda askeri ve siyasi üst düzey yöneticilerin

tespiti ve etkisiz hale getirilmesi için istihbarata dayalı nokta saldırılar gerçekleştirme gayretinde olmakla beraber özellikle Bulut Sütunu Operasyonu'nda bu taktiğin diğer operasyonlara göre daha etkili gerçekleştirildiği görülmektedir. Taktik ve teknik kullanılması ile ilgili ifade edilecek diğer bir farklılık ise Surların Muhafızı Operasyonu'nda Gazze Şehri'nin merkezindeki ulusal ve uluslararası medya kuruluşlarına, TV kanalına ve basın ofislerine ev sahipliği yapan simge binaların hedef alınmasıdır. Bunun yanında askeri taktik ve teknik açısından diğer farklılık yaratan husus ise Koruyucu Kenar ve Demir Kılıçlar Operasyonları'nda gerçekleştirilen kara harekât safhasına bağlı olarak tünellere karşı mücadelenin ortaya koyulmasıdır. Bu iki harekâta da IDF tarafından tünellerle mücadele kapsamında çeşitli taktik ve teknikler uygulanmaya çalışılmıştır.

Operasyonlarda kullanılan askeri gücün yapısı ve teşkilatlanması bakımından İsrail'in 2023 rakamlarına göre toplam askerlerinin %27'si aktif görevli, %73'ü yedek askerlerden oluşmakta (The Military Balance, 2023, s. 331) olup tüm operasyonlarda da yedek askerlerin göreve çağırılması benzerlik oluşturan bir husustur. Bunun yanında Dökme Kurşun, Koruyucu Kenar ve Demir Kılıçlar Operasyonlarında benzerlik yaratan bir faktör ise kara kuvvetleri açısından istihkam, topçu ve istihbarat unsurları ile desteklenmiş piyade ve zırhlı görev kuvvetlerinin kullanılmasıdır. Bu kuvvetlerin kullanımında ilk operasyonda zırh korumasına dikkat edilmemişken diğer operasyonlarda edinilen tecrübeler neticesinde zırh koruması artırılmış ve reaktif koruma sistemleri yerleştirilmiş tank ve zırhlı araçların kullanılmasına dikkat edildiği görülmektedir.

İsrail tarafından icra edilen beş askeri operasyonun sonuçları açısından bakıldığında askeri müdahaleler neticesinde Gazze Şeridi'nde yıkımların yaşanması, ölenler ile yaralananların daha çok siviller olması ve sivil yerleşim yerleri yanında okullar, hastaneler ve ibadet yerlerinin de hedef alınmış olması dikkat çeken benzerliklerdir. Bu kapsamda ayırım gözetmeme, orantılılık ve aşırı güç kullanma gibi uluslararası savaş hukukun temel ilkelerinin çiğnenmiş olması tüm operasyonlarda görülen diğer bir benzerliktir.

Askeri yaklaşımların değerlendirilmesi

Çalışmada karşılaştırılan beş operasyonda incelenen faktörler çerçevesinde İsrail'in en temel iki askeri yaklaşım sergilediği görülmektedir. Bu yaklaşımlardan ilki kısa süreli, nokta vuruşlu ve yoğun bombalamalar ile yıpratmaya dayalı caydırıcılık doktrininin uygulanmasıdır. Cohen ve Scheinmann İsrail'in Gazze'de net ve tatmin edici bir zafere ulaştıracak stratejisinin olamayacağını ve bölgede yegâne stratejinin yıpratma olacağını ifade etmektedirler (2014). Gazze'de icra edilen operasyonlarda İsrail hem vuruş kabiliyetlerini hem de hedef istihbarat

kabiliyetlerini en üst seviyede kullanmaya çalışmaktadır. Bu çerçevede İsrail, yoğun ve etkili hava saldırıları gerçekleştirerek caydırıcılık oluşturma gayretindedir. İcra edilen hava saldırılarında “*şok ve korku*”¹ konseptine benzer şekilde kitlesel olarak düşmanın askeri gücünün kilit unsurlarını etkisiz hale getirmek için iyi hazırlanmış bir istihbarat, hedefleme ve hassasiyet kombinasyonunu kullanarak en kısa zamanda Filistinli silahlı grupların savaşma iradesinin azaltılması hedeflenmiştir (Cohen vd. 2017: 41).

İsrail tarafından böyle bir yaklaşımın ortaya koyulmasında Gazze Şeridi gibi gerek nüfus ve gerekse de fiziki yapı yoğunluğunun fazla olduğu kentsel bir alanda ve her türlü asimetrik teknik ve taktikleri uygulayan gayrinizami silahlı guruplara karşı harekât gerçekleştirmenin zorluğundan kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Bu minvalde İsrail operasyonlarda kara safhasına geçmeden nokta istihbaratlar ile gerek lider kadroları gerekse de askeri, siyasi yönetim alanları, karargahları, depoları ve eğitim alanlarını hedef almaya ve tehdidi belli seviyelerde tutmaya çalışmaktadır. Bütün operasyonlarda görüldüğü üzere İsrail kendisine yönelik saldırıların belli bir seviyeye ulaştığında bu tehdide karşı tahammülü olmadığını, sert müdahaleler gerçekleştirmekten geri durmayacağını ve her türlü askeri müdahaleyi gerçekleştireceğini göstermektedir. Bu bağlamda İsrail, icra ettiği askeri operasyonlarla Gazze Şeridi’nde yıpratmaya dayalı caydırıcı bir yaklaşım sergilediği değerlendirilmektedir.

İsrail’in caydırıcılık yaklaşımını uygularken askeri gücün doğrudan en üst seviyede kullanılmasından çekinmemektedir. “*Eğer kuvvet işe yaramıyorsa, daha fazla güç kullanın!*” popüler bir İsrail deyişi olup bu konuyu oldukça iyi tasvir etmektedir (Shlaim, 2019). İsrail’in Hamas’a karşı kesin bir zafer yerine “*Çimleri Biçmek*” stratejisine devam ettiği sürece Filistinli silahlı grupların güçlenmesini engellemek ve caydırıcılığını sürdürmek için yeni operasyonların gerçekleştirilmesi ihtimali yüksektir (Cohen vd., 2017, s. 84). İsrail, bu askeri yaklaşımla Gazze’deki aktörlerin güçlenmesine imkân vermeyecek şekilde belli zamanlarda sert müdahaleler uygulamaktadır. İsrail’in sınırlı kapsamda bir askeri yaklaşım uyguladığı ifade edilse de her operasyon neticesinde çok ağır sivil kayıplara neden olmaktadır. Bu strateji ile bölgede meydana gelen gerginlik ve tehdit durumu askeri müdahale ile sonuçlanarak birkaç yıllık bir durağanlık sağlasa da bölgede kendisine yönelik radikalleşmenin artarak belli sürelerle tekrarlanan bir şiddet döngüsüne dönüştüğü görülmektedir.

İsrail’in operasyonlarda ne kadar caydırıcılık yaklaşımı uygulasa da Gazze Şeridi’ndeki tünellerin belirleyici bir faktör olduğu görülmektedir. İsrail, Gazze üzerinde ne kadar tahrip gücü yüksek hava bombardımanları uygularsa Hamas

direnişinin giderek daha da fazla yer altına çekileceğini belirtmiştir (Weizman, 2012, s. 253). İsrail'in Gazze'de gerçekleştirilen operasyonlarda tünellerin ne kadar önemli olduğunu ve tünellerle mücadele için çeşitli tedbirlerin alınması gerektiğini 2014'teki Koruyucu Kenar Operasyonu'ndan sonra anladığı ifade edilmektedir (Barak, 2018). Abuamer (2024, s.11) de tünelleri etkisiz hale getirmek için hava bombardımanlarından ziyade kara müdahalesinin gerekli olduğunu daha önceki operasyonlar ve son operasyonda da görüldüğü üzere tünel giriş çıkışlarının keşfi, izlenmesi ve imha edilmesini içeren kapsamlı ve uzun vadeli bir askeri işgalin gerekliliğine dikkat çekmektedir.

İsrail, tünellerle mücadele için yeraltındaki kazıları ve boşlukları izleyerek tespit yapabilen Demir Kubbe sisteminin karadaki karşılığı olarak tasarlanan "*Demir Kazıcı*"yı geliştirme çalışmalarına başlamıştır. Koruma sisteminin sensörler ve vericiler ile yeni nesil robotlar tarafından tahrip edilmeden önce yeraltı kazılarını ve boşluklarını izlemek için kullanılacağı ayrıca kritik bölgelerde, 100 metre derinliğe kadar fiziksel bir bariyer yerleştirileceği ifade edilmektedir. Yaklaşık 430 milyon sterline mal olması beklenen yeni yüksek teknoloji kalkanın İsrail'in Gazze ile olan sınırı hattı boyunca konuşlandırılacağı belirtilmektedir (Sridharan, 2014). Tünellerle mücadele zorlu bir süreçtir, özellikle tünel girişlerine tuzaklar kurulabilir ve yakın temas riski fazladır. Bu durum hem 2014 hem de 2023-2024 operasyonlarında kanıtlandığı gibi, İsrail güçleri arasında fazla can kayıplarına yol açmıştır. Bu nedenle son operasyonda da İsrail'in tünelleri yok etmek için kara unsurlarını kullanmaktan çok hava saldırıları veya Sünger Bombaları kullanmaya yöneldiği ifade edilmektedir. Bu sayede yüzlerce tünelin tahrip edildiği beyan edilse de Filistinli silahlı grupların her tüneli tekrar tekrar kullandığı bu cihetle İsrail'in tam bir kontrol sağlayamadığı vurgulanmaktadır (Abuamer, 2024, s. 19). Bu durumun ortaya çıkmasında silahlı grupların İsrail ordusuyla doğrudan çatışmaktan kaçındığı, Gazze'nin yoğun kentsel özelliklerinin sağladığı dengeleyici etkiden yararlanarak asimetrik bir strateji ile vur-kaçlar, pusular, roket ve EYP saldırıları ile İsrail ordusuna uzun süreli yıpratıcı bir savunma ortaya koyulmasının etkili olduğu değerlendirilmektedir.

İsrail'in gerçekleştirdiği operasyonlar da dikkat çeken ikinci yaklaşım ise kesin sonuçlu bir harekâtın gerçekleştirilmesidir. Bu tür bir yaklaşımda yıpratma temelli caydırıcı taktik ve tekniklerinden ziyade düşmanın siyasi ve askeri gücünün tamamıyla etkisiz hale getirilmesini ve bölgenin işgal edilerek, kontrol altına alınmasını gerekli kılmaktadır. İsrail'in kara harekât safhasına geçmeden özellikle yukarıda belirtilen tünel mücadelesinin İsrail açısından ne kadar zorluk yarattığı da göz önüne alındığında kesin sonuçlu bir zafere ulaşması ve bölgeyi tamamen kontrol altına alması oldukça zordur. 2008'den bu yana İsrail, her operasyonda

kara harekâtı için hazırlıklar yapmıştır ancak Gazze Şeridi gibi yoğunluğun çok fazla olduğu kentsel alanlarda kara harekâtının ne kadar zor bir harekât nevi olduğu bilindiğinden tam anlamıyla başarılı bir kara harekâtı gerçekleştirilememiştir. Kentsel alanlarda icra edilen operasyonlar oldukça uzun süreli, zor, yıpratıcı, riskli ve sayıca yoğun asker ile zırhlı gücüne ihtiyaç gösteren özelliklere sahiptir. Bu bakımdan detaylı ve uzun süreli hazırlık ve planlamalara ihtiyaç göstermektedir.

Kesin sonuçlu bir yaklaşım çerçevesinde kara safhasına geçildiğinde görüş mesafesinin oldukça az, yaklaşma istikametlerinin fazla ve yakın temas riskinin kaçınılmaz olduğu kentsel alanlarda zırhlı araçların yakın emniyetinin piyade unsurları tarafından alınması oldukça önemli bir taktiksel kuraldır. Demir Kılıçlar operasyonunda her ne kadar yüksek zırhlı ve reaktif koruma sistemlerine sahip olursa da tank ve zırhlı araçların piyade koruması olmadığından çok yakın mesafelerden roketli, EYP'li saldırılara maruz kaldığı görülmüştür. Özellikle bu yakın mesafedeki saldırılarda reaktif ve boşluklu zırhlar ile kafes korumalarına tesir edebilecek tandem çukur imlalı *Yasin-105* roketleri kullanılmıştır (Özgen, 2023, s. 115). Yoğun kentsel alanlarda icra edilen askeri operasyonlarda tank ve zırhlı araçların piyade unsurları tarafından yakın emniyetinin alınmaması taktiksel bir hatadır.

Kentsel alanlarda kesin sonuçlu bir harekâta girişildiğinde çatışmaların yoğunlaşması ve zayıatlar verilmesi durumunda askeri birliklerin yıkıcı ve yoğun bir şekilde güç kullanmaya, plansız ve kontrolsüz ateşlere yöneldiği ifade edilmektedir (Spencer, 2018). Bu çerçevede askeri zayıatlar yanında İsrail'in operasyonlar esnasında üzerinde durması gereken diğer bir konu ise Gazze'de harekât nedeniyle sivil kayıpların yaşanmasıdır. Bu hususla ilgili İsrail, sivil hassasiyete dikkat edildiği algısı yaratmaya çalışsa da çalışmada yapılan inceleme ile operasyonun zamanı, yoğunluğu ve uyguladığı kuvvet yapısı genişledikçe zayıatın, yıkımın ve hasarın arttığı görülmüştür.

İsrail'in aşırı güç kullanımını *Dahiya doktrini* çerçevesinde ele alan Balpınar (2018) çalışmasında İsrail'in hedeflerine ulaşmada ve kendi güvenliğini sağlamada sivil hassasiyete önem göstermediğini belirtmektedir. Ayrıca İsrail'in baskı ve etkiyi artırmak amacıyla askeri hedeflerin yanında sivillerin de vurulmasını içeren askeri bir yaklaşım sergilediğini ifade etmektedir. Bu doktrin çerçevesinde İsrail düşmanlarını ve kendine tehdit oluşturan unsurları tamamen yok etmek veya en azından belli bir süre tehdit oluşturmamaya olacak şekilde bırakacak aşırı gücü kullanmaktan çekinmeyeceğini belirtmektedir. İsrail'in kendi çıkarları söz konusu olduğunda bu gücü kullanırken meşru müdafaa iddiasıyla etik, ahlak ve vicdan

kuralları bir yana uluslararası hukuku, savaş hukukunu, angajman kurallarını ve insancıl hukuk kurallarını göz ardı etmekten geri durmayacağını vurgulamaktadır (s. 398). Bu bağlamda bölgede sürekli askeri güç üzerinden politika üretmekte olan İsrail'in hedeflerine ulaşmada şiddet araçlarının ve yöntemlerinin kullanılmasında orantısız ve ayırım gözetmeksizin güç kullanmaktan çekinmeyeceği değerlendirilmektedir.

Michael ve Kwartın (2015, s. 101) İsrail'in Gazze'deki askeri güç kullanımını ve uzun yıllardır artarak devam eden şiddet çıkmazını *Güç Paradoksu* olarak yani İsrail'in askeri gücü onun zayıflığına Hamas'ın askeri zayıflığı da onun gücüne dönüştüğünü ifade etmektedirler. Her operasyon sonrası Filistinli silahlı grupların kendilerini daha da geliştirdikleri (Siboni, 2014, s. 27) ve son operasyonda esir takası sürecinde İzzettin El Kassam üyelerinin hala güçlü bir duruş sergilemeleri (Humaid & Salhani, 2025) bu durumu desteklemektedir. Gazze Şeridi'nde vuku bulan Hamas İsrail çatışmalarında doğrudan kazanan bir tarafın olmaması güç paradoksunu doğrulamaktadır.

Sonuç

Gazze'de Hamas ve İsrail arasında gerçekleşen askeri operasyonlar tamamen paradoksa dönüşmüş durumdadır. Çalışmada İsrail'in icra ettiği beş operasyonla ilgili yapılan karşılaştırma neticesinde ilk dört operasyonun caydırıcı temelli bir yaklaşımla mümkün olan en kısa sürede, yoğun ve şiddetli askeri saldırıların gerçekleştirildiği operasyonlar olarak dikkat çekmektedir. Özellikle bu operasyonlarda Gazze Şeridi'nin belli bölgelerinde, hava gücü ve uzaktan atış sistemleri kullanılarak nokta vuruşlar gerçekleştirilmiş olup kara gücü de en az zayıf verecek şekilde, sınırlı olarak belli noktalarda, yakın teması girmeden kullanılmıştır. Ancak Demir Kılıçlar Operasyonu İsrail'in 7 Ekim 2023'teki şok saldırıya misilleme yapmak ve Gazze Şeridi'nde kesin sonuçlu bir zafer elde etmek amacıyla zaman, mekân ve güç sınırlaması yapmadan tüm Gazze Şeridi'nde askeri gücünü yoğun olarak kullandığı bir operasyona dönüşmüştür.

Operasyonlarda hangi yaklaşım uygulanırsa uygulansın dikkat çeken bir husus uluslararası savaş hukuku kurallarına uyulmayarak bölgede yıkım ve tahribatın arttığıdır. Her operasyon neticesinde sivilin ve sivil yerleşim yerlerin hedef alındığı görülmektedir. Bu yıkım ve uluslararası savaş hukuku kurallarının dışına çıkılması diğer operasyonlar nazarında özellikle Demir Kılıçlar Operasyonu'nda oldukça yüksek seviyelere ulaşmıştır. 14 Ocak 2025 tarihine kadar Gazze Şeridi'nin tamamında askeri müdahale ile nüfusun %90'ın yerinden edilmesine, en az 46,645 Filistinlinin yaşamını yitirmesine ve 110,012 kişinin de yaralanmasına (UNRWA,

2025), konutların %90'ın tahrip edilmesine (BBC, 2025) neden olduğu ifade edilmektedir.

İsrail, her ne kadar tüm operasyonlar sonrasında etkisiz hale getirilen silahlı unsurları, lider kadroları, füze/roket mevzilerini, depolarını ve tünelleri açıklamış olsa da gerçekte tehdit oluşturan silahlı grupların faaliyetleri devam etmektedir. Bununla beraber Gazze'ye gerçekleştirilen operasyonlar sonrası Filistinli silahlı grupların kendilerini daha da geliştiriyor olmaları dikkat çeken bir noktadır (Siboni, 2014, s. 27). Bu durum daha önce CNN muhabiri Ben Wederman, tarafından 2008 yılında Gazze sokaklarında elinde silahlarla amatörce dolaşan Hamas elemanlarının sonraları çok daha düşük profille hareket edip, kendi bölgesinin avantajlarından yararlanarak, gerilla taktikleri uygulayan bir yapıya dönüştüğünü ifade etmiştir (Cohen & Scheinmann, 2014). İsrail'in operasyonlar sonrası oluşturduğu etki Hamas ve diğer devlet dışı aktörler açısından geçici bir durum olup müteakibinde yeniden bir toparlanma ve yenilenme süreci sonrası direniş tekrar kaldığı yerden devam etmektedir. 2008 yılından bu yana Gazze Şeridi'nde her türlü askeri müdahaleye rağmen şiddetin ve çatışma ortamının devam ettiği bu cihetle de İsrail'in bölgede huzur ve barış ortamını sağlayamadığı görülmektedir. Bu durum askeri ve teknolojik üstünlüğün bir sınırının olduğunu ve istenilen hedeflere ulaşmada yeterli olmadığı göstermektedir.

Çalışmada beş operasyon ile ilgili yapılan incelemede İsrail'in uzunca bir süredir gerçekleştirdiği askeri yaklaşımlarla Gazze'de süreklilik arz eden bir şiddet sarmalı ve çatışmalar döngüsü içerisinde olduğu görülmektedir. İsrail'in bölgedeki reel politik hedefleri için askeri gücünü kullanarak şiddeti yaygınlaştırması başarıyı zorlaştırdığı gibi İsrail'e karşı direnişin de artmasına neden olduğu değerlendirilmektedir. İsrail'in gerçekleştirdiği her operasyon sonrası şiddet ve gerilimin yaşanmadığı kısa süreli durağan bir süreç yaşanmaktadır. Ancak bu durağanlık geçici olup bölgede karşılıklı şiddet ve saldırıların tekrar vuku bulması ile yeni bir askeri operasyon süreci başlamaktadır. İncelemeler çerçevesinde ifade edilen bu husus göze alındığında ilerleyen dönem içerisinde İsrail'in Gazze üzerinde yeni harekât ve operasyonlara devam edeceği değerlendirilmektedir.

Bu minvalde İsrail'in uyguladığı askeri yaklaşımlar çerçevesinde artık *çimleri biçmek* taktiğine dayalı caydırıcılık doktrininden sıyrılarak hedefinin sadece Gazze olmaktan ziyade çevre ülkeleri de kapsayacak şekilde daha bölgesel bir hal alabileceği tahayyül edilmektedir. İsrail'in son bir yüzyıldır bulunduğu topraklarda reel politik hedefleri doğrultusunda askeri gücünü kullandığı dikkate alındığında ilerleyen zamanda İsrail'in bölgede yayılmacı hedefleri çerçevesinde çeşitli tedbirler alabileceği ve yeni operasyonlar içinde olabileceği tasavvur edilmektedir.

Extended Abstract

The Arab-Israeli Wars, which started with the establishment of Israel, continued for about 25 years and each time resulted in Israel's expansion of its own territory. Since its establishment in 1948, Israel has carried out many military operations against Palestinian insurgents in the Palestinian territories and in Gaza, as well as carrying out conventional wars with Arab countries. Within the framework of these tensions in Gaza, Israel has made the region an uninhabitable place for the Palestinian people thanks to Operations Cast Lead in 2008, Pillar of Cloud in 2012, Protective Edge in 2014 and Guardian of the Walls in 2021, and Operation Iron Swords launched on October 7, 2023.

The problem of the study is that Israel has been in a continuous process of conflict and military operations within the framework of its realpolitik goals in the Middle East since the first day of its establishment. In this context, the study aims to examine the Gaza operations carried out by Israel and to reveal its general military approaches. In the study, five operations carried out by Israel in Gaza were examined in detail within the scope of the case study and the military approaches applied were evaluated. In this context, the study consisted of four parts. In the first part, within the framework of the political and sociological situation of Gaza, the infrastructure and development of Israel-Gaza relations and the situation leading to conflict between the parties are discussed. In the second part, the military operations carried out by Israel in Gaza since 2008 are examined by considering factors such as the reasons, objectives, methods of operation, tactics, techniques, and strategies employed, the structure of the military force used, and the results obtained. In the third part, the general military approaches applied within the framework of five operations in the spiral of conflict and violence that has continued since 2008 are discussed. Subsequently, in the conclusion section, evaluations were made in the context of Israel's military approaches and future goals in Gaza.

It is considered that the study will shed light on both the past and the future, as it is a current subject in terms of content and contains a detailed analysis of the studies in the literature from a military point of view. In this context, it is imagined that it can be an important resource for academicians, researchers and people who want to have information about the subject.

The military operations in Gaza between Hamas and Israel have become a paradox. Gaza has turn into deadlock as Israel escalates a degree of violence to achieve its goals. Israel's unlawful use of force, if not directly, but indirectly, allows Hamas and

the Palestinian people in general to gain international recognition, legitimacy, and growing global support.

For a long time, Israel has been in a continuous cycle of violence and conflicts in Gaza with its various interventions and operations. Within the framework of the latest approaches implemented by Israel, it is seen that it has moved away from the strategy of mowing the lawn, and that its target is not only Gaza or Hamas, but also more regional to include the surrounding countries. As a result of the operations carried out by Israel, it is considered that the ongoing cycle of violence and conflicts in Gaza will not end soon, and peace will not prevail in the region. In this context, it is very likely that Israel will engage in new operations within the framework of its expansionist goals in the region in the future, and it is considered that it will take measures against those who pose a threat to it in the region and may be involved in new operations.

Notlar

¹ *Şok ve Korku Konsepti*: düşmanın savaş alanı algısını felç etmek ve savaşma isteklerini yok etmek için ezici ve ani bir güç kullanımına dayanan askeri bir taktiktir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Harlan Ullman, James P. Wade, Jr., L. A. Edney, Frederick Franks, Jr., Charles Horner, Jonathan Howe, and Keith Brendley, *"Shock and Wawe: Achieving Rapid Dominance"*, Washington DC, National Defence University, 1996, ss. 19-36.

Makale Bilgi Formu

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Yapay Zekâ Bildirimi: Bu makale yazılırken hiçbir yapay zekâ aracı kullanılmamıştır.

İntihal Beyanı: Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır.

Referanslar

Abuamer, M. (2024). Gaza's subterranean warfare: Palestinian resistance tunnels vs. Israel's military strategy. *Studies in Conflict & Terrorism*, 1–26. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2024.2347843>.

Agence France Presse. (2014, July 7). Jewish extremists held over Palestinian teen's murder. <https://www.ndtv.com/world-news/jewish-extremists-held-over-palestinian-teens-murder-584417/>.

Al Jazeera. (2012, November 14). Hamas military chief killed in Israeli attack. <https://www.aljazeera.com/news/2012/11/14/Hamas-military-chief-killed-in-israeli-attack/>.

Al Jazeera. (2023, October 9). Israel announces total blockade on Gaza. <https://www.aljazeera.com/news/2023/10/9/israel-announces-total-blockade-on-gaza/>.

Al Mezan Center for Human Rights. (2013). Statistical Report on: Persons Killed and Property Damaged in the Gaza Strip by the Israeli Occupation Forces during "Operation Pillar of Cloud" <https://www.mezan.org/uploads/files/17207.pdf>.

Amnesty International. (2009, July 2). Israel/Gaza: Operation 'Cast Lead' - 22 days of death and destruction facts and figures. <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/07/mde150212009eng.pdf/>.

Ateş, D. (2011). Gazze ve Soykırım Tartışması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 609-634.

Bachner, M., Fabian, E. & Staff, T. (2023, October 8). Forces continue to battle terrorists in Gaza border area after devastating assault. <https://www.timesofisrael.com/forces-continue-to-battle-terrorists-in-gaza-border-area-after-devastating-assault/>

Balpınar, Z. (2018). The Analysis of Dahiya Doctrine in the Context of Israel's further Security Claim. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Yıl:5, 5(2), 397-412.

Barak, D. R. (2018, December 19). Is Israel winning the underground fight?, <https://archive.smallwarsjournal.com/jrnl/art/israel-winning-underground-fight>

Barnea, A. (2024) Israeli intelligence was caught off guard: The Hamas attack on 7 October 2023—A Preliminary Analysis. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*. 37(3). 1056-1082, DOI: 10.1080/08850607.2024.2315546

BBC. (2025, 19 Ocak). Haritalarla Yıkım: Gazze 15 ayda nasıl değişti? <https://www.bbc.com/turkce/articles/crlkk91kwn5o>

Breiner, J. (2023, October 7). National security minister declares state of national emergency across Israel as dozens killed, hundreds wounded. <https://www.haaretz.com/israel-news/2023-10-07/ty-article/premium/ben-gvir-declares-state-of-national-emergency-across-israel-as-22-killed-hundreds-wounded/0000018b-09ba-dae9-adcb-abbf4c0b0000>.

Britannica. (2025, April 17). Gaza Strip. <https://www.britannica.com/place/Gaza-Strip>.

Byman, D. (2024). A war they both are losing: Israel, Hamas and the plight of Gaza. *Survival*. 66(3), 61-78, DOI: 10.1080/00396338.2024.2357484

Catignani, S. (2009). Variation on a theme Israel's Operation Cast Lead and the Gaza strip missile conundrum. *Rusi Journal*. 154(4), 66-73.

Cleveland, W. L. (2008). *Modern Ortadoğu Tarihi*. M. Harmancı (Çev.). İstanbul: Agora Kitaplığı Yayınları.

Cohen, S. R. (2023, October 19). The Inevitable, ongoing failure of Israel's Gaza strategy. <https://www.rand.org/pubs/commentary/2023/10/the-inevitable-ongoing-failure-of-israels-gaza-strategy.html>

Cohen, R. & Scheinmann G. (2014, September 3). The grim lessons of "Protective Edge". *The Long War*, <https://www.the-american-interest.com/2014/08/31/the-grim-lessons-of-protective-edge/>

Cohen, S. R., Johnson D. E., Thaler D. E., Allen B., Bartels E. M., Cahill J. & Efron S. (2017). *From cast lead to protective edge lessons from Israel's wars in Gaza*. Santa Monica, CA: RAND Corporation.

Cordesman, A. H. (2009). The Gaza war, a strategic analysis. *CSIS Center for Strategic & International Studies*. Burke Chair in Strategy, https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fspublic/legacy_files/files/media/csis/pubs/090202_gaza_war.pdf

David, L. B. (2015). Gazan casualties: How many and who they were. In Goodman H. and Gold D. (Eds.), *The Gaza War 2014: The War Israel Did Not Want and the Disaster It Avoided* (pp.141-153). Jerusalem Center for Public Affairs. Jerusalem

Edwards B. M. (2008). The Ascendance of Political Islam: Hamas and consolidation in the Gaza Strip. *Third World Quarterly*. 29(8), 1585-1599.

Elran, M., Padan C., Shenhar G. & Sofer H., (2021, June 2). Operation Guardian of the Walls: Lessons for the civilian front. *INSS*. <https://www.inss.org.il/publication/guardian-of-the-walls-israeli-public/>

Fabian, E. & Pacchiani, G. (2023, November 1). IDF estimates 3,000 Hamas terrorists invaded Israel in Oct. 7 onslaught. <https://www.timesofisrael.com/idf-estimates-3000-Hamas-terrorists-invaded-israel-in-oct-7-onslaught/>.

France24. (2021, May 20). 'Roof knocking': Israel warning system under scrutiny in Gaza conflict. <https://www.france24.com/en/live-news/20210520-roof-knocking-israel-warning-system-under-scrutiny-in-gaza-conflict>

Ganor, B. (2021, May 13). New round for Israel, Hamas -how it happened, how will it end? <https://www.jpost.com/opinion/new-round-for-israel-Hamas-how-it-happened-how-will-it-end-opinion-668130>

Giora, E. (2009). Operation Cast Lead: Civil-military process and results of the campaign. *Strategic Assessment*, 11(4), 7-12.

Global Security. (2012). Operation Pillar of Defense. <https://www.globalsecurity.org/military/world/war/operation-pillar-of-defense.htm/>

Global Security. (2014). Operation Protective Edge, week 1, 7-13 July 2014. <https://www.globalsecurity.org/military/world/war/operation-protective-edge-1.htm>

Global Security. (2021). 2021 Gaza conflict, <https://www.globalsecurity.org/military/world/war/gaza-2021.htm>

Gross, J. A. (2021, May 23). Guardian of the Walls wasn't the resounding victory the IDF had hoped for, *The Times of Israel*, <https://www.timesofisrael.com/guardian-of-the-walls-wasnt-the-resounding-victory-the-idf-had-hoped-for/>

Hamanaka, S. (2024). Survey experiment on political use of force: The case of Operation Guardian of the Walls in May 2021, *Democracy and Security*, 20:3, 295-314, DOI: 10.1080/17419166.2024.2360893

Hamza, A. (2024, October 6). One year of war in Gaza: The key dates in the Israel-Hamas conflict, <https://www.france24.com/en/middle-east/20241006-one-year-of-war-in-gaza-the-key-dates-in-the-israel-Hamas-conflict/>

Hasan, H. (2017, November 14). Remembering Israel's 'Operation Pillar of Defence', <https://www.middleeastmonitor.com/20171114-remembering-israels-operation-pillar-of-defence/>

Humaid, M. & Salhani, J. (2025, January 29). Analysis: Hamas has been hit hard by Israel, but is not out in Gaza, Al Jazeera, <https://www.aljazeera.com/news/2025/1/29/analysis-hamas-has-been-hit-hard-by-israel-but-is-not-out-in-gaza>

IDF. (2025, January 15). IDF casualties and wounded in the war. <https://www.idf.il/160590/>

Johnson, D. E. (2010). *Military capabilities for hybrid war: Insights from the Israel Defense Forces in Lebanon and Gaza*. the RAND Arroyo Center, 1776 Main Street, P.O. Box 2138, Santa Monica.

Johnson, D. E. (2011). *Hard fighting: Israel in Lebanon and Gaza*. RAND Corporation, Santa Monica, California.

Kemiksiz, N. N. (2016). Filistin sorunu. *Akademik Orta Doğu*, 11(1), 133-179.

Kemp, R. (2012, November 19). Operation Pillar of Defence Israel strategic objectives. <https://rusi.org/commentary/operation-pillar-defence-israel%E2%80%99s-strategic-objectives>.

Lister, T. & Abdelaziz, S. (2014, July 15). Israeli military's 'knock on roof' warnings criticized by rights groups <https://edition.cnn.com/2014/07/15/world/meast/mideast-israel-strike-warnings/index.html>

Logan, N. (2014, July 1). Mourning military strikes after Israeli teens found dead, *Global News*, <https://globalnews.ca/news/1426608/mourning-military-strikes-after-israeli-teens-found-dead/>

Martinez, L. (2023, October 20). US navy destroyer in Red Sea shoots down cruise missiles potentially headed toward Israel: Pentagon. <https://abcnews.go.com/International/security-incident-involving-us-navy-destroyer-red-sea/story?id=104147141>.

McCarthy, R. (2008, November 5). Gaza truce broken as Israeli raid kills six Hamas gunmen, <https://www.theguardian.com/world/2008/nov/05/israelandthepalestinians>

Mercan, M. H. (2025, 16 Ocak). Gazze’de ateşkes süreci: Genel bir değerlendirme, <https://www.setav.org/odak/gazzede-ateskes-sureci-genel-bir-degerlendirme>

Michael, K. & Kwartin I. (2015). Considering Operation Protective Edge: Can declaration of war be part of a strategy to offset the asymmetry of the Israeli-Hamas conflict in the Gaza strip? *Military and Strategic Affairs*. 7(1), 101-125.

Ministry of Foreign Affairs. (2012, November 14). Pillar of Defense-Statement by DM Ehud Barak, https://www.gov.il/en/pages/pillar_of_defense-statement_dm_barak_14-nov-2012

OCHA. (2014, August 5). Gaza crisis appeal. <https://www.unocha.org/publications/report/occupied-palestinian-territory/gaza-crisis-appeal-august-2014-enar/>

Ochaopt. (2021, May 25). Gaza Strip: Escalation of hostilities as of 25 May 2021, https://www.ochaopt.org/sites/default/files/gaza_escalation_of_hostilities_may_2021.pdf/

Olgun, K. (2007). Türk basınında 1967 Arap İsrail savaşı. *38. ICANAS, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*, vol.5, 2231-2255.

Orion, A. (2021, July 15). Sword of Jerusalem vs. Guardian of the Walls: Gaza and the next Lebanon war, Policy Analysis, Policywatch 3501. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/sword-jerusalem-vs-guardian-walls-gaza-and-next-lebanon-war/>

Özgen, C. (2023). Yom Kippur 2.0: Askeri düzlemde İsrail Hamas Savaşı’na dair ilk gözlemler. *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 9 (2), 105-124.

Popovich, E. (2014). A classical analysis of the 2014 Israel-Hamas conflict. *CTC Sentinel*. 7(11), 20-24.

Rubenstein, D. (2015). Hamas’ tunnel network: A massacre in the making. In H. Goodman and Gold, D. (Eds.), *The Gaza War 2014: The War Israel Did Not Want and the Disaster It Avoided* (pp.119-131). Jerusalem Center for Public Affairs.

Samaan, J. L. (2021, July 01). The military lessons of the Gaza War of May 2021. Trends Research & Advisory. <https://trendsresearch.org/insight/the-military-lessons-of-the-gaza-war-of-may-2021/>

Sander, O. (2019). *Siyasi Tarih 1918-1994*, (29. baskı) Ankara: İmge Kitabevi.

Sarı, B. (2018). Filistin direnişinde aşıl tendonu: Hamas-Fetih çatışması. *Yeni Fikir Dergisi*, 10(21), 23-39.

Segel, G. (2013, January 14). The eight-day war. <https://www.e-ir.info/2013/01/14/the-eight-day-war/>

Seurat, L. (2023, December 11). The strategy that led to the war—and what it means for the future, <https://www.foreignaffairs.com/israel/Hamas'-goal-gaza/>

Shamir, E. (2015). The 2014 Gaza war: Rethinking Operation Protective Edge. *Middle East Quarterly*. 22(2), 1-12.

Shany, Y. (2006). Faraway, so close: The legal status of Gaza after Israel's disengagement. Hebrew University International Law Research Paper No. 12-06, Yearbook of International Humanitarian Law, Vol. 8.

Shapir, Y. (2012). Iron Dome: The queen of battle. Shlomo Brom (Ed.), *In the Aftermath of Operation Pillar of Defense, the Gaza Strip*, (s.39-49) in INSS Institute for National Security Studies, Tel Aviv.

Shapir, Y. S. & Perel G. (2014). Subterranean warfare: A new-old challenge. In Anat Kurz and Shlomo Brom (Eds.), *The Lessons of Protective Edge* (pp.51-59). INSS Institute for National Security Studies, Tel Aviv.

Shlaim, A. (2019, January 7). Ten years after the first war on Gaza, Israel still plans endless brute force. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/jan/07/ten-years-first-war-gaza-operation-cast-lead-israel-brute-force>

Siboni, G. (2014). Operations Cast Lead, Pillar of Defense, and Protective Edge: A comparative review. In A. Kurz and S. Brom (Eds.), *The Lessons of Operation Protective Edge* (pp.27-37). INSS Institute for National Security Studies, Tel Aviv.

Spencer, J. (2018, November 8). Why militaries must destroy cities to save them. <https://mwi.usma.edu/militaries-must-destroy-cities-save/>

Sridharan, V. (2014, August 17). Iron Spade'- Israel's new weapon against Hamas terror tunnels. <https://www.ibtimes.co.uk/iron-spade-israels-new-weapon-against-Hamas-terror-tunnels-1461480>

Tafloğlu, M. S. (2012). Direniş'ten Hükümet'e; Hamas'ın hükümet tecrübesi. *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi*, 4(14), 137-139.

Tarakçı, N. (2014, 16 Temmuz). Gazze'nin gizemi. https://tasam.org/tr-TR/Icerik/5296/gazzenin_gizemi

The Military Balance. (2023). The International Institute for Strategic Studies, Routledge, Taylor & Fransis Group, London.

The World Factbook. (2025, January 16). Gaza Strip. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/gaza-strip/>

Ullman, H., Wade J. P., Edney Jr., L. A., Franks F., Horner, Jr., C., Howe, J. & Brendley, K. (1996). *Shock and Awe: Achieving rapid dominance*. Washington DC, National Defence University. 19-36.

UN Habitat. (2014, December 31). *Gaza urban profile Gaza crisis*, <https://reliefweb.int/report/occupied-palestinian-territory/gaza-urban-profile-gaza-crisis-december-2014/>

UNHCR. (2013, March 6). Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the Implementation of Human Rights Council Resolutions S-9/1 and S-12/1, Human Rights Council, <https://www.un.org/unispal/document/auto-insert-189639/>

UNRWA. (2023, Agust). Where we work?. <https://www.unrwa.org/where-we-work/gaza-strip/>

UNRWA. (2025, January 16). Situation report #155 on the humanitarian crisis in the Gaza Strip and the West Bank, including East Jerusalem, <https://www.unrwa.org/resources/reports/unrwa-situation-report-155-situation-gaza-strip-and-west-bank-including-east-jerusalem/>

Weizman, E. (2012). *Hollow land: Israel's architecture of occupation*. London: Verso.

White, J. (2008, December 29). Operation Cast Lead: Israel's assault on Hamas. *Policy Analysis Policy Watch 1443*. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/operation-cast-lead-israels-assault-hamas>

White, J. (2009, January 14). The IDF in Gaza: operational concepts, lines of effort and effects. *Policy Analysis Policy Watch 1457*. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/idf-gaza-operational-concepts-lines-effort-and-effects>

Yadlin, A. (2021, June). Gazan futures after Operation Guardians of the wall. <https://fathomjournal.org/gazan-futures-after-operation-guardians-of-the-wall/>

Yavetz, G. & Bronstein, J. (2023). Cities under fire: Crisis communication on home front versus frontline cities' Facebook pages during operation 'guardian of the walls. *Journal of Contingencies and Crisis Management*. DOI: 10.1111/1468-5973.12448.

Yılmaz, S. (2024, 18 Temmuz). Ukrayna ve Gazze Savaşları savunma anlayışlarında radikal değişimlerin habercisi. https://www.academia.edu/122160170/Ukrayna_ve_Gazze_Savunma_Anlayışları_nda_Radikal_Değişimlerin_Habercisi

Yourish, K. & Keller, J. (2014, August 8). The toll in Gaza and Israel, day by day. *New York Times*. <https://www.nytimes.com/interactive/2014/07/15/world/middleeast/toll-israel-gaza-conflict.html>

Media Representation of 'Diyarbakır Mothers': A Cross-Newspaper Comparison and Analysis

Halime Kökçe

Assist. Prof., Marmara University,
Institute of Middle East and Islamic
Countries, İstanbul, Türkiye,
halime.kokce@izu.edu.tr

Abstract: In today's world, the media plays a powerful role in shaping perspectives on social issues. The portrayal of the 'Diyarbakır Mothers' in the media highlights a critical area of research on the media's influence on social perception. This study examines how four different newspapers (Yeni Şafak, Sözcü, Sabah and Cumhuriyet) represent the 'Diyarbakır Mothers' and explores the media's impact on shaping social perception. To achieve this, the language used by these newspapers, their headline choices, and their news content are examined through discourse analysis, aiming to uncover the media's stance on this issue. By employing this method, the linguistic choices and narrative strategies within the news articles are assessed to understand how they shape the public perception of this topic. By analyzing the language, headline choices, and content of these news articles, the study aims to reveal the media's stance on this issue. This analysis offers valuable insights into the political orientations of these newspapers, their influence on social perceptions, and the strategies they use to engage their audiences. Ultimately, this study helps us understand the diversity in how the 'Diyarbakır Mothers' are portrayed in the media and prompts us to question the role of media in shaping social issues.

Keywords: Media Representation, Diyarbakır Mothers, Newspaper Analysis, Social Perception, Social Issues.

Received: 11.10.2024
Accepted: 21.04.2025
Available Online: 30.06.2025

Introduction

The idea that media is one of the most powerful tools capable of influencing all levels of society is widely accepted. Mass communication tools have been used for many years to shape societal behavior by creating social awareness. As an element of social reality and due to the impact it creates in the formation of this reality, the representation of social institutions and phenomena in the media has become a significant area of research. For these reasons, which will be discussed in more detail later in this study, this research focuses on the media representation of the 'Diyarbakır Mothers.' We can begin by explaining what we mean by this term.

The term 'Diyarbakır Mothers' refers to mothers who hold vigils with the aim of rescuing their children from the PKK based on the claim that their children were abducted to be recruited by the organization.¹

The term 'abducted' is used because even if the children consented, it is believed that this consent was obtained through deception. Additionally, given their age at the time, they are considered minors, and according to international conventions and all relevant legal documents, no child under the age of 18 can be conscripted into armed groups under any circumstances.

The first protest by mothers whose children were abducted to join the PKK began on May 19, 2014, in front of the Municipality of Diyarbakır. During the 84-day protest, the families were forced to leave the front of the municipality, leading them to continue their protest on the sidewalk across from the building (AA News Agency, 2014). The mothers chose the municipality building as the site of their protest because they believed that the political party controlling the municipality was complicit in the abduction of their children. This protest was notable as it marked the first time Kurdish mothers publicly raised their voices against the PKK. Through their actions, the mothers accused the HDP (Peoples' Democratic Party) of facilitating the recruitment of members for the PKK.² The sit-in, which began in May, ended in September, influenced by the positive atmosphere of the 'solution process.' The 'Vigil for Children' protests, which are the focus of this study, began on August 22, 2019.

On this date, Hacire Akar, who had already lost one son in the mountains and had her second son abducted by the PKK, went to the HDP provincial office in Diyarbakır and began a sit-in protest. Hacire Akar declared, "I am here for my child. The HDP abducted my son. My son entered the HDP building and never came out. I want my son back. If he isn't on the ground, they will bring him down from the sky. I'm not leaving this building until my son is returned." She remained outside the building for two days, and at the end of those two days, her son, Mehmet Akar, was handed over to the police (AA News Agency, 2019). Hacire Akar's protest inspired other mothers, leading to the beginning of the 'Evlat Nöbeti' (Vigil for Children) protest, which has continued for nearly five years. During this time, the Diyarbakır Mothers have been frequently featured in the news. Their protests, as well as visits by politicians and artists, have been reported, and the anniversaries of the protest have been covered. Most notably, the reunions between mothers and their children have been widely publicized. This article focuses on how the Diyarbakır Mothers were represented in the media during this period. To analyze this, the newspapers *Sabah*, *Yeni Şafak*, *Cumhuriyet* and *Sözcü* were selected. *Sabah* and *Yeni Şafak* are

known for supporting the government's policies, while *Cumhuriyet* and *S  zc  * are known for supporting the opposition. *Yeni   afak* is recognized as a publication with Islamist tendency, while *Sabah* is known for its close ties to the government. *Cumhuriyet* was chosen for its Kemalist left-wing stance, and *S  zc  * for its Kemalist nationalist opposition stance. In this way, publications close to the government and those aligned with the opposition were differentiated from each other.

The reason for choosing the media representation of the Diyarbakır Mothers as the subject of this article is that, despite the high visibility of their protests in the media, to date, no analysis has been conducted on this topic. A review of the literature revealed no studies specifically examining news coverage of the Diyarbakır Mothers. In fact, when academic publications were reviewed, it became evident that the concepts of the Diyarbakır Mothers or the Vigil for Children have not been sufficiently addressed, not only in terms of their media representation but also in other contexts, with few exceptions in the academic literature. Another reason for focusing on the media representation of the Diyarbakır Mothers in this study is my background as a journalist, which has allowed me to visit these mothers on numerous occasions and develop an informed perspective on their portrayal in the media over time.

The article is structured as follows. First, the background of the Diyarbakır Mothers' Vigil for Children protest is presented followed by the methodology and approach used in the study. Hereafter, the findings from the analysis of news articles in *Cumhuriyet*, *S  zc  *, *Sabah* and *Yeni   afak* newspapers are discussed. Finally, the conclusion and evaluation parts are delivered.

Following assumptions guide this study: The Diyarbakır Mothers' Vigil for Children, which began on August 22, 2019, has continued to the present day, making it a long-term protest. The frequency of media coverage for such sustained protests has been influenced by various developments over time and has held the potential to trigger political and sociological changes. It is assumed that the Vigil for Children, being the first civilian protest against the PKK in Türkiye, has received extensive media attention. One of the key objectives of this study is to determine whether the protest has been represented in a way that reflects its unique significance. Conversely, another assumption is that the prolonged duration of the protest may lead to a decrease in media attention over time.

Additionally, it is assumed that the protest has received greater visibility in media outlets aligned with the government, where a more supportive tone has been employed. Conversely, it is presumed that the protest has been covered less frequently in opposition media outlets, with a more neutral tone, and that, at times,

some critical coverage may have been given. Moreover, the absence of police intervention—since the protests do not target the government or the constitutional order—is expected to decrease the visibility of the protests in the media. As a result, it is anticipated that the selected content, as well as the rhetoric, syntax, and terminology used in the media representations, may reflect the ideological stances of the respective newspapers. The primary assumption of this study is to determine whether there is a significant difference in the frequency and manner in which the protests are reported between government-aligned and opposition media outlets. Additionally, the discourse analysis of the media representation of the Diyarbakır Mothers' protests aims to reflect the sociological significance of the movement.

Methodology

This study focuses on the media representation of the Diyarbakır Mothers' Vigil for Children protests. The method of critical discourse analysis (CDA) was employed to explore how the protests were portrayed in four different newspapers. This section will discuss why critical discourse analysis was chosen as the methodology and how it was applied. Discourse analysis is a widely used method in media and communication studies, shaped by the works of post-structuralist and post-modern thinkers such as Michel Foucault, Chantal Mouffe, and Ernesto Laclau. Foucault, in particular, emphasizes the relationship between power and discourse, arguing that power is not only exercised by the state or institutions and that discourse is not merely textual. According to Foucault, no relationship is more universal than that between power and discourse (Foucault, 1999). In studies examining the interplay of discourse and power across all levels of society, emphasis is placed on the role of discourse in shaping culture and society, its historical context, its ideological functions, and its connection to power. Within this framework, critical discourse analysis enables the examination of news texts as cultural and political artifacts.

Teun A. van Dijk's work, as one of the leading scholars in critical discourse analysis, is particularly noteworthy. Van Dijk approaches discourse analysis on two levels: macro structure and micro structure. At the macro level, the thematic and schematic elements of discourse are examined. The thematic structure focuses on the main topic and theme of the news text, while the schematic structure analyzes the organization of discourse, such as how sections like the headline, introduction, body, and conclusion are structured. In this study, the thematic framing of the Diyarbakır Mothers' actions and the schematic structuring of the news reports will be analyzed. At the micro level, linguistic, syntactic (sentence structure), semantic (meaning), and rhetorical (persuasive elements) aspects of discourse are

examined. This involves a detailed analysis of the language used in news texts, including the purpose behind word choices, the emphasis on specific words, and how sentences are constructed using active or passive structures. According to Van Dijk's model, discourse analysis comprehensively evaluates the content, rhetoric, semantics, and narrative of the news text. Critical discourse analysis focuses on multiple layers, from word choices to sentence construction, from the linguistic structure of headlines and subheadings to the arrangement of words within the text. Van Dijk's critical discourse analysis method allows for the examination of the text within its socio-economic, ideological, cultural, and political contexts, making it a frequently preferred approach in media studies. The primary level of analysis in this study will be how the discourse of the Diyarbakır Mothers is presented in the news and how this presentation reflects the newspaper's ideological and social context. In this framework, both macro and micro elements such as whether the mothers' statements were included or how they were presented, the length of the news reports, the quality of the visuals used, the linguistic structure of headlines and subheadings, the emphasis on quotations and emotional tones, the use of active or passive sentence structures, and whether the agents were obscured, have been analyzed in detail (Devran, 2010).

To further elaborate on the reasons for adopting the critical discourse analysis approach in this study, it is important to highlight the following: Teun A. van Dijk, in his analysis of news as a form of discourse, connects discourse with ideology, arguing that the conceptual structure that emerges is embedded within a cultural, political, and ideological historical context (Van Dijk, 2003: 19). Van Dijk also identifies journalists, writers, academics, and artists as "symbolic elites" within society. These "symbolic elites" have the privilege of producing and shaping discourse in ways that influence and articulate social structures. In the context of this study, journalists and writers—symbolic elites—exercise their power by making decisions about the style of discourse, the headlines, the choice of words, what gets quoted, and how sentences are structured. Through these decisions, they exert influence over society and thus become subjects of sociological analysis.

Critical discourse analysis is often employed in contexts where discourse is shaped by power structures. When applied to media, it is generally assumed that the creators of discourse are those in power—such as the state, government, or related forces and actors. As Foucault argues, the relationship between power and discourse is unavoidable. However, in today's society, it is clear that there are power centers beyond state authority, and these can sometimes challenge state authorities, even exerting considerable influence over the media. These non-state power groups, using the communication tools available today, can also effectively

engage in discourse production. In this study, critical discourse analysis will be applied with the understanding that discourse is not exclusively produced from the perspective of the state or government. It will also take into account that the Diyarbakır Mothers, as well as the political actors and organizations they protest against, possess their own tools for discourse production.

The HDP and PKK, which are the targets of the Diyarbakır Mothers' protest, also have the capacity and tools to produce their own discourse. However, this study does not focus on them. Instead, it examines whether the discourse of the protest and its targeted actors is being reproduced in pro-government and opposition media outlets. The media outlets were chosen based on their social and ideological contexts. Rather than selecting publications that directly serve as mouthpieces for the political party and organization targeted by the protest, the study focused on opposition outlets that, due to their opposition to the government, are sometimes perceived as supporting the HDP.

The table below provides an analysis of the news coverage on the Diyarbakır mothers across several Turkish newspapers, including *Anadolu Ajansı* (AA), *Sabah*, *Sözcü*, *Yeni Şafak*, *Milliyet*, *Hürriyet*, and *Diyarbakır Söz*. It compares the number of articles, publication dates, headlines, and the use of visual elements such as photos or videos.³

Table 1*Content and Visual Analysis of Diyarbakır Mothers News Coverage in Selected Turkish Newspapers*

<i>Newspaper Name</i>	<i>How Many News Items Analyzed</i>	<i>Publication Date of News</i>	<i>News Website</i>	<i>News Headlines</i>	<i>Photo/Video Content</i>	<i>Number of Photos</i>
<i>AA Haber Ajansı</i>	3	2014, 2019	aa.com.tr	“Seslerini duyurmak için oturma eylemi başlattılar” “Teröre lanet” “Evlat nöbeti devam ediyor”	Photo, Video	2 Photos, 1 Video
<i>Sabah</i>	6	2019, 2021, 2023	sabah.com.tr	“Hacire anneden HDP'ye lanet” “Oğlunun dağa kaçırıldığını söyleyen annenin HDP'deki eylemi sürüyor” “Meral Akşener'den HDP ve PKK'ya tek laf etmeden Diyarbakır annelerine sözde destek” “Evlat nöbetindeki babadan HDP'li vekile sert tepki: Zafer işaretini çok seviyorsa Kandil'e gitsin” “Başkan Erdoğan'dan Diyarbakır annelerine destek ziyareti” “Evlat nöbetindeki babadan HDP'ye lanet”	Photo, Video	4 Photos, 2 Video
<i>Sözcü</i>	5	2019, 2021, 2022	sozcu.com.tr	“Kayıp oğul ortaya çıktı” “Akşener destek verdi” “Zafer işareti yapan HDP'li vekile soruşturma”	Photo	3 Photos
<i>Yeni Şafak</i>	5	2019, 2021, 2022, 2023	yenisafak.com.tr	“HDP oğlumu çaldı” “Kılıçdaroğlu, Diyarbakır anneleri ile otelde görüşmek istedi: Bize kumpas kurdu” “Evlat nöbetindeki ailelerden kaçan HDP'li Katircioğlu zafer işareti yapıp kışkırttı” “Evlat nöbetindeki ailelerden kendilerini ziyaret etmeyen Akşener'e tepki: Masanın altından çekindi” “Diyarbakır anneleri, Erdoğan'ın desteğinden memnun: Güç verdi”	Photo, Video	4 Photos, 1 Video
<i>Milliyet</i>	1	2019	milliyet.com.tr	“HDP önündeki eylemde 10. gün: 8 yıl sonra gördü, hemen oraya koştu”	Photo	2 Photos
<i>Hürriyet</i>	1	2014	hurriyet.com.tr	“Aileler BDP'yi bastı, PKK açıklama yaptı”	Photo	2 Photos
<i>Diyarbakır Söz</i>	1	2021	diyarbakirsoz.com	“HDP binayı boşalttı”	Photo	1 Photos

Findings and Levels of Analysis

As previously mentioned, this study focuses on four selected newspapers: *Sabah*, *Yeni Şafak*, *Sözcü* and *Cumhuriyet*. *Sabah* and *Yeni Şafak* were chosen because they are considered pro-government and are assumed to have frequently and extensively covered the Diyarbakır Mothers' protests. *Cumhuriyet* and *Sözcü* were selected due to their opposition to the government, as they are believed to have given less coverage to the protests and to have downplayed the organizations and political parties targeted by the protest in their reporting. The assumptions underlying this study were discussed in greater detail in the introduction, so this section will primarily focus on explaining the levels of analysis.

The research utilized news articles available in both physical and digital formats. Some articles appeared in both print and online versions, while others were only digitally accessible. Since the goal of the study is to use critical discourse analysis to identify the discursive, ideological, and social contexts of the texts, it was important to examine how the same news was reported in different newspapers. To achieve this, the digital archives of Anadolu Agency (AA) and Doğan News Agency (DHA) were used. The articles were reviewed, and five key articles were selected for detailed analysis.

Specific criteria were established for selecting the news articles to be included in the study. One key criterion was that the selected articles must have been covered in all four newspapers. Hacire Akar's visit to the HDP Provincial Headquarters was included due to its significance as the event that initiated the protests. Additionally, visits from political figures across different parties were incorporated, as these were expected to reveal differences in how the newspapers produced ideological and social discourse. The main criterion for selecting the news articles was their presence in all four newspapers, based on their newsworthiness. If certain articles were absent from one or more of the newspapers, this omission was also analyzed as an additional level of analysis.

Another level of analysis focused on whether the Diyarbakır Mothers' statements were included in the news articles, and if so, how they were presented. This aspect is crucial because many of the mothers explicitly stated that their children were abducted by the HDP and handed over to the PKK. Analyzing which newspapers reported these statements and how they were framed offers insights into the ideological and social contexts of the respective media outlets.

The study examined several factors, including whether the articles received extensive coverage, whether they included photographs or were brief (single news

items), the choice of words in headlines and subheadings, whether photos of the mothers with their children were used, whether direct quotes were included, whether the purpose of the protest was clearly articulated, whether political messages were conveyed, whether the text included emotional elements, and whether passive syntax was employed to obscure the identities of the perpetrators (Devran, 2010, p. 36). Without engaging in a debate about the legitimacy of power, the study treated the HDP and PKK as power centers, similar to the government, police, and public authorities, in terms of their capacity to produce discourse. This consideration forms the basis for adopting the critical discourse analysis method.

The study explored how the Diyarbakır Mothers' Vigil for Children protests were represented in the selected newspapers, specifically investigating whether the newspapers' editorial choices reproduced their own ideologies through the news articles. To do this, Van Dijk's critical discourse analysis framework was applied to the news texts. In the conclusion, the study sought to understand how the ideological and social narratives were constructed based on how these newspapers handled the related news coverage.

Background of the Vigil for Children Protests

This section provides an overview of the Diyarbakır Mothers' Vigil for Children protests, focusing on how the movement began, its objectives, the reasons cited by the families, and the current state of the protests. The analysis in this study centers on news articles about the protests that began in 2019. However, these were not the first protests by Kurdish mothers against the HDP and PKK. The initial protest occurred in May 2014, when the families of two 15-year-old high school students initiated the movement (AA News Agency, 2014).⁴ The families claimed that their children had been abducted by the PKK and stormed the provincial headquarters of the BDP, the predecessor of the HDP. In response, the PKK issued a statement through its affiliated news outlets, asserting that the children had not been abducted but had voluntarily joined the organization.⁵ The PKK further alleged that the state, unable to prevent these joinings, had coerced the mothers into protesting as part of a psychological warfare tactic (Hürriyet, 2014).

The protest initiated by two families quickly expanded. Nearly 100 families continued the protest, first in front of the Municipality of Diyarbakır and, after intervention by municipal officers, in tents they set up on the median across from the building. This marked the first protest by mothers against the PKK and HDP. Until then, the most well-known mother-centered protest was the 'Saturday Mothers' whose target was the state, as they claimed their children had been disappeared after being taken into custody by state forces.⁶ In contrast, the

Diyarbakır Mothers' Vigil for Children targeted the PKK and the HDP, whom they accused of abducting their children and handing them over to the PKK. This initial protest ended on September 7, 2014, after 84 days, partly due to the positive atmosphere created by the ongoing peace process. During the period between May and September, some families were reunited with their children, marking the first time that Kurdish mothers had raised their voices against the PKK. Between 2014 and 2019, the peace process ended, and Türkiye experienced a period of frequent terrorist incidents. As the peace process concluded, a wave of intense terrorist attacks—partly responsible for its collapse—occurred, leading to heightened public backlash against the terrorist organization. In response, large-scale 'Curse Terror, Invite Brotherhood' rallies were held in several cities, including Bingöl, Elâzığ, Ağrı, Tunceli, Van, Hakkâri, Muş, Bitlis, and Batman (AA News Agency, 2019).

The second protest by mothers demanding the return of their children from the HDP and PKK, which is the focus of this study, began in this atmosphere. On August 22, 2019, Hacire Akar went to the HDP Diyarbakır Provincial Headquarters, declaring that the HDP had abducted her son and that she would not leave without him. Frequently referred to in news reports as 'Mother Hacire,' Hacire Akar had previously lost another son who had joined the PKK in the mountains. Believing that her second son, Mehmet Akar, had also been abducted by the PKK, she went to the HDP headquarters. She began her protest by stating, "I am here for my child. The HDP abducted my son. He entered the HDP building and never came out. I want my son back. If he isn't on the ground, they will bring him down from the sky. I'm not leaving this building until my son is returned." (AA News Agency, 2019). On the second day of her protest, her son Mehmet Akar was handed over to the authorities. The protest initiated by Hacire Akar has continued for five years.

Hacire Akar inspired other mothers, leading to a significant increase in the number of participants in the Vigil for Children, similar to what occurred in 2014. The choice of the Diyarbakır HDP Provincial Headquarters as the protest site carries symbolic significance, as it reflects the mothers' belief that the HDP handed their children over to the PKK. The HDP headquarters, already a politically charged location, became a focal point of the perceived connection between the HDP and PKK through this protest. Similarly, in 2014, mothers had stormed the BDP Diyarbakır Provincial Headquarters to express their anger. The HDP, uncomfortable with this association, eventually vacated the building under the pretext of renovations (Diyarbakır Söz, 2021). Although the families occasionally held protests in other locations, this site retained its symbolic importance for their cause.

Violent organizations cannot sustain themselves solely through strong ideologies; they must recruit new generations to survive. For terrorist organizations and extremist groups, securing the participation of young people is vital. Reports indicate that around 3,000 children are in PKK camps, with some as young as 8-9 years old receiving weapons training (Öztürk, 2019, pp. 8-9).⁷ These organizations depend on civilian networks to recruit members, which is why it is significant that families are demanding their children back from the HDP Provincial Headquarters. According to the families, HDP-affiliated municipalities have "deceived" or "forcibly" recruited their children into the organization through activities such as picnics (Milliyet, 2019).⁸ The PKK's ability to maintain the socialization achieved through the politicization of Kurdish identity hinges on recruiting new generations. The Syrian civil war has provided an opportunity for this. Even Kurds who do not support the PKK have reported that young people and children have been taken to the mountains, given certain training, and then sent to fight in Syria, either through HDP-affiliated municipal cultural and arts centers or directly.⁹

It is also alleged that the organization has trained abducted youths in Syria. Some families have claimed that their children were taken to Syria to join the YPG, while others reported that the last news they received placed their children in Syria. Reports from the UN Independent International Commission of Inquiry on Syria indicate that the YPG has recruited boys and girls as young as 12 years old into the organization. These allegations are significant as they underscore the organic relationship between the PKK and YPG. These protests have been frequently covered in the Turkish press. However, it is noteworthy that these events have received little to no coverage in international media outlets that closely follow developments in Türkiye. Although this aspect is beyond the scope of this study, it is important to consider whether international media have reported on the Diyarbakır Mothers' protests. For instance, major international news agencies with extensive networks in Türkiye, such as Reuters, AFP, and AP, did not cover the protests (Atlas, 2020, pp. 190-192). In BBC and DW reports, young Kurdish women fighters joining the fight against ISIS are often portrayed as 'freedom fighters', ignoring the fact that many of them are under 18 and therefore underage (BBC, 2014). While the Syrian civil war has served as a tool for the PKK-YPG to legitimize themselves, the reality of children being conscripted into armed conflict has been overlooked, despite international conventions. Although the Diyarbakır Mothers' protests, which began in 2019, have received no coverage in Western media, they have been extensively covered in Turkish media. However, there are notable differences in how and how frequently these protests have been reported by various media outlets in Türkiye. This observation forms the basis of this study.

There are numerous international agreements and legal documents, such as the 1989 United Nations Convention on the Rights of the Child, the 1949 Geneva Conventions, and the 2007 Paris Principles, which explicitly state that children cannot be recruited or used in armed conflict (Kekevi & Kılıçoğlu, 2016, p. 483).¹⁰ These documents clearly emphasize that children should not be used even in support roles behind the front lines (Sümer, 2018, p. 12). Despite this, the UN Security Council has acknowledged that the PKK uses child soldiers, and on October 5, 2013, the PKK signed the "Deed of Commitment for the Protection of Children from the Effects of Armed Conflict," proposed by the Geneva Call, a civil society organization. The YPG also signed this commitment. However, the number of children recruited by the PKK and YPG has not decreased; instead, it has increased. According to the "Who Are These in the Mountains?" study by the Economic Policy Research Foundation of Türkiye (TEPAV), 42% of the PKK's recruits are under the age of 18, and 9% are under the age of 15 (Özcan & Gürkaynak, 2012). Aytekin Yılmaz, who served 10 years in prison for supporting the PKK, claims that Kurdish families are forced to give at least one child to the PKK. Those who refuse have their children forcibly taken to the mountains. This has been the case since the 1990s. Yılmaz attributes the delay in families' reactions against the PKK and its affiliated political parties to the distance between the state and the Kurds during the 1980s and 1990s (Yılmaz, 2019, pp. 10-11). This situation has made families hesitant to report their missing or abducted children to the authorities (Alptekin et al., 2022, p. 71).

Representation of the Vigil for Children Protests in the Media: Findings

In this section, a discourse analysis is conducted on the representation of the Diyarbakır Mothers' Vigil for Children protests in the media, focusing on news articles from *Sabah*, *Yeni Şafak*, *Cumhuriyet* and *Sözcü* newspapers. The analyzed articles were selected from the archives of Anadolu Agency (AA) and Doğan News Agency (DHA), with attention given to how these articles were covered in the four newspapers. AA and DHA were chosen as primary sources because they reported nearly every development related to the protests comprehensively, and most other newspapers frequently relied on these agencies for their coverage. This approach allowed for an examination of how the same news was presented differently across various newspapers.

To this end, the digital archives of AA and DHA were utilized. As mentioned in the methodology section, the selection of news articles was based on their prominence and whether they were deemed significant enough to be covered by all newspapers.

The study examined how the same news was reported across different newspapers, focusing on how the discourse surrounding the Diyarbakır Mothers varied between selected outlets. The analysis primarily looked at how the visits of political figures to the Diyarbakır Mothers were reported, with particular focus on the visits by President Erdoğan, Meral Akşener, and Kemal Kılıçdaroğlu. Additionally, the coverage of the HDP Member of Parliament, Erol Katırcıoğlu, making a victory sign in front of the Diyarbakır Mothers was analyzed. Lastly, reports on Hacire Akar's visit to the HDP Provincial Headquarters—considered the starting point of the Vigil for Children protests—were included to reflect the significance of the protests.

News articles from the digital archives of AA and DHA were reviewed to determine their presence in either the print or digital editions of the four newspapers under study. The absence of an article was recorded as data. For published articles, discourse analysis focused on the size of the coverage, language used in the headlines and text, whether the perpetrators were obscured, the inclusion of the mothers' statements, the mention of the protest's purpose and target, the presence of photos of the mothers and their children, and any political messaging.

Analysis of the Protest's Purpose and Targets

The analysis began by examining how Hacire Akar's sit-in protest in front of the HDP Diyarbakır Provincial Headquarters—initiated after she claimed that HDP members had handed her son over to the PKK—was reported. This news story was covered by all four newspapers. However, *Cumhuriyet* focused more on the return of Akar's son rather than the start of her protest. The headline read, "Her Son Returned, the Protest Ended," with no mention of the PKK or terrorist organization in the subheading. The omission of the protest's purpose suggests an attempt to downplay the responsibility of the PKK and HDP. (Sözcü, 2019)

In the article (Sözcü, 2019) the sentence "On the third day of the protest, Mehmet Akar went to the police station, stating that he 'was not missing.' While his statement was being taken, Hacire Akar left the HDP provincial headquarters to see her son" uses the phrase "was not missing" in quotation marks, subtly undermining the claim that her son was abducted by the HDP and taken to the mountains by the PKK. The article does include a photo of Hacire Akar sitting in front of the HDP Diyarbakır Provincial Headquarters, but the HDP sign is not visible in the image.

In *Cumhuriyet*, articles about Hacire Akar make a deliberate effort to avoid establishing a connection between the HDP and PKK, especially in the headlines and subheadings. The accusatory statements made by Akar and her family against the HDP are presented in quotation marks, without additional commentary.

Similarly, *Sözcü* newspaper did not report on Hacire Akar's protest when it began but only after her son was handed over to the authorities. On the first day of the protest, Hacire Akar went to the HDP Provincial Headquarters, declaring, "I am here for my child. The HDP abducted my son. He entered the HDP building and never came out. I want my son back. If he isn't on the ground, they will bring him down from the sky. I'm not leaving this building until my son is returned." (Yeni Şafak, 2019). She then shattered the glass doors of the building, an incident that received extensive coverage in the Turkish media. However, in both newspapers, the intensity, target, and reasons for Akar's protest were buried within the details following the news of her son's return to the authorities (AA News Agency, 2019).

In *Sözcü's* headline, "Missing Son Found, Protest Ends with 'Incident,'" and the subheading, "She Ended the Protest on the Third Day After Her Son Was Found," it is clear that the newspaper aimed to emphasize the notion that "they were reunited and the issue was resolved," rather than highlighting the purpose and claims of the protest (Sözcü, 2019). The use of the term "missing" instead of "abducted" further depersonalizes the act, omitting the perpetrator. *Sözcü* also reported on the altercation between Hacire Akar and HDP members, featuring both a photo of Akar sitting and one of the scuffle. The photos were close-ups, with none showing the HDP sign in the background.

When examining how the same story was covered in *Yeni Şafak* and *Sabah* newspapers, several key differences emerge. Both newspapers not only reported on Hacire Akar's initial protest but also covered related developments, such as the president's phone call to Akar, her nomination for the Nobel Prize, and interviews with her. The headlines in these newspapers directly addressed the purpose and cause of the protest by using phrases like "HDP stole my son," clearly identifying the perpetrator (Yeni Şafak, 2019). Unlike *Sözcü* and *Cumhuriyet*, *Yeni Şafak* provided extensive coverage of Hacire Akar's statements, thereby emphasizing the connection between the HDP and PKK.

In the article, statements from Hacire Akar such as, "I came here for my child. The HDP stole my son. He entered this building and never came out. I want my son back. Whether they find him on the ground or bring him from the sky, they need to return my son. If they don't, I will stay here. They drugged him, took away his senses (...) They talk about human rights. Where are these human rights? How can they take young men, just 20 days away from their wedding? This is the third time they've done this. They took two before, and this is the third. Every year, they take one. I raise them, and as soon as they turn 16 or 17, they take them away (...) They called him, I took his phone, and they called him. They said, 'Come to the provincial

headquarters.' Isn't this the provincial headquarters? He came here yesterday morning," (Yeni Şafak, 2019) are highlighted to underscore the accusations against the HDP, the emotional toll on the mother, the severity of the situation, and the claim that the HDP facilitated the PKK's actions. Notably, the article emphasizes Akar's statement that her other children were also abducted by the PKK. The report is further supported by comments from human rights organization representatives, stressing that the HDP, as a political party, is violating human rights by aiding a terrorist organization.

Among the media outlets, *Sabah* newspaper provided the most extensive coverage of Hacire Akar's protest. The headlines frequently featured terms like "HDP," "rebellion," "curse," "mountain," and "terror." The emphasis and choice of words in both the headline and subheadline, or "spot," are particularly significant from a discourse analysis perspective. This suggests that *Sabah* focused on the reasons and targets of the protest, framing its reports to directly target the PKK and HDP, much like the protestors themselves. For example, in an article titled "Hacire Mother's Curse on HDP," it was highlighted that Hacire Akar expressed her anger in Kurdish, saying, "May their home be destroyed, may their door be sealed shut. They left me without children." (Sabah, 2023). This report not only featured a mother's curse against the HDP but also emphasized that she spoke in Kurdish—a detail other newspapers did not highlight. This emphasis suggests an attempt to convey that the HDP and PKK should not be associated with Kurdish identity. In another article titled "Sit-in Protest by Hacire Akar, Mother Rebelling Against HDP," the terms "rebellion," "mother," and "HDP" are used in the headline, making it clear from the outset that the newspaper's coverage was supportive of the mothers' protest (Sabah, 2019).

Unlike other newspapers, *Sabah* provided extensive coverage of what Hacire Akar did before arriving at the HDP Provincial Headquarters. The article states;

"She did not return home after leaving on Wednesday. The family, while examining the cellphone left at home by her sons who work in construction, discovered messages urging participation in protests following the removal of the Diyarbakır Metropolitan Mayor and the appointment of a trustee. It was determined that Akar had last spoken with an employee at the HDP Provincial Headquarters. Following this, Hacire Akar filed a complaint against the HDP members and went to the party's provincial office in the Selahaddin Eyyubi neighborhood. She broke the glass door with a hammer and declared that she would not leave until her son, Mehmet Akar—whom

she claimed had been abducted by the HDP and taken to the mountains—was returned, beginning her sit-in protest.” (DHA, 2019).

This narrative carries stronger rhetorical elements compared to other newspapers. Additionally, unlike other outlets, *Sabah* included a photo of Hacire Akar where the HDP Provincial Headquarters sign is clearly visible.

The Construction of Power and Opposition Discourses as an Analysis Level

As mentioned earlier, the discourse analysis of news articles linking the Diyarbakır Mothers with political figures is particularly insightful. This analysis, therefore, focuses on articles involving President Erdoğan, then-İYİ Party leader Meral Akşener, and then-CHP leader Kemal Kılıçdaroğlu. In *Cumhuriyet* newspaper, the article titled “Akşener Supports Mothers Protesting in Diyarbakır” highlights Akşener’s criticisms of the ruling party, emphasizing accusations of insincerity (Cumhuriyet, 2019). The article not only underscores Akşener’s support for the mothers but also suggests that the Diyarbakır Mothers are being exploited by the ruling party. Akşener’s following statement;

“The mothers whose children were abducted by the terrorist organization are holding vigil in front of a party building in Diyarbakır with tears and longing... It’s not just these mothers who are crying, but the entire nation. The anguish is shared by 82 million people. As a mother and a politician who has served as the Interior Minister of the Republic of Türkiye, I warn you: the solution to these mothers’ cries does not lie at the door of a political party, but at the door of the state. If the mothers of this country must seek relief for a pain that the state should resolve at the door of a political party, then the ruling party and its media must reflect and answer this question: In a country governed with competence, would a mother look to a party or to the state for the future of her child?” (Cumhuriyet, 2019)

shifts the focus from the Diyarbakır Mothers’ demands to criticisms of the ruling party. The article extensively covers Akşener’s statements, with subheadings like “The government should pursue those causing pain to our nation instead of taking revenge for the election” and “Mothers are saying ‘Give us back our children.’” This editorial choice portrays the government as ineffective against the PKK and suggests that the ruling party is not genuinely concerned about the mothers’ plight.

Sözcü newspaper published the same story with similar emphasis but in a shorter version. The headline, “Akşener Supports Mothers in Diyarbakır!” carries the same positive tone. In the subheadline and within the article, Akşener’s statements, “The solution to these mothers’ cries is not at the door of a political party but at the door of the state” and “This is a failure of governance” are highlighted (Sözcü, 2019). In both articles, Akşener’s remark, “As a politician who has served as the Interior Minister of the Republic of Türkiye, I warn you,” is included to reinforce her criticism of the ruling party. A significant portion of her speech is quoted directly in the article, while the editorial comment adds that “Akşener emphasized that the state’s duty is not to exploit this desperation for propaganda but to fulfill its legal responsibilities and reunite the mothers with their children.” (Sözcü, 2019)

In *Yeni Şafak* and *Sabah* newspapers, Meral Akşener’s statement regarding the Diyarbakır Mothers was reported with phrases like “So-called support,” “Didn’t utter a word against the PKK and HDP...,” and “Hesitant under the table.” *Sabah* published the story under the headline, “Meral Akşener’s So-called Support for Diyarbakır Mothers Without a Word Against HDP and PKK,” with the subheadline, “IP Chairwoman Akşener has remained silent for days in the face of the grieving mothers’ cries” (Sabah, 2019). The editorial comment, “It is noteworthy that Akşener did not mention the PKK or its political extension, the HDP, even once in her statement, instead suggesting that ‘The solution to these mothers’ cries is not at the door of a political party but at the door of the state,’ thereby targeting the state rather than the HDP,” indicates how the newspaper framed Akşener’s statement as support for the HDP and PKK rather than for the Diyarbakır Mothers. Additionally, the term “support” was given a negative connotation by prefacing it with “so-called.”

Yeni Şafak did not report on Akşener’s statements directly, neither positively nor negatively. Instead, it focused on the families’ reactions to her failure to visit them. The headline, “Reaction from Families on Vigil to Akşener Who Didn’t Visit: Afraid of the Table,” references the political alliance known as the “Six-Party Table.” The phrase “Afraid of the Table” suggests that the HDP is the hidden partner in this alliance and that Akşener avoided visiting the Diyarbakır families because of it (Yeni Şafak, 2023). The article included a photo of Meral Akşener superimposed over an image of the mothers on vigil, with the caption, “Akşener did not visit the families on vigil during her trip to Diyarbakır.” Photo captions, much like headlines and subheadings, are crucial in understanding how a story is framed and the message it intends to convey. In the subheading, the article notes that the families expressed disappointment that Akşener, despite being in Diyarbakır, did not visit them. One mother is quoted saying, “As a mother, she ignored the families who have

been fighting for their children here for months. She didn't visit because she was afraid of the table." Another mother's statement in the article reads, "Ms. Akşener often speaks about being a mother and claims she understands women's struggles better than anyone. Aren't we women? Aren't we mothers? Why, like the HDP, has she ignored our voices for four years? If she had come, we would have told her what we've been through. She shouldn't call herself a mother." (Yeni Şafak, 2023). This criticism of Meral Akşener targets both her role as a mother and her alleged ties to the HDP.

Another news story analyzed in this study involves HDP MP Erol Katırcıoğlu making a victory sign as he left the HDP Provincial Headquarters, directed at the Diyarbakır Mothers. While *Sabah* and *Yeni Şafak* reported the incident with headlines like "Reaction to HDP MP" and "Provoked with Victory Sign," *Sözcü* emphasized the investigation rather than the act itself with the headline, "Investigation Launched Against MP Who Made Victory Sign." *Cumhuriyet* did not cover the incident at all.

Sabah's headline read, "Father on Vigil Harshly Reacts to HDP MP: If He Loves the Victory Sign So Much, He Should Go to Kandil" (Sabah, 2021). By directly quoting the words of the Diyarbakır families in the headline, the newspaper amplified the impact of the statement, while the phrase "He Should Go to Kandil" underscored the connection between the HDP and PKK. The article included a photo of Erol Katırcıoğlu making the victory sign and reported that the families on vigil asked the MPs leaving the HDP headquarters, "Where is our child?" It also noted that the MPs did not respond and that Katırcıoğlu made the victory sign in response, prompting a grieving father to say, "What can you expect from an MP who flees from his own Kurdish people and cannot even address them?" (Sabah, 2021). The subheadline, "They Didn't Listen to the Families on Vigil," was used to emphasize this point. The article also mentioned that an investigation had been launched against Katırcıoğlu.

Yeni Şafak took a critical stance in its headline, "HDP's Katırcıoğlu Provokes Families on Vigil with 'Victory Sign' After Avoiding Them," emphasizing the words 'avoiding,' 'victory sign,' and 'provokes' (Yeni Şafak, 2021). The article stated, "HDP members continue to provoke the families who have been holding a vigil in front of the HDP Diyarbakır Provincial Headquarters for 507 days, demanding the return of their children abducted by the PKK. As he left the building, HDP's Katırcıoğlu ignored the families' question, 'Where is our child?' and instead made a 'victory sign,' escalating the tension." The language clearly emphasizes that the MP's actions were the cause of the tension.

Sözcü newspaper, under the headline "Investigation Launched Against HDP MP," presented the news with more straightforward language (Sözcü, 2021). The article described the reason for the Vigil for Children protest by stating, "In Diyarbakır, 192 families continue their protest on the 507th day in front of the HDP provincial building, demanding the return of their children abducted by the PKK." Additional details, such as "Intense security measures were taken" and "An investigation has been launched by the Diyarbakır Chief Public Prosecutor's Office against HDP Istanbul MP Erol Katırcıoğlu, who made a victory sign," were reported without further commentary.

Another article well-suited for critical discourse analysis involves then-CHP leader Kemal Kılıçdaroğlu's interaction with the Diyarbakır Mothers. Pro-government media outlets focused on headlines such as "Kılıçdaroğlu didn't visit the families, summoned them instead, and the families' reactions," while opposition media framed it as "Kılıçdaroğlu's visit to the Diyarbakır Mothers" (Cumhuriyet, 2022).

Cumhuriyet published a headline stating, "Kılıçdaroğlu Met with the 'Diyarbakır Mothers,'" emphasizing in the article that Kılıçdaroğlu listened to the demands and expectations of the mothers (Cumhuriyet, 2022). The term 'Diyarbakır Mothers' was placed in quotation marks. The newspaper also released a separate article detailing Kılıçdaroğlu's visit to Diyarbakır. The meeting with the Diyarbakır Mothers was reported separately from the news about his visit to Diyarbakır. This suggests that public concerns about Kılıçdaroğlu not visiting the Diyarbakır Mothers were acknowledged, and there was an effort to address these concerns.

Sözcü reported the same event with the headline, "Kılıçdaroğlu Met with Families Holding a Vigil for Their Children" (Sözcü, 2022). While *Cumhuriyet* used quotation marks around the term 'Diyarbakır Mothers,' *Sözcü* did not use quotation marks for the phrase 'vigil for their children.' By choosing the warmer phrase 'vigil for their children,' *Sözcü* sets itself apart from *Cumhuriyet*. Although both newspapers aimed to strengthen the opposition narrative through the Diyarbakır Mothers, *Sözcü* provided a more comprehensive coverage of the mothers' actions, giving greater emphasis to the aims and objectives of their protest.

Yeni Şafak ran the headline "Kılıçdaroğlu Wanted to Meet the Diyarbakır Mothers at a Hotel: 'He Set a Trap for Us'," presenting the story in a way that emphasizes Kılıçdaroğlu's failure to visit the Diyarbakır Mothers and highlights the families' strong reactions to the proposed hotel meeting (Yeni Şafak, 2022). The phrase "he set a trap for us," quoted from one of the families, indicates that the article is designed to create a critical narrative against Kılıçdaroğlu. The report includes a quote from the Diyarbakır Mothers: "The place where you should meet us is not a

hotel but in front of the HDP Diyarbakır provincial office, because our children were abducted from there." The families accused Kılıçdaroğlu of setting a trap and directed harsh criticism towards him. This not only questions Kılıçdaroğlu's sincerity but also implies that he is avoiding confrontation with the HDP. The same story was published in the print edition the following day under the headline, "Not at the Hotel, Come to the HDP's Front." No related report was found in Sabah newspaper.

President Erdoğan's statements, visits, and remarks about the Diyarbakır Mothers have been widely reported across various media outlets. In this study, his direct visit to the families in Diyarbakır was taken as an example, focusing on how his 2021 visit was covered by four different newspapers. *Cumhuriyet* ran the headline, "Erdoğan Visited the Diyarbakır Mothers: We Will Pursue This to the End" (*Cumhuriyet Gazetesi*, 2021). In the subheading, the phrase "AKP's President Tayyip Erdoğan" was used, emphasizing his role as the leader of the AK Party rather than his position as the highest representative of the state. Although Erdoğan's strong statements linking the PKK and HDP were included in the article, these remarks were placed in quotation marks, which can be interpreted as the newspaper distancing itself editorially from the President's comments. The report was also accompanied by photographs of the President alongside the families.

Sözcü covered President Erdoğan's visit to the Diyarbakır Mothers within a broader article titled "Erdoğan's Statement on the Peace Process," addressing it under a subheading (*Sözcü*, 2021). Instead of focusing on Erdoğan's meeting with the mothers holding a vigil for their children, *Sözcü* emphasized the messages he delivered during the visit, linking them to the "peace process." The subheadings also highlighted this theme with phrases like "What we told you in 2005, we still stand by today" and "We talked about peace, we talked about resolution." These editorial choices suggest that *Sözcü* intended to create the impression that the AK Party and Erdoğan might be considering a return to the peace process.

In contrast, *Yeni Şafak* and *Sabah* newspapers covered the same event much more extensively. Both newspapers gave special attention to Erdoğan's visit to the Diyarbakır Mothers, featuring numerous photographs from his meeting with them. *Yeni Şafak* enriched its coverage with exclusive interviews with the mothers, publishing the story in its weekend supplement under the headline "Diyarbakır Mothers Grateful for Erdoğan's Support: He Gave Us Strength" (*Yeni Şafak*, 2021). The article highlighted the mothers' words about the president, with quotes like "Our President sheltered us and stood by us. We will not give up our struggle until

we get our children back," "He listened to each of us individually," and "He gave us hope."

Sabah similarly highlighted the portion of Erdoğan's visit to Diyarbakır that involved the Diyarbakır Mothers. In an article titled "President Erdoğan's Support Visit to the 'Diyarbakır Mothers'," it was noted that Erdoğan was "welcomed with great affection and applause by the families," and that he stated, "We have never given up on this, and we never will" (Sabah, 2021).

Conclusion

This study aimed to analyze the media representations of the 'Diyarbakır Mothers' and to reveal how newspapers with different political and ideological stances approached this social event. The findings clearly demonstrate the media's powerful role in shaping public perception. Through the use of critical discourse analysis, this research highlights how the media frames social events according to their ideological positions and how they influence their readers' perceptions. Indeed, the ideological stances and political preferences of media outlets are decisive in their coverage of social events. In our study, we focused on the actions of the Diyarbakır Mothers to illustrate this differentiation. *Yeni Şafak* and *Sabah* newspapers, in their extensive coverage, presented a narrative that supported the protests, aimed to enhance the social legitimacy of the movement, and aligned with the government's policies. In contrast, *Sözcü* and *Cumhuriyet* newspapers provided more limited coverage of the protests, focusing on how the events were perceived by the opposition. The reports on the actions of Hacire Akar particularly exemplify this distinction. We found that *Yeni Şafak* and *Sabah* strongly emphasized the pain experienced by the mothers and the allegations that the HDP acted as an intermediary for the PKK. This narrative reflects the pro-government newspapers' efforts to shape public perception in line with government policies. *Sözcü* and *Cumhuriyet* did not construct an explicitly pro-HDP or anti-government narrative; however, their coverage was selective and downplayed key aspects of the protests.

In other words, instead of emphasizing the purpose, claims, and goals of the protests, these newspapers offered more limited coverage, providing their readers with a different perspective. For instance, while *Cumhuriyet* reported on Hacire Akar's actions, it also downplayed the reasons behind the protests and the connection between the HDP and PKK, demonstrating how opposition newspapers frame social events. This analysis shows how the framing of social events by opposition media can shape reader perception.

Another finding that underscores the ideological differences among the newspapers under review is particularly evident in the coverage of politicians visiting the 'Vigil for Children' protests. Pro-government newspapers highlighted President Erdoğan's visits to the mothers or his statements about them, often accompanied by warm images, while emphasizing the opposition leaders' perceived indifference to the Diyarbakır Mothers. In contrast, opposition newspapers focused on the visits of opposition leaders, reporting their accusations that the government was exploiting the mothers for political gain.

In conclusion, this study highlights how media representations influence public perception and shows how different ideological stances lead to diverse portrayals of the same event, revealing the manipulative impact of editorial policies on public opinion.

Notes

¹ This footnote provides general background information on the Kurdistan Workers' Party (PKK) as referenced in this article. The Kurdistan Workers' Party (PKK) is an armed organization established in 1978 under the leadership of Abdullah Öcalan, with the objective of establishing self-governance in regions encompassing southeastern Türkiye, northern Iraq, northeastern Syria, and northwestern Iran. The PKK has been designated as a terrorist organization by Türkiye, the European Union, NATO, the United States, Canada, Australia, Japan, and several other international entities. Initially founded on Marxist-Leninist principles, the organization transitioned towards the ideology of democratic confederalism after 2005. Following the apprehension of Abdullah Öcalan in 1999, the PKK has operated under alternative names, including the Kurdistan Freedom and Democracy Congress (KADEK) and the People's Congress (Kongra-Gel).

² Although the political party in question has since changed its name, it will continue to be referred to as the HDP in this study, as that was its name when the protest began.

³ In the methodology section, the data is presented in tabular form to facilitate comparison. Newspaper names and headlines are kept in their original language, while all other content is translated into English. This approach preserves the authenticity of the sources while ensuring the information is accessible to a wider academic audience.

⁴ In 2014, I had the opportunity to meet with the protesting mothers and spoke with the then-Minister of Interior, Beşir Atalay, during his visit to them. The BDP-led municipal administration, with the assistance of municipal officers and cleaning vehicles, had attempted to force the mothers to leave the area in front of the municipality. Consequently, the mothers continued their sit-in protest on the median across from the building. In addition to the mothers whose sons had been abducted by the PKK, there was another group of mothers who had set up a tent in a city park. A group of female journalists,

including myself, went to visit these mothers as well. We asked them why they were not sitting with the other mothers. While the mothers across from the municipality were accusing the PKK of abducting their children, the mothers in the park were using language that blamed the state instead. An elderly woman, wearing a white headscarf, referred to the "Fascist Turkish State" and said, "The fascist state killed one of my sons, imprisoned another, and my third son is in the mountains. How can my heart endure this?" (Diyarbakır, June 6, 2014). Such statements were striking, highlighting how different the perspectives of mothers with sons in the mountains could be.

⁵ The PKK's statement on the matter reads as follows: "The Turkish psychological warfare department, unable to prevent these joinings, is using certain families to slow down and obscure the participation of Kurdish youth. To this end, they are misleading some families and using them as part of their scheme under the guise of 'families of abducted children.' We want to make it clear that everyone who joins the ranks of the PKK guerrilla forces does so voluntarily. It is impossible for us to keep anyone in our ranks who is not a willing participant. Therefore, no one has been abducted; everyone who has joined has done so willingly and of their own free will." (Hürriyet, 2014).

⁶ The Saturday Mothers are known for their sit-in protests in front of Galatasaray High School on İstiklal Street, initiated by the relatives of those who went missing under suspicious circumstances following the 1980 military coup, as well as those allegedly disappeared while in custody during the 1990s.

⁷ For more information on the use of child soldiers by terrorist organizations, see reports titled "Child Soldiers in ISIS, PKK, Boko Haram" by Human Rights Without Frontiers International and "Under Kurdish Rule: Abuses in PYD-run Enclaves of Syria" by Human Rights Watch. (See "Child Soldiers in ISIS, PKK, Boko Haram," Human Rights without Frontiers International, <https://hrwf.eu/wp-content/uploads/2016/07/Child-soldiers-in-ISIS-PKK-Boko-Haram%E2%80%A6.pdf>, accessed October 16, 2019).

⁸ "My son was first taken to a picnic and then to the mountains. In Şırnak, where they took my son under the pretext of a picnic, he was first brought to the HDP Provincial Headquarters, then to a safe house, and from there to the mountains. The children of families with connections in the HDP were returned." (AA News Agency, 2019b).

⁹ For my doctoral thesis titled "Kurdish Nationalism in the Context of Secularization and Religiosity," I conducted focus group studies in Diyarbakır, interviewing around 30 individuals in groups of 15, aged 20-35. At the time of the interviews, the Diyarbakır Metropolitan Municipality was under government-appointed trusteeship. I met with the group that was distanced from the PKK in one of the municipality's facilities. The interviewees mentioned that this location had previously been used to persuade Kurdish youth to join the PKK, with the belief that going to the mountains—especially for young girls—was equated with freedom, and that these ideas were instilled through activities held in thesees. (See Kökçe, H. (2020). *Sekülerleşme ve Dindarlık Bağlamında Kürt Milliyetçiliği*. [Unpublished PhD thesis, Marmara University].

¹⁰ Numerous international agreements and legal documents, such as the United Nations Convention on the Rights of the Child, the Paris Principles, and the Geneva Conventions, assert that individuals under the age of 18 must be recognized as children and cannot, under any circumstances, be recruited into military service. These documents also stipulate that children are prohibited from being employed, not only in conflict zones but also in support roles behind the front lines.

Article Information Form

Conflict of Interest Disclosure: No potential conflict of interest was declared by the author.

Artificial Intelligence Statement: No artificial intelligence tools were used while writing this article.

Plagiarism Statement: This article has been scanned by iThenticate.

References

- AA News Agency. (2014, May 20). Accessed at <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/seslerini-duyurmak-icin-oturma-eylemi-baslattilar/158244>.
- AA News Agency. (2019, September 14). Accessed at <https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/terore-lanet-kardeslige-davet-mitingleri->.
- AA News Agency. (2019, August 22). Accessed at <https://www.aa.com.tr/tr/diyarbakir-annelerinin-evlat-nobeti/diyarbakir-annelerinin-evlat-nobeti-devam-ediyor-/3162318>, Accessed: 10.06.2024, 15.00.
- AA News Agency. (2019, September 12). Accessed at <https://www.aa.com.tr/tr/diyarbakir-annelerinin-evlat-nobeti/oglumu-once-piknige-sonra-daga-goturduler/1579818>
- Alptekin, A., Erbo  a, A., K  se, T., & Kurt, V. (2022). *Ter  re Kar  şı Toplumsal Hareket-Diyarbakır Anneleri*. İstanbul: SETA Publications.
- Atlas, M. İ. (2020). *Batı'nın Direni   ileri, PKK'nın   ocuk Sava   ıları*. Ter  r  n Medyatikle  mesi: PKK   rne  i, ed. Turgay Yerlikaya, İstanbul: SETA Books.
- Baydar, G., & İvegen, B. (2006). Territories, identities, and thresholds: the Saturday Mothers phenomenon in Istanbul. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 31(3), 689-715.
- BBC, (2014, September 5). <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-29085242>, Accessed: 03.10.2024, 19.00
- Bloom, M., & Horgan, J. (2019). *Small Arms: Children and Terrorism*. Ithaca. Cornell University Press, New York.
- Bosco, F. J. (2010). The Madres de Plaza de Mayo and Three Decades of Human Rights Activism: Embeddedness, Emotions, and Social Movements. *Annals of the Association of American Geographers*, 96(2), 342-365.
- Cumhuriyet Newspaper, (2019, August 24). Accessed at <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/oglu-ortaya-cikti-eylem-sonlandi-1547739>, Accessed: 10.06.2024, 15.00.

Cumhuriyet Newspaper. (2019, September 7). Accessed at <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/aksenerden-diyarbakirda-nobet-tutan-annelere-destek-1568727>.

Cumhuriyet Newspaper. (2021, July 9). Accessed at <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/erdogan-diyarbakir-annelerini-ziyaret-etti-pkknin-hdpnin-evlat-diye-bir-derdi-yok-1851215>.

Cumhuriyet Newspaper. (2022, March 10). Accessed at <https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/kilicdaroglu-diyarbakir-anneleriyle-gorustu-1914723>.

Diyarbakır Söz Newspaper. (2021, January 30). Accessed at <https://www.diyarbakirsoz.com/gundem/hdp-binayi-bosalitti-219503>.

Demirören Haber Ajansı. (2019, August 28). Accessed at <https://www.dha.com.tr/gundem/oglundun-daga-kacirildigini-soyleyen-annenin-hdpdeki-eylemi-suruyor-1706459>.

Devran, Y. (2010). *Haber, Söylem, İdeoloji*. İstanbul: Başlık Publishing Group.

Efe, İ. (2019). Unravelling A Myth: Emergence of The Myth of Female Kurdish Fighters in Social Media. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 6(1), 113-132.

Foucault, M. (1999). *Bilginin Arkeolojisi*. Veli Urhan (çev.). İstanbul: Birey Publications.

Hürriyet Newspaper. (2014, May 27). Accessed at <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/aileler-bdpyi-basti-pkk-aciklama-yapti-26498843>.

Kekevi, S., & Kılıçoğlu, G. (2016). Uluslararası Hukuk Açısından Çocuk Askerler ve PKK'nın Çocuk Askerleri/Militanları. *Ankara Barosu Dergisi*, (3), 483-510.

Kökce, H. (2020). Sekülerleşme ve Dindarlık Bağlamında Kürt Milliyetçiliği. [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Milliyet Newspaper. (2019, September 12). Accessed at <https://www.milliyet.com.tr/gundem/hdp-onundeki-eylemde-10uncu-gun-8-yil-sonra-gordu-hemen-oraya-kostu-6032494>.

Özcan, N. A., & Gürkaynak, H. E. (2012). "Who are Those Armed People in Mountains". Türkiye Economic and Political Research Foundation, www.tepav.org.tr

Öztürk, B. (2019). *Evlat Nöbetleri ve PKK'nın Devşirme Faaliyetleri*. İstanbul: SETA Publications.

PKK/KCK Terör    t n n çocukları ve Kadınları İstismarı. Republic of Türkiye Ministry of Interior, February, 2017, https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/lcSite/strateji/deneme/YAYI_NLAR/İÇERİK/PKK_COCUK_almanca.pdf, Accessed: 26.05.2024.

Sabah Newspaper. (2023, January 18). Accessed at <https://www.sabah.com.tr/gundem/2023/01/18/hacire-anneden-hdpye-lanet>.

Sabah Newspaper. (2019, August 23). Accessed at <https://www.sabah.com.tr/gundem/2019/08/23/oglundun-daga-kacirildigini-soyleyen-annenin-hdpdeki-eylemi-suruyor>.

Sabah Newspaper. (2019, September 7). Accessed at <https://www.sabah.com.tr/gundem/2019/09/07/meral-aksenerden-hdp-ve-pkky-teklaf-etmeden-diyarbakir-annelerine-sozde-destek>.

Sabah Newspaper. (2021, January 21). Accessed at <https://www.sabah.com.tr/dunya/evlat-nobetindeki-babadan-hdpli-vekile-sert-tepki-zafer-isaretini-cok-seviyorsa-kandile-gitsin-5343272>.

Sabah Newspaper. (2021, July 9). Accessed at <https://www.sabah.com.tr/gundem/2021/07/09/son-dakika-baskan-erdogandan-diyarbakir-annelerine-destek-ziyareti>.

Sözcü Newspaper. (2019, September 24). Accessed at <https://www.sozcu.com.tr/kayip-ogul-ortaya-cikti-eylem-olayli-sonlandi-wp5297960>.

S zc  Newspaper. (2019, September 7). Accessed at <https://www.sozcu.com.tr/aksenerden-diyarbakirdaki-annelere-destek-wp5322225>.

S zc  Newspaper. (2021, January 21). Accessed at <https://www.sozcu.com.tr/zafer-isareti-yapan-hdpli-vekile-sorusturma-wp6221951>.

S zc  Newspaper. (2022, March 10). Accessed at <https://www.sozcu.com.tr/kilicdaroglu-evlat-nobeti-tutan-ailelerle-gorustu-wp7002508>.

Sözcü Newspaper. (2021, July 9). Accessed at <https://www.sozcu.com.tr/erdogandan-cozum-sureci-aciklamasi-wp6530422>.

Sümer, F. (2018). *PYD/YPG'nin Çocuk Askerleri*. İstanbul: SETA Publications.

Van Dijk, T.A. (2003). *Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım*, *Söylem ve İdeoloji Mitoloji, Din, İdeoloji*. edited by B. Çoban & Z. Özarslan, trans. B. Çoban, Z. Özarslan, N. Ateş, İstanbul: Su Publications.

Van Dijk, T.A. (2005). *Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları*, "Medya, İktidar ve İdeoloji". (3rd ed.), edited and trans. M. Küçük, Ankara: Bilim ve Sanat Publications.

Van Dijk, T.A. (2007). *Bir Söylem Olarak Haberin Disiplinler Arası Çözümlemesi*, "Medya Metinlerini Çözümlmek İçerik Göstergebilim ve Söylem Çözümleme Yöntemleri", trans. Ü. Atabek, edited by G. Ş. Atabek & Ü. Atabek, Ankara: Siyasal Bookstore.

Yeni Şafak Newspaper. (2019, August 24). Accessed at <https://www.yenisafak.com/gundem/hdp-oglumu-caldi-3503147>.

Yeni Şafak Newspaper. (2021, January 21). Accessed at <https://www.yenisafak.com/gundem/evlat-nobetindeki-ailelerden-kacan-hdpli-katircioglu-zafer-isareti-yapip-kiskirtti-3595513.mak>

Yeni Şafak Newspaper. (2022, March 10). Accessed at <https://www.yenisafak.com/gundem/kilicdaroglu-diyarbakir-anneleri-ile-otelde-gorusmek-istedi-bize-kumpas-kurdu-3769070>.

Yeni Şafak Newspaper. (2023, January 10). Accessed at <https://www.yenisafak.com/gundem/evlat-nobetindeki-ailelerden-kendilerini-ziyaret-etmeyen-aksenere-tepki-masanin-altindan-cekindi-4502885>

Yılmaz, A. (2019). *Onlar Daha Çocuktuk*. İstanbul: İletişim Publications.

Atlantik İttifakı'nda Çatlak: Süveyş Krizi

A Rift in the Atlantic Alliance: Suez Crisis

Ahmet Karafil

Sakarya Üniversitesi, Uluslararası
İlişkiler Bölümü, Sakarya, Türkiye,
ahmetkarafil@gmail.com

Öz: 1956 yılında Mısır lideri Cemal Abdülnasır'ın Süveyş Kanalı'nı millileştirme kararı, uluslararası sahnede büyük bir kriz doğurmuş ve Soğuk Savaş dönemi rekabetinin odak noktalarından biri haline gelmiştir. Bu kriz, yalnızca Mısır ile eski sömürge güçleri İngiltere ve Fransa arasındaki gerilimle sınırlı kalmamış, Atlantik İttifakı'nı ve İkinci Dünya Savaşı sonrası değişen güç dengelerini Soğuk Savaş düzeni bağlamında etkilemiştir. Kriz, Atlantik düzeni içerisinde Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Fransa arasında derin stratejik ayrışmalara neden olmuş ve ittifakın güven, uyum ve dayanışma ruhunun sorgulanmasına yol açmıştır. Bu çalışma, Süveyş Krizi'nin yakın tarihsel arka planı, gelişimi ve sonuçları üzerinden Atlantik düzeni üzerindeki yansımalarını "ittifaklar içinde devletler neden çatışır?" sorusu ekseninde kuramsal bir çerçeveye oturtturarak analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışma, tarihsel veriler ve ikincil kaynakların analizine dayanarak, Süveyş Kanalı'nın hem bölgesel hem de küresel ölçekte taşıdığı stratejik önem çerçevesinde nasıl bir kriz kaynağı haline geldiğini ve Soğuk Savaş dönemi Atlantik İttifakı ilişkilerini hangi boyutlarda şekillendirdiğini ortaya koyarak literatüre anlamlı bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Süveyş Krizi, Atlantik İttifakı, ABD, İngiltere, Fransa

Abstract: In 1956, Egyptian leader Gamal Abdel Nasser's decision to nationalise the Suez Canal caused a major crisis on the international stage and became one of the focal points of Cold War-era rivalry. This crisis was not only limited to the tension between Egypt and the former colonial powers Britain and France but also affected the Atlantic alliance and the changing balance of power after the Second World War in the context of the Cold War order. The crisis caused deep strategic divisions within the Atlantic alliance between the United States, Britain and France and led to the questioning of the alliance's trust, cohesion and spirit of solidarity. This study aims to analyse the repercussions of the Suez Crisis on the Atlantic order through its recent historical background, development and consequences by placing it in a theoretical framework on the axis of the question "why do states conflict within alliances?". Based on the analysis of historical data and secondary sources, the study aims to make a meaningful contribution to the literature by revealing how the Suez Canal became a source of crisis within the framework of its strategic importance on both regional and global scales and to what extent it shaped the Atlantic alliance relations during the Cold War period.

Keywords: Suez Crisis, Atlantic Alliance, USA, Britain, France

Geliş Tarihi/Received: 14.01.2025
Kabul Tarihi/Accepted: 25.04.2025
Yayınlanma Tarihi/ Available Online:
30.06.2025

Giriş

Süveyş Krizi, 1956 yılında Mısır Devlet Başkanı Cemal Abdülnasır'ın Süveyş Kanalı'nı millileştirme kararı almasıyla başlayan ve Soğuk Savaş düzenin etkisini açıkça ortaya koyan önemli bir dönüm noktasıdır. Kriz, yalnızca Mısır ve Batılı güçler arasındaki bölgesel bir çekişme olarak kalmamış, aynı zamanda Atlantik İttifakı içindeki çatlakları gün yüzüne çıkararak İkinci Dünya Savaşı sonrasında şekillenen uluslararası sistemin kırılğan yönlerini gözler önüne sermiştir. Millileştirme kararı, Batı'nın ekonomik ve stratejik çıkarlarına doğrudan bir meydan okuma olarak algılanmıştır. Süveyş Krizi, Ortadoğu'daki güç dengelerinin yeniden şekillenmesine yol açmanın yanı sıra, aynı zamanda küresel ölçekte mevcut güç yapılarını pekiştiren ve Soğuk Savaş bağlamında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile Sovyetler Birliği arasındaki nüfuz mücadelesini derinleştiren çok boyutlu bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir.

Kriz, sadece Avrupa'nın iki eski büyük gücünün jeopolitik konumlarının gerilemesini gözler önüne sermekle kalmamış; aynı zamanda, ABD, İngiltere ve Fransa arasında Atlantik İttifakı içinde stratejik farklılıkların ve güven bunalımının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Süveyş Krizi, Batı dünyasında ABD'nin liderlik rolünü pekiştirerek, uluslararası sistemde hegemonik pozisyonunu güçlendirmiştir. Bu bağlamda, Süveyş Krizi, Fransa ve İngiltere'nin azalan etkisini simgelerken, ABD'nin Atlantik düzeni içerisindeki liderliğini daha da belirgin hale getiren bir dönüm noktası olarak görülebilir.

Literatürde, uluslararası sistemin yapısal özellikleri nedeniyle ittifak ilişkilerinin kalıcı güven temelinde sürdürülemeyeceği ve devletlerin değişen tehditler veya fırsatlar karşısında pozisyonlarını yeniden tanımlayabileceği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda çalışma, Süveyş Krizi örneklemini Atlantik İttifakı içerisinde ortaya çıkan çatlak üzerinden ele almakta ve "ittifaklar içinde devletler neden çatışır?" sorusu ekseninde kuramsal bir çerçeveye oturarak değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın temel argümanı, Süveyş Krizi'nin doğrudan bir düşmanlıktan ziyade, müttefikler arasında stratejik çıkar farklılıkları, siyasi refleks ayrışmaları ve liderlik vizyonlarının yarattığı güven bunalımına dayalı geçici bir kırılma anı olduğu üzerinedir. Hitchcock'un (2008) da belirttiği üzere, bu tür krizler ittifakların dağılmasına değil, aksine dayanıklılığını test eden ve ittifakı yeniden yapılandıran süreçlere dönüşebilir. Dolayısıyla bu çalışma, ittifak içi kriz anlarının mutlak çözülmeden ziyade, müttefik devletler arasında -isteksizce de olsa- yeni siyasi hizalanmalara ve müzakereye dayalı dönüşümlere imkân sağladığını ortaya koyarak literatüre katkı sunmaktır.

Bu çalışmada, öncelikle kuramsal bir çerçeve sunulacak, ardından Süveyş Krizi'nin ortaya çıkışına zemin hazırlayan yakın tarihsel arka plana ve krizin gelişim sürecine yer verilecektir. Bunu takiben krizin sona ermesinde etkili olan Soğuk Savaş düzeni bağlamında dönemin hegemon güçlerinin tepkileri incelenecektir. Çalışmanın odak noktası olan bir sonraki bölümde ise Süveyş Krizi'nin Atlantik İttifakı üzerindeki yansımaları ve kriz sürecinde ABD-İngiltere-Fransa üçgeninde yaşanan çatışma analiz edilecektir.¹ Böylece, kriz yalnızca bir bölgesel anlaşmazlık olarak değil, uluslararası düzen ve ittifak ilişkilerindeki kırılan dengeleri ortaya koyan bir vaka olarak tartışılacaktır.

İttifaklar İçinde Devletler Neden Çatışır?

Uluslararası ittifakların inşası, işleyişi ve kurumsal sürekliliği, üye devletlerin güvenlik politikaları üzerinde derinlemesine etkiler oluşturmaktadır. Bununla birlikte, ittifak ilişkilerinin zamanla kırılan bir yapıya bürünmesi, yalnızca üye devletlerin ulusal çıkarlarını zedelemekle kalmayıp, aynı zamanda ittifakın yapısal istikrarını ve stratejik bütünlüğünü de tehdit edebilmektedir. Bu çerçevede, ittifak kavramının kuramsal temelleri ile devletlerin ittifak kurma motivasyonlarının analiz edilmesi kadar, bu çalışmanın odaklandığı ittifak içi çatışmaların nedenlerini irdelemek de elzemdir. Çalışmanın bu kısmında, Süveyş Krizi örneklemine kuramsal bir zemin oluşturmak amacıyla, ittifak içi çatışmaların ortaya çıkmasına neden olan temel faktörlere yönelik kavramsal bir çerçeve ortaya konulacaktır.

Uluslararası sistemde yer alan hegemon devletler ve ikincil devletler kendi çıkarları doğrultusunda ittifaka katılımı kabul ederken, ittifak üyeleri tarafından belirlenen hak ve yükümlülükler kapsamında ittifakın kendi davranışları üzerinde getireceği birtakım sınırlılıklara da rıza göstermiş olurlar (Ikenberry, 2008, s. 10; Lundestad, 2003). Bu bağlamda, ikincil devletler, bir tehdide karşı korunmak amacıyla daha güçlü bir devletin himayesini kabullenebilirken; hegemon aktörler ise, davranışlarına meşruiyet kazandırmak ve ikincil devletler üzerindeki hakimiyetlerini pekiştirmek adına bir ittifak düzeni inşa etmeyi ve bu düzenin getirdiği maliyetleri üstlenmeyi göze alabilir (Lake, 2007, s. 9). Bu ilişki yapısı, taraflar arasında belirli düzeyde karşılıklı kazanım ve fayda paylaşımını zorunlu kılarsa da söz konusu faydaların eşit şekilde dağılmadığı dikkate değer bir gerçektir (Lanoszka, 2013, s. 392). Özellikle tarafların güç kapasiteleri arasındaki yapısal farklar, ittifakları “eşitler-arası” bir iş birliğinden ziyade, asimetrik ve hiyerarşik bir düzene dönüştürmekte; bu durum ise ittifakın işleyişinden sağlanan çıkarların dağılımını doğrudan etkilemektedir. Hegemon devletler, kurdukları düzenin norm ve kurallarını kendi öncelikleri doğrultusunda belirledikleri için, ittifak içerisindeki maddi ve siyasi faydanın büyük bölümünü ellerinde tutma eğilimindedir.

Hegemon devlet, çıkarların farklılaştığı durumlarda zayıf müttefiklerinin fırsatçı davranışlar sergileme olasılığını dikkate alarak, bu devletler üzerindeki denetimini artırma eğilimindedir (Lake, 2017, s. 370). Bu kontrol arayışı, özellikle ikincil devletlerin ittifak ilişkilerinden elde ettikleri faydanın görece azalması ve buna karşılık hegemonun daha yüksek oranda kazanç sağlaması durumunda daha belirgin hale gelir. İkincil devletler, bu asimetrik fayda dağılımını kendi çıkarları aleyhine bir durum olarak algıladıklarında, ittifak düzeni içerisindeki rollerini yeniden değerlendirme yoluna gidebilirler. Bu değerlendirme, ilgili devletin ittifaktan tamamen ayrılmasına ya da belirli stratejik alanlarda daha otonom bir tutum benimsemesine zemin hazırlayabilir.

Devletler, ittifak kurarken genellikle ortak birincil tehdit algısını merkeze alarak aralarındaki çatışan çıkarları arka plana atma eğilimindedir. Ancak ittifaka katılım özellikle ikincil devletler açısından bir güvenlik garantisi sağladığında, söz konusu tehdit algısı kısmen ortadan kalkar. Bu durum, ikincil devletlerin daha önce ötelenmiş dış politika hedeflerini yeniden gündeme taşımaya ve ittifak içindeki rekabetin canlanmasına zemin hazırlar (Krebs, 1999, s. 345). Başka bir ifadeyle, hegemon gücün sunduğu güvenlik şemsiyesi, ortak tehdidin bastırdığı gerilim ve çıkar farklılıklarını yeniden görünür hale getirerek hem hegemon ile ikincil müttefikler arasında hem de zayıf müttefiklerin kendi aralarındaki ilişkilerde çeşitli krizlerin ortaya çıkmasına neden olabilir (Krebs, 1999, s. 349).

Hegemon bir devletin, yani ittifak liderinin veya ittifakın büyük güç patronunun, ittifaktaki ikincil devletler üzerindeki etkisi, taraflar arasındaki çıkarların ne derece örtüştüğüne bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Çıkarların büyük ölçüde örtüştüğü durumlarda hegemon devletin yönlendirici gücü ve ittifak üzerindeki hakimiyeti daha belirgin olurken, çıkar farklılıklarının arttığı durumlarda bu etkinin zayıfladığı gözlemlenmektedir (Walt, 1997, s. 163). Walt, *Why Alliances Endure or Collapse* adlı çalışmada ittifakların dağılma nedenlerini ele alarak, bir ittifakın sona ermesinin temel sebebinin artık bir veya daha fazla üye devletin çıkarlarına hizmet etmemesi olduğunu öne sürmüştür (Walt, 1997, s. 156). Walt'a göre, ittifaklar dinamik yapılar olup, devletlerin tehdit algılarındaki değişim, stratejik önceliklerindeki farklılaşma ve iç siyasi faktörler gibi unsurlar, ittifakların sürdürülebilirliğini doğrudan etkilemektedir.

İttifakların istikrarı, yalnızca karşı karşıya olunan tehditlerin düzeyiyle değil, bu tehditlerin niteliğinde veya algılanış biçiminde zamanla meydana gelen değişimlerle de doğrudan ilişkilidir. Walt'a göre ittifaklar, esasen ortak tehdit algılarına karşı verilen tepkiler doğrultusunda şekillenir; bu nedenle tehdidin ortadan kalkması ya da yerini daha büyük bir tehdiye bırakması durumunda,

ittifakın devamlılığı sorgulanabilir hale gelir (Walt, 1997, s. 163). Ayrıca, üyelerin güvenliklerini sağlamak için alternatif stratejilere yönelmesi, ortakların yükümlülüklerini yerine getirme kapasitesine veya niyetine duyulan inancın zayıflaması yahut iç siyasal dönüşümler sonucunda dış politika önceliklerinin yeniden tanımlanması da ittifakların çözülmesine zemin hazırlayabilir (Walt, 1997, ss. 160-163). Walt, ideolojik uyumsuzlukların düşük tehdit seviyeleriyle birleştiği durumlarda, bu tür farklılıkların ittifakın dayanıklılığını zayıflatabileceğine dikkat çeker.

John J. Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics* (2001) adlı eserinde, ittifakların yapısal olarak istikrarsız olduğunu ve devletlerin ittifaklara yalnızca çıkarları sürdüğü sürece bağlı kaldıklarını savunur. Uluslararası sistemde anarşi, ittifakları kalıcı güven ilişkileri olmaktan çıkarır; bu nedenle devletler her an yeni tehditlere veya fırsatlara göre pozisyon değiştirebilir. Mearsheimer'ın da vurguladığı gibi, "ittifaklar yalnızca geçici birer çıkar evliliğidir: bugünün müttefiki yarının düşmanı, bugünün düşmanı ise yarının müttefiki olabilir" (Mearsheimer, 2001, s. 33). Ancak Süveyş Krizi'nde müttefikler arasında fiili düşmanlık değil, stratejik ayrışma ve çıkar çatışması yaşanmıştır. Süveyş Krizi, Atlantik İttifakı içerisindeki bu kırılganlığın görünür hale geldiği bir örnektir. Kriz sırasında ABD, İngiltere ve Fransa'nın çıkarlarının ayrışması, ittifakların dayanıklılığının ortak tehdit algısına değil, değişken jeopolitik hesaplara dayandığını açıkça ortaya koymuştur.

Glenn H. Snyder'ın "ittifak ikilemi" yaklaşımına göre, ittifaklar iki temel risk içerir: terk edilme (abandonment) ve sürüklenme (entrapment). İki kutuplu sistemlerde bu ikilem zayıflar; çünkü taraflar yalnızca sürüklenme riskiyle karşı karşıya kalabilir (Snyder, 1984, s. 484). Süveyş Krizi'nde ABD, İngiltere ve Fransa'nın Ortadoğu'daki askeri müdahalesine destek vermeyerek müttefiklerinin politikasına mesafe koymuş, ekonomik baskı yoluyla da onları dizginlemeye çalışmıştır. Ancak Amerikan yönetiminin bu tutumu ittifakın çözülmesine yol açmamıştır. Snyder'a göre bu durum, iki kutuplu sistemde müttefiklerin birbirini desteklemeye zorunlu hissetmeden hareket edebildiğini ve sürüklenme riskinin dikkatle yönetilebildiğini göstermektedir.

Süveyş Krizi'nin Yakın Tarihsel Arka Planı ve Krizin Gelişimi

1952 yılında Mısır'da iktidarı ele geçiren Nasır, kendisini Arap milliyetçiliğinin lideri olarak konumlandırmaktaydı. Arap dünyasında milliyetçi hareketlere öncülük eden Nasır, Süveyş Kanalı üzerindeki İngiliz hakimiyetine son vermeyi ve bu bölgenin Mısır'ın egemenliğinde olmasını sağlamayı hedefliyordu. Bu bağlamda, Süveyş Kanalı üzerindeki egemenlik mücadelesi, emperyalist güçlerle Arap

milliyetçileri arasında ciddi bir çatışma zeminine dönüşmüştür. Nasır, iktidara geldikten sonra Arap dünyasını Batı'nın etkisinden uzaklaştırmayı amaçlamış ve bu doğrultuda, ABD destekli Bağdat Pakti'na katılmayı reddetmiştir. Ayrıca, diğer bölge ülkelerinin de bu pakta dahil olmalarını engellemek için yoğun bir propaganda faaliyeti yürütmüştür (Cleveland, 2008, s. 344).

Ortadoğu'da süregelen Arap-İsrail çatışması, Nasır'ın Batılı güçlerle arasına mesafe koyma isteğini besleyen önemli gerekçelerden biri olmuştur. Süveyş Krizi'nin ortaya çıkmasından bir yıl önce, İsrail'in Gazze'deki Mısır birliklerine yönelik saldırısı, Nasır'ı ABD'den askeri destek talep etmeye yöneltti. Ancak ABD'nin bu talebi reddetmesi, Nasır'ı alternatif arayışlara itti. Bu bağlamda Nasır, pamuk karşılığında Çekoslovakya üzerinden Doğu Bloku silahlarını tedarik ederek askeri gücüne katkı sağladı. Nasır'ın silah tedariği konusunda Batı'dan Doğu'ya yönelmesi, fiilen Sovyetler Birliği ile bir anlaşma yaptığı şeklinde değerlendirilebilir. Bu durum, Sovyetler Birliği'ne sıcak denizlere inme ve Doğu Akdeniz'de stratejik bir üs edinme fırsatı sundu (Cleveland, 2008, ss. 344-345; Little, 2010, s. 307). Nasır'ın temel amacı ise, ne Amerikan himayesine girmek ne de Sovyetler Birliği'nin uydusu haline gelmekti. Onun politikası, iki süper güçten birine tamamen bağlanmak yerine, bu güçler arasındaki rekabetten yararlanarak Mısır'ın çıkarlarını korumaktı (Cleveland, 2008, s. 351). Nasır, idealist bir yaklaşımla Mısır'ı yalnızca bir ulusal liderlik pozisyonunda değil, aynı zamanda Afrika, Arap dünyası ve Bağlantısızlar Hareketi'nin öncüsü olarak konumlandırmayı hedefliyordu (Little, 2010, s. 307).

Amerikan yönetimi, Ortadoğu'daki çıkarlarına zarar verecek herhangi bir gelişmeyi, özellikle Sovyetler Birliği'nin bölgedeki etkisinin artmasını kabul edilemez bulmaktaydı. Bu çerçevede, Mısır'ın Sovyet eksenine kaymasını engellemek ve Nasır'ı Batı Bloğuna çekmek amacıyla İngiltere ile birlikte Mısır'a ekonomik destek sunmayı planladı. Bu stratejinin bir parçası olarak, Nasır'ın ülke kalkınması için büyük önem taşıyan Asvan Barajı Projesi'ne finansal yardım sağlama taahhüdünde bulunarak Mısır üzerindeki nüfuzunu artırmayı hedefledi. Ancak bu destek, Mısır'ın İsrail karşıtı söylemlerini yumuşatması ve Sovyetler Birliği ile ilişkilerinde mesafeli bir tutum sergilemesi şartına bağlıydı. (Little, 2010, s. 307). Ne var ki, bu koşullar, Arap dünyasında milliyetçiliği güçlendirmeyi ve bağımsız bir dış politika izlemeyi amaçlayan Nasır için kabul edilebilir değildi. Nasır'ın, Batı'nın bu taleplerine karşılık Sovyetler Birliği ile daha yakın ilişkiler kurmaya yönelmesi, ABD ile Mısır arasındaki ilişkilerin gerilmesine yol açan en önemli etkenlerden biri haline geldi. ABD'nin İsrail ile yakın ilişkisinin bulunması bu gerginliği daha da derinleştirdi. Asvan Barajı Projesi, Nasır ve Mısır için kalkınma hedeflerinin merkezinde yer alıyordu. Projenin hayata geçirilmesi, ülkenin tarımsal üretimini artırmak ve enerji ihtiyacını karşılamak açısından büyük

bir öneme sahipti. Ancak, ABD ve İngiltere, Nasır'ın Doğu Bloğu'ndan askeri malzeme tedarik etmesi ve bu durumun İsrail'e yönelik bir tehdit oluşturabileceği gerekçesiyle (Sander, 2013, s. 302) Asvan Projesi için sundukları mali destek planını geri çekti (Dunbabin, 2013, s. 238). ABD Başkanı Dwight D. Eisenhower, Nasır'ı Sovyetler Birliği'nin etkisine açık ve Amerikan çıkarlarının gerçekleşmesine engel olan bir figür olarak değerlendirmekteydi (Walker, 2018, s. 100).

Nasır, 26 Temmuz 1956'da Süveyş Kanalı'nı millileştirdiğini ilan ederek kanal gelirlerini Asvan Barajı Projesi'ni finanse etmek üzere kullanacağını açıkladı. Nasır'ın bu hamlesi, kanalın kontrolünü elinde bulunduran İngiltere ve Fransa için kesinlikle kabul edilemez bir durum yarattı. Bu ülkeler, Batı sömürgeciliğinin sembollerinden birisi olan Süveyş Kanalı üzerindeki ekonomik ve stratejik çıkarlarının tehlikede olduğunu düşündüler. İngiltere ve Fransa'nın sert söylemleri, Arap ülkelerinde Batı karşıtlığının yükselmesine neden olmuş ve bölgedeki devletlerin çoğu, Mısır ile Batı arasındaki gerilimde açıkça Mısır'ı desteklemiştir. Bu durum, Arap dünyasında birlik söylemlerini güçlendirmiş ve Nasır'ın liderliğinde şekillenen anti-emperyalist hareketlere ivme kazandırmıştır (Gündoğdu & Kaya, 2023, s. 197). Amerikan yönetimi ise, Nasır'ın girişiminden rahatsızlık duymakla birlikte, daha temkinli bir yaklaşım sergilemeyi tercih etti. ABD, meseleyi askeri bir müdahale yerine diplomatik yollarla çözme arayışında oldu (Little, 2010, s. 308).

26 Temmuz 1956 tarihinde Mısır lideri Nasır, Süveyş Kanalı üzerindeki Mısır'ın haklarını geri almak amacıyla kanalın millileştirilmesi gerektiğini Batı'ya açık bir meydan okuma şeklinde şu sözlerle ifade etmiştir:

“İngiltere haklarımızı zorla gasp etti ... Süveyş Kanalı Şirketi'nin 1955 yılındaki geliri 35 milyon sterline, yani 100 milyon dolara ulaştı. Bu meblağdan ... sadece bir milyon pound ya da üç milyon dolar alıyoruz ... Geçmişi tekrar etmeyeceğiz. Süveyş Kanalı'ndaki haklarımızı geri alarak geçmiş ortadan kaldıracamız ... Kanal Mısır'ın evlatları tarafından kazıldı ve 120.000'i çalışırken öldü. Paris'teki Süveyş Kanalı Şirketi sahtekâr bir şirkettir. Bizim imtiyazlarımızı gasp etti ... Ama tarih asla tekerrür etmeyecektir” (Wilson Center Digital Archive, 1956a).

Nasır'ın Süveyş Kanalı'nı millileştirme hamlesi, Batı'nın stratejik çıkarlarına yönelik açık bir tehdit olarak değerlendirilmiştir. Bu durum, Batı'nın petrol tedarığı için hayati önem taşıyan Süveyş Kanalı'nın güvenliğini riske atmış ve kanal üzerindeki kontrolü elinde bulunduran İngiltere ve Fransa'nın uluslararası prestijini ciddi şekilde sarsmıştır. İngiltere Başbakanı Anthony Eden, Nasır'ın bu eylemini takiben Amerikalı müttefiklerine açık bir mesaj göndererek, krizin Batı dünyası için taşıdığı tehlikeye dikkat çekmiştir. Eden, yaptığı açıklamada,

“İlk etapta Mısır üzerinde azami siyasi baskı uygulamalıyız. Bunun için, kendi eylemlerimiz dışında, ilgili tüm güçlerin desteğine başvurmalıyız. Meslektaşlarım ve ben, Nasır’ın aklını başına getirmek için son çare olarak güç kullanmaya hazır olmamız gerektiğine inanıyoruz. Kendi payımıza biz bunu yapmaya hazırız.” (FRUS/Foreign Relations of the United States, 1955-1957, XVI, 1990, s. 10) ifadelerini kullanarak Mısır’a karşı askeri müdahaleden kaçınmayacaklarını dile getirmiştir.

Ayrıca Eden, Süveyş Kanalı’nın Mısır’ın kontrolünde olmasının, uluslararası yükümlülüklerin yerine getirilmesi bakımından güvenilir olmadığını vurgulamış ve bu durumun uzun vadede Batı’nın stratejik çıkarlarını olumsuz yönde etkileyeceğini ifade etmiştir. Kanalin yönetiminin sağlam ve kalıcı bir uluslararası düzen temelinde yeniden şekillendirilmesi gerektiğini ifade eden, İngiltere, Fransa ve ABD ortaklığında Mısır’a karşı maksimum baskı uygulanmasının zorunlu olduğunu savunmuştur (FRUS/Foreign Relations of the United States, 1955-1957, XVI, 1990, s. 10).

Nasır’ın Süveyş Kanalı’nı millileştirme kararı sonrasında İngiltere, Fransa ve Mısır arasında kanalin kontrolüne ilişkin yaşanan anlaşmazlıklar, Birleşmiş Milletler gündemine taşınsa da tarafları memnun edecek herhangi bir çözüm üretilememiştir. Bu süreçte, İngiltere ve Fransa, kendi ekonomik ve stratejik çıkarlarını koruma amacı güderken ya da sömürge düzenlerini kaybetmek istemezken, Nasır’ın bu kararı Batı’nın bölgedeki etkisine yönelik bir meydan okuma olarak görülmüştür. Bu süreçte Eden, Avam Kamarası’nda yaptığı konuşmada İngiltere’nin Süveyş meselesine bakış açısını şu sözlerle dile getirmiştir:

“Bu büyük uluslararası su yolunun geleceğine ilişkin hiçbir düzenleme, Majestelerinin Hükümeti tarafından kabul edilemez ve bu yol, son olayların da gösterdiği gibi, sadece ulusal politika amaçları doğrultusunda kullanılabilir tek bir gücün sınırsız kontrolüne bırakılamaz” (Hansard, 1956a).

Eden’in bu açıklaması, İngiltere’nin Süveyş Kanalı üzerindeki çıkarlarını savunma kararlılığını ve uluslararası ticaretin bu hayati hattını tek bir ülkenin hakimiyetine bırakmaya karşı olan tutumunu açıkça ortaya koymuştur.

Süveyş Krizi sırasında Eisenhower, askeri müdahale seçeneğini pragmatik bir yaklaşım olarak görmemiş ve bu tür bir silahlı çatışmayı uygun bulmamıştır. Eisenhower, askeri bir operasyonun Ortadoğu’daki Batı karşıtlığını derinleştireceğini ve bunun uzun vadede hem Batı’nın hem de Amerika Birleşik

Devletleri'nin çıkarlarına ciddi biçimde zarar vereceğini öngörmüştür. Bu tutumunu, Eden'e gönderdiği bir mesajda şu sözlerle dile getirmiştir:

“Yakın Doğu ve Kuzey Afrika halkları ile bir dereceye kadar tüm Asya ve tüm Afrika halkları, özellikle Rusların karışıklık çıkarma kapasitesi göz önünde bulundurulduğunda, bir nesilde ve belki de bir yüzyılda bile üstesinden gelinemeyecek derecede Batı'ya karşı birleşeceklerdir. Böyle bir eyleme girişilmeden önce, tüm halklarımız, hayati hak ve çıkarlarımızı korumak için başka bir yol olmadığını hep birlikte anlamalıdır.” (FRUS/Foreign Relations of the United States, 1955-1957, XVI, 1990, s. 357).

Amerikan yönetimi, bu süreçte meseleyi sabırla ele almanın ve diplomasi kanallarını etkin bir şekilde kullanmanın gerekliliğine sürekli vurgu yapmıştır (Hitchcock, 2008, ss. 61-62). Bu yaklaşım, yalnızca mevcut krizin yönetimiyle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda ABD'nin Ortadoğu'daki uzun vadeli stratejik çıkarlarını koruma çabalarını da yansıtmaktadır.

Eden, Süveyş Kanalı'nın kontrolünü ele geçirmenin ve bu vesileyle İngiltere'nin küresel güç statüsünü sürdürdüğünü kanıtlamanın, stratejik bir zorunluluk olduğuna inanmaktaydı. Bu motivasyonla Eden, ABD yönetiminin askeri müdahaleye karşı olan tutumuna rağmen, Washington'un bilgisi ve onayı olmadan Fransa ve İsrail ile koordineli bir şekilde Süveyş'e yönelik askeri müdahale planlama çabasında olmuştur (Little, 2010, s. 308). Bu adım, yalnızca Atlantik İttifakı içindeki uyumu zedelemekle kalmamış, aynı zamanda İngiltere'nin bağımsız dış politika gücünü sergilemeye yönelik bir hamle olarak görülmüştür. Ancak bu girişim, uluslararası alanda geniş çaplı eleştirilere neden olmuştur.

23 Ekim 1956 tarihinde Fransa'nın Sevr kasabasında gerçekleştirilen gizli toplantıda, İngiltere, Fransa ve İsrail temsilcileri Mısır'a yönelik bir askeri müdahale planını ayrıntılı bir şekilde ele aldı. Toplantıda kararlaştırılan plana göre, ilk olarak İsrail, Sina Yarımadası'ndan Mısır'a bir saldırı başlatacak, ardından İngiltere ve Fransa, tarafsızlık gerekçesiyle Mısır ve İsrail'e Süveyş Kanalı'nın her iki tarafını on mil genişliğinde boşaltmalarını talep eden bir ultimatom göndereceklerdi. Nasır'ın bu talebi reddetmesi durumunda ise İngiltere ve Fransa, doğrudan askeri müdahalede bulunacaklardı. Nasır ile yapılan görüşmeler başarısız olunca plan öngörüldüğü şekilde 29 Ekim 1956 tarihinde uygulanmaya başlanmış ve üçlü koalisyon tarafından Mısır'a yönelik işgal harekâtı başlatılmıştır (Eznack, 2012, s. 47). İşgalin ilk aşamalarında Nasır, Süveyş Kanalı'nı savunmasız bırakmamak ve stratejik kontrolü elinde tutmak amacıyla yük gemilerini batırarak kanalı trafiğe kapatmıştır.

İsrail'in işgal harekâtını başlatmasının ardından, Amerikan yönetimi Fransa ve İngiltere'nin bu işgale dahil olduklarından şüphelenerek uyarılarını yinelemiştir. ABD, Mısır anlaşmazlığının çözümünde müttefiklerinin yanında olduğunu vurgularken, Eisenhower, müttefiklerinin eylemlerinden ABD'yi haberdar etmemesi ihtimali üzerine hiçbir şeyin kendilerine ihanet etmeyi haklı çıkarmayacağını (FRUS/Foreign Relations of the United States, 1955-1957, XVI, 1990, s. 836) ifade ederek müttefiklerine karşı açık ve net bir tutum sergilemiştir (Eznack, 2012, s. 48).

Askeri Müdahaleye Karşı Hegemon Güçlerin Tepkisi

Gizli görüşmeler sonucu Süveyş saldırısını gerçekleştiren üç ülkenin bu eylemleri, İkinci Dünya Savaşı sonrası şekillenen iki kutuplu uluslararası sistemin temsilcileri olan ABD ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) tarafından kınanmıştır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin gündemine yerleşen Süveyş işgalinin sonlandırılması için baskılar yapılmıştır. ABD Dışişleri Bakanı John Foster Dulles, Birleşmiş Milletler'de yaptığı konuşmada, Süveyş meselesine dair Amerikan tutumunu ve müttefikleriyle yaşadığı çatışmayı ayrıntılı bir şekilde açıklamıştır. Dulles, krizin çözümüne yönelik olarak ateşkesin sağlanması ve birliklerin ateşkes hattının dışına çıkarılmasını içeren bir karar tasarısı sunmuş; böylece uluslararası toplumun desteğini arayarak diplomatik bir çözüm arayışını vurgulamıştır (Eznack, 2012, s. 54).

Eisenhower, 1 Kasım 1956'da yaptığı açıklamada, savaşın önlenmesi için gerekli tüm adımların atılması gerektiğini vurgulamış ve İngiltere ile Fransa'nın Süveyş'i işgali nedeniyle Birleşmiş Milletler nezdinde Batı'yı zor durumda bırakabilecek kararların alınmasını engellemeye çalıştıklarını ifade etmiştir (Little, 2010, s. 309). Bu tutumuyla ABD, uluslararası alandaki prestijini korumaya yönelik bir politika izlemiştir. Ayrıca Eisenhower, Süveyş Krizi nedeniyle İsrail, İngiltere ve Fransa'nın Asya ve Afrika'da olumsuz bir imaj oluşturduğunu ifade ederek, Sovyetler Birliği'nin bu durumu fırsata çevirerek küresel liderlik iddiasını güçlendirmesinin önlenmesi gerektiğini dile getirmiştir (FRUS/Foreign Relations of the United States, 1955-1957, XVI, 1990, s. 924). ABD, bu kriz bağlamında Atlantik İttifakı içerisinde, Ortadoğu gibi Avrupa dışı stratejik bölgelerdeki çıkarlarını koruma ve idame etme çabasında olmuştur. Aynı zamanda, Soğuk Savaş rekabetinde Sovyetler Birliği'ne alan açılmasını engellemek amacıyla proaktif bir diplomatik tutum benimsemiştir.

Süveyş işgali sırasında Sovyetler Birliği, aynı dönemde Macaristan'daki ayaklanmayı bastırmakla meşguldü. Macaristan'daki olaylar olmasaydı, Sovyetler Birliği'nin Süveyş'te Batı ile doğrudan bir çatışmaya girmesi muhtemel olabilirdi. Ancak Nikita Kruşçev liderliğindeki Sovyet yönetimi, Süveyş Krizi'nde doğrudan

askeri müdahale yerine sert bir ültimatoma vermekle yetinerek İngiltere ve Fransa'ya üstü kapalı bir şekilde nükleer tehditler savurmuştur (Little, 2010, s. 309). Soğuk Savaş rekabetinde, Macaristan'a yönelik müdahaleyle eş zamanlı bir şekilde Doğu Bloğu'nun askeri kuvvetlerini bölüp Süveyş'e sevk etmesi pragmatik bir seçenek olarak değerlendirilmemiştir. Bu bağlamda Kruşçev, Sovyet liderliğinin karar alma organı olan Presidium'da şu sözleri dile getirmiştir:

“Eğer Macaristan'dan ayrılırsak, bu Amerikalılara, İngilizlere ve Fransızlara – emperyalistlere – büyük bir destek verecektir. Bunu bizim zayıflığımız olarak algılayacaklar ve saldırıya geçeceklerdir. Mısır'a (onlar) Macaristan'ı da ekleyeceklerdir” (Wilson Center Digital Archive, 1956b).

Süveyş Krizi'nin diplomatik yollarla çözülmesi konusunda tam yetki alan Dulles, bu süreçte Amerikan liderliğinin önemine dikkat çekmiş ve çatışmanın büyüyerek daha ciddi sorunlara yol açmasını engellemek amacıyla ABD'nin sürece aktif bir şekilde müdahil olması gerektiğini vurgulamıştır. Dulles, İngiltere ve Fransa'nın sömürgeci eğilimlerle hareket ederek Atlantik ilkelerine ve kendi çıkarlarına kasıtlı bir şekilde aykırı davranışlar sergilediğini ve bu iki ülkenin krizi yönetme biçiminin sonuçlarının -kazanmaları ya da kaybetmeleri fark etmeksizin- ABD'yi de aynı durumlarla karşı karşıya bırakabileceğini belirtmiştir. Çünkü Dulles, bu çatışmada kaybeden tarafın müttefiklerinin olacağı görüşündeydi (*FRUS/Foreign Relations of the United States*, 1955-1957, XVI, 1990, s. 906). Ancak bunu minimum kayıpla atlatma çabasıydı. Müttefiklerinin Süveyş Krizi sırasındaki tutumu, “Amerikan Yüzyılı” olarak adlandırılan dönemde ABD'nin küresel liderlik hedeflerini ve uluslararası prestijini açıkça zedelemiştir (Walker, 2018, s. 101). Dulles, her ne kadar müttefiklerine duyulan güveni dile getirmiş olsa da Soğuk Savaş rekabeti açısından bu iki ülkenin Batı Bloğu'nun çıkarlarına verdiği zararı şu sözlerle dile getirmiştir:

“Tam da Doğu Avrupa'da Sovyet sömürgeciliğine karşı muazzam ve uzun zamandır umut edilen bir zafer kazanma noktasına geldiğimiz bu dönemde, Asya ve Afrika'da İngiliz-Fransız sömürgeciliğinin izinden gitmek ya da rotamızı onların rotasından ayırmak arasında seçim yapmak zorunda bırakılmamız trajik olmaktan başka bir şey değildir” (*FRUS/Foreign Relations of the United States*, 1955-1957, XVI, 1990, s. 907).

Müttefiklerine sitemli olan Amerikan yönetimi, işgalin sona erdirilmesi amacıyla ekonomik yaptırımları devreye sokarak İngiltere üzerinde döviz kuru üzerinden finansal baskı uygulamıştır. Süveyş Kanalı müdahalesinin neden olduğu ekonomik sıkıntıların bir sonucu olarak dolar ve altın rezervleri hızla erimeye başlayan İngiltere, krizden beklediği kazanımları elde edememiştir (Dunbabin, 2013, s. 239).

6 Kasım 1956'da İngiltere ve Fransa, BM tarafından alınan ateşkes kararına uyararak askeri operasyonlarını durdurmuş ve Aralık ayında bölgeden askerilerini çekmiştir. İngiltere ve Fransa'nın bu geri adımı, uluslararası baskıların ve özellikle ABD ile Sovyetler Birliği'nin diplomatik müdahalelerinin bir sonucu olarak gerçekleşmiştir. Süveyş Krizi'nin bu şekilde sonuçlanması, Batılı güçlerin bölgede tek taraflı hareket edebilme kapasitelerini sınırlamış ve uluslararası düzeyde daha kolektif bir yaklaşımın gerekliliğini ortaya koymuştur. İşgalci devletler olan İngiltere, Fransa ve İsrail'in Arap dünyasındaki olumsuz imajı Süveyş Krizi sonrasında daha da pekişmiştir. ABD ise, müttefiklerinin kendisinden habersiz bir şekilde başlattığı bu girişim nedeniyle uluslararası alanda zarar gören prestijini, çatışmayı sonlandırma çabalarıyla kısmen de olsa onarmayı başarmıştır. Mısır açısından bakıldığında, askeri bir yenilgiyle sonuçlanan kriz, Nasır için bir siyasi zafer haline dönüşmüş ve Nasır, pan-Arap milliyetçiliğinin simgesi olarak Ortadoğu'daki liderlik pozisyonunu güçlendirmiştir (Cleveland, 2008, s. 347; Hahn, 2006, s. 39). Öte yandan, Sovyetler Birliği'nin kriz sürecindeki tutumu, Arap dünyasındaki prestijinin artmasına ve bölgedeki etkisinin genişlemesine olanak sağlamıştır (Cleveland, 2008, s. 347).

Süveyş Krizi sonrasında Ortadoğu'daki güç boşluğunun Sovyetler Birliği tarafından doldurulmasını engelleme ve bu boşluğu Amerikan etkisiyle şekillendirme gerekliliği, Amerikan Kongresi tarafından ortak bir stratejik öncelik olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda, Ocak 1957'de Başkan Eisenhower tarafından "Eisenhower Doktrini" ilan edilmiştir. Soğuk Savaş bağlamında Doğu-Batı rekabetinin kilit noktalarından biri haline gelen Ortadoğu, iki süper güç arasında önemli bir çıkar çatışması alanı olmuştur. Eisenhower Doktrini, bir yandan Arap milliyetçiliğinin kontrol altına alınmasını, diğer yandan Amerikan müttefiklerinin Sovyetler Birliği'nin bölgedeki etkisini genişletme girişimlerine karşı korunmasını hedefleyen kritik bir dış politika hamlesi olarak şekillenmiştir (Fordham University, 1957).

Krizin Atlantik Düzeni Üzerindeki Yansımaları

ABD, Süveyş Krizi sırasında stratejik çıkarlarını korumak adına, en büyük rakibi Sovyetler Birliği ile dahi aynı safta yer alarak işgali önlemeye çalışmıştır (Dougherty, 1979, s. 39). Bu tutum, ABD'nin ittifak içerisindeki kendi çıkarlarını, müttefiklerinin çıkarlarının önüne koyduğunu ve bu çıkarlarını riske atmak istemediğini göstermektedir. İngiltere ve Fransa, ABD'nin ortak düşmanlara karşı kendi yanlarında yer almak yerine, çıkarları doğrultusunda karşıt bir tutum benimsemesinden rahatsızlık duymuştur (Eznack, 2012, s. 67). Amerikan yönetimi, Süveyş'in işgal edilmesi ve Ortadoğu'daki stratejik çıkarların zarar

görmesi bir yana, İngiltere ve Fransa'nın planlarını gizli tutarak hareket etmelerine büyük bir sitemle yaklaşmıştır. Bu durum, ABD'li yetkililer tarafından İngiltere ve Fransa ile ilişkilerdeki güveni zedeleyen önemli bir unsur olarak değerlendirilmiş ve yoğun eleştirilere konu olmuştur. (Eznack, 2012, s. 52). Amerikalı müttefiklerinin görüşleri üzerine Eden, ABD ile ilişkilerine ilişkin şu ifadeleri kullanmıştır:

“Kanaldan geçiş güvenliğinin, ABD'yi ilgilendirdiği açık olmakla birlikte, onlar için bizim ve aslında tüm Avrupa ve diğer pek çok ülke için olduğu gibi bir hayatta kalma meselesi olmadığı elbette açık bir gerçektir. ... bunun, kendi hayati çıkarlarımız doğrultusunda hareket etmeden önce her koşulda Amerikalı müttefikimizin onayını almamız gerektiği gibi bir sonucu beraberinde getirebileceğini düşünmüyorum” (Hansard, 1956b).

Burada Eden, ABD'nin iddia ettiği gibi ikili ilişkilere zarar verecek şekilde aykırı hareket edilmediğini ve kendi ulusal çıkarları doğrultusunda bir yol izlendiğini belirtmiştir. Fransızlar da İngilizler gibi, ABD'nin Süveyş Krizi'ne verdiği tepkiyi anlamlandırmakta güçlük çektiklerini ifade etmiştir (Eznack, 2012, s. 53). Keza, İngiltere ve Fransa, ABD'nin kendilerine yönelik tutumunu aşırı bulmuş ve bu yaklaşımı, ABD'nin Sovyetler Birliği'ne karşı izlediği politikalarından daha sert olarak algılamışlardır. Bu durum, her iki ülke tarafından, ABD'nin müttefiklerine yönelik tutumunda adil ve dengeli bir çizgi izlememesi yönünden eleştirilmiştir (Eznack, 2012, s. 55). Söz konusu karşılıklı algılamaların Atlantik İttifakı içindeki anlaşmazlıkları derinleştirdiği ve müttefikler arasındaki güven bunalımını pekiştirdiği söylenebilir. Bu bakımdan kriz, kurumsal bir hüviyet kazanmış Batı ittifakının erken dönemlerinde, ittifakın uyum ve dayanışma ruhuna zarar verdiğini ortaya koymaktadır (Hitchcock, 2008, s. 59).

Bu noktada, Süveyş Krizi'ndeki tarafların haklılığı veya haksızlığı tartışılmamakta; asıl üzerinde durulan husus, bu krizin Atlantik İttifakı içinde yol açtığı derin çatlaklar bağlamında olmaktadır. ABD, Süveyş meselesinde müttefiklerinin taleplerine siyasi liderlik sağlayamamış, bu eksiklik ise müttefiklerin gizli görüşmeler yoluyla kendi çıkarlarını koruma çabasına yönelmelerine neden olmuştur. Süveyş müdahalesine yönelik ABD'nin olumsuz tutumu, İngiltere ve Fransa'nın Avrupa merkezli bağımsızlık çabalarını güçlendirmiştir. Başlangıçta, İngiltere ve Fransa'nın hedefi, Amerikan gücünü Avrupa dışında stratejik bir araç olarak kullanmaktı. Ancak ABD'nin Süveyş meselesindeki tepkisi, bu iki ülkede ciddi bir hayal kırıklığı yaratmış ve gizli görüşmeler sonucu Süveyş müdahalesine yönelmelerinin temel motivasyonlarından biri haline gelmiştir (Calleo, 1987, s. 42). Müttefikler arasındaki bu ayrışma, ittifakın birlikteliğine ve tek sesliliğine ciddi

şekilde zarar vermiştir. Ayrıca, İngiltere ve Fransa'nın bu meselede güç kapasitelerine güven duymamaları ve bağımsız bir irade sergileyememeleri (bu doğrultuda girişimleri olsa da bunu sürdürememeleri), uluslararası prestijlerinin zarar görmesine yol açmış ve ABD'nin ittifak içindeki hegemonik konumunu daha da pekiştirmiştir.

Süveyş Krizi, Batı ittifakı içindeki bu üç önemli müttefik -ABD, İngiltere ve Fransa- arasındaki ilişkilere yeni bir boyut kazandırmıştır. Kriz, emperyal arzularını gerçekleştirmek amacıyla bölgeye odaklanan İngiltere'nin hedeflediği sonuçlara ulaşamamasıyla Ortadoğu'daki etkisinin hızla azalmasına yol açmıştır. Bu kriz, yalnızca İngiltere'nin bölgesel hegemonyasının sona erdiğini değil, aynı zamanda küresel düzeyde büyük güç statüsünü kaybettiğini sembolize etmektedir (Devereux, 2009, s. 119). Süveyş Krizi sürecinde, İngiltere'nin özel müttefiki olan ABD'den beklediği desteği görememesi, iki ülke arasındaki ilişkilerin ciddi şekilde sorgulanmasına yol açmış ve bu durum İngiltere açısından krizin bir diğer olumsuz sonucu olmuştur (Jackson, 2009, s. 53). İngiltere'nin, ABD'den gelen diplomatik baskı ve ekonomik yaptırımlarla karşı karşıya kalması, iki ülke arasındaki stratejik ortaklığın zedelendiğini göstermiştir (Larres, 2006, s. 206). Bu durumun, İngiltere'nin hem uluslararası arenada yalnızlaşmasına hem de kendi küresel statüsünü yeniden değerlendirme gereği duymasına neden olduğu söylenebilir. Böylece İngiltere, kriz sonrasında ABD ile zarar gören "özel ilişki" düzeyindeki bağlarını yeniden inşa etme ve geliştirme çabası içine girmiştir (Calleo, 1987, s. 42). Süveyş Krizi'nin İngiltere'de yarattığı başarısızlık dalgası, Başbakan Anthony Eden'in istifasıyla sonuçlanmış ve yerine Harold Macmillan geçmiştir. Macmillan, özellikle kriz sonrasında bozulan ekonomik koşulları iyileştirmek amacıyla ABD'nin güvenini kazanma çabalarını yoğunlaştırmıştır (Hitchcock, 2008, ss. 61-62; Kissinger, 2000, ss. 663-667). Bu bağlamda, Mart 1957'de gerçekleştirilen Bermuda Konferansı, iki ülke arasındaki ilişkilerde Süveyş Krizi'nin yarattığı olumsuz etkilerin giderilmesi açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Atlantik İttifakı'nın temel taşlarından biri olan İngiltere, bu süreçte ABD ile ilişkilerine Avrupa'yla olan ilişkilerinden daha fazla önem vermiş; Ortadoğu'ya yönelik Batı politikalarının şekillenmesinde ise iki ülke arasındaki iş birliği belirleyici olmuştur. Ayrıca, İngiltere'nin Süveyş Krizi'ndeki başarısızlığı, Soğuk Savaş bağlamında küresel güç dengesinin pekişmesine katkı sağlamış ve bu durum, ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki Ortadoğu üzerindeki nüfuz mücadelesini daha da hızlandırmıştır.

Süveyş Krizi'nin Atlantik İttifakı'nda yarattığı güven bunalımının, sonraki yıllarda ortaya çıkan krizlere dolaylı olarak zemin hazırladığı söylenebilir. Süveyş Krizi'nde İngiltere ve Fransa arasında gelişen yakınlaşma, kriz sonrasındaki yıllarda,

özellikle Fransa Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle döneminde belirgin bir şekilde azalmıştır. Süveyş meselesinde İngiltere'nin ABD'nin uyguladığı ekonomik baskılar sonucunda geri adım atması, Fransa'da derin bir hayal kırıklığına neden olmuş ve İngilizlere duyulan güveni zedelemiştir (Hitchcock, 2008, s. 62). Avrupa entegrasyonu konusundaki farklı yaklaşımlar, iki ülke arasında rekabeti artırırken, Soğuk Savaş'ın temel motivasyonu olan Sovyet tehdidine karşı ortak bir tutum benimsemeleri bu rekabeti sınırlamıştır (Catterall, 2006 s. 135). Bununla birlikte, İngiltere'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) üyelik başvurularının de Gaulle tarafından reddedilmesi, iki ülke arasındaki gerilimin somut bir yansımasıdır (Ellison, 2006, s. 157).

ABD'nin Süveyş Krizi bağlamında Fransa ve İngiltere üzerindeki siyasi ve diplomatik baskıları yalnızca bu iki ülkenin değil, genel anlamda Avrupa'nın ABD karşısındaki stratejik manevra alanını daraltmıştır. Süveyş Krizi sonrasında Atlantik İttifakı içerisinde yaşanan gelişmeler, özellikle Fransa ile ABD arasındaki stratejik görüş ayrılıkları çerçevesinde şekillenmiştir. Fransa, ABD'nin kriz boyunca sergilediği yaklaşımı, Avrupa'nın bağımsız hareket kabiliyetini kısıtlayıcı bir müdahale olarak algılamış ve bu durum, Fransa'yı ABD ve İngiltere'den bağımsız politikalar izlemesi gerektiğine ikna etmiştir (Reyn, 2010, s. 27). Amerikan müdahalesi, Atlantik İttifakı içerisinde eşitler arası bir ortaklıktan ziyade hiyerarşik bir ilişkiyi pekiştirerek, Avrupa devletlerinin ulusal çıkarlarını savunma konusundaki esnekliğini ciddi şekilde sınırlamıştır. Kriz sonrası Fransa'da mevcut Amerikan şüpheciliği daha da derinleşmiş ve otonom bir dış politika izleme arayışı belirginleşmiştir (Bozo, 2010, s. 164; Larres, 2006, s. 207). Bu strateji, özellikle de Gaulle liderliğinde hız kazanmıştır. de Gaulle, Süveyş Krizi bağlamında Atlantik İttifakı içerisindeki Amerikan yaklaşımlarını eleştirerek, bu durumu Eisenhower'a şu sözlerle ifade etmiştir: *"ABD, bazı müttefiklerinin hayati olarak gördüğü şeyleri kendi hayati çıkarı olarak değerlendirmedikçe bir kez daha kanıtlamıştır"* (Vaisse, 2001, s. 141). Bu açıklama, De Gaulle'ün Atlantik İttifakı içindeki "Amerikan aidiyetini" sorguladığını ve ABD'nin ittifak içerisindeki önceliklerini müttefikleriyle yeterince uyumlu görmediğini açıkça ortaya koymaktadır. Nitekim de Gaulle, Şubat 1958'de yaptığı açıklamada iktidara geldikten sonra izleyeceği stratejinin ön izlemesini şu sözlerle ortaya koymuştur:

"Eğer Fransa'yı ben yönetseydim NATO'dan ayrılırdım, NATO, bağımsızlığımıza ve çıkarlarımıza aykırıdır. NATO üyeliğimizin Fransa'yı bir Rus saldırısına karşı korumak için olduğu söyleniyor. Fakat ben Rusların şu anda saldıracağına inanmıyorum ... NATO, artık bir ittifak değildir. Bu bir tabiiyettir. ... Fransa bağımsızlığını kazandıktan sonra Batılı ülkelerle resmi

ittifaklar kurabilir. ... Ancak ABD gibi bir üstün/amirin bizden sorumlu olmasını kabul edemeyiz” (Reyn, 2010, s. 21).

De Gaulle, ABD’nin Avrupa’ya yönelik izolasyonist politikalarını sürdürme eğilimi ile küresel hegemonya kurma çabaları arasında kaldığını düşünmekteydi. Bu değerlendirme de Gaulle’ün savaş döneminde ABD ile yaşadığı sorunlu ilişkilerden kaynaklanan güvensizliğini daha da pekiştirmiştir (Giauque, 2002, s. 7). Ancak de Gaulle’ün bağımsızlık ve “grandeur” (Dinan, 2009, s. 52) (büyüklük) ilkesine dayalı politikaları, ABD ile tamamen düşmanlık üzerine kurulu bir ilişkiyi öngörmüyordu. Aksine de Gaulle’ün izlediği strateji hem uyum hem de meydan okumayı bir arada barındıran bir denge politikasıydı. De Gaulle’ün ABD’ye yönelik meydan okuması, ittifak içindeki gerilimi artırmış olsa da NATO’dan tam anlamıyla bir ayrılığa neden olmamıştır. Fransa’nın kısmi ayrılığı iki kutuplu sistemdeki dengeyi belirgin şekilde etkilemediği için ABD, de Gaulle’ün bu hamlesine karşı sert bir yanıt vermemiştir (Waltz, 2010, s. 169).

De Gaulle, Batı ittifakı içerisinde ABD, İngiltere ve Fransa’nın yer aldığı “üçlü bir konsensüs” modeli önererek, bu üç ülkenin küresel etkinliklerini artırmasını amaçlamıştır. Bu model, Fransa’nın ittifak içinde ayrıcalıklı bir konum elde ederek kendisine alan açma ve benimsemiş olduğu bağımsız stratejilere meşruiyet kazandırma çabasını yansıtmaktaydı. de Gaulle’ün bu üçlü birliktelik önerisinin yalnızca bir görüntüden ibaret olduğunu ve samimi bir birliktelik hissiyatı vermediğini fark eden İngiltere ve ABD, bu öneriye sıcak yaklaşmamıştır. De Gaulle’ün önerisi, esasen Fransa’nın liderlik rolünü pekiştirme girişimi olarak algılanmış ve bu durum, İngiltere ile ABD’nin çekimser tutumunu pekiştirmiştir (Catterall, 2006, ss. 139-140).

Fransa’nın nükleer caydırıcılık konusundaki girişimleri de bağımsızlık stratejisiyle uyumlu bir şekilde ilerlemiştir. Soğuk Savaş’ın koşullarında konvansiyonel silahların önemini kaybetmeye başlaması, Fransa için nükleer caydırıcılığın ulusal çıkarlar açısından kritik bir hale gelmesine neden olmuştur. Çünkü nükleer silahların doğrudan bir çatışmaya başvurmada stratejik hedeflere ulaşmak için caydırıcı bir unsur olarak kullanılabilmesi, bu güce sahip olan devletler için önemli koz olarak görülmektedir (Waltz, 2010; Kardaş, 2007). Ancak İngiltere, -kriz çözülene dek yaşadığı güven bunalımına rağmen- nükleer silahlanma alanında bağımsız kapasitesini geliştirmeye yönelik çabalarına karşın, bu alanda ABD’ye olan bağımlılığını aşamamıştır (Waltz, 2010, s. 181). Buna karşın de Gaulle ise, Fransa’nın savunma politikalarının ABD’nin nükleer tekeline bağımlı kalmasını reddetmiş ve bu doğrultuda Fransa’nın kendi nükleer kapasitesini geliştirmesi (Waltz, 2010, s. 181) yönünde önemli adımlar atmıştır. Bu bağlamda Henry

Kissinger (2000, ss. 669-670) İngiltere ve Fransa'nın nükleer silahlanma konusundaki yaklaşımlarını şu şekilde değerlendirmiştir: “İngiliz ve Fransızların kendi nükleer silahlarına olan tavırları arasındaki fark; İngiltere'nin şekli, öze kurban etmesine karşılık, de Gaulle'ün Fransa'nın kimliği üzerinde ısrarla durarak, şekille özü eşit düzeye koyması olmuştur.” Nükleer silaha sahip olmak bir nevi de Gaulle'ün dediği gibi NATO'nun tabiiyetinden kurtulmak olarak değerlendirilebilir.

Süveyş Krizi sonrasında İngiltere'nin Atlantik sistemi ve ABD ile olan bağımlılığı belirgin bir şekilde artmıştır. Buna karşılık, Avrupa entegrasyonu bağlamında Almanya ile ortak hareket eden Fransa, Süveyş Krizi sırasında Atlantik sistemine yönelik memnuniyetsizliğini daha da derinleştirmiştir. Bu durum, Avrupa'daki Amerikan varlığından endişe duyan de Gaulle'ün (Turan & Karafil, 2021, s. 17), Fransa liderliğinde şekillenen Avrupa merkezli entegrasyon çabalarının güçlenmesine ivme kazandırmış ve Atlantik iş birliğine alternatif bir yaklaşımın gelişimini teşvik etmiştir. de Gaulle, “Atlantikçi Avrupa” anlayışından ziyade “Avrupalı Avrupa” yaklaşımını benimsemiştir. Bu vizyon, kıta Avrupası'nın ABD'nin etkisinden kurtulmasını ve kendi bağımsız kimliğini oluşturmasını hedefliyordu (Dougherty, 1979, s. 43; Hitchcock, 2008, s. 64). de Gaulle, bu bağlamda “Atlantik'ten Urallara” kadar uzanan bir Avrupa idealini gerçekleştirmek istemiştir. de Gaulle'ün bu çabası, “Europe des patries” (Pfaltzgraff, 1979, s. 16) (patronsuz Avrupa) anlayışıyla uyumludur. Bu politika, Avrupa'nın bağımsızlığını ve bölgesel bütünlüğünü vurgularken, kıta üzerindeki Amerikan hegemonyasını sona erdirmeye amacını taşıyordu (Pfaltzgraff, 1979, s. 16). Avrupa entegrasyonuna büyük önem veren de Gaulle, bu doğrultuda yakın komşusu olan Almanya ile tarihsel husumetlere dayalı ilişkileri yeniden şekillendirmeye ihtiyaç duyuyordu (Hitchcock, 2008, s. 64). de Gaulle'ün Napolyon'dan sonra Almanya'yı ziyaret eden ilk Fransız devlet başkanı olması bu ilişkiye verdiği önemi açıkça ortaya koymaktadır. Alman Şansölyesi Konrad Adenauer ile de Gaulle arasında geliştirilen iş birliği, ilerleyen yıllarda 1963 yılında imzalanan Elysee Antlaşması ile resmîyet kazanarak bir dostluk anlaşmasına dönüşmüş ve bu durumun mevcut ittifak dengelerini sarsabileceği algısı, ABD ve İngiltere'nin hoşnutsuzluğuna yol açmıştır. Fransa ve Almanya arasında imzalanan bu anlaşma, Fransa'nın aynı dönemde İngiltere'nin AET'ye üyelik başvurusunu reddetmesiyle çakışmıştır. Dönemin ABD Başkanı John F. Kennedy, Fransa'nın bu tutumunu “dostane olmayan bir hareket” (FRUS/Foreign Relations of the United States, 1961-1963, XIII, 2018, s. 149) olarak değerlendirmiş ve bu gelişmeler, Atlantik İttifakı içinde anlaşmazlığa yol açan başka bir husus olmuştur.

Süveyş Krizi, Atlantik İttifakı içerisindeki mevcut sorunların belirginleştiği ve derinleştiği önemli bir dönüm noktası olmuştur. Krizin yalnızca İngiltere ve

Fransa'nın Orta Doğu'daki çıkarlarının zayıflamasına yol açmadığı, aynı zamanda Atlantik İttifakı içinde stratejik önceliklerin çatışmasının dolaylı bir tetikleyicisi olduğu söylenebilir. 1957 yılında Sputnik Olayı'nın Sovyetler Birliği tarafından Batı dünyasına meydan okuma niteliği taşıması, Berlin Krizi'nin Avrupa'daki bölünmüşlüğü pekiştirmesi ve nükleer silahlanma tartışmalarının güvenlik kaygılarını artırması, Atlantik İttifakı içerisindeki sorunların çeşitlenmesine yol açmıştır. Süveyş Krizi sonrası yakın dönemde ortaya çıkan bu gelişmeler, Batı Bloğu içerisindeki farklılaşmaların derinleşmesine ve Atlantik İttifakı'nın dayanıklılığının sorgulanmasına yol açmıştır. Krizin uzun vadeli sonuçları, sadece Soğuk Savaş bağlamında değil, aynı zamanda Avrupa'nın kendi kimliğini ve stratejik özerkliğini inşa etme sürecinde de kritik bir kilometre taşı olarak görülebilir.

Sonuç

Süveyş Krizi'nde İngiltere ve Fransa, sömürgecilik motivasyonu ile hareket ederek geleneksel dış politika çizgilerini sürdürme çabasını açık bir şekilde ortaya koymuştur. Buna karşın, ABD, sömürgecilik karşıtlığı ve komünizm tehdidine karşı bir duruş sergilemiş, Ortadoğu'daki stratejik çıkarlarını koruma anlayışıyla hareket ederek İngiltere ve Fransa'nın müdahalesine en başından beri karşı çıkmıştır. Amerikan yönetimi, bu müdahalenin yalnızca Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu'da etkisini artırmasına zemin hazırlayacağı ve bölgedeki istikrarı daha da bozacağı değerlendirmesinde bulunmuştur.

Süveyş Krizi, yalnızca İngiltere ve Fransa açısından değil, ABD açısından da ittifak içi güvenin ciddi biçimde sarsıldığı bir dönüm noktası olmuştur. Tarafların birbirlerine karşı suçlayıcı bir tutum sergilemesi ittifak içinde rol ve liderlik tartışmalarını beraberinde getirmiştir. Avrupa'nın iki büyük gücü, ABD'nin Orta Doğu'daki çıkarlarını kendi ulusal ajandalarının önüne koyduğunu düşünerek, Amerikan liderliğinin güvenilirliğini sorgulamaya başlarken; ABD ise müttefiklerinin bağımsız ve koordinasyonsuz askeri girişimlerini, ittifak disiplinine ve Soğuk Savaş stratejisine zarar verici birer sapma olarak değerlendirmiştir. Ancak tüm bu karşılıklı güvensizlik ortamına rağmen, Atlantik İttifakı'nın sürdürülmesi yönündeki ortak irade bozulmamıştır. Bu noktada, sadece ortak tehdit algısının değil, ittifakın sembolik anlamının ve sistemik dengeler karşısındaki işlevinin de etkili olduğu görülmektedir. Walt'ın (1997, s. 165) işaret ettiği üzere, ittifaklar zamanla yalnızca stratejik iş birlikleri değil, aynı zamanda büyük güçlerin kararlılık ve güvenilirlik sembollerine dönüşür. Aynı şekilde, İngiltere ve Fransa da yaşadıkları hayal kırıklığına rağmen Atlantik İttifakı'nı koruma yönünde tutum sergilemişlerdir. Zira ittifaktan kopmanın yalnızca ABD ile ilişkilerde değil, aynı zamanda Avrupa'daki güvenlik mimarisinin bütünlüğünde

sarsıcı etkiler yaratabileceği öngörülmüştür. Walt'a göre bir ittifakın korunması, bazen doğrudan stratejik faydadan ziyade, diğer müttefiklere olumsuz sinyal vermeme gerekliliğiyle açıklanabilir. Bu nedenle, Süveyş Krizi'ne rağmen ittifakın sürdürülmesi, hem sistemsel dengeyi muhafaza etme arayışı hem de kolektif güvenlik düzeninin sürekliliği açısından rasyonel bir tercihe dönüşmüştür. İttifakın sürdürülebilir kılınması Atlantik İttifakı'nın esnek ve dinamik bir yapıda olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, Süveyş Krizi, Atlantik İttifakı'nın hem dayanıklılığını hem de kırılabilirliğini sınayan bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir.

Extended Abstract

This study examines the effects of the Suez Crisis that erupted in 1956 in the Atlantic alliance, the alliance dynamics within the Western bloc led by the United States of America (US) and the hegemony debates that emerged during the crisis. During the Cold War, the unity and solidarity of the Western alliance was critical both to balance the growing influence of the Soviet Union and to preserve the global order. However, the Suez Crisis was an important turning point that questioned the balance of power within the Atlantic alliance and the hegemonic leadership of the United States. The study aims to evaluate the Suez Crisis by placing it under a theoretical framework around the question "why do states conflict within alliances?". In this study, a literature review method involving the analysis of data related to historical events and secondary sources was adopted. This method provides the opportunity to analyze the strategic disagreements between the US, Britain and France during the crisis and the repercussions of this situation on the alliance.

The military intervention of Britain and France in Egypt, together with Israel, without the approval of the US, undermined the principle of solidarity of the alliance and questioned the hegemonic role of the US in Europe. During the crisis, the US opposed direct military intervention, called for the use of diplomatic means, and tried to limit the unilateral military actions of its allies with this approach. The US economic pressure on Britain was even more effective with the speculative attacks on the British pound sterling and caused Britain to step back from military intervention. While this situation demonstrated the strength of the US economic and political influence over Western Europe, it also led to the emergence of a desire among European allies to act independently.

During the crisis, Britain and France's criticism of the US revealed the fragility of the hegemonic balance within the Atlantic alliance. Under the leadership of Charles de Gaulle, France started to question its dependence on the US global policies and developed an independent defense policy by deciding to withdraw from the

military wing of NATO in the following years. Britain, on the other hand, tried to repair its relations with the US but realized that it had lost its former imperial power in the international arena. This process paved the way for debates questioning the extent to which US leadership was accepted within the Atlantic alliance and the extent to which the allies could act independently in line with their national interests.

Although Egypt failed militarily in the aftermath of the crisis, Gamal Abdel Nasser significantly strengthened his political leadership in the Arab world. Moreover, the crisis paved the way for the Soviet Union to increase its influence in the Middle East and caused the Cold War to gain a global dimension. The US strategy of keeping the Western alliance united against the Soviet Union gained more importance after the Suez Crisis and forced the Atlantic alliance to adopt a more holistic approach to crises.

The Suez Crisis not only deepened existing tensions within the Atlantic alliance but also shaped the direction of future cooperation and integration efforts. However, this crisis did not lead to the dissolution of the alliance; on the contrary, the institutional integrity of the alliance could be preserved by trying to manage the disputes through diplomatic interventions. Indeed, the United States, despite its harsh criticism of its allies over the crisis, did not question its obligations under NATO. Similarly, France and Britain, despite the ruptures, favored the continuation of the Atlantic system. This can be explained by structural interests in preserving the sustainability of the transatlantic security architecture, rather than the short-term benefits that the alliance directly provided. In the post-crisis period, the parties have managed to minimize the damage to alliance relations and have shown the will to continue their cooperation in line with common interests.

Notlar

¹ Glenn H. Snyder, çatışmayı çıkar uyumsuzluğu olarak tanımlamaktadır (Snyder, 1984, s. 472).

Makale Bilgi Formu

Yazarın Katkıları: Makale tek yazarlıdır. Yazar makalenin son halini okuyup onaylamıştır.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kâr amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır

İntihal Beyanı: Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır.

Referanslar

Bozo, F. (2010). France, "Gaullism," and the Cold War. M. P. Leffler & O. A. Westad (Ed.), *The Cambridge history of the Cold War: Vol. II - crises and detente* (ss. 158-178). Cambridge University Press.

Calleo, D. P. (1987). *Beyond American hegemony: The future of the Western Alliance*. Basic Book.

Catterall, P. (2006). The singularity of Suez in post-war Anglo-French relations: Une entente mal entendue. A. Capet (Ed.), *Britain, France and the entente cordiale since 1904* (ss. 124-142). Palgrave Macmillan.

Cleveland, W. L. (2008). *Modern Ortadoğu tarihi*. M. Harmancı (Çev.) İstanbul: Agora Kitaplığı.

Devereux, D. R. (2009). The end of empires: Decolonization and its repercussions. K. Larres (Ed.), *A Companion to Europe since 1945* (ss. 113-132). Wiley-Blackwell.

Dinan, D. (2009). *Avrupa Birliği Tarihi*. H. Akay (Çev.). İstanbul: Kitap Yayınevi.

Dougherty, J. E. (1979). The Atlantic Community – The psychological milieu. W. F. Hahn & R. L. Pfaltzgraft (Ed.), *Atlantic Community in crisis / A redefinition of the transatlantic relationship* (ss. 30-51). Pergamon Press.

Dunbabin, J. P. D. (2013). *The Cold War: The great powers and their allies*. Routledge.

Ellison, J. (2006). de Gaulle and Anglo-French mesentente, 1958-67. A. Capet (Ed.). *Britain, France and the entente cordiale since 1904* (ss. 143-161). Palgrave Macmillan.

Eznack, L. (2012). *Crises in the Atlantic Alliance: Affect and relations among NATO members*. Palgrave Macmillan.

Fordham University. (1957). Internet modern history sourcebook President Eisenhower: The Eisenhower Doctrine on the Middle East, a message to congress. (1957, Ocak 5).
<https://sourcebooks.fordham.edu/mod/1957eisenhowerdoctrine.asp>.

Foreign Relations of the United States, 1955-1957, Vol. XVI, Suez Crisis, July 26 – December 31, 1956. (1990). Washington: United States Government Printing Office.

Foreign Relations of the United States, 1961-1963, Vol. XIII, Western Europe and Canada. (2018). Washington: United States Government Printing Office.

Giauque, J. G. (2002). *Grand designs and visions of unity – The atlantic power and the reorganization of Western Europe, 1955-1963*. The University of Carolina Press.

Gündoğdu E. & Kaya, O. (2023). Neoklasik realist teori perspektifinden Türkiye'nin 1956 Süveyş Krizi'ne yönelik dış politikasının analizi. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 10(1), 179-216. <https://doi.org/10.26513/tocd.1273636>.

Hahn, P. L. (2006). Securing the Middle East: The Eisenhower Doctrine of 1957. *Presidential Studies Quarterly*, 36(1), 38-47. <https://doi.org/10.1111/j.1741-5705.2006.00285.x>

Hansard. (1956a). Suez Canal. (1956, Temmuz 30). <https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1956/jul/30/suez-canal>.

Hansard. (1956b). Middle East (Situation). (1956, Ekim 31). https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1956/oct/31/middle-east-situation#S5CV0558P0_19561031_HOC_243.

Hitchcock, W. I. (2008). The ghost of crises past: The troubled alliance in historical perspective. J. Anderson, G. J. Ikenberry & T. Risse (Ed.), *The End of the West?: Crisis and Change in the Atlantic Order* (ss. 53-81). Cornell University Press.

Ikenberry, G. J. (2008). Explaining crises and change in transatlantic relations: An introduction. J. Anderson, G. J. Ikenberry, & T. Risse (Ed.), *The end of the West? Crisis and change in the Atlantic order* (ss. 1-27). Cornell University Press.

Jackson, I. (2009). The Cold War: The Western European perspective. K. Larres (Ed.), *A companion to Europe since 1945* (ss. 47-66). Wiley-Blackwell.

Kardaş, T. (2007). Güvenlik: kimin güvenliği ve nasıl?. Z. Dağı (Ed.), *Uluslararası politikayı anlamak / "Ulus-devlet"ten küreselleşmeye* (ss. 125-152). Alfa Yayınları.

Kissinger, H. (2000). *Diplomasi*. İ. H. Kurt (Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Krebs, R. R. (1999). NATO and the Greco-Turkish conflict. *International Organization*, 53(2), 343-382. <https://doi.org/10.1162/002081899550904>.

Lake, D. A. (2007). Escape from the state of nature: Authority and hierarchy in world politics. *International Security*, 32(1), 47-79. <https://doi.org/10.1162/isec.2007.32.1.47>.

Lake, D. A. (2017). Domination, authority, and the forms of Chinese power. *The Chinese Journal of International Politics*, 10(4), 357-382. <https://doi.org/10.1093/cjip/pox013>.

Lanoszka, A. (2013). Beyond consent and coercion: Using republican political theory to understand international hierarchies. *International Theory*, 5(3), 382–413. <https://doi.org/10.1017/S1752971913000249>.

Larres, K. W. (2006). A Complex alliance: The Explosive chemistry of Franco-British relations in the post-Cold War world. A. Capet (Ed.), *Britain, France and the entente cordiale since 1904* (ss. 198-218). Palgrave Macmillan.

Little, D. (2010). The Cold War in the Middle East: Suez Crisis to Camp David Accords. M. P. Leffler & O. A. Westad (Ed.), *The Cambridge history of the Cold War: Vol. II - crises and detente* (ss. 305-326). Cambridge University Press.

Lundestad, G. (2003). *The United States and Western Europe since 1945: from "empire" by invitation to transatlantic drift*. Oxford University Press.

Mearsheimer, J. J. (2001). *The tragedy of great power politics*. W. W. Norton & Company.

Pfaltzgraff, D. K. (1979). The Atlantic Community – A conceptual history. W. F. Hahn & R. L. Pfaltzgraff (Ed.), *Atlantic Community in crisis / A redefinition of the transatlantic relationship* (ss. 3-29). Pergamon Press.

Reyn, S. (2010). *Atlantis lost: The American experience with de Gaulle, 1958-1969*. Amsterdam University Press.

Sander, O. (2013). *Siyasi Tarih: 1918-1994*. İmge Kitabevi.

Snyder, G. H. (1984). The security dilemma in alliance politics. *World Politics*, 36(4), 461–495. <https://doi.org/10.2307/2010183>.

Turan Y. & Karafil A. (2021). Avrupa Birliği'nin ABD ile transatlantik ilişkileri. F. Cicioğlu & H. M. Boyraz (Ed.), *Avrupa Birliği üzerine tartışmalar: Dış politika ve güvenlik* (ss. 13-30). Aktif Yayınevi.

Vaisse, M. (2001). Intra-alliance conflict related to nuclear weapons politics: The French case (1957-63). G. Schmidt (Ed.), *A history of NATO - The First Fifty Years Vol. 3* (ss. 141-154). Palgrave Macmillan.

Walker, W. O. (2018). *The rise and decline of the American century*. Cornell University Press.

Walt, S. M. (1997). Why alliances endure or collapse. *Survival: Global Politics and Strategy*, 39(1), 156–179. <https://doi.org/10.1080/00396339708442901>.

Waltz, K. N. (2010). *Theory of international politics*. Waveland Press

Wilson Center Digital Archive. (1956a). Speech by President Nasser, Alexandria. (1956, Temmuz 26). <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/speech-president-nasser-alexandria-july-26-1956-extract>.

Wilson Center Digital Archive. (1956b). Working notes from the session of the CPSU CC Presidium on. (1956, Ekim 31). <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/working-notes-session-cpsu-cc-presidium-31-october-1956>.

12 Eylül Sonrası Siyasal Alanın Yeniden İnşası: 1983 Genel Seçimlerinde Diyarbakır Seçim Çevresinde Seçmen Eğilimi

The Reconstruction of the Political Sphere After September 12: Voter Trends in The Diyarbakır Electoral District in the 1983 General Elections

Meyrem Akdağ

Dr. Arş. Gör., Van Yüzüncü Yıl
Üniversitesi, Van, Türkiye
m.akdag@yyu.edu.tr

Öz: Temsili demokrasilerde halkın yönetime katılımı, belirli aralıklarla yapılan ve yasal çerçevede adil bir şekilde gerçekleştirilen seçimlerle sağlanmaktadır. Seçimler, yöneten-yönetilen arasındaki ilişkinin düzenlenmesinde merkezi bir rol oynamaktadır. Ancak, seçim süreçlerinde halkın temsilci (milletvekili) tercihlerindeki eğilimler ve oluşturulan yasama organlarının temsil derecesi günümüzde önemli tartışma konularındandır. Tarihinde askeri müdahaleler deneyimlemiş ve temsili demokrasiyle yönetilen Türkiye özelinde de bu konular, güncelliğini korumakta ve demokratik sistemin işleyişine dair eleştirel analizlerde sıklıkla incelenmektedir. Özellikle seçmen eğilimleri, temsil adaleti ve meclis yapısının toplumsal çeşitliliği yansıtmaya düzeyi, Türkiye siyaset bilimi literatüründe öne çıkan araştırma alanları arasındadır. Bu çalışma, Türkiye'nin demokratikleşme sürecinde kritik bir dönüm noktasını oluşturan 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi sonrasında gerçekleştirilen ilk genel seçim olan 1983 seçimlerini odak noktasına alarak hem Ortadoğu'nun siyasi dinamiği hem de Türkiye'nin iç siyasi yapısı bağlamında stratejik önem taşıyan Diyarbakır ili özelinde seçmen eğilimlerini ve siyasi temsil düzeyini analiz etmeyi hedeflemektedir. Çalışmada, YSK verileri, 17. Dönem TBMM Albümü ve Meclis Tutanakları gibi birincil kaynaklar temel veri seti olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca, seçmen eğilimlerinin coğrafi dağılımını görselleştirmek amacıyla ArcGIS yazılımı kullanılarak tematik bir seçim haritası oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Temsili Demokrasi, Seçim, Seçmen Eğilimi

Abstract: In representative democracies, public participation in governance is ensured through elections held at regular intervals and conducted fairly within a legal framework. Elections play a central role in regulating the relationship between the governing and the governed. However, electoral trends in public preferences for MPs and the representativeness of legislative bodies remain key debates today. In Türkiye's case - governed by representative democracy yet with a history of military interventions - these issues retain their currency and are frequently analyzed in critical examinations of the democratic system's functioning. Particularly, voter tendencies, representational fairness, and the degree to which parliamentary structure reflects societal diversity stand among prominent research areas in Türkiye political science literature. This study focuses on the 1983 general elections -the first elections held after the September 12, 1980, military coup, a critical turning point in Türkiye's democratization process- and aims to analyze voter trends and political representation levels in the context of Diyarbakır province, which holds strategic importance both for the political dynamics of the Middle East and Türkiye's domestic political structure. In this study, primary sources including data from the Supreme Election Council (YSK) the official album of the 17th Term of the Grand National Assembly of Türkiye, and parliamentary proceedings were utilized as the core data sources. Additionally, a thematic election map was created using ArcGIS software to visualize the geographical distribution of voter trends.

Keywords: Representative Democracy, Election, Voter Tendency

Geliş Tarihi/Received: 12.04.2025
Kabul Tarihi/Accepted: 26.06.2025
Yayınlanma Tarihi/ Available
Online: 30.06.2025

Giriş

Halkın kendi kendini yönetmesi anlamına gelen ve bu kapsamda siyasal eşitlik ilkesini içeren demokrasi kavramı, içerdği anlama binaen tarih boyunca hem ulaşılması arzulanan bir ideal hem de derin eleştirilere maruz kalan bir yönetim biçimi olmuştur. Temsili demokrasi fikri bilhassa 18.yy'ın ikinci yarısından itibaren, önemli ölçüde Amerikan ve Fransız Devrimlerinin de etkisiyle, siyasal temsil anlayışının demokratik ilkeler dahilinde gelişimine paralel olarak ortaya çıkmış ve günümüzde Türkiye dahil modern devletlerin benimsediği bir sistem haline gelmiştir.

Demokrasinin bu yeni türü süreç içerisinde modern devletlerin siyasal ve toplumsal tarihlerine bağlı olarak farklı yapısal özellikler kazanmıştır. Bu durum, yöneten ve yönetilen ilişkisi bağlamında halkın siyasal katılım düzeyinin ülkeden ülkeye değişmesine yol açmıştır. Temsili demokrasi, halkın yöneticilerini seçme ve karar alma süreçlerine dolaylı da olsa katılma isteği üzerine inşa edilmiştir. Genel oy hakkının yaygınlaşması ve anayasal güvence altına alınmasıyla birlikte, bu sistem modern devletlerin meşru yönetim biçimi haline gelmiştir. Parlamentolar, seçim mekanizmaları ve siyasi partiler, demokrasinin temel kurumları olarak işlev görmektedir. Ancak her ülkenin kendine has siyasal ve toplumsal tarihi, seçim ve parti sistemlerini farklılaştırmakta, bu da meclis ve hükümet yapılarının temsili niteliğini etkileyip çeşitlendirmektedir.

Günümüzde temsili demokrasi ile yönetilen ülkelerde, seçmen davranışı ve siyasal temsil konuları önemli araştırma alanları haline gelmiştir. Özellikle Batı Avrupa ülkelerinde ve tarihinde askeri darbelere tanıklık etmiş Türkiye’de, seçmen eğilimleri, siyasal katılım, oy verme davranışları, seçim sistemleri ve temsil düzeyi gibi konular siyaset bilimi ve siyaset sosyolojisinin odak noktasını oluşturmaktadır. Türkiye özelinde, Kürt etnik kimliğiyle öne çıkan Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ndeki Diyarbakır ili, bu bağlamda stratejik bir öneme sahiptir. Diyarbakır’ın sosyolojik yapısı ve siyasi eğilimleri hem Türkiye hem de Ortadoğu siyaseti açısından kritik bir rol oynamaktadır. Ancak, 1980 sonrası dönemde Diyarbakır’ın siyasal dinamikleri, seçmen eğilimleri ve temsil düzeyini inceleyen yeterli akademik çalışma bulunmamaktadır.

Bu nedenle bu çalışma, Diyarbakır’ın siyasal yapısını, 12 Eylül 1980 Darbesi’nin ardından gerçekleşen ilk genel seçim olan 1983 seçimleri özelinde analiz ederek, seçim sistemi ve sonuçları, milletvekillerinin sosyal profilleri ve meclis faaliyetleri üzerinden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Böylece, literatürdeki boşluğu doldurmayı ve Türkiye’deki temsili demokrasi tartışmalarına katkı sağlamayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, Diyarbakır örneği üzerinden seçmen eğilimleri ve

siyasal temsil düzeyi hem yerel hem de ulusal siyaset açısından önemli bir perspektif sunmaktadır.

Temsili Demokrasinin Tarihsel Gelişimi

İlk örneklerine MÖ 5.yy'ın Antik Yunan kent devletçiklerinde rastlanılan demokrasi, halk egemenliği anlayışından hareketle şekillenmiş olup, kelime kökü itibariyle *demos/krotos* yani halk/yönetim sözcüklerinin bir araya geldiği *demokratia*'dan gelmektedir (Giddens, 2008, s. 897). Doğrudan demokrasi uygulamalarına konu olan Antikçağ Yunan Kent devleti Atina'da *Ekklesia/500'ler Meclisi* olarak adlandırılan Halk Meclisi, yurttaşların yönetim görevlerinin yanı sıra karar alma süreçlerinde doğrudan aracısız bir şekilde yer almasını sağlayan bir öz-yönetim sistemi olarak varlık göstermiştir. Ancak, yalnızca yirmi yaş üstü 500 özgür erkeğin katılımına izin verildiği bu meclis türünde kadınların, kölelerin ve *metiklerin* (yabancıların/poliste doğmamış ancak oraya sonradan yerleşmiş olanların) dışlanması, siyasal eşitliğin tam olarak sağlanamadığı yönünde eleştirilere neden olmuştur. Bu nedenle, Antik Yunan'daki demokrasi modeli, her ne kadar doğrudan demokrasi örneği olarak görülse de günümüzde hala tartışma konusu olmaktadır (Heywood, 2002, ss. 68-73).

Antik Yunan'dan günümüze kadar, demokrasi iddiasında bulunan çeşitli devletler ve hükümetler, siyasal katılım konusunda kısıtlamalar getirmiştir. Bu durum, demokrasinin uygulanış biçiminde farklılıklara yol açmış ve şimdiye kadar demokrasiye dair ortak bir tanım üzerinde uzlaşılmasını engellemiştir. Bu bağlamda, iki temel tartışma öne çıkmaktadır: Birincisi, demokrasi kavramının kökünde yer alan "halk" kelimesinin tam olarak kimleri kapsadığı; ikincisi ise demokrasinin temel bileşenlerinden biri olan siyasal eşitliğin nasıl sağlanabileceğidir. Söz konusu tartışmalar bağlamında önemli düşünürlerden biri olan Rousseau (2018, ss. 61-63), demokrasinin gerçek anlamına karşılık gelebilecek herhangi bir siyasal yapılanmanın henüz var olmadığını ve bunun mümkün de olmayacağını ifade etmektedir. Rousseau'ya göre demokrasi, egemenliğin halka ait olduğu ve yönetim görevinin tüm halka ya da halkın çoğunluğuna bırakıldığı bir siyasal yapıyı ifade etmektedir. Bu sebeple, demokrasinin uygulanabilirlik açısından daha çok nüfusu az olan devletler için elverişli bir sistem olduğunu savunmaktadır.

Zamanla, hem nüfus yoğunluğu nedeniyle halkın tamamının yönetim işlerine doğrudan katılımının mümkün olamayacağına dair inanç - ve dolayısıyla doğrudan demokrasinin pratikte uygulanabilirliğinin sınırlılığı- hem de yönetilenlerin kendilerini temsil edecek yöneticileri seçme arzusu, temsili demokrasi fikrinin gelişimini beraberinde getirmiştir. Temsil kavramı, tıpkı demokrasi gibi, siyasal

gelişmeler ve bu doğrultuda ortaya çıkan uygulamalar çerçevesinde farklı şekillerde tanımlanmış olsa da günümüzdeki kullanımı genel olarak “temsil edildiği iddia edilen bir şeyin veya bir grubun, bir aracı vasıtasıyla şu ya da bu şekilde var edilmesi veya sunulması” fikrini içermektedir (Diggs, 1968, s. 29).

Orta Çağ ve öncesinde, *Kanuni Karine* olarak nitelendirilen temsil anlayışı, siyasal bağlamda henüz tam anlamıyla içerik kazanmamış olsa da temsil kavramının gelişimine zemin hazırlayan bazı önemli gelişmelere sahne olmuştur. Bu dönemde temsil, kalıtsal haklara dayalı olarak kurgulanmış olup, seçilmiş temsilciler fikri henüz gelişim göstermemiştir. Ancak 13. ve 14. yüzyıllarda, bazı Avrupa krallıklarında, kral tarafından sunulan vergilendirme oranları gibi tedbirlere yönelik rıza göstermesi istenen ayrıcalıklı sınıfların varlığı, siyasal temsil anlayışının – tam olarak olgunlaşmamış olsa da – gelişimine kapı aralamıştır (Birch, 1971, s. 24).

Orta Çağ boyunca, feodal beyler ve kilisenin etkili olduğu meclisler, krala danışmanlık yapmak amacıyla toplanmış ve başlangıçta müzakere yetkisi olmayan sembolik yapılar olarak varlık göstermiştir. Ancak zamanla, kralların otoritesinin zayıflaması ve yerel güçlerin artan baskısı sonucunda, bu meclisler daha fazla yetki kazanmaya başlamıştır. Özellikle İngiltere’de 1215 yılında imzalanan *Magna Carta*, kralın yetkilerini sınırlayarak meclislerin güçlenmesine önemli bir katkı sağlamıştır. İngiltere’de 1254 yılında eyalet şövalyelerinin parlamentoya çağırılması (Birch, 1971, ss. 25-27) ve 1265’te kontluk ve kent temsilcilerinin katılımı, temsili kurumların gelişiminde dönüm noktaları olarak kabul edilmektedir (Lyon, 2012, s. 169). 14. yüzyılda *Avam Kamarası*’nın (*House of Commons*) oluşumu ise parlamentonun mali yetkilerini artırarak kral üzerinde denetim mekanizması oluşturmasını sağlamıştır (Birch, 1971, s. 27).

Fransa’da ise 1302 yılında toplanan *États Généraux*, başlangıçta sembolik bir nitelik taşımakla birlikte, özellikle 1355-1357 yıllarında İngiltere’yle yaşanan savaş sırasında krala karşı vergi ve yönetim konularında tavizler koparmaya yönelik girişimlerde bulunmuştur (Birch, 1971, ss. 25-26). Ancak bu kazanımlar kalıcı olamamış ve meclis, 17. yüzyılda tamamen ortadan kalkmıştır. Temsili hükümet sisteminin gelişimi, feodalizmin çöküşü, kentleşme, ticaretin yaygınlaşması ve burjuvazinin yükselişi gibi sosyo-ekonomik dinamiklerle birlikte hız kazanmıştır. Özellikle İngiltere’de 1688 yılında gerçekleşen *Şanlı Devrim* (*Glorious Revolution*) ile sınırlı monarşinin kurulması, parlamentonun gücünü artırarak modern anayasal sistemin temellerini atmıştır (Duverger, 1986, s. 58). Fransa’da ise *Tiers Etat*’ın (üçüncü sınıf/ötekiler) ortaya çıkışı, temsili kurumların çoğulculaşmasına ve siyasal katılımın genişlemesine önemli bir katkı sağlamıştır (Moore, 1982).

Bu gelişmelerle birlikte feodal krallıklar birer birer tarih sahnesinden çekilmiş ve temsili demokrasi fikri ilk olarak 17. yüzyılda İngiltere'de, ardından 18. yüzyılın ikinci yarısında Amerika ve Fransa'da yaygınlık kazanmıştır. Amerikan Devrimi, İngiliz parlamentosunun kolonistlere yönelik vergilendirme politikalarına karşı çıkan "temsilsiz vergi olmaz" ilkesiyle temsil kavramını siyasal arenaya taşımıştır. Bu süreç, temsili demokrasinin düşünsel temellerini oluşturmuştur (Wood, 2002, s. 21). Kolonistler, İngiliz parlamentosunda yeterince temsil edilmediklerini savunarak, kendi seçtikleri temsilciler aracılığıyla yönetilme hakkını talep etmişlerdir. Bu talepler, Amerikan anayasasının oluşturulması sürecinde temsili demokrasinin temel ilkelerinin belirlenmesine katkıda bulunmuştur (Wood, 1993, s. 96; Dunn, 2005, ss. 72-73). Fransız Devrimi ise, modern demokrasi anlayışının kavramsal ve teorik çerçevesinin inşasında önemli bir rol oynamıştır. Emmanuel-Joseph Sieyès, Thomas Paine ve Maximilien Robespierre gibi düşünürler, temsil ve demokrasinin uyumlu hale getirilmesine katkıda bulunmuşlardır. Sieyès, ulusun ortak yasalar ve temsil yoluyla bir bütün haline gelebileceğini savunmuş, halk egemenliğine dayalı bir temsili hükümet sistemini önermiştir (Hobson, 2008, ss. 451-453). Paine ise, temsili demokrasiyi monarşi ve aristokrasi gibi doğal olmayan yönetim biçimlerine karşı en rasyonel ve uygulanabilir sistem olarak görmüştür (Paine, 1987, ss. 634-641). Amerika ve Fransa'da gerçekleşen devrimlerin fikirleri, 19. yüzyılda diğer Avrupa ülkelerinde de temsili demokrasinin gelişimine öncülük etmiştir. Nihayetinde, genel oy hakkının tanınmasıyla birlikte modern parlamenter sistemler ortaya çıkmıştır. Temsil, seçim yoluyla gerçekleşen bir süreç haline gelmiş ve günümüz demokratik sistemlerinin temelini oluşturmuştur (Bealey, 1988, ss. 28-42). Bu süreç, halkın yönetime katılımını sağlayan temsili mekanizmaların kurumsallaşmasını beraberinde getirmiştir.

Ancak, modern devletlerin siyasal ve toplumsal tarihlerine bağlı olarak geliştirdikleri yapısal özellikler, demokrasinin bu yeni türünü şekillendirdiğinden, yöneten ve yönetilen ilişkisi bağlamında halkın siyasal katılım düzeyinin devletler nezdinde farklılık göstermesine yol açmıştır.

Türkiye’de Temsili Demokrasinin Gelişimi

Türkiye’de seçme ve seçilme kavramları, ilk kez 1876 yılında *I. Meşrutiyet*’in ilanı ve *Kanun-i Esasi*’nin kabul edilmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu dönemde, sınırlı oy hakkına sahip olan vergi veren veya emlak sahibi erkeklerin katılımıyla 1877 yılında *Mebusan Meclisi* seçimleri gerçekleştirilmiştir. Ancak bu ilk demokrasi deneyimi, Osmanlı Padişahı II. Abdülhamit tarafından üç ay sonra feshedilmiştir. Otuz yıl boyunca meclis toplanamazken, 1908 yılında *II. Meşrutiyet*’in ilanıyla birlikte *İntihab-ı Mebusan Kanunu* çerçevesinde iki dereceli seçimler yapılmış ve

İttihat ve Terakki Fırkası'nın listesi tamamen seçilmiştir. 1912 yılında "sopalı seçimler" olarak bilinen seçimlerde muhalif *Hürriyet ve İtilaf Fırkası*, meclise sadece altı üye gönderebilmiştir. 1914 seçimlerinde ise *İttihat ve Terakki Fırkası* yeniden tüm adaylarını seçtirmiştir. Millî Mücadele döneminde, 1919 yılında Mustafa Kemal liderliğindeki *Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Cemiyeti*'nin katılımıyla Osmanlı Devleti'nin son seçimleri yapılmış ve bu partinin zaferiyle *Mebusan Meclisi* altıncı kez toplanmıştır. Ancak işgal güçlerinin meclisi dağıtması üzerine, 23 Nisan 1920'de *Türkiye Büyük Millet Meclisi* (TBMM) kurulmuştur. Mustafa Kemal, 1923 yılında *Cumhuriyet Halk Fırkası*'nı (CHF) kurarak tek parti rejimini başlatmış ve bu rejim, II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar devam etmiştir. Bu süreç, Türkiye'nin siyasal tarihinde tek parti döneminin temellerini atmıştır (Akgün, 2002, ss. 21-22).

Türkiye'nin erken Cumhuriyet dönemi seçimleri, iki dereceli ve mutlak çoğunluk esasına dayalı bir sistemle gerçekleştirilmiştir (TÜİK, 2012, s. IX). Bu sistemde, seçmenler önce ikinci seçmenleri belirlemiş, ardından bu ikinci seçmenler milletvekillerini seçmiştir (Demirel, 2014, s. 17). Bu süreçte, CHF tek parti olarak ülkeyi yönetmiş ve bağımsız adayların meclise girmesi oldukça zor olmuştur. Örneğin, 1923 seçimlerinde CHF dışından sadece iki bağımsız aday (Eskişehir'den Emin Sazak ve Gümüşhane'den Zeki Kadirbeyoğlu) meclise girebilmiştir (Demirel, 2014, ss. 18-21). 1924 Anayasası ile milletvekili olabilmek için Türkçe okuma-yazma şartı getirilmiştir. Sınırlı oy hakkının genişletilmesiyle kadınlara 20 Mart 1930 tarihinde yerel seçimlerde seçme hakkı, 5 Aralık 1934'te gerçekleştirilen anayasa değişikliğiyle de genel seçimlerde seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. Seçmen yaşı ise 22 olarak belirlenmiştir. Söz konusu uygulama 1946 seçimlerine kadar yürürlükte kalmıştır (TÜİK, 2012, s. X). Ancak 1942'de çıkarılan 4320 sayılı Seçim Kanunu ile her il ilk kez seçim bölgesine ayrılmış ve tek partili dönemin son seçimleri olarak kabul edilen 1943 seçimlerine bu yeni seçim kanunuyla girilmiştir (Öztekin, 2007, ss. 407-408).

CHF, 1935 yılı seçimlerine ismini Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) olarak değiştirerek girmiştir. 1939-1946 yılları arasında, CHP içinde bir denetim mekanizması olarak "Müstakil Grup" oluşturulmuştur. Ancak bu grup, etkili bir muhalefet yapamamış ve partinin iç dinamiklerini denetlemekte yetersiz kalmıştır (Demirel, 2014, s. 305). 1943 seçimleri, tek partili dönemin son seçimleri olmuş ve CHP yine iktidarda kalmıştır. Bu dönemde, CHF dışında başka partilerin kurulması engellenmiş, ancak II. Dünya Savaşı sonrası uluslararası baskılar ve iç talepler nedeniyle çok partili hayata geçiş süreci başlamıştır (Akgün, 2002, ss. 38-39).

Bu süreçte CHF dışında 14 siyasi parti kurulmuş (Erkan & Aydın, 2012, s. 84) ancak, içlerinden yalnızca biri, 1945 yılında CHF'den ayrılan Celal Bayar, Adnan Menderes,

Fuat Köprülü ve Refik Koraltan tarafından kurulan Demokrat Parti (DP), Türkiye siyasi tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuştur (Lewis, 1961, s. 298). 1946 seçimleri, çok partili hayata geçişin ilk seçimleri olmuş, 1946 Seçimleri öncesinde yürürlüğe giren 4918 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu ile iki dereceli seçim sistemi terk edilerek, tek dereceli çoğunluk sistemi benimsenmiştir. Ancak, bu yeni sistemde "açık oy, gizli tasnif" yöntemi uygulanmış ve seçimlerin denetimi adli birimler yerine idari birimler tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu durum, seçim sürecinin şeffaflığına yönelik şüpheler doğurmuş ve sonuçlar üzerinde uzun süren tartışmalara yol açmıştır (TÜİK, 2012, s. XII). DP, bu seçimlerde sınırlı bir başarı elde etmiş ve Diyarbakır gibi bölgelerde teşkilatlanma çabaları başlatmıştır (Çağlayan, 2014, s. 62).

1946 seçimleri, Türkiye’de çok partili hayata geçişin başlangıcı olarak kabul edilse de fiili anlamda çok partili sistemin yerleşmesi 1950 seçimleriyle gerçekleşmiştir. 1946 seçimlerinde, DP gibi yeni partilerin ortaya çıkması ve seçim sisteminde yapılan demokratik değişiklikler, tek parti döneminin sona ermesine zemin hazırlamıştır. Bu süreçte, DP’nin ülke genelinde teşkilatlanması hız kazanmış ve toplumda merkez-çevre ekseninde belirgin bir siyasal kutuplaşma ortaya çıkmıştır. CHP, laiklik, batıcılık ve merkezîyetçilik gibi ilkeleri savunan asker, sivil bürokrat ve aydın kesimler tarafından desteklenirken; DP, ekonomide liberal politikaları benimseyen, muhafazakar değerlere önem veren ve kırsal kesimdeki küçük esnaf, çiftçi, düşük statülü memurlar ve vasıfsız işçilerden oluşan bir taban tarafından desteklenmiştir (Akgün, 2002, s. 39).

1950 seçimleri öncesinde, muhalefetin baskısı ve siyasal koşulların gereklilikleri doğrultusunda 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu çıkarılmıştır. Bu yeni kanun, seçimlerin “tek dereceli, eşit, genel, gizli oy, açık tasnif” usulüne göre ve adli denetim altında yapılmasını öngörmüştür (TÜİK, 2012, s. XII). Ayrıca, seçim usulsüzlüklerinin önüne geçmek amacıyla Yargıtay ve Danıştay üyelerinden oluşan bir Yüksek Seçim Kurulu kurulmuş ve seçim kurullarının başkanlıklarına yargıçlar atanmıştır (Eroğul, 1998, s. 81). 1946-1957 yılları arasında uygulanan çoğunluk sistemi, bir partinin bir bölgede salt çoğunluğu elde etmesi durumunda o bölgedeki tüm milletvekilliklerini kazanmasına olanak tanımıştır (TÜİK, 2012, s. XII). Seçim kanununda yapılan bu demokratik değişiklikler, Türkiye tarihinde geniş kapsamlı ilk seçim kampanyasının başlamasına zemin hazırlamıştır. Bu süreç, siyasi partilerin halkla doğrudan iletişim kurmasını ve seçmenlerin tercihlerini daha özgürce ifade etmesini sağlamıştır.

Diğer taraftan Türkiye siyasi tarihi Kürt siyasal yapılanmasıyla ilgili oluşum ve ayaklanmalara da konu olmuştur. Türkiye’de Kürt siyasal yapılanması, *II*.

Meşrutiyet'in ilanından sonra örgütlü bir hal almaya başlamıştır. Said Nursi'nin de dahil olduğu Kürt seçkinleri, 1912 yılında *Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti*'ni kurarken, İstanbul'da eğitim gören milliyetçi Kürt gençleri de *Hevi* (Umut) cemiyetini oluşturmuştur. 1918 yılında ise İstanbul'da *Kürt Teali Cemiyeti* kurulmuştur (Zürcher, 1998, s. 247). Cumhuriyet'in ilanı ve laik bir Türk devleti kurma çabaları, kendilerini Türk olarak tanımlamayan muhafazakâr Kürtler arasında tepkiye neden olmuş ve bu durum, bir dizi ayaklanmayı tetiklemiştir. Bu ayaklanmaların ilki ve en önemlisi, 1925 yılında patlak veren *Şeyh Said Ayaklanması*dır. Diyarbakır, Bingöl ve Muş çevresinde gerçekleşen bu isyan hem milliyetçi hem de dini bir içerik taşımaktaydı (Bruinessen, 2003, s. 388; Uşak, 2005, s. 209). İsyanın bastırılması amacıyla hükümet, *Takrir-i Sükûn Kanunu*'nu çıkarmış ve Ankara ile Diyarbakır'da İstiklal Mahkemeleri kurmuştur. Bu kanunla hükümet, kamu düzenini bozduğunu düşündüğü örgüt ve yayınları yasaklama yetkisi elde etmiştir. İsyanın liderleri Şeyh Said ve Seyit Abdulkadir de dahil olmak üzere 47 kişi idam edilmiştir (Erkan & Aydın, 2012, ss. 33-34). Ayrıca, benzer isyanların önlenmesi amacıyla *Şark Islahat Planı* hazırlanmış ve bu plan kapsamında iskân politikaları, Türkçe dışında dil kullanımının yasaklanması ve Kürtlerin doğu bölgesinde memur olarak çalışmalarının engellenmesi gibi önlemler alınmıştır (Akçura, 2009, ss. 58-59).

Şeyh Said Ayaklanmasının ardından, 1926 yılında Ağrı Dağı yamaçlarında başlayan ve dört yıl süren *Ağrı İsyanı* patlak vermiştir. Bu isyan sonrasında 20 binden fazla Kürt, Güneydoğu'dan batıya tehcir edilmiş ve Kürt kimliğine ilişkin her türlü ifade resmen yasaklanmıştır (Zürcher, 1998, ss. 250-251). Bu süreç, Kürt kimliğinin siyasal ve kültürel olarak bastırılmasına yönelik devlet politikalarının bir göstergesi olarak günümüzde halen tartışma konusu edilmektedir. Kürt siyasal hareketlerinin bir diğer önemli ayağını, 1937 yılında patlak veren *Dersim (Tunceli) Olayları* oluşturmaktadır. Bu olaylar, Seyyid Rıza öncülüğündeki Kürt aşiret liderlerinin özerklik talepleriyle başlamış ve yaklaşık bir yıl sürmüştür. Hükümet, isyanı bastırmak amacıyla 50 bin asker ve 40 savaş uçağı kullanmış, bölgede yoğun bir askeri operasyon gerçekleştirmiştir. Bu süreçte, Dersim'in ismi Tunceli olarak değiştirilmiş ve bölgede sıkı yönetim uygulanmıştır. Sıkı yönetim 1946 yılına kadar devam etmiş, askeri abluka ise 1950 yılında sona ermiştir (Akyol, 2007, ss. 118-119). Yaşanan bu olaylar, günümüzde *Kürt Sorunu* olarak adlandırılan ve kamuoyunda yoğun bir şekilde tartışılan meselenin tarihsel kökenlerini oluşturmaktadır.

Sonuç olarak, erken Cumhuriyet dönemindeki siyasi yapılanma, seçim sistemleri ve Kürt meselesi, ülkenin siyasi tarihinde derin izler bırakmıştır. Tek partili dönemden çok partili hayata geçiş sürecine kadar olan dönemde, siyasi katılımın

sınırlılığı, muhalefetin zayıflığı ve etnik kimlik sorunları, günümüzdeki demokrasi tartışmaları ve Kürt meselesinin kökenlerini anlamak açısından kritik bir öneme sahiptir.

Kürt Siyasetinin Merkez Üssü Olarak Diyarbakır: Tarihsel Dönüm Noktaları ve Toplumsal Dönüşüm

Osmanlı döneminde *Paşa Sancağı* olarak anılan Diyarbakır, İran ve Irak sınırlarına yakınlığı nedeniyle siyasi ve askeri açıdan önemli bir merkez olmuştur. Osmanlı'nın çokkültürlü yapısı içinde Müslüman ve gayri-müslim topluluklar bir arada yaşamış, ancak 19. yüzyılda milliyetçilik akımlarının yükselmesi ve Osmanlı'nın dağılma sürecinde etnik ve dini çatışmalar artmıştır. Özellikle I. Dünya Savaşı sırasında Ermeni ve Kürt gruplar arasında yaşanan çatışmalar, tehcir ve iskân politikaları, Diyarbakır'ın demografik yapısını derinden etkilemiştir.

Cumhuriyet'in ilanından sonra, ulus-devlet anlayışı çerçevesinde Türk kimliği merkeze alınarak uygulanan politikalar, Kürt kimliğinin tanınmaması ve kültürel homojenleşme süreçleri, bölgede etnik gerilimleri artırmıştır. 1925'teki *Şeyh Said İsyanı* ve sonrasında kurulan *İstiklal Mahkemeleri*, Diyarbakır'ı bir yargı ve sıkıyönetim merkezi haline getirmiştir. Uygulanan *Şark Islahat Planı* ve zorunlu iskân politikaları, Kürt nüfusunun batıya göç etmesine ve bölgedeki demografik yapının değişmesine neden olmuştur. Bu süreçte, Diyarbakır'ın geleneksel yapısı çözülmeye başlamıştır (Koçal, 2016; Ögüt & Çadircı, 2013). 1950 genel nüfus sayımı verilerine göre, Diyarbakır'da nüfusun büyük bir bölümünü Kürtler oluşturmaktadır. Kentte en yaygın konuşulan anadiller sırasıyla Kürtçe (%54,4), Türkçe (%28), Zazaca (%17), Arapça (%0,5) ve Ermenice (%0,16) olarak kaydedilmiştir (DİE, 1961).

1960'larda dünyada ve Türkiye'de yükselen sistem karşıtı toplumsal hareketler, Diyarbakır'ın siyasal yapısının da şekillenmesinde etkili olmuştur. Bu dönemde, kent yalnızca devlet politikaları ve örgütlenmesiyle değil, aynı zamanda muhalif hareketlerle de ilişkilenererek siyasal bir merkez haline gelmiştir. Özellikle *Devrimci Doğu Kültür Ocakları* (DDKO) gibi örgütlerin Diyarbakır'da ortaya çıkması, kenti Türkiyeli Kürt kimliğinin tartışıldığı ve siyasallaştığı bir odak noktasına dönüştürmüştür. Bu süreç, Diyarbakır'ın bölgesel ve ulusal siyaset içindeki merkezi rolünü daha da güçlendirmiştir (Koçal, 2016, s. 166).

Genel seçimler nezdinde ilk siyasal kırılma sağcı Kürt siyasetçiler tarafından kurulan ve bölgede etkili olan bazı Kürt aşiret liderleri ile ağalarının milletvekili adayı olarak gösterildiği Yeni Türkiye Partisi'nin katıldığı 1961 genel seçimlerinde yaşanmıştır. Bu seçimlerde Diyarbakır'da seçmen eğilimi, Türkiye genelinden farklı

bir tablo sergilemiştir. Diyarbakır özelinde, seçmen davranışındaki bu farklılık, bölgenin etnik ve sosyal yapısının siyaset üzerindeki belirleyici rolünü ortaya koyması açısından önem arz etmektedir.

İkinci bir siyasal kırılma 12 Mart Muhtırası sonrasında yaşanmıştır. 12 Mart Muhtırası sonrasında Diyarbakır, yarı-askeri sıkıyönetim rejiminin merkezi haline gelmiş ve bu durum, bölgede siyasal kutuplaşmayı derinleştirmiştir. Sıkıyönetim mahkemelerinde görülen davalar, özellikle DDKO davaları, devletin Kürt kimliğini yok saydığı ve sorunsallaştırdığı yönünde algılanmıştır. Bu algı, Kürt örgütleri tarafından devlete karşı bir propaganda aracı olarak kullanılmıştır. 12 Eylül darbesini takiben Diyarbakır'da ihdas edilen *Olağanüstü Hal Bölge Valiliği* uygulamaları, bölgede mevcut olan etno-politik gerilimlerin kurumsallaşması sürecinde katalizör işlevi görmüş; bu süreç, devlet-toplum ilişkisinde yaşanan asimetrik güç dinamiklerinin siyasal alanda yeniden üretimine yol açmıştır (Koçal, 2016, s. 166).

11 Aralık 1977 yerel seçimlerinde ise bağımsız aday Mehdi Zana'nın Kürt siyasal hareketlerinin desteğiyle Diyarbakır Belediye Başkanı seçilmesi, Kürt kimliğinin Türkiye siyasal sistemi içinde yasal temsilin ilk önemli örneği olmuştur. Bu durum, Kürt kimliğinin yerel yönetim düzeyinde görünür hale gelmesini sağlamıştır. Ancak, 12 Eylül 1980 darbesiyle birlikte etnik temelli tüm legal parti ve örgütler kapatılmış, Kürtçe konuşma yasağı gibi kısıtlamalar getirilmiş ve OHAL rejimi uygulanmıştır. Bu süreç, Kürt kimliğinin siyasal alanda bastırılmasına yol açmıştır. 1991 genel seçimlerinde ise Kürt sorunu yeniden gündeme gelerek siyasal bir kırılma noktası oluşturmuştur.

Ağustos 1984'te PKK'nın Şemdinli ve Eruh'ta gerçekleştirdiği silahlı baskınlar, Kürt sorununu yeniden Türkiye'nin ana gündemi haline getirmiş ve Doğu ile Güneydoğu Anadolu'da zorunlu göç sürecini başlatmıştır. 1990'lı yıllar, PKK ile devlet güçleri arasında yoğun çatışmaların yaşandığı bir dönem olmuş; köy koruculuğu, köy boşaltma ve yayla yasakları gibi güvenlik politikaları, bölgede kitlesel göçlere neden olmuştur. Bu göç dalgası hem OHAL bölgesi dışındaki illere hem de Diyarbakır, Batman, Elâzığ, Van ve Şırnak gibi nispeten gelişmiş bölge il merkezlerine yönelmiştir (Yüceşahin & Özgür, 2006, ss. 22-27).

Zorunlu göçle gelen nüfusun ekonomik ve mesleki sınırlılıkları, Diyarbakır gibi kentlerde alt yapı, konut ve kentsel hizmetler üzerinde büyük bir baskı oluşturmuş ve yoksulluğu artırmıştır. Göç eden nüfus, yerinden edilme sürecini devlet politikalarına bağlayarak, bu politikalar karşısında bir muhalefet bilinci geliştirmiştir. Bu durum, Kürt kimliği üzerinden siyaset yapan partilere yönelik eğilimi güçlendirmiştir. 1990'lardan itibaren Kürt kimliği ekseninde örgütlenen

siyasi partilerin yükselişi, geleneksel yapıların (aşiretler, ağalar, şeyhler) siyasal etkisini azaltmış ve ideolojik kimliklerin öne çıktığı yeni bir siyasal dinamik yaratmıştır. Bu süreç, Diyarbakır'ın siyasal yaşamında etnik kimlik temelli partilerin belirleyici hale gelmesine ve seçim sonuçları üzerinde kalıcı bir etki yaratmasına yol açmıştır.

12 Eylül Darbe Dönemi Siyasal Dinamikler

1961-1965 ve 1973-1980 yılları arasında Türkiye, koalisyon ve azınlık hükümetleri tarafından yönetilmiştir. Bu dönemde yaşanan siyasal istikrarsızlık, *27 Mayıs 1960 Darbesi* ve *12 Mart 1971 Muhtırası* gibi askeri müdahalelerle sonuçlanmıştır. Her iki müdahalede de bazı siyasi partiler kapatılmış, ancak yeni parti oluşumlarına da zemin hazırlanmıştır. Farklı partiler mecliste temsil edilme imkânı bulsa da bu durum istikrarlı bir hükümet programının oluşmasını sağlayamamıştır. Türkiye, bu süreçte siyasal, ekonomik ve sosyal alanlarda ciddi bir istikrarsızlık yaşamış, şiddet ve kaos tırmanışa geçmiştir. Özellikle 1970'lerin sonunda sağ-sol çatışmaları silahlı saldırı ve cinayetlere dönüşmüş, ülke genelinde güvenlik sorunları artmıştır.

12 Eylül 1980 sabahı, silahlı kuvvetler ülke yönetimine el koymuş ve *Milli Güvenlik Konseyi* (MGK) kurulmuştur. MGK, sıkıyönetim ilan ederek siyasi partileri kapatmış, parti liderlerine siyaset yasağı getirmiş ve sendikalar, medya ve üniversiteler üzerinde sıkı bir denetim kurmuştur. Ekonomik krizin çözümü için Turgut Özal görevlendirilmiş ve *24 Ocak Kararları* olarak bilinen ekonomik reformlar uygulanmaya devam edilmiştir (Ahmad, 2006, s. 196). MGK, siyasal şiddeti önlemek amacıyla hızlı adımlar atmış, meclisi feshetmiş ve tüm siyasi faaliyetleri durdurmuştur. Özellikle Necmettin Erbakan ve Alparslan Türkeş gibi liderler tutuklanmış, DİSK ve MİSK gibi radikal sol ve sağ sendikalar kapatılmıştır (Dodd, 2016, s. 78).

12 Eylül Darbesi, önceki askeri müdahalelerden farklı olarak parti sistemi üzerinde daha derin bir etki yaratmıştır. 1960 darbesinde sadece Demokrat Parti (DP) kapatılmışken, 1980 darbesiyle birlikte tüm siyasi partiler kapatılmış ve yeni bir siyasi yapılanma süreci başlatılmıştır. MGK, 1970'lerin siyasal, ekonomik ve toplumsal krizlerinin sorumlusu olarak gördüğü parti liderlerini siyasetten uzaklaştırmayı hedeflemiştir. Bu kapsamda, aşırı milliyetçi, İslamcı ve radikal sol partilerin dışlandığı, iki ılımlı merkezci partiye dayalı bir sistem öngörülmüştür (Sayarı, 2002, s. 15).

1982 yılında yeni bir anayasa hazırlanmış ve halk oylamasıyla kabul edilmiştir. Bu anayasa, 1961 Anayasası'nın liberal özgürlükçü yapısına kıyasla daha otoriter bir karakter taşımaktadır. İfade ve örgütlenme özgürlüklerine ciddi sınırlamalar

getirilmiş, Cumhurbaşkanı'nın yetkileri artırılmış ve Kenan Evren doğrudan Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir (Akgün, 2002, s. 44; Erkan & Aydın, 2012, s. 172). Ayrıca, darbe sürecinde yer alan askeri yönetim üyelerinin ömür boyu yargılanmasını engelleyen geçici bir madde eklenmiştir (bknz. İnsan Hakları Derneği, 2020).

Yeni anayasanın kabulünden sonra, siyasi partilerin yeniden yapılandırılması sürecine girilmiştir. 24 Nisan 1983 tarihinde yeni Siyasi Partiler Kanunu kabul edilmiş ve eski parti liderlerine 10 yıl siyaset yasağı getirilmiştir. Yeni partilerin kurulmasına 16 Mayıs'ta izin verilmiş, ancak bu partilerin MGK tarafından onaylanması zorunlu tutulmuştur. Devlet memurları ve öğrencilerin parti üyesi olmaları yasaklanmış, partilerin kadın ve gençlik kolları kurmaları engellenmiştir (Kızılloluk, 2011, s. 118; Zürcher, 1998, s. 410). Ayrıca, etnik ve dini temelli siyaset yapılması ve Kürtçe gibi dillerin kullanımı yasaklanmıştır. Seçim sistemine %10'luk ülke barajı getirilerek küçük ve marjinal ideolojik tabanlı partilerin meclise girmelerinin önüne geçilmiştir (Akgün, 2002, s. 44).

MGK, Türkiye'de Amerika modeli bir ikili parti sistemini tesis etmeyi hedeflemiştir. Bu amaçla, merkez sağ ve merkez sol partilerden oluşan bir siyasal yapı tasarlanmıştır. Ancak, Türkiye siyasi partiler literatüründe *Muvazalı Partiler* olarak adlandırılan sadece üç partinin seçimlere katılmasına izin vermiştir. Bunlardan ilki, 12 Eylül darbe yönetiminin açık desteğini alan ve "devlet partisi" olarak nitelendirilen Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP)'dir. Emekli Orgeneral Turgut Sunalp liderliğinde kurulan MDP, merkez sağ siyasi çizgide konumlandırılmış ve MGK tarafından seçimleri kazanarak iktidara geleceği öngörülmüştür. İkinci parti, darbe yönetiminin "ortanın solu" olarak tanımladığı ve mecliste ana muhalefet rolü üstlenmesi beklenen Halkçı Parti (HP)'dir. Eski bir bürokrat olan Necdet Calp'ın önderliğindeki HP, merkez sol bir siyasi hat izlemiştir. Üçüncü parti ise, devleti millete hizmet eden bir aygıt olarak gören ve dönemin ekonomik politikalarının mimarı olarak bilinen teknokrat Turgut Özal liderliğindeki Anavatan Partisi (ANAP)'dir. MGK tarafından Özal'ın partisinin halktan yeterli desteği alarak ordunun tercih ettiği siyasi sonucu değiştiremeyeceği varsayımıyla, bu partinin seçimlere katılmasına izin verilmiştir (Sayarı, 2002, ss. 15-16).

Generaller, Sunalp ve Calp'ın 12 Eylül rejiminin felsefesine bağlı kalacak yeni bir siyasi neslin temsilcileri olacağını öngörmüştü. Özal'ın ise siyasi açıdan önemsiz bir partinin başında kalmasında herhangi bir sakınca görülmemiştir. Özal'ın 1977 yılında İslamcı Milli Selamet Partisi'nden aday olmasına rağmen seçilememesi, onu generallerin gözünde başarısız bir politikacı konumuna düşürmüştür. Eğer seçilmiş olsaydı, muhtemelen veto edilebilirdi. Ancak, Özal'ın ekonomi politikalarına

yönelik Amerika Birleşik Devletleri'nden gelen destek ve müdahale, onun bu durumdan kurtulmasını sağlamıştır (Ahmad, 2006, s. 200). Ancak seçimlerde ANAP beklenmedik bir şekilde galip gelmiştir.

Sonuç olarak, *12 Eylül Darbesi*, Türkiye'nin siyasi yapısını kökten değiştirmiş, otoriter bir anayasa ve yeni bir parti sistemi inşa edilmiştir. Bu süreçte siyasal hak ve özgürlükler kısıtlanmış, askeri vesayet güçlendirilmiş ve sivil yönetimin yeniden inşası için adımlar atılmıştır. Türkiye'de demokrasi ve temsiliyet tartışmalarının iyice alevlenmesine neden olan bu sürecin akabinde gerçekleştirilen 1983 seçimleri, bu dönüşüm sürecinin önemli bir aşaması olmuş ve ANAP'ın zaferiyle birlikte yeni bir siyasi dönem başlamıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Temsili demokrasilerde yönetim biçiminin demokratik yapısını anlama açısından seçmen eğilimi ve siyasal temsil mevzuları önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle bu çalışmada “seçmen eğilimi” ve siyasal alandaki “temsiliyet”, Diyarbakır ili özelinde tartışılmıştır. Bilhassa araştırmanın odak noktası olarak Diyarbakır'ın seçilmesi kentin, coğrafi, kültürel, etnik ve inançsal yapısıyla hem Türkiye hem de Ortadoğu siyaseti açısından stratejik bir öneme sahip olmasıdır. Bu bağlamda, 12 Eylül 1980 darbesi sonrası gerçekleşen ilk genel seçim olan 1983 seçimleri, Diyarbakır'daki seçmen eğilimleri ve siyasal temsil düzeyi açısından analiz edilmiştir. Çalışmanın temel amacı, söz konusu seçimde Diyarbakır'da seçmen eğiliminin ne yönde olduğunu, ilçeler düzeyindeki benzerlik ve farklılıkları ve seçmenlerin mecliste ne ölçüde temsil edildiğini ortaya koymaktır.

Çalışma, ağırlıklı olarak doküman analizi yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Yüksek Seçim Kurulu (YSK), Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) arşivleri ve Resmî Gazete gibi Resmî kaynaklardan elde edilen veriler kullanılmıştır. Seçim sonuçları, milletvekili profilleri, meclis tutanakları, partilerin parti programları ve seçim kampanyalarına ilişkin materyaller (dönemin gazeteleri) incelenmiştir. Araştırma verileri, SPSS aracılığıyla istatistiksel analizlere tabi tutulmuş; ArcGIS yazılımı kullanılarak tematik bölgesel haritalama yoluyla coğrafi olarak görselleştirilmiştir. Bu doğrultuda, seçmen eğilimleri ile temsil düzeyi karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

Çalışmada, 1983 seçimlerinde Diyarbakır'da partilerin aldıkları oy oranları, seçmen katılım oranları ve milletvekili profilleri ayrıntılı bir biçimde değerlendirilmiştir. Ayrıca, seçim sisteminin temsilde adalet ve yönetimde istikrar bağlamında seçmen temsiliğini nasıl etkilediği tartışılmış; aşkın ve eksik temsil

oranları hesaplanmış, seçim barajları ile seçim çevrelerinin daraltılması gibi unsurların siyasal temsil üzerindeki etkileri incelenmiştir.

Kısacası, Diyarbakır seçim çevresiyle sınırlı olan bu çalışma, Diyarbakır'ın siyasal dinamiklerini seçmen eğilimi ve temsil düzeyi üzerinden analiz ederek, bölgenin siyasal yapısına dair kapsamlı bir perspektif sunmayı amaçlamaktadır. Elde edilen bulguların, Türkiye'deki temsili demokrasi ve seçim sistemlerinin bölgesel etkilerini anlamak açısından önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırma Bulguları ve Değerlendirme

12 Eylül 1980 askeri darbesinin ardından Türkiye'de siyasi hayat, askeri yönetimin belirlediği kurallar çerçevesinde yeniden şekillendirilmiştir. Bu süreçte, 6 Kasım 1983 genel seçimleri, 1982 Anayasası, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu ve 2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu gibi yasal düzenlemelerin belirlediği çerçevede gerçekleştirilmiştir. Bu yeni anayasal düzenlemeler, Türklük dışındaki etnik kimlikler üzerinden siyaset yapılmasını, kamusal alanda Kürtçe gibi azınlık dillerinin kullanımını ve dini veya sosyalist hedefler güden partilerin kurulmasını yasaklamıştır. Bu kısıtlamalar, darbe sonrası siyasi mühendislik projesinin temel unsurlarından birini oluşturmaktadır.

Koalisyon hükümetlerinin yol açtığı istikrarsızlığı önlemek ve bölgesel partilerin meclise girmesini engellemek amacıyla 1983 seçimleri öncesinde, seçim sisteminde de önemli değişikliklere gidilmiştir. Bu doğrultuda, "yönetimde istikrar" ilkesi ön plana çıkarılmış ve %10 ülke barajlı ve seçim çevresi barajlı (çift barajlı d'Hondt) nispi temsil sistemi benimsenmiştir. Bu sistem, bir önceki seçimlerde uygulanan barajsız d'Hondt sisteminin yerine getirilmiş ve seçim çevreleri, illerin çıkaracağı milletvekili sayılarına göre belirlenmiştir. Milletvekili sayısı yedi olan iller bir seçim bölgesi olarak kabul edilirken, daha fazla milletvekili çıkaracak iller birden fazla seçim çevresine bölünmüştür. Bu yöntemle, toplamda 83 seçim çevresi oluşturulmuştur. Ayrıca, 1982 Anayasası ile Cumhuriyet Senatosu kaldırılmış ve genel seçimlerin beş yılda bir yapılması hükmü getirilmiştir. Millet Meclisi üye sayısı da 450'den 400'e düşürülmüştür (TÜİK, 2012, s. XIII). 1960 darbesi sonrasında belirlenen seçmen yaşı 21 ve milletvekili seçilebilme yaşı 30 gibi kurallar, 1983 seçimlerinde de korunmuştur. Seçmen nezdinde seçimlere katılım zorunlu hale getirilmiştir.

Türkiye'de 1980'lerde yaşanan söz konusu siyasi dönüşümler, seçim sistemindeki değişikliklerle birlikte siyasi partilerin kampanya stratejilerinde de önemli bir dönüşümü beraberinde getirmiştir. Bu dönemde, seçim kampanyaları geleneksel mitinglerden farklı bir hal alarak daha profesyonel bir yapıya bürünmüştür.

Özellikle Turgut Özal liderliğindeki ANAP, kampanyalarını yürütmek için profesyonel reklam şirketlerinden destek almış ve bu durum, siyasal reklamcılığın bir sektör haline gelmesine öncülük etmiştir (Alkan, 1998, s. 59). Bu gelişme, Türkiye siyasi tarihinde seçim kampanyaları için önemli bir kırılma noktası olarak değerlendirilebilir.

MDP, kurulduğu andan itibaren "devlet partisi" olarak nitelendirilmiş ve bu kimliğini seçim kampanyaları boyunca sürekli vurgulamıştır. Parti genel başkanı Turgut Sunalp, MDP'nin devlet desteği aldığını açık bir şekilde ifade etmiş ve dönemin Cumhurbaşkanı Kenan Evren de çeşitli konuşmalarında MDP'yi desteklediğini belirterek, partinin oyların toplanması ve istikrarın sağlanması açısından önemli bir rol oynayacağını dile getirmiştir (Sarıbay, 2001, s. 68). MDP, parti programının birinci maddesinde partinin amacının "hareket noktalarımız Atatürk Milliyetçiliği ve Demokrasi, dayanağımız Anayasa, uygulama sistemimiz 12 Eylül felsefesi ve hedefimiz, bu çerçeve içinde muasır medeniyet çizgisine ulaşmaktır" olduğunu ifade etmiştir (MDP Programı, 1983, s. 3). Bu durum, partinin hem geleneksel değerlere hem de darbenin siyasi felsefesine uyum sağlama çabasını yansıtmaktadır.

MDP, seçim kampanyalarını 67 il ve 500 ilçede teşkilatlanarak yürütmüş (Cumhuriyet Gazetesi Siyaset Eki, 29 Ağustos 1983, s. 1) ve "Horozumuz ötecek, bacalar tütecek" sloganıyla seçmenlerin karşısına çıkmıştır (Milliyet, 9 Eylül 1983, s. 1). Parti genel başkanı Sunalp, yaptığı seçim gezilerinde parti programının yanı sıra, devlet partisi kimliğini ön plana çıkaran söylemlerde bulunmuştur. Örneğin, 18 Ekim 1983 tarihinde Trabzon'da yaptığı konuşmada, "6 Kasım'da sizlerin devletin yanında yer alacağınızdan eminim. Partimiz etrafında sizin birleşeceğinize eminim" ifadeleriyle MDP'nin devletle olan bağına vurgulamıştır (Cumhuriyet, 20 Ekim 1983, s. 6). Benzer şekilde, 26 Ekim'de Erzurum'da yaptığı konuşmada, komünizm tehlikesine dikkat çekerek, "tak, tak, tak yapıp mührü üç partiye atmayın" sözleriyle seçmenleri tepkisel oy vermemeleri konusunda uyarmıştır (Cumhuriyet, 27 Ekim 1983, s. 6). Sunalp, 27 Ekim'de Elâzığ'da yaptığı konuşmada ise, "Bu seçimlerde oy verme oranı düşerse bunu devlete karşı bir hareket olarak kabul ederim" diyerek, seçmenleri oy kullanmaya teşvik etmiştir (Milliyet, 28 Ekim 1983, s. 3). Ayrıca, Sunalp'ın Urfa'da yaptığı konuşmada, "Size şunu vaat ediyorum, her sabah kalktığınızda kendinizi daha güvende hissedeceksiniz" ifadesiyle güvenlik vaadinde bulunması, partinin seçmenlerin temel kaygılarına hitap etme stratejisini yansıtmaktadır (Cumhuriyet, 29 Ekim 1983, s. 6).

MDP, Diyarbakır'dan yedi milletvekili adayıyla seçimlere katılmış ve aday listesinde, darbe sonrası oluşturulan Danışma Meclisi üyelerinden tanınmış

isimlere yer vermiştir. Bu isimler arasında, MDP'nin kurucu üyelerinden ve Danışma Meclisi üyesi Ahmet Sarp birinci sırada, Necdet Gebeloğlu dördüncü sırada ve Mehmet Hazer altıncı sırada yer almıştır (bknz: T.C. Resmî Gazetesi, 18181 sayılı, 4 Ekim 1983). Bu aday listesi, partinin mevcut siyasi yapıyla olan bağı ve devlet destekli kimliğini pekiştirmiştir.

Seçimlere katılan HP ise kendisini sosyal adalet ilkelerine bağlı, çalışanların yaşam standartlarını yükseltmeyi hedefleyen, devletçi ekonomi politikalarını benimseyen ve özgürlükçü parlamenter demokrasiyi savunan bir sosyal demokrat parti olarak tanımlamıştır. Parti programında, kalkınma sürecinde devlet müdahalesine ağırlık veren karma ekonomi modelini benimsediğini belirten HP, ülke kaynaklarının bölgeler arasında dengeli bir şekilde dağıtılmasını, fırsat eşitliğinin sağlanmasını ve Doğu ile Güneydoğu Anadolu bölgelerinin ekonomik olarak ülke ekonomisiyle bütünleştirilmesini temel hedefleri arasında saymıştır (HP Programı, 1983, ss. 4-10). Bu politikalar hem parti programında hem de parti liderlerinin halka yönelik konuşmalarında sıklıkla vurgulanmıştır.

HP, 12 Eylül 1980 askeri darbesinin ardından oluşturulan sınırlı çok parti modelinde, sosyal demokrat seçmen tabanını bir araya getirme ve "ortanın solu" işlevi görme amacıyla kurulmuştur. Ancak, partinin kuruluş sürecinde isim listelerinin askeri yönetim tarafından veto edilmesi, parti içinde ve dışında memnuniyetsizliklere yol açmıştır. Ayrıca, parti liderlerinin sık sık MGK ile istişarelerde bulunması, HP'nin "icazetli parti" olarak algılanmasına neden olmuş ve bu durum partinin meşruiyetini zedeleyen bir faktör haline gelmiştir (Sarıbay, 2001, s. 71).

HP, 48 il ve 241 ilçede teşkilatlanarak seçim kampanyalarını başlatmış (Cumhuriyet Gazetesi Siyaset Eki, 29 Ağustos 1983, s. 1), aday listesinde farklı meslek gruplarından isimlerin yer aldığı Diyarbakır'dan altı milletvekili adayıyla seçimlere katılmış (bknz. T.C. Resmî Gazetesi, 18181 sayılı, 4 Ekim 1983) ve kampanya sürecinde bazı öne çıkan söylemlerle dikkat çekmiştir. Parti genel başkanı Necdet Calp, HP'yi "işçinin, emeklinin, memurun, köylünün, dar gelirlinin, dul ve yetimin partisi" olarak tanımlamış (Cumhuriyet, 11 Ekim 1983, s. 6) ve partinin iktidara gelmesini "halkın iktidara gelmesi" olarak vurgulamıştır. Partinin seçim sloganı olan "Halkçı parti, halkçı iktidar" (Milliyet, 9 Eylül 1983, s. 1) da bu anlayışı yansıtmaktadır. Sunalp gibi Calp da seçim kampanyaları sırasında yaptığı konuşmalarda, örneğin 19 Ekim'deki Diyarbakır mitinginde, bazı kesimlerin halkı oy kullanmamaya veya geçersiz oy kullanmaya teşvik ettiğini eleştirmiş (Cumhuriyet, 20 Ekim 1983, s. 1) ve "Ananızın ak sütü gibi helal oylarınızla

demokrasiyi ayağa kaldırın" ifadesiyle seçmenleri geçerli oy kullanmaya çağırmıştır (Cumhuriyet, 5 Kasım 1983, s. 7).

HP, iktidara gelmesi durumunda "fikir suçlarını kapsayan kısmi bir af" çıkaracağını vaat etmiş (Milliyet, 28 Ekim 1983, s. 3) ve bölgeler arası kalkınmışlık farklarını gidermeye yönelik politikalarını sık sık gündeme getirmiştir. Özellikle Doğu Anadolu'nun geri kalmışlık sorununa dikkat çeken Calp, "Doğunun geri kalmışlık çemberini kıracağız" sözleriyle bu bölgedeki seçmenlere bir nevi umut vaat etmiştir (Milliyet, 25 Ekim 1983, s. 3). Bunun yanı sıra, 25 Ekim'de Karşılara hitaben yaptığı konuşmasında "Biliyoruz ki, 12 Eylül öncesindeki dönemde bir kaos yaşanmıştır. Bu dönemin, terör ve kargaşasının yeniden yaşanmasına asla izin vermeyeceğiz. Mal ve can güvenliğinin devamının sağlanmasına büyük görev ve sorumluluk anlayışı içinde çalışacağız" ifadesiyle 12 Eylül öncesi dönemde yaşanan kaos ve terör ortamının bir daha yaşanmaması gerektiğini vurgulamış, mal ve can güvenliğinin sağlanmasına yönelik taahhütlerde bulunmuştur (Cumhuriyet, 26 Ekim 1983, s. 6).

Turgut Özal liderliğindeki ANAP, kuruluş sürecinde kamuoyunun pek tanımadığı isimlerden oluşan bir kadroyla öne çıkmıştır. Bu strateji, partinin mevcut siyasi partilerin devamı olmadığını vurgularken, aynı zamanda genç ve dinamik bir yapılanmayla yeni bir siyasi enerjiyi temsil etme amacını taşımıştır. Özal, yaptığı konuşmalarda ANAP'ı "milliyetçi, muhafazakâr, sosyal adaletçi ve rekabete dayalı serbest piyasa ekonomisini benimseyen" bir parti olarak tanımlamıştır. Ayrıca, partisini, açıkça ifade etmese de dönemin önde gelen siyasi eğilimlerini (CHP, AP, MSP ve MHP) birleştirici bir platform olarak sunmuştur (Ahmad, 2006, ss. 199-200; Yücel, 2006, s. 57). Bu yaklaşım, ANAP'ın farklı siyasi kesimlerden destek almasının önünü açmıştır. Özal, bir teknokrat olarak, partisinin ekonomik programını diğer partilerden net bir şekilde ayırmaya çalışmıştır. Ona göre devlet, millete hizmet eden bir aygıt olarak tanımlanırken, yurttaşlar ise ekonomik açıdan rasyonel, aktif ve girişimci bireyler olarak görülmüştür. Bu anlayışın, ANAP'ın ekonomik girişimciliği teşvik eden, bürokratik engelleri azaltan ve yerel yönetimleri güçlendiren politikalarının temsilcisi gibi görünmesinde etkin bir rol oynadığı söylenilebilir (Sarıbay, 2001, ss. 69-70; Yayla, 2005, s. 585). "Partinin amblemi olan bal petekleriyle donatılmış Türkiye haritası üzerindeki balarısı", bu çalışkanlık ve kalkınma vurgusunu simgesel olarak desteklemiştir (Yücel, 2007, s. 57).

ANAP, kısa sürede tüm illerde ve 454 ilçede teşkilatlanarak seçim kampanyalarına başlamıştır (bknz. T.C. Resmî Gazetesi, 18181 sayılı, 4 Ekim 1983). Parti programında ve seçim kampanyalarında öncelikli olarak ekonomik kalkınma, refahın yaygınlaştırılması, sosyal adalet ve fırsat eşitliği ilkeleri ön plana

çıkarılmıştır. Özal, partisini "milliyetçi ve muhafazakâr" olarak nitelendirirken, liberal ekonomi modelini savunmuş ve ülkeye döviz girişini sağlamak için ihracata ağırlık verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca, yabancı sermayenin teşviki, köprü ve baraj inşaları gibi projelerle işsizliğe çözüm bulunacağını, özellikle bu projelerin hayata geçirilmesiyle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki ekonomik sorunların aşılabileceğini belirtmiştir. Özal, 12 Eylül darbesinin sağladığı huzur ortamının kalıcı olması gerektiğini de sık sık dile getirmiştir (TBMM Kütüphanesi, 2014). ANAP'ın seçim stratejisinin bir diğer önemli unsuru, tanınmış siyasetçiler yerine alanlarında uzman ve iş bitirici isimlere yer veren bir kadro oluşturmaya ve bunu sıklıkla dile getirmesiydi. Özal, bu durumu Van ve Kütahya'daki konuşmalarında da açıkça ifade etmiştir. Van'da yaptığı bir konuşmada, "Biz ismi meşhur, kendisinden iş gelmeyen adamları değil, genç dinamik kadroları sizin yardımınızla memleket yönetimine getiriyoruz" demiştir (Cumhuriyet, 18 Ekim 1983). Benzer şekilde, 26 Ekim'de Kütahya'da yaptığı bir konuşmada, "Bugüne kadar ekiple çalıştı dediler, bizde meşhur adam yok. Fakat iş bilen adam var, iş bitiren var, bizde mesleği milletvekili olan yok... bu memleketin dertlerini biliyoruz" ifadeleriyle kadrosunun diğer partilerden daha güçlü olduğunu vurgulamıştır (Cumhuriyet, 27 Ekim 1983).

ANAP, Diyarbakır'dan daha önce tanınırlığı olmayan beş ismi milletvekili adayı olarak göstermiştir (bkz: T.C. Resmî Gazetesi, 18181 sayılı, 4 Ekim 1983). Bu durum, partinin geleneksel siyasi figürlerden uzak durma ve yeni bir siyasi anlayışı temsil etme stratejisinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Sonuç olarak, ANAP'ın 1983 seçim kampanyası, ekonomik kalkınma, sosyal adalet ve genç dinamik kadrolar üzerine odaklanan bir söylemle şekillenmiştir.

Tablo 1

1983 Genel Seçimlerinde Partilerin Türkiye Geneli ile Diyarbakır Özelinde Aldıkları Oy Dağılımlarının Karşılaştırılması ve Meclisteki Temsil Oranları

	Diyarbakır	Türkiye	Diyarbakır Milletvekili Sayısı	Türkiye Milletvekili Sayısı	Temsil Oranı %	Aşkın veya Eksik Temsil Oranı %
Kayıtlı seçmen sayısı	239.802	19.767.366				
Oy kullanan sayısı	198.232	18.238.362				
Katılım oranı	%82,7	%92,3				
Geçerli oy sayısı	179.019	17.351.510				
Geçersiz oy sayısı	19.213	886.852				
HP	%42	%30,5	3	117	%29,3	%-1,2
ANAP	%32,7	%45,1	2	211	%52,9	%7,8
MDP	%25,3	%23,3	2	71	%17,8	%-5,5
Toplam			7	399	100	

Not: ANAP'ın aday listesinde yaşanan isim eksikliği nedeniyle Bingöl'den 3 milletvekili yerine yalnızca 2 milletvekili seçilebilmiştir. Bu durum, TBMM'ye 400 milletvekili yerine 399 milletvekilinin seçilmesiyle sonuçlanmıştır. (YSK, 1983).

1983 yılında gerçekleştirilen ve katılımın zorunlu olduğu genel seçimlerde, ülke genelinde %92,3 gibi yüksek bir seçmen katılım oranı kaydedilmiştir. Ancak Diyarbakır seçim çevresinde bu oran %82,7 olarak gerçekleşmiş, ülke ortalamasının altında kalmıştır. Seçmenlerin bir kısmının oy kullanma süreci hakkında yeterince bilgilendirilmemesi, okuma yazma bilmeme gibi eğitim eksiklikleri veya siyasi tepkilerini ifade etme amacıyla geçersiz oy kullanmaları, bu durumun önemli nedenleri arasında gösterilebilir. Nitekim 1980 nüfus sayımı verilerine göre Diyarbakır'da okuma yazma bilmeyenlerin oranı %58,8 gibi oldukça yüksek bir düzeydedir (DİE, 1982). Bu bağlamda, Diyarbakır'da 19.213 seçmenin geçersiz oy kullanması, kısmen eğitim düzeyinin düşüklüğüne, kısmen de katılımın zorunlu olmasına bağlanabilir. Özellikle, hiçbir partiye oy vermek istemeyen seçmenlerin, katılım zorunluluğu nedeniyle sandığa gitmek durumunda kalmaları, geçersiz oy kullanma eğilimini artıran bir faktör olarak

değerlendirilebilir. Ayrıca, seçim kampanyaları sırasında örneğin, Sunalp'ın, oy verme oranının düşmesinin devlete karşı bir tepki olarak değerlendirileceğine yönelik açıklaması ve Calp'ın seçmenlere geçerli oy kullanma çağrısında bulunması, seçmenlerin sandık başına gitme sürecinde kısmen etkili olmuştur denilebilir (Tablo 1).

Bu seçimlerde, parti çoğulculuğu ilkesine dayalı bir seçim sistemi uygulanmış ve ülke genelinde seçmen eğilimi büyük ölçüde 12 Eylül yönetiminin desteklemediği ANAP'ın lehine şekillenmiştir. ANAP, %45,1 oy oranıyla 211 milletvekili çıkarmış ve mecliste %52,9'luk bir temsil gücü elde etmiştir. Ana muhalefet partisi olarak tasarlanan HP ise %30,5 oy oranıyla 117 milletvekili çıkarmış ve mecliste %29,3'lük bir temsil oranına ulaşmıştır. Buna karşılık, Kenan Evren ve 12 Eylül darbe yönetimi tarafından doğrudan desteklenen ve dönemin Başbakanı Bülent Ulusu'nun da aralarında bulunduğu birçok bakanın milletvekili adayı olarak yer aldığı MDP, beklenenin aksine en düşük oy oranını almıştır. MDP, seçmenlerin yalnızca %23,3'ünün desteğini alabilmiş ve 71 milletvekili çıkararak mecliste %17,8'lik bir temsil gücü elde etmiştir (Tablo 1).

Seçim sonuçları, çift barajlı d'Hondt seçim sisteminin partilerin temsil oranları üzerinde önemli etkiler yarattığını göstermektedir. Bu sistemin bir sonucu olarak ANAP, %7,8'lik bir aşkın temsil oranına ulaşmış ve avantajlı bir konum elde etmiştir. Buna karşılık, HP ve MDP gibi partiler ise eksik temsil sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. HP'nin eksik temsil oranı %-1,2 iken, MDP'nin eksik temsil oranı %-5,5 olarak hesaplanmıştır. Bu durum, seçim sisteminin partiler arasındaki temsil adaleti üzerinde yarattığı eşitsizlikleri açık bir şekilde ortaya koymaktadır (Tablo 1).

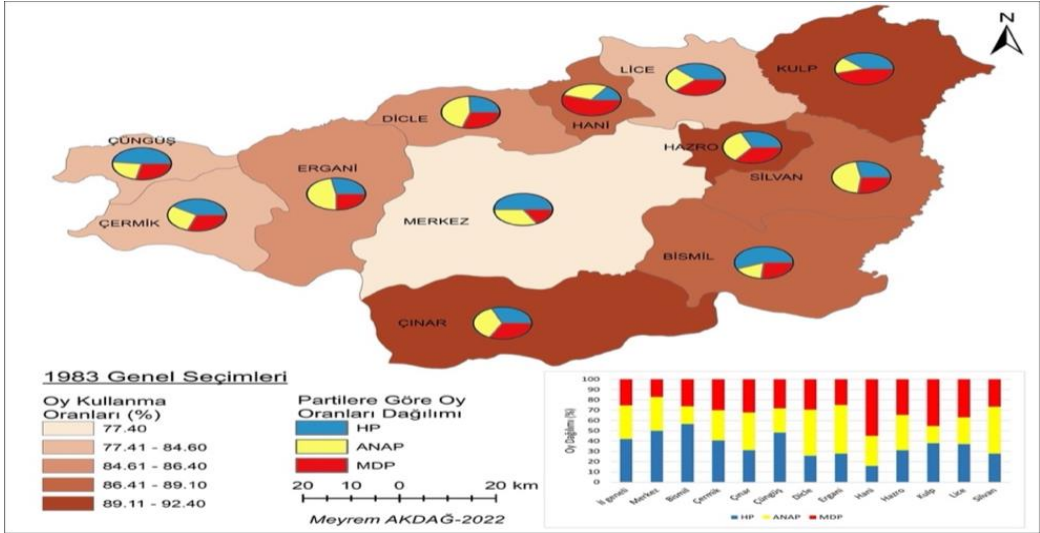
1983 genel seçimlerinde Diyarbakır seçim çevresi, ülke genelindeki siyasi eğilimden belirgin bir şekilde farklılaşan bir tablo ortaya koymuştur. 1980 Darbesi'nin siyasal ve toplumsal etkilerinin en yoğun hissedildiği bölgelerden biri olan Diyarbakır'da, seçmenlerin %42'si HP'ye oy vererek bu partiyi birinci sıraya taşımıştır. Bu sonuçla HP, Diyarbakır'dan üç milletvekili çıkarmayı başarmıştır (Tablo 1). Bu durum, özellikle 1970'lerde Cumhuriyet Halk Partisi'nin (1973'te %30,4 ve 1977'de %34,8 oy oranıyla Diyarbakır'da birinci parti olmuştur) güçlü olduğu bölgede, sol siyasi eğilimin devam ettiğini göstermektedir. HP'nin bu başarısı, büyük ölçüde CHP'nin geleneksel seçmen tabanının bu partiye kaymasıyla ilişkilendirilebileceği gibi hem seçim kampanyaları süresince hem de parti programında Doğu ve Güneydoğu'nun ekonomik kalkınmasına yönelik açıkladığı politikayla ve de "fikir suçlarını kapsayan kısmi bir af" getireceklerini vaat etmeleriyle de ilişkilendirilebilir.

MGK'nın öngördüğü sınırlı çok parti modelinde, HP'nin sosyal demokrat seçmen tabanına hitap etmesi bekleniyordu. Diyarbakır'da bu beklenti büyük ölçüde karşılık bulmuş, CHP'nin geleneksel oyları önemli ölçüde HP'ye kaymıştır. Ayrıca, bu dönemde Kürt siyasal hareketinin yükselişe geçtiği ve PKK'nın şiddet eylemlerinin arttığı yönündeki yaygın kanaate rağmen, Diyarbakır seçmeninin oy verme davranışı, bu hareketin henüz seçmen eğilimleri üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olmadığını ortaya koyması açısından önem arz etmektedir. Bu sonuç, bölgedeki siyasal dinamiklerin farklı bir seyir izlediğine işaret etmektedir.

Bu seçim çevresinden ikinci en yüksek oyu alan parti %32,7 oy oranıyla ANAP olmuş ve iki milletvekili çıkarmıştır. Bu sonuç, ANAP'ın ülke genelindeki başarısının bölgede de kısmen yansıdığını ancak merkez sağ siyasetinin burada sınırlı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, MDP, Diyarbakır'da %25,3 oy oranıyla üçüncü parti olmuş ve iki milletvekili çıkarmıştır (Tablo 1). MDP'nin bu bölgede Türkiye ortalamasının üzerinde bir seçmen desteği alması dikkat çekicidir. 1983 genel seçim sonuçları, Diyarbakır seçmeninin siyasal tercihlerinin ülke ortalamasından farklılaştığını ve bölgenin kendine özgü dinamiklerinin seçim sonuçları üzerinde belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Harita 1

1983 Yılı Diyarbakır İli Seçim Haritası: İlçe Bazında Seçim Sonuçları

Kaynak: ArcGIS yazılımı kullanılarak tarafımca hazırlanmıştır.

Diyarbakır seçim çevresine ilişkin ilçe düzeyindeki seçim sonuçları analiz edildiğinde hem seçimlere katılım oranları hem de siyasi partilerin aldıkları oy

oranları açısından belirgin farklılıkların olduğu gözlemlenmektedir. Katılım oranları incelendiğinde, en yüksek oranlar sırasıyla Hazro (%92,4), Çınar (%92) ve Kulp (%91,1) ilçelerinde kaydedilirken, en düşük katılım oranı ise merkez ilçede (%77,4) gerçekleşmiştir (Harita 1). Bu durum, kentsel ve kırsal bölgelerdeki siyasi tercihlerin farklılaştığını göstermektedir.

Partilerin oy dağılımlarına bakıldığında, Bismil ilçesinde sol eğilimin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Bismil seçmeninin %56,5'i HP'ye oy vermiştir. Buna karşılık, ANAP, bu ilçede sadece %17,2 oranında destek bulabilmiştir. Merkez ilçede ise geçerli oyların yarısı HP'ye, %32,8'i ise ANAP'a gitmiştir. HP'nin birinci parti olarak öne çıktığı bir diğer ilçe Çermik'tir. Bu ilçede seçmenlerin %40,5'i milletvekili aday listesinde Çermikli olan Şeyhmus Bahçeci'nin de yer aldığı HP'ye oy vermiştir. Coğrafi olarak Çermik'e yakın konumda bulunan Çüngüş ilçesinde de benzer bir eğilim gözlemlenmiş olup, geçerli oyların %48,1'i HP'ye verilmiştir (Harita 1).

Kendilerini sağ siyasi çizgide konumlandıran ANAP ve MDP ilçe düzeyindeki oy dağılımları incelendiğinde, Bismil hariç tüm ilçelerde sağ eğilimin daha baskın olduğu gözlemlenmektedir. Özellikle ANAP, MGK tarafından oluşturulması hedeflenen parti sistemine karşıt bir eğilim sergileyen ilçelerde önemli bir destek bulmuştur. Bu ilçeler arasında Ergani (%47,4), Silvan (%45,6), Dicle (%44,8) ve Çınar (%36,6) öne çıkmaktadır. MDP ise Ergani ve Silvan seçmenlerince üçüncü sırada desteklenen parti olmuştur. Bununla birlikte, Çınar ilçesinde Şeyh kökenli bir aileden gelen Mahmut Altunakar'a listesinde birinci sırada yer veren MDP, %32,3'lük bir oy oranıyla ikinci en yüksek desteği alan parti konumuna yükselmiştir. MDP, Hani (%55), Kulp (%45,4), Lice (%37,1) ve Hazro (%34,6) ilçelerinde birinci parti olarak öne çıkmıştır. Özellikle Lice ilçesinde, ikinci sıradan milletvekili adaylığı Liceli Ahmet Sarp'ın da listesinde bulunduğu MDP ve HP birbirine çok yakın oy oranları elde etmiştir (MDP: %37,1; HP: %37) (Harita 1). Bu bulgular, siyasi tercihlerin yalnızca ideolojik eğilimlerle değil, aynı zamanda yerel bağlamlarla da şekillendiğine işaret etmektedir.

Tablo 2

1983 Yılı Diyarbakır Milletvekillerinin Seçilme Sıralarına Göre Sosyo-Demografik Profili

Ad Soyad	Yaş	Eğitim	Parti	Doğum yeri	İç dinamik	Meslek	Dil
Mahmut Altunakar	57	yüksek lisans	MDP	Diyarbakır / Çınar	şeyh kökenli	MDP kurucu üyesi, serbest ticaret, çiftçi	ingilizce arapça
Şeyhmus Bahçeci	32	lisans	HP	Diyarbakır / Çermik		serbest ticaret muhasebeci, mali müşavir	ingilizce
Özgür Barutçu	49	lisans	ANAP	Diyarbakır		avukat	bilgi yok
Cevdet Karakurt	33	lisans	ANAP	Diyarbakır		serbest ticaret çiftçi, maliye	bilgi yok
Kadir Narin	42	lise ve dengi okul	HP	Diyarbakır / Kulp		sendikacı, işçi	bilgi yok
Hayrettin Ozansoy	68	lisans	HP	Kütahya		hukukçu	ingilizce fransızca
Ahmet Sarp	52	yüksek lisans	MDP	Diyarbakır / Lice		inşaat mühendisi	ingilizce fransızca

Kaynak: (TBMM Albümü, 2010)

Bu seçimlerde Diyarbakır seçim çevresinden toplam yedi milletvekili meclise girmiştir. Meclise giren milletvekillerinin sosyal profillerine ilişkin analizler, bu kişilerin demografik ve eğitimsel özelliklerine dair önemli bilgiler sunmaktadır. Bu bağlamda Milletvekillerinin yaş ortalaması 48 olup, eğitim düzeyleri açısından büyük çoğunluğu lisans ve yüksek lisans mezunlarından (6 kişi) oluşmaktadır. Yalnızca bir milletvekili lise veya dengi okul mezunudur. Milletvekillerinin altısı Diyarbakır doğumludur. Bu durum, temsilcilerin büyük ölçüde yerel kökenli olduğunu göstermektedir. Yarı-feodal ilişkiler bağlamında değerlendirildiğinde, milletvekillerinden yalnızca birinin şeyh kökenli bir aileye mensup olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, 12 Eylül 1980 darbesi sonrasında Türkçe dışındaki etnik dillerin konuşulması ve yazılı olarak ifade edilmesi yasaklandığı için, milletvekillerinin bölgede yaygın olarak konuşulan Kürtçe ve Zazaca gibi dilleri

bilip bilmedikleri sorgulanamamıştır. Bu durum, söz konusu dillerin milletvekilleri tarafından kullanılıyor olsa bile, TBMM'ye sunulan özgeçmişlerde bu bilginin yer almaması ihtimalini de beraberinde getirmektedir. Farklı meslek gruplarından olan milletvekillerin ağırlıklı olarak konuştuğu ikinci dil İngilizcedir (Tablo 2).

Bu bulgular, söz konusu seçim döneminde Diyarbakır'dan seçilen milletvekillerinin sosyal ve demografik profillerine ilişkin önemli ipuçları sunarken, aynı zamanda dönemin siyasi ve toplumsal koşullarının temsil biçimleri üzerindeki etkisini de ortaya koyması açısından önemlidir.

Tablo 3

17. Dönem Diyarbakır Milletvekillerinin Yasama Faaliyetleri

PARTİ	AD SOYAD	A	B	C	Ç	D	E	F	G	Ğ	H
ANAP	Özgür Barutçu	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0
ANAP	Cevdet Karakurt	0	1	0	0	0	0	0	3	0	0
HP	Şeyhmus Bağçeci	0	0	0	12	5	0	0	6	0	0
HP	Kadir Narin	0	0	0	25	14	0	0	17	2	0
HP	Hayrettin Ozansoy	0	0	0	0	0	0	0	4	4	0
MDP	Mahmut Altunakar	3	3	0	34	13	14	2	45	14	2
MDP	Ahmet Sarp	0	0	0	1	0	1	0	16	0	0
Toplam		3	4	0	72	32	15	2	94	18	2

Not: Tabloda A-H aralığında yer alan her bir harf kategorisi, farklı değişkenleri temsil etmek üzere kullanılmıştır. Bu kategoriler şu şekilde tanımlanmaktadır: A: İlk imza sahibi olunan kanun tekliflerinin sayısı; B: İmzası bulunan kanun tekliflerinin sayısı; C: Diyarbakır ile ilgili kanun tekliflerinin sayısı; Ç: Tüm soru ve araştırma önergelerinin sayısı; D: Diyarbakır ile ilgili önergelerin sayısı; E: Gündem dışı yapılan konuşmaların sayısı; F: Diyarbakır ile ilgili gündem dışı konuşmaların sayısı; G: Söz alma sayısı; Ğ: Diyarbakır ile ilgili söz alma sayısı; H: Yasalaşan kanun tekliflerinin sayısı. Kaynak: (TBMM 17. Dönem Meclis Tutanakları)

17. Dönem Diyarbakır Milletvekillerinin meclis faaliyetlerine ilişkin yapılan inceleme, Diyarbakır ile ilgili herhangi bir kanun teklifinin meclise sunulmadığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, Diyarbakır'a dair toplam 32 önerge meclise sunulmuş ve meclis kürsüsünde Diyarbakır ile ilgili konuların ele alınması amacıyla 18 kez söz alınmıştır. Partiler ve milletvekilleri bazında yapılan analizler, iktidar partisi konumundaki ANAP listelerinden seçilen iki milletvekilinin Diyarbakır'a ilişkin herhangi bir meclis faaliyetinde bulunmadığını göstermektedir. Buna karşılık, muhalefet partileri olan MDP ve HP Diyarbakır milletvekillerinin, yasama

sürecinde görece daha etkin bir rol oynadığı gözlemlenmiştir. Özellikle, şeyh kökenli bir aileye mensup MDP milletvekili Mahmut Altunakar ile HP'den Kadir Narin'in, diğer milletvekillerine kıyasla daha yoğun bir meclis faaliyeti gerçekleştirdiği tespit edilmiştir (Tablo 3).

Sonuç

Bu çalışma, Türkiye'nin demokratikleşme sürecindeki kritik bir kırılma noktasını teşkil eden 1983 genel seçimlerini, Ortadoğu'nun siyasal coğrafyasında kritik bir konuma sahip olan Diyarbakır özelinde inceleyerek; modern devletlerde normatif bir ideal olarak benimsenen temsili demokrasi modelinin, Türkiye'nin siyasal pratiğiyle ne derece uyumlu olduğunu sistematik bir biçimde analiz etmektedir. Araştırma, seçim sisteminin temsil yetkinliği üzerindeki etkileri, milletvekillerinin yasama faaliyetlerinin temsil kapasitesi, askeri müdahalenin siyasal sonuçlara yön veren yapısal belirleyiciliği ve bölgesel dinamiklerin seçmen davranışına etkisi gibi çok katmanlı bir analitik çerçeve sunmaktadır.

Temsili demokrasilerde seçimler, yurttaşların siyasal iradelerini kurumsal yönetime aktarmalarını sağlayan temel meşruiyet mekanizmasıdır. Bu bağlamda, seçimlerin düzenli aralıklarla, şeffaf ve eşit katılım ilkelerine uygun biçimde gerçekleştirilmesi kadar, uygulanan seçim sistemlerinin de temsilde adalet ile yönetimde istikrar arasındaki diyalektik gerilimi yönetecek kurumsal denge mekanizmaları içermesi büyük önem taşımaktadır. Zira söz konusu dengenin sağlanması, bir yandan oluşacak yasama organlarının toplumsal çoğulculuğu yansıtmaya kapasitesini artırırken, diğer yandan demokratik yönetişimin temel normlarının konsolidasyonuna ve siyasal istikrarın sürdürülebilirliğine katkı sunmaktadır. Bu bağlamda, çalışmanın temel bulguları, 1983 seçimlerinde uygulanan çift barajlı d'Hondt sisteminin, istikrar odaklı bir yaklaşımla tasarlandığını ve bu durumun ANAP'ın lehine aşkın bir temsil oranı (%+7,8) yarattığını ortaya koymaktadır. Diğer taraftan, Diyarbakır örneğinde ise, bölgede birinci parti konumundaki HP'nin, eksik temsil sorunuyla (%-1,2) karşı karşıya kaldığı ve bu durumun Diyarbakır seçmenin (%42 (HP)+%25,3 (MDP)= %67,3) parlamentoda sınırlı bir temsil gücüne sahip olmasıyla sonuçlandığı gözlemlenmektedir. Bu bulgular, söz konusu seçim sisteminin partiler arası temsil adaleti üzerinde yarattığı eşitsizliği yansıtmaktadır.

Bu seçimlerde HP'nin Diyarbakır'da birinci parti konumuna gelmesi, bölge siyasetinin dinamiklerini anlama açısından önemli veriler sunmaktadır. Bu sonuç, askeri yönetim tarafından desteklenen MDP'nin bölgede Türkiye ortalamasının (%23,3) üzerinde oy alarak %25,5'e ulaşmasıyla birlikte değerlendirildiğinde, Diyarbakır'ın siyasal kültüründeki tarihsel sürekliliği teyit etmektedir. Daha da

önemlisi, bu bulgular Ortadoğu siyaset analizlerinde sıklıkla başvurulmuş etno-dinsel kimlik merkezli açıklama paradigmasına alternatif bir okuma imkanı sağlamaktadır.

Çalışmanın dikkat çekici bulgularından biri, Kürt siyasi hareketinin 1980'lerin başında henüz erken bir aşamada olması nedeniyle Diyarbakır seçmen tercihlerinde belirleyici olamamış olmasıdır. Bu durum, bölge siyasetinin anlaşılmasında sosyo-ekonomik faktörlerin ve yerel siyasal geleneklerin merkezi rolüne işaret ederken, aynı zamanda "devlet partisi" söyleminin bölgede kısmen de olsa karşılık bulduğunu göstermektedir. Öte yandan, ANAP'ın merkez sağ söyleminin kırsal kesimde sınırlı etki yaratması, bölgenin siyasi tercihlerindeki çeşitliliği ve heterojen yapıyı ortaya koymaktadır.

İlçe düzeyindeki seçim sonuçları, Diyarbakır'daki siyasi eğilimlerin coğrafi dağılımı konusunda çarpıcı veriler sunmaktadır. Bismil ve Çermik gibi ilçelerde sol eğilimlerin ağır basmasına karşılık, Hani ve Kulp'ta MDP'nin birinci parti çıkması, bölgenin sosyo-politik mozaikini yansıtmaktadır. Bu farklılaşma, yerel bağlamların siyasal tercihler üzerindeki belirleyici etkisini açıkça ortaya koymaktadır. Katılım oranlarındaki farklılaşma da dikkat çekicidir: Kırsal bölgelerde görece yüksek olan seçmen katılımı, merkez ilçede belirgin şekilde düşük kalmıştır. Bu veriler, dönemin kentsel seçmenin siyasi sisteme yönelik güvensizlik ve tepkiselliğinin göstergesi olarak yorumlanabilir.

Diyarbakır'dan seçilen milletvekillerinin sosyo-demografik profil analizleri, temsilcilerin büyük ölçüde yerel kökenli ve yüksek eğitim düzeyine sahip bireylerden oluştuğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, etnik kimlik verilerinin eksikliği, dönemin siyasi rejiminin temsil mekanizmaları üzerindeki kısıtlayıcı etkisini yansıtmaktadır. Yasama faaliyetlerine ilişkin içerik analizleri, iktidar partisi milletvekillerinin parti disiplini gereği (Sartori, 1976) bölgesel meseleleri meclis gündemine taşımada pasif kaldığını göstermektedir ki bu durum, "seçmen beklentileri-parti sadakati" ikilemini yansıtmaktadır (Pitkin, 1967). Buna karşılık, muhalefet milletvekillerinin Diyarbakır'a dair sorunları daha sık gündeme getirmesi, muhalefetin denetleyici rolüyle uyumludur (Dahl, 1971). İktidar partisi milletvekillerinin bölgesel sorunlara ilgisizliği, Ortadoğu'daki birçok ülkede gözlemlenen "sembolik temsil" sorununun (Pitkin, 1967) Türkiye'deki yansımasıdır. Buna karşılık muhalefet vekillerinin aktif tutumu ise, bölgesel temsilin nasıl daha etkin hale getirilebileceğine dair önemli ipuçları sunmaktadır.

Kısacası söz konusu çalışma, Türkiye'nin demokratikleşme sürecindeki çelişkileri hem askeri müdahale ve onun bir uzantısı olarak uygulanan toplum mühendisliği politikaları, hem de seçim sisteminin temsilde yol açtığı eşitsizlikler, bölgesel siyasi

kültürün süreklilik arz eden yapısı ve milletvekillerinin temsil görevini yasama faaliyetlerine ne ölçüde yansıttığı gibi dinamikler üzerinden ortaya koymaktadır. Bu bağlamda bu çalışma, karşılaştırmalı siyaset alanında yapılacak gelecek araştırmalar için önemli bir referans teşkil etmekle birlikte, Türkiye'de temsili demokrasinin işleyişine dair tartışmalara da katkı sunmaktadır. Ayrıca, benzer araştırmaların farklı seçim dönemleri ve coğrafi bölgeler üzerinden yürütülmesi, Türkiye'nin siyasal dönüşümünün daha bütüncül bir analizini mümkün kılacaktır.

Extended Abstract

The military coup of September 12, 1980, marked a critical turning point that fundamentally transformed Türkiye's political and social structures. The military regime implemented comprehensive legal reforms, most notably the 1982 Constitution, Law No. 2820 on Political Parties, and Law No. 2839 on Parliamentary Elections. These institutional changes constituted essential components of the post-coup political engineering project by prohibiting political mobilization based on non-Turkish ethnic identities, restricting public use of minority languages like Kurdish, and banning the establishment of socialist or religious-based political parties.

The 1983 general elections were conducted under strict military supervision, with only three approved parties permitted to participate (ANAP, HP, MDP). Electoral reforms aimed to prevent coalition governments and block regional parties from entering parliament. The military government introduced a double-threshold proportional representation system (10% national threshold plus district-level thresholds using the d'Hondt method), reduced parliamentary seats from 450 to 400, and abolished the Senate. While designed to ensure political stability, these changes created significant representational imbalances.

Among the participating parties, the Nationalist Democracy Party (MDP) emerged as the military's openly endorsed "state party" Its leader Turgut Sunalp's campaign rhetoric emphasizing the "September 12 philosophy" and warnings about communist threats reinforced the party's alignment with the official ideology. However, MDP's disappointing performance - receiving only 25,3% of votes in Diyarbakır and failing to achieve expected success nationwide - revealed a fundamental disconnect between military preferences and popular will.

The Populist Party (HP) positioned itself as social democratic alternative, appealing to CHP's traditional voter base. Its campaign promises regarding regional development in Eastern and Southeastern Anatolia, coupled with proposals for partial amnesty for political prisoners, significantly enhanced its appeal in

Diyarbakır. HP's first-place finish with 42% of votes in the province demonstrated the persistence of leftist political traditions in the region.

Under Turgut Özal's leadership, the Motherland Party (ANAP) distinguished itself through neoliberal economic policies and technocratic governance. While ANAP's professional advertising campaigns revolutionized political communication in Turkey and secured a national victory with 45,1% of votes, its relatively weaker performance in Diyarbakır (3,7%, second place) revealed limitations of center-right politics in the region.

The electoral outcomes exposed the double-threshold system's distortive effects on representation. ANAP's 45,1% vote share translated into 52,9% of parliamentary seats, while HP (30,5% votes, 29,3% seats) and MDP (23,3% votes, 17,8% seats) suffered from underrepresentation. These disparities highlighted systemic inequities in political representation.

Diyarbakır's distinct political dynamics produced noteworthy patterns. HP's dominance confirmed the continuity of CHP's leftist legacy, while the Kurdish political movement's limited influence suggested socioeconomic factors outweighed ethnic identity in voter behavior. Significant intra-provincial variations emerged, with leftist tendencies prevailing in Bismil and Çermik versus MDP's stronger showing in Hani and Kulp - demonstrating the importance of local political contexts.

Analysis of the seven MPs elected from Diyarbakır reveals predominantly highly-educated, locally-born representatives. The absence of ethnic identifiers in official records reflects the period's political constraints. Legislative activity patterns showed ruling party ANAP MPs largely neglecting regional issues, while opposition HP and MDP representatives played more active oversight roles - revealing both the opposition's watchdog function and systemic representation deficits.

In conclusion, the 1983 elections reflected the military's political engineering project, prioritizing stability over representational fairness through electoral mechanisms that disproportionately favored ANAP. Diyarbakır's results demonstrated how regional sociopolitical dynamics mediated national political transformations. This study provides important insights into how military interventions and electoral systems shape representative democracy, offering valuable perspectives for comparative politics research. Future studies could deepen this analysis by examining different electoral cycles and regions to develop a more comprehensive understanding of Türkiye's political evolution.

Makale Bilgi Formu

Yazar Notu: Bu çalışma Prof. Dr. M. Zeki Duman danışmanlığında 14. 12. 2022 tarihinde tamamlan “Diyarbakır’da Seçmen Eğilimi ve Siyasal Temsil (1980-2018)” başlıklı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır (Doktora Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, Türkiye, 2022).

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Yapay Zekâ Bildirimi: Bu makale yazılırken hiçbir yapay zekâ aracı kullanılmamıştır.

İntihal Beyanı: Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır.

Referanslar

- Ahmad, F. (2006). *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Akçura, B. (2009). *Devletin Kürt Filmi 1925-2009 Kürt Raporları*. İstanbul: New Age Yayınları.
- Akgün, B. (2002). *Türkiye’de Seçmen Davranışı, Partiler Sistemi ve Siyasal Güven*. Ankara: Nobel.
- Akyol, M. (2007). *Kürt Sorununu Yeniden Düşünmek*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Alkan, M. Ö. (1998, Mayıs). Osmanlı’dan Günümüze Seçimlerin Kısa Tarihi. *Görüş Dergisi*, 48-61.
- Bealey, F. (1988). *Democracy in the Contemporary State*. Oxford: Clarendon Press.
- Birch, A. H. (1971). *Key Concepts in Political Science: Representation*. USA: Pall Mall Press Ltd.
- Bruinessen, V. M. (2003). *Ağa, Şeyh, Devlet*. B. Yalkut (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cumhuriyet Gazetesi. (1983, Ekim 11).
- Cumhuriyet Gazetesi. (1983, Ekim 18).
- Cumhuriyet Gazetesi. (1983, Ekim 20).
- Cumhuriyet Gazetesi. (1983, Ekim 26).
- Cumhuriyet Gazetesi. (1983, Ekim 27).
- Cumhuriyet Gazetesi. (1983, Ekim 29).
- Cumhuriyet Gazetesi. (1983, Kasım 5).
- Cumhuriyet Gazetesi Siyaset Eki. (1983, Ağustos 29).
- Çağlayan, E. (2014). *Cumhuriyet’in Diyarbakır’da Kimlik İnşası (1923-1950)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dahl, R. A. (1971). *Polyarchy: Participation and Opposition*. Yale University Press.
- Demirel, A. (2014). *Tek Partinin İktidarı: Türkiye’de Seçimler ve Siyaset (1923-1946)*. İstanbul: İletişim.

DİE. (1961). *22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı*. İstanbul: TC. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. www.tuik.gov.tr

DİE. (1982). *Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (Diyarbakır:12.10.1980)*. Ankara: T.C. Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.

Diggs, B. J. (1968). Practical Representation. J. R. Pennock, & J. W. Chapman (Eds.), *Representation* (ss. 28-38). New York: Atherton Press.

Dodd, C. H. (2016). Türkiye Cumhuriyeti. M. Heper & S. Sayarı (Eds.), *Dünden Bugüne Türkiye: Tarih, Politika, Toplum ve Kültür* (ss. 71-85). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Dunn, J. (2005). *Democracy: A History*. New York: Atlantic Monthly Press.

Duverger, M. (1986). *Siyasal Rejimler*. T. Tunçdoğan (Çev.). İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Erkan, R., & Aydın, D. (2012). *Doğuda Siyasetin Dinamikleri*. Ankara: Vadi Yayınları.

Eroğul, C. (1998). *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi.

Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. C. Güzel (Ed.) İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Heywood, A. (2002). *Politics*. New York: Palgrave.

HP. (1983). *Halkçı Parti Programı: Kanunlar Tüzükler Yönetmelikler*. Ankara: Halkçı Parti Yayınları.

<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/server/api/core/bitstreams/62af3f06-5bfb-414f-9d25-d4e6f963edb0/content>

Hobson, C. (2008). Revolution, Representation and the Foundations of Modern Democracy. *European Journal of Political Theory*, 7(4), 449-471.

İnsan Hakları Derneği. (2020, Eylül 12). *12 Eylül 1980 Askeri Darbe Davası Sürüyor*. İnsan Hakları Derneği Genel Merkez. <https://www.ihd.org.tr/12-eylul-1980-askeri-darbe-davasasi-suruyor-2/>

Kızılluluk, H. (2011). *Seçim Kanunları ve Siyasal Temsil*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Koçal, A. V. (2016). Küreselleşme Sürecinde Toplumsal ve Siyasal Değişmenin Kentsel Temelleri ve Simgelenişi: Türkiye'de Kürt Kimliği ve Diyarbakır İlişkisi Örneği. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(11), 157-176.

Lewis, B. (1961). *The Emergence of Modern Turkey*. London: Oxford University Press.

Lyon, A. (2012). The English Parliament. B. Isakhan, & S. Stockwell (Eds.), *The Edinburgh Companion to the History of Democracy* (ss. 167-176). Edinburg: Edinburg Univeristy Press.

MDP. (1983). *Milliyetçi Demokrasi Partisi Program: Kültür Ofset Matbaacılık*: Ankara. <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/server/api/core/bitstreams/58c507bc-b445-493c-93ad-3014e2a3d208/content>

Milliyet Gazetesi. (1983, Eylül 9).

Milliyet Gazetesi. (1983, Ekim 25).

Milliyet Gazetesi. (1983, Ekim 28).

Moore, J. B. (1982). *Diktatörlüğün ve Demokrasinin Toplumsal Kökenleri*. Ş. Tekeli, ve A. Şenel (Çev.) Ankara: Varlık Yayınları.

Öğüt, T., & Çadırcı, Ç. (2013). Cumhuriyet Dönemine Geçiş Sürecinde Diyarbakır'da İktisadi-Mali ve Sosyal Yapı. *Akademik Bakış*, 7(13), 141-170.

Öztekin, A. (2007). *Siyaset Bilimine Giriş: Toplum, Devlet, Parlamento, Hükümet, Kamu Yönetimi*. Antalya: Siyasal Kitabevi.

Paine, T. (1987). *The Thomas Paine Reader*. M. Foot, & I. Kramnick (Eds.). London: Penguin Books Ltd.

Pitkin, H. F. (1967). *The Concept of Representation*. University of California Press.

Rousseau, J. J. (2018). *Toplum Sözleşmesi*. V. Günyol (Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Sarıbay, A. Y. (2001). *Türkiye’de Demokrasi ve Politik Partiler*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Sartori, G. (1976). *Parties and Party Systems: A Framework for Analysis*. Cambridge University Press.

Sayarı, S. (2002). The Changing Party System. S. Sayarı, & Y. Esmer (Eds.), *Politics, Parties, and Elections in Turkey* (ss. 9-32). London: Lynne Rienner Publishers.

TBMM Kütüphanesi. (2014, Ekim). *Anavatan-Halkçı-Milliyetçi Demokrasi Partileri Seçim Beyanname ve Programları (1983)*. TBMM Kütüphanesi Açık Erişim Sistemi. TBMM Kütüphanesi Açık Erişim Koleksiyonu. <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/b485aa3c-c806-4767-bcb2-ca5300e7c210>

TBMM. (2010). TBMM Albümü 1920-2010: 3. cilt 1920-2010. Ankara: TBMM Basım ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No:1.

https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/Albumler/Tbmm_Albumu/Cilt3.pdf?TSPD_101_R0=08ffcef486ab2000711e7180941421ccce96e4d1220a480491c276fc0e60dc489a2074a66a12a74408963716f914300092f24179b39212d086e9ebf29ac75c339f78d2738eaf02910992a423aa19b4a80ea07f8035a0e5ca29a1ebd5f47db8f

TBMM Meclis Tutanakları, 17. Yasama Dönemi, TBMM Tutanaklarına Erişim Sistemi.

https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.sayfa_yonlendir?v_meclis=1&v_donem=17&v_yasama_yili=0&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=&v_sb=&v_ozet=&v_kelime=&v_bastarih=&v_bittarih=

T.C. Resmî Gazetesi (1983, 4 Ekim), 18181 sayılı.

TÜİK. (2012, Haziran). *Milletvekili Genel Seçimleri, 1923-2011*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.

Uşak, H. (2005). *Kürdistan'da Aşiretçilik ve Milliyetçilik*. İstanbul: Aram Yayıncılık.

Wood, G. S. (1993). Democracy and the amerikan revolution. D. John (Ed.), *Democracy: The Unfinished Journey* (ss. 91-105). New York: Oxford University Press.

Wood, G. S. (2002). *The American Revolution: A History*. New York: Modern Library.

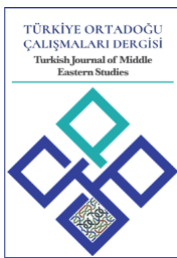
Yayla, A. (2005). Özal, Özal Reformları ve Liberalizm. T. Bora, ve M. Gültekingil (Eds.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Liberalizm* (ss. 584-588). İstanbul: İletişim Yayınları.

Yücel, S. M. (2006). *Türkiye'nin Siyasal Partileri (1859-2005)*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Yüceşahin, M. M., & Özgür, E. M. (2006). Türkiye'nin Güneydoğusunda Nüfusun Zorunlu Yerinden Oluşu: Süreçler ve Mekansal Örüntü. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 4(2), 15-35.

YSK. (1983). 17. Dönem Milletvekili Genel Seçimi. T.C. Yüksek Seçim Kurulu Milletvekili Genel Seçim Arşivi. <https://www.ysk.gov.tr/tr/06-kasim-1983-xvii-donem-milletvekili-genel-secimi/80055>.

Zürcher, E. J. (1998). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. İstanbul: İletişim.

Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi Turkish Journal of Middle Eastern Studies

ISSN: 2147-7523 E-ISSN: 2630-5631
Publisher: Sakarya University

Vol. 12, No. 1, 209-214, 2025
DOI: <https://doi.org/10.26513/tocd.1634298>

Book Review

Science Journalism in the Arab World: The Quest for 'İlm' and Truth

Nada Shakir

MA Student, Qatar University,
Gulf Studies Center, Doha-Qatar
mailsfor nada@gmail.com

Received: 06.02.2025

Accepted: 24.03.2025

Available Online: 07.04.2025

Book Information

Author: Abdullah Alhuntushi, Jairo Lugo-Ocando

Publisher: Springer Nature

Year of Publication: 2023

Number of Pages: 265

For years, scholars have extensively studied the landscape of journalism in the Arab world and its practices. While they have largely focused on political reporting, science journalism in the region still remains a less explored territory. Despite the significant role of science in the history and development of Arab societies, what role do science journalists play in the region? What are the key characteristics and contributions of science journalism in the Middle East and North Africa? To address these questions, *Science journalism in the Arab world: The Quest for 'İlm' and Truth* written by Abdullah Alhuntushi and Jairo Lugo-Ocando offers a comprehensive analysis of science journalism in the Middle East and North Africa (MENA) region. This book published in 2023, has ten chapters, spread across 265 pages, and attempts to describe and evaluate the current state of science journalism in the region and its contribution in the development of Arab societies.

Chapter 1 provides an introduction and overview of science journalism in MENA and its importance in promoting science in the region. While discussing the relationship between the region's predominant religion Islam and science, the authors argue that the former has a more positive view towards the latter. Chapter 2 & 3 discuss the history of science journalism in the MENA region and its current state country by country. To understand why Arab journalism operates in a completely different setting, authors examine the historical contexts that paved the way for science journalism in the region. Like many societies in the global south, the MENA region was also impacted by colonialism. Authors argue that the current

Cite As (APA 7): Shakir N., (2025). Abdullah Alhuntushi and Jairo Lugo-Ocando, *Science Journalism in the Arab World: The Quest for 'İlm' and Truth*. Springer Nature, 2023, 265. *Turkish Journal of Middle Eastern Studies*, 12(1), 209-214. <https://doi.org/10.26513/tocd.1634298>

This is an open access paper distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

media censorship practices in the region were in fact developed and inspired by this colonial rule. These arguments challenge the common perceptions that countries in the Middle East are oppressors of media freedom while in fact these practices were deeply inspired by British colonialism in the region. When it comes to the nature of the media systems and journalistic practices, it's true that each country in the Middle East has a particular set of characteristics. An analysis of various countries in the Middle East showed that most of them share similar challenges like lack of capabilities, lack of knowledge, limited interest in science by people, government censorship and little access to expert sources. However, the authors didn't specify why countries like Iran, Tunisia, Bahrain and Morocco were left out in this analysis.

Chapter 4 provides an examination of how the region's prevailing news cultures have influenced science reporting as a profession. Authors argue that culture, religion and politics are often identified as the key factors that cause differences in news culture when compared with the West. They also found journalists in MENA are often dependent on official narratives and they rarely question them. This echoes Bahry (2001) who argued that Arab media act as an extension of their ruling governments by giving publicity to the leaders. Due to this distinctive nature, this chapter has stressed the need for the Arab world to have its own analytical category that points to its unique news culture. This is really crucial, as every region has its own distinctive factors that shape its news culture, and one cannot view the Middle East and its journalism practices through a Western news culture lens.

Chapter 5 suggests that professional autonomy in MENA journalism has its limits, because the governments are mostly authoritarian and there is barely any financial backing for the production of critical and challenging news pieces. With limited scope to operate freely, journalists' primary responsibility in the region has switched from evaluating policy to supporting governments. Whereas in chapter 6, authors assess how journalists in the Middle East access and engage with various news sources in their everyday news production. After describing the nature of the relationship between journalists and scientists, the authors highlight that scientists in the Arab region frequently use intermediaries (communication experts from public relations) rather than speaking directly to the journalists. However, they didn't explain why intermediaries are being used in these communications and what role they play. But this could be because lack of relevant education and proper skills make it more difficult for journalists to communicate with their sources. In this situation, communication experts can bridge both people. But as a result, most of the important elements in the works of scientists would be misinterpreted.

There have been various debates about the status and opportunities of women in the Middle East and North Africa. To add into this debate, Chapter 7 focuses on gender, an important element in media studies. It argued that women are present very less in the stream of science journalism and when it comes to finding science related news sources, they face more challenges compared to men who do the same job. This is because women in the region face double vulnerability when it comes to working rights. On the one hand, they face limitations as women and on the other side, they face obstacles if they are non-citizens. However, many countries in the region like Saudi Arabia, are slowly making progress when it comes to women rights.

Chapter 8 discusses how knowledge and expertise of journalists are important to investigate and verify claims based on statistical data in the media. It was found that MENA has a lack of statistics education and it has affected science journalists' ability to understand and engage with numbers. Some of the most important issues faced by science journalists while using statistics are validity, analysis of data and reliability. Arab journalists in specific also face issues that emerge from the political and sociological setting in which science is disseminated. So it is extremely important for the news outlets in the region to provide sufficient training and time for journalists to critically study the data. Chapter 9 argued that Arab people are active consumers of news and they consume news in a way similar but unique at the same time to that of the West. When compared to other regions, the Arab world still consumes less science news. This is largely because the people in the region itself are less interested in STEM. Also, the restriction on the public's access to science information is also an equally important issue. However it is important to note that these restrictions on public access to information apply to all news beats in the region and it has to do with the historical structure of the institutions and the governing regimes.

Chapter 10 concludes the book by reiterating that limited on-the ground capabilities and lack of audience has affected the growth of science journalism in the region rather than limitations enforced by factors like religion, culture and politics. In addition to this, three main factors that undermine science journalism's capacity to provide an arena for science communication are professional autonomy, less interest in science news and insufficient education by the public. Regardless of these issues, this chapter underlines that science journalism deserves more focus as it has the capability to advance society and thereby develop the MENA region.

This book is a valuable addition to the existing literature on science journalism in the Middle East and North Africa. It is very well organised by giving sufficient context first and later thematically arranged chapters that address various aspects that influence science news in the region. One of the strengths of this book is that it challenged the reductionist western approach that Arab legal framework inspired by religion hinders science journalism in the region. By presenting the rich history of the golden age of Islam when Muslims actively contributed to various streams of science, authors reaffirmed that Islam has encouraged truth seeking and does not obstruct science news in the region. Another commendable aspect of this book is its attempt to explore gender specific issues related to science journalism. Such discussions are very rare in the MENA region and the authors have successfully shed light on problems faced by women journalists in particular. They also suggested that, even though gender based disparities are present in certain MENA countries, the nature of these challenges vary significantly across the region. Some countries have even started adopting more progressive gender policies.

Indeed this book has offered a critical study of the complexities and main challenges faced by science journalism in the MENA region. But one important limitation of this book is exclusion of growing areas of focus in modern science reporting. While discussing journalistic genres and news topics covered in the region, authors failed to mention climate change and artificial intelligence (AI). Considering how the MENA is one of the most water-pressed and vulnerable regions for climate change, discussions on how journalists cover it is extremely important. Are there enough climate reporting in the region and do governments support them (journalists)? We are not certain. Another critical issue that wasn't addressed is the rise of AI and how it is impacting science journalists in the region. Many governments in the MENA are investing in AI and it would be interesting to study how journalists are adapting to this new area of focus. Thus future science journalism studies should include climate change, AI, and the problems faced by reporters while covering it.

Moreover, this book observed that countries like Qatar, UAE and Saudi Arabia have have significantly invested in projects related to science and they have programs and institutions that promote science journalism and STEM education in their diversification projects. So it would be interesting to compare how Gulf stand out in the MENA region in future studies.

Overall this book is an informative read for anyone interested in learning about science journalism in the MENA region. It provides very rich insights on the

strengths and flaws of science news in the MENA region which will undoubtedly contribute to the future studies.

Article Information Form

Conflict of Interest Disclosure: No potential conflict of interest was declared by the author.

Artificial Intelligence Statement: No artificial intelligence tools were used while writing this article.

Plagiarism Statement: This article has been scanned by iThenticate.

References

Alhuntushi, A., & Lugo-Ocando, J. (2023). *Science Journalism in the Arab World: The Quest for 'Ilm' and Truth*. Springer Nature.

Bahry, L. Y. (2001). The New Arab Media Phenomenon: Qatar's Al-Jazeera. *Middle East Policy*, 8(2), 88–99.

Nusayrîlik Teşekkül Süreci ve Öğretileri

Ahmet Hakan Yılmaz

Pamukkale Üniversitesi, İslami İlimler
Enstitüsü, Denizli, Türkiye,
ayilmaz2412@posta.pau.edu.tr

Geliş Tarihi: 26.12.2024
Kabul Tarihi: 30.04.2025
Yayınlanma Tarihi: 01.05.2025

Kitap Bilgileri

Yazar: Aytekin Şenzeybek

Yayınevi: Palet Yayınları

Basım Yılı: Ekim 2023

Sayfa Sayısı: 197

İnsan, fıtratı gereği inanan bir varlıktır. Bu sebeple inançlar, insanlığın hayatına yön veren önemli bir etkidir. Yaşadığımız coğrafya farklı inançlar ve kültürleri bir arada bulunduran bir yapıdadır. Özellikle Ortadoğu, çok sayıda din ve mezhep mensubunun bir arada yaşadığı kozmopolit bir bölgedir. Bu inançlardan biri olan Nusayrîlik, ortaya çıktığı tarihten günümüze kadar varlığını sürdürebilen mezhepler arasında yer almaktadır. Nusayrîler, bu mevcudiyetini ise önemli oranda gizlilik prensibine, yani kapalı bir toplum olma özelliğine borçludur. Fırka hakkında çok sayıda araştırmanın yapılmış olması olumlu gibi görünse de çalışmaların güvenilirliği tartışılmaktadır. Araştırmalar neticesinde mezheple alakalı bazı bilgilerin net olmadığını belirtmek gerekir.

Diğer taraftan, Nusayrîler gibi bazı dini grupların, özellikle de “aşırı” fırkaların, Tanrı’yı tasavvur etme biçimleri bâriz bir şekilde farklılık göstermektedir. Bu durum, mezhep kimliğinin oluşmasındaki önemli bir unsurdur. İncelemekte olduğumuz ‘Nusayrîlik Teşekkül Süreci ve Öğretileri’ isimli kitap, Nusayrîliğin ortaya çıktığı ilk dönemlere temas etmenin yanında fırkanın bazı öğretilerine de değinmektedir.

Dinler ve inançlar, insanlığın varoluşuyla birlikte tarih sahnesinde yerini almıştır. İnançlar, zaman içerisinde birçok problemin çözümüne katkı sağladığı gibi bazı sorunların da nedeni olmaktadır. İnsanlar arasında inanç farklılıklarının ve fikir ayrılıklarının bulunması mezhepsel ayrılıkların nedenlerindendir. Bu bağlamda

Müslümanlarda çeşitli grup ve mezheplere ayrılmışlardır. Ayrıca, İslamiyet'in doğuşuyla birlikte ilk asırlardan itibaren gruplaşmaların yaşanması mezheplerin teşekkül nedenlerindendir. Bu mezheplerden Nusayrîlik, Şia'nın gulât (aşırı) fırkalarından olup, IX.yy. da Irak'ta ortaya çıkan, günümüzde ise büyük bir kısmı Suriye'de yaşayan ve Türkiye'de de(Çukurova-Antakya-Samandağ) mensubu bulunan bir mezheptir (Üzüm, 2007, s. 271).

Nusayrîlik Teşekkül Süreci ve Öğretileri isimli kitap, Necmettin Erbakan Üniversitesi'nden Dr. Aytekin Şenzeybek tarafından, akademik bir üslupla Türkçe yazılmış kaynak kitap hüviyetindedir. Eser, Nusayrîliğin teşekkül süreci ve Tanrı tasavvuru olarak iki ana bölümden oluşmaktadır. Nusayrîlik üzerine yazılan eserler arasında yeni olan bu eser, özgün anlatımıyla mezhep hakkında önemli bilgiler içermektedir. Kitapta verilen başlıkların tarihsel sürece riayet edilerek verilmesi, bütünlük ilkesine uygun bir yazı olduğunu ve titiz bir çalışma yapıldığını göstermektedir. Araştırmada, farklı mezhep ve dini kaynaklardan da yararlanılmış, diğer inanç gruplarının yorumları da zikredilmiştir. Fırka ile ilgilenenlere hitaben, bahsedilen konular hakkında kitapta farklı yorumların verilmesi, kıyaslama yapabilmenin kolaylığını sağlamaktadır. Yazarın konularla ilgili çeşitli görüşlere yer vermesi, Nusayrîlik hakkındaki bilgi furçasının hangi düzeyde olduğunu göstermektedir. Kitap'ta, mezhebin kurucusu İbn Nusayr'dan başlanılarak, haleflerinin de anlatıldığı bir dönem seçilmiş(M. 9.yy-11.yy) ve olaylar tarihsel çerçevede aktarılmıştır.

Eserde, yazarın yakındığı önemli bir husus ise, Nusayrîlerin içe dönük bir toplum olmasından dolayı fırkayla ilgili ulaşılan bilgilerin sınırlı kalmasıdır. Bu bakımdan yapılan araştırmalar bazı noktalarda geliştirilememekte ve yanlış bilgiler içermektedir. Araştırmacı, Nusayrîlik hakkında yazılmış olan bilgi kirliliğine dikkat çekerek, doğruların bizzat Nusayrîlerin ağzından dile getirilmesini arzu etmektedir. Ayrıca, Nusayrî şeyhlerinin dini hayatın gizli kalması noktasında ittifak halinde olması, mezheple ilgili bilinenlerin kısıtlı olmasına sebebiyet vermektedir. Bu bakımdan Nusayrîler, yaşadıkları coğrafyalarda kendi emniyetleri için bazı dönemler "Takiyye" gibi uygulamalara başvurmuşlardır. Ayrıca bazı Nusayrîler, fırka mensuplarının artmasına yönelik birtakım çalışmalar (tebliğ) gerçekleştirmişlerdir. Mezhep için ilim tahsil eden insanlar, bazen farklı memleketlerde bazı soruların cevaplarını aramışlar, bazen de birtakım insanlara mezhebî bilgileri aktarmakla uğraşmışlar. Özellikle günümüzde Nusayrîlik üzerine yazılan yazılarda fırka mensuplarının da yazdıklarının bulunması sevindirici bir durum olmaktadır. Ancak bu faaliyetlerin devrin şartlarına göre değişkenlik gösterdiğini de zikretmek gerekir.

Eserde, Nusayrîlerin bazı mezhepler -özellikle Şii fırkalar- gibi çeşitli isimlerle anıldıklarına değinilmektedir. Yazar, mezhebin farklı isimlerini eserinde başlıklar halinde ele almaktadır. Örneğin Nusayrîlik, Arap Aleviliği adıyla da bilinmektedir. Nusayrîliğin farklı adlandırılmasının sebeplerinden biri, bu mezhebe dair birincil kaynaklara ulaşmanın zor hatta imkânsız olmasıdır. Bu nedenle eserde, Nusayrîler tarafından kabul edilen veya reddedilen kimlik kavramları anlatılmaktadır. Ayrıca, Nusayrîliğin kurucusu olan İbn Nusayr'ın(ö. 270/883) çeşitli isimlerle anıldığı görülmektedir. Araştırmada, rivayetlerle de aktarılan bu isimlendirmeler detaylarıyla verilmektedir.

Eserde dikkat çeken bir diğer husus, söz konusu dönemlerde farklı din ve mezheplerden otorite sahibi kişilerin diğer fırka liderleriyle olan düşmanca tavırlarıdır. Nitekim sayfa 122'de, Ebû Harun el-Hasîbî'nin bir grup Yahudi'ye hocalık yaptığı için Taberânî ve İbrahim er-Rakkâk tarafından öldürüldüğünden bahsedilmektedir. Ayrıca Muhammed b. Ali el Cillî'nin diğer bazı öğrencilerine de suikastların olduğu aktarılmaktadır.

Nusayrîler, bazı dönemlerde siyaseten güç kazanmışlardır. Özellikle, Abbasiler döneminde politikanın içinde yer alarak söz sahibi olmuşlardır. Eserde, İbn Nusayr'ın içerisinde bulunduğu toplumun dini yaşamı ve kültürünün kendisine etkisi de anlatılmaktadır. Bu bakımdan, Abbasi hanedanlığının politikaları ve gelişen olaylar incelenmiş, Şiilik ve Şii mezhebindeki önemli şahsiyetlerden bahsedilmiştir. Nitekim araştırmada, İbn Nusayr'ın Abbasi yöneticileriyle olan görüşmeleri de aktarılmaktadır. Araştırmada, İbn Nusayr tarafından yazıldığı belirtilen eserler, adının geçtiği veya İbn Nusayr'a atfedilen yazılı eserlere de yer verilmektedir.

Yazar, fırkanın "gizlilik" politikasına dikkat çekmektedir. Kitapta, "Sırrîlik" prensibini uygulayan Nusayrîliğin inanç esasları aktarılmakta ve mezhep mükelleflerinden sıkça bahsedilmektedir. Müellif, mezhebin özellikleriyle ilgili sınırlı bilgilerin olduğunu zikretmekte, İbn Nusayr'ın yaşamında ve faaliyetlerindeki bilgi eksikliğinin önemini vurgulamaktadır. Ayrıca, İbn Nusayr'ın haleflerinden bahsedilen eserde, liderlik yapmış bazı şahsiyetlerin içinde bulunduğu olumsuz durumlardan bahsedilmektedir. Yazar, mezhep mensuplarının sayısını ve nüfuz alanını büyütme için uğraşan Nusayrîlerin faaliyetlerine değinmektedir. İlk dönem Nusayri alimler, dönemin getirdiği zorlu şartlarda mezhep için çalışmalarını icra etmekten geri durmamışlardır. Eserde, İbn Nusayr'ın kendi yaşamında ve bazı öğrencilerinde olağanüstü olayların varlığından söz edilmektedir.

Yazar, Nusayri şeyhlerinden Hasîbî'nin(ö. 346/957 veya 358/969) yapmış olduğu faaliyetlerin ve yazdığı eserlerin içeriğinden söz etmektedir. Ayrıca, Hasîbî'nin siyasi yeteneğinden bahsedilmekte, devlet yöneticileriyle olan yakın temaslarına değinilmektedir. Eser, Hasîbînin bürokrasisini bazı detaylarla bize aktarmaktadır. Hasîbînin, Ali b. İsa el-Cisrî'ye verdiği öğütleri, günümüz Nusayrilerine kadar etkili olmuştur. Ayrıca Hasîbî, Nusayrîliğin ikinci kurucusu olarak kabul edilmektedir (Üzüm, 2007, s. 273).

Eser içerisinde, tanınırlığı bakımından zayıf bulunan muhtelif şahsiyetlerden bahsedilmektedir. Bu kişiler hakkında yeterli bilginin verilmediğini söyleyebiliriz. Ancak burada asıl istenen kitapta adı geçen kişilerin bilinirliğinden ziyade kitabı okuyan için mezhep hakkında bazı ön bilgilere sahip olmasının arzu edildiğidir.

100. sayfanın ikinci paragrafında geçen “Son olarak, bir topluluğun ekonomik sorunlarının çözümü siyasi desteğin doğal bir sonucudur” cümlesi, içinde barındırdığı anlamlar dolayısıyla son derece önemli bir ifade olmakla beraber, paragraf içinde bu görüş açıklanmaya çalışılmış olsa da konunun tüm yönleriyle ele alındığını söylemek güçtür. Bu düşünceyi daha açıklayıcı bir biçimde ele almak, en azından ifadenin büyüklüğünü ve geniş bir yelpazeye etki edebileceğini öngörmekteyiz. Ancak bu ifade, kitabın asıl konusu olmadığından, eser içerisinde doğal bir durum olarak sınırlandırılmıştır.

“Gulât” fırkaların, önemli uygulamalarından birisi de takıyye yapmalarıdır. Bu tür toplumlar evvela kendilerini himaye etmeyi hedeflemektedirler. Nitekim, Nusayrilerin ve önde gelenlerinin mecbur kaldıkları ve faaliyetlerini icra ettikleri zamanlarda takıyye yaptıkları bilinmektedir. Önem arz eden bu uygulama kitapta ‘Hasîbî ve Takiyye’ olarak farklı şekilde başlıklandırılmış.

Muhammed b. Ali el-Cillî'nin(ö. 994) anlatıldığı bir başlıkta, Bizans'ın güç kazandığı dönemden ve Müslümanların nispeten zayıfladığından bahsedilmektedir. Ayrıca, Cillî'nin devlet kademelerinde bulunduğu görevlerden ve çeşitli makamlarla olan ilişkisinden bahsedilmektedir.

Nusayrîlik üzerine yapılan oryantalist araştırmalar, 17. yüzyıldan itibaren artış göstermiştir. Bu durum, mezhebin gelişimi üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkiler bırakmıştır. Öyle ki, bazı mistik çalışmaların, fırkanın farklı inanç unsurlarını bir araya getiren senkretik bir yapıya dönüşmesine katkıda bulunduğu söylenebilir. Bu bakımdan, Nusayri düşünürlerin fikirlerinde oryantalist etkilerle şekillenen batı tarzı yorumlara rastlanmaktadır. Diğer taraftan Şii-Fars etkisinin de Nusayrîliğin içerisinde yoğun bir etkisi bulunmaktadır.

Eserde, “Nusayrı Tanrı Tasavvuru” olarak karşımıza çıkan ikinci bölüm, iki farklı kategoride ele alınmaktadır. Bu kısmın ilk paragrafında genel bilgilere yer verilerek benzer fırkalara da atıfta bulunmaktadır. Burada genel olarak mezhebin “Tanrı” kavramını nasıl tasvir ettiği, kavram hakkında ne düşündüğü ve insanların fikriyatındaki önemi aktarılmaktadır. Batını bir düşünce yapısına sahip olarak Tanrı kavramını açıklamaya çalışan Nusayrîler, Hz. Ali’yi ve Selmân-ı Fârisî’yi yücelten bir yaklaşım benimsemektedirler. Araştırmada, yaratıcının zatına yönelik kullanılan farklı isimler ve bu adların dönemin siyasi ortamının bu konudaki etkisine değinilmektedir. Nusayriler, Allah’ın yüceliğini ihmal etmezler, aksine büyüklüğünü zikrederler. Tanrı’ya verdikleri önem, Tanrı’yı tahayyüllerinin ötesinde bir varlık olarak tasvir etmeleriyle somutlaşmaktadır. Bu yaklaşım, Nusayrîlerin, Tanrı’nın yüceliğini ifade etme çabalarını da açıkça göstermektedir.

Eserde dikkatimizi çeken bir diğer önemli husus; cümle içinde geçen “kevr” kavramıdır. Kevr, içerdiği anlam bakımından önemli görülmektedir. Yazar, kavramın aydınlatılması açısından bir açıklamada bulunmaktadır. Kevr’in kelime anlamının bilinmesi, yalnızca geçtiği cümlelerin değil, aynı zamanda eserdeki diğer bazı paragrafların da daha net bir şekilde anlaşılmasına katkı sağlayabilir.

Nusayrîlik’te, Mana-İsim-Bab kavramları son derece önemlidir. Eserde, üzerinde önemle durulan konuların yanı sıra, yeteri kadar hassasiyet gösterilmeyen veya mezhep için tezatlık teşkil eden konuların varlığına da değinilmektedir.

Araştırmada, dikkat çeken bir başka husus ise, “Gibab” kavramıdır. Bu kavram, eserde bir başlık altında detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. Araştırmada kullanılan bu terim(Gibab), bazı kıyaslamalara tabi tutulmuş ve bu yolla kavramın daha anlaşılır hale getirilmesi amaçlanmıştır.

Yazar, mezheple ilgili birincil kaynaklardan da bilgiler aktarmaktadır. Eser, kullanılan kaynaklar ve yerinde verilen dipnotlar sayesinde düzenli ve sistematik bir çalışmaya sahip olduğunu göstermektedir. Bu bakımdan araştırmanın, konuya ilişkin yeterli düzeyde bir yazı olduğu ve nizami bir akademik çalışmaya ulaştığını söyleyebiliriz. Ayrıca eserde, bölümlerin ve başlıkların yerinde kullanılması, konu bütünlüğünün sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Kitapta ele alınan konuların titizlikle işlendiği göz önüne alındığında, bu eserin Nusayrîlik üzerine yapılmış önemli araştırmalar arasında değerlendirilebileceği ifade edilebilir.

Eserde kullanılan akademik üslup ve akıcı dil, ele alınan konuların özgün ve anlaşılır bir şekilde ifade edilmesini sağlamaktadır. Konuyla alakalı olarak akademik çalışmaların sayılı olması ve dikkate alınabilirliği açısından baktığımızda, “Nusayrîlik Teşekkül Süreci ve Öğretileri” isimli eser, bazı eksikliklere açıklık

getirmektedir. Kitap, mezheple ilgili zengin muhteviyatıyla, araştırma yapacaklar için sağlam bir kaynak olma hüviyeti taşımaktadır. Nihayetinde bu eser, ilgili araştırmacıların yararlanması gereken ihtiyatlı bir çalışma olarak tavsiye edilebilir.

Makale Bilgi Formu

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Yapay Zekâ Bildirimi: Bu makale yazılırken hiçbir yapay zekâ aracı kullanılmamıştır.

İntihal Beyanı: Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır.

Referanslar

Üzüm, İ. (2007). Nusayrîlik. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. TDV Yayınları.

The Middle East Crisis Factory: Tyranny, Resilience and Resistance

Ayşe Nur Külünk

Sakarya University, Middle East
Institute, Sakarya, Türkiye,
nur.kulunk@ogr.sakarya.edu.tr

Received: 20.03.2025
Accepted: 29.05.2025
Available Online: 30.06.2025

Book Information

Author: Iyad El-Baghdadi & Ahmed Gatnash

Publisher: Hurst Publishers

Year of Publication: 2021

Number of Pages: 216

The Middle East Crisis Factory, written by Iyad El-Baghdadi and Ahmed Gatnash, is a book that criticizes the political dynamics that have shaped the Middle East and North Africa (MENA) region in the modern period and offers solutions to the ongoing problems of authoritarianism, terrorism, and foreign intervention. As an insider, el-Baghdadi, born in Kuwait and forced to leave the country by Emirati authorities, and Ahmed Gatnash, who is of Libyan origin, bring a unique perspective to the academic literature by addressing issues that Western scholars usually discuss. The authors believe that tyranny, terrorism, foreign intervention, and the resulting political, social, and economic consequences have turned the Middle East into a crisis factory. They argue that the region constantly produces crises and that these three factors (tyranny, terrorism, and foreign intervention) continue to fuel the situation. They also state that the production of these crises is not random but is produced by foreign interventions.

Although the book focuses on events in the MENA region from the post-colonial period to the Arab Spring, its main focus is on Arabic-speaking countries and the

Cite As (APA 7): Külünk A.N., (2025). Iyad El-Baghdadi, Ahmed Gatnash, *The Middle East Crisis Factory: Tyranny, Resilience and Resistance*, Hurst Publishers, 2021, 190. *Turkish Journal of Middle Eastern Studies*, 12(1), 221-224. <https://doi.org/10.26513/tocd.1661994>

crises they experience. It examines what dictatorship, terrorism, and foreign interventions cause in these countries, what the Arab Spring represents for the region, and the new crises that follow.

El-Baghdadi also mentions that the Arab Spring, which started in Tunisia and later affected the entire Arab world, was hopeful, but later the dictators in the region suppressed the uprisings, and the situation got worse. He also links the 2018 Sudanese uprisings to the murder of his friend Jamal Khashoggi, indicating how much the personal and political tragedies experienced are deeply linked to the region's ongoing struggles.

The authors highlight the orientalist discourse in the introductory section and criticize the Western view of the MENA countries and their politics. The book consists of two main parts, "History" and "Horizons", each consisting of four chapters, along with an introduction and foreword. In these two sections, the authors explore the historical context of the region and make suggestions for the future of the region. In the first part, they discuss the impact of post-colonial nation-state building on the MENA region and the limitations of regimes for society. The subheadings of the first section explain how oppressive regimes, terrorist organizations, and foreign interventions support each other and depend on each other to survive. The authors give examples from countries such as Palestine, Iraq, Syria, Iran, and Egypt. They also highlight why the Arab Spring started and what united the uprisings. In the second part of the book and its subheadings, vital information for the region before and after the Arab Spring and how society should be strengthened is discussed. The authors also explain how to deal with dictators through the examples of Iran, Iraq, and Saudi Arabia, and finally, they mention that there is hope for the region in the future.

One of the strengths of the book is that since the authors are from the MENA region, the criticisms are made by insiders, which makes the book unique. Even though the authors are academics and have a wide range of knowledge about the region, they express complex and difficult-to-understand political events in a language that can be understood by all readers. In addition, the authors try to explain the problems in the MENA region by connecting the events between the past and the present, and they achieve this with examples. Finally, when talking about conflicts in the region, they address the conflicts from a more human-centered perspective by referring to the lives of people individually affected by these conflicts.

The authors state the region mentioned in the book is the MENA region, but they primarily focus on Arabic-speaking countries. While this focus is generally maintained, examples from Türkiye, Iran and Israel are also included in certain

sections. This is important because Türkiye, like Iran, is one of the countries that are trying to assume leadership in the region, and Israel has posed a significant threat to other countries since its establishment, especially after the Al-Aqsa Flood on October 7, 2023. Excluding these important non-Arab states from the study risks an incomplete understanding of regional crises, especially in terms of the role of Western countries in shaping them.

Another point emphasized by the authors in the first part of the book is that the leaders who came to power between 1970 and 1990 were in a period in which societies were socially and economically advanced, but the generations following those who lived during this period no longer found the services of the state, such as increasing employment and literacy rates, sufficient, and they no longer trusted the leaders, whom they saw as dictators because they wanted a more dignified life. The authors explain this by stating that when economic developments are good, social mobilization increases, and when demands increase but there is no system to meet them, the order is disrupted. In addition, we can give the leadership periods of Gamal Abdel Nasser, Saddam Hussein, and Muammar Gaddafi as examples of Weber's charismatic authority concept. All these leaders emerged in a chaotic environment, as both Weber and Huntington stated, and used their charismatic authority to produce solutions to the problems of that period. The difference between Huntington's phenomenon and Weber's charismatic leader concept is that these leaders turned their leadership into an authoritarian state and, over time, experienced the temporary nature of authority Weber mentioned, that is, the weakening of the leader's charisma.

When it comes to Israel versus Palestine, the authors state the violent attacks that the Palestinians call resistance will never benefit the Palestinians and that these attacks will be used by Israel. However, the authors do not offer any solution to this problem. The peaceful protests that Palestinians have organized so far have always resulted in the deaths and injuries of Palestinians. Although the subject is countries in the Middle East, each country should be examined within its own context.

The book also presents Syria as an example of a crisis factory system in which dictatorship, terrorism, and foreign interventions constantly reinforce each other. The Assad regime has used the fight against terrorism to legitimize its authoritarian rule and has reinforced this dynamic through its pragmatic relations with external actors. However, as of November 20, 2024, the Syrian rebel group Hay'at Tahrir al-Sham (HTS) seized key positions across the country, leading to the overthrow of the Assad regime on December 8, 2024. Today, Ahmed al-Shaara, the former leader of HTS, has become the new president of Syria. Although it seems that the cycle of

crises in the Middle East is breaking as HTS, having announced its dissolution after seizing control, has effectively handed leadership to its former leader, now the president of Syria, the long-standing designation of HTS as a terrorist organization and the controversial background of its leadership raise doubts about whether this change can truly break the triangle of dictatorship, terrorism, and foreign intervention. As emphasized in the book, leadership changes will not bring lasting stability unless there is a structural change. Therefore, while these developments point to a possible evolution in Syria's crisis cycle, they also confirm the authors' central argument that without systemic change, the crisis cycle is likely to continue.

The book written by El-Baghdadi and Gatnash on the MENA region offers an interesting and unique perspective. The impact of dictators, terrorism, and foreign interventions on the MENA region is examined comprehensively and presented to the readers more understandably through examples. The simplification of their solutions to some issues, their pessimistic thoughts about the region, and the lack of a real solution can be seen as shortcomings of the study. In addition, the authors add variety to the book by using more than one type of source. Given the recent developments in the region, this book stands out as an essential and insightful contribution. Its depth of analysis and clarity of perspective make it a valuable resource for anyone seeking to engage with these critical issues in the future.

Article Information Form

Conflict of Interest Disclosure: No potential conflict of interest was declared by the author.

Artificial Intelligence Statement: No artificial intelligence tools were used while writing this article.

Plagiarism Statement: This article has been scanned by iThenticate.

Aims and Scope

Turkish Journal of Middle Eastern Studies (TJMES) is a peer-reviewed academic journal published for the Middle East Institute of Sakarya University which is a well-known research institution in Türkiye and the Middle East. The journal was founded in 2014 to address the need for scholarly research on Middle Eastern studies. TJMES aims to analyze contemporary and historical issues of Middle East and North Africa.

Turkish Journal of Middle Eastern Studies provides a forum for interdisciplinary scholarship based on solid empirical research and innovative critical readings of developments in the Middle East and North Africa region. Geographically, the journal focuses on the Middle East region, broadly defined as stretching across North Africa from the Atlantic coast of Morocco to Egypt and south to Sudan, to the Anatolian Peninsula (Türkiye), Iran, and the Arabian Peninsula.

TJMES welcomes academic contributions which analyse political, economic and social dynamics and developments of the Middle East region. The articles in the journal are mostly written in English and the journal prioritises contributions to the existing Middle Eastern studies literature. The journal prefers research written from multi-disciplinary perspectives and from a number of fields including but not limited to international relations, politics, sociology, history, geography, theology, philosophy, security and economics. The journal also has a book review section that covers reviews of the books on all issues of the Middle East. This helps readers of TJMES to understand current scholarly research of the field.

Amaç ve Kapsam

Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi (TOÇD), Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü tarafından yayımlanan hakemli bir akademik dergidir. Ortadoğu çalışmaları üzerine bilimsel araştırma ihtiyacını karşılamak üzere 2014 yılında kurulan TOÇD, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'nın güncel ve tarihi konularını analiz etmeyi amaçlamaktadır.

TOÇD, Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgelerindeki gelişmelere ilişkin ampirik araştırmalara ve yenilikçi eleştirel okumalara dayalı disiplinler arası akademik bir forum imkanı sunar. Dergimiz, Fas'ın Atlantik kıyılarından Mısır'a ve güneyde Sudan'a kadar uzanan Kuzey Afrika bölgesinden Anadolu Yarımadası'na (Türkiye), Batı Asya'ya (İran ve Afganistan) ve Arap Yarımadası'na kadar geniş bir coğrafyaya odaklanmaktadır.

TOÇD, Ortadoğu bölgesinin siyasi, ekonomik ve sosyal dinamiklerini ve gelişmelerini analiz eden akademik çalışmaları memnuniyetle kabul etmektedir. Dergimizdeki makaleler çoğunlukla İngilizcedir ve dergimiz, mevcut Ortadoğu çalışmaları literatürüne katkı sağlamaya öncelik vermektedir. TOÇD; uluslararası ilişkiler, siyaset, sosyoloji, tarih, coğrafya, ilahiyat, felsefe, güvenlik ve ekonomi alanlarında (ve bunların haricindeki diğer alanlarda) multidisipliner bir bakış açısıyla yazılmış araştırmaları tercih etmektedir. Dergide ayrıca Ortadoğu'nun tüm konularıyla ilgili kitap değerlendirmelerinin yer aldığı bir kitap inceleme bölümü de bulunmaktadır.